

Henning Bro

Sommerhusbyen

*Sommerhusbyer i mellem- og efterkrigstidens
hovedstadsmetropol*

METROPOL, 2021, NR. 1
Metropolhistorisk Netværk
2021

APPENDIX

APPENDIX I

I bogen indgår hovedstadsmetropolen som en funktionel byregion og velfærdsstaten centralt i indledningens teoretiske tilgang og i de på dette grundlag gennemførte empirisk-historiske analyser. Med dette udgangspunkt skal dette APPENDIX I give dels en redegørelse for de elementer, der indgår i en teoretisk forståelse af en byregion, dels en teoretisk og historiografisk tilgang til velfærdsstaten som statsform og en redegørelse for centrale træk ved denne statsforms udvikling i mellem- og efterkrigstiden.

A. Hovedstadsmetropolen – en dansk byregion

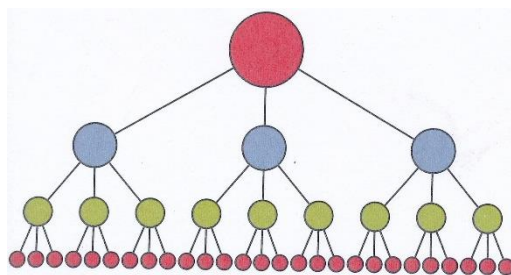
Bogens empirisk-historiske analyser tager således udgangspunkt i, at sommerhusbyers samspil med hovedstadsmetropolens øvrige byenheder i mellem- og efterkrigstiden, og de regionale udfordringer, der udspringer heraf, mest operationelt kan analyseres inden for den teoretiske ramme, som knytter sig til forståelse af en byregion. En tilgang, der baseres på den såkaldte bynetværksteori.

Netværksteorien

Selv om hovedstadsmetropolen også i det 20. århundrede ud fra en nuanceret anvendelse af den såkaldte centralstedsteori, se tekstboks, kan indplaceres som den helt dominerende centralby i det danske bysystem, bygger selve centralstedsteorien i sin grundform på en så stærk hierarkisk og endimensional ordning af byer, at dens underordning af byer blokerer for forståelse af deres forskelligartede funktionalitet og dermed deres indbyrdes samspil og afhængighed. Funktionaliteter og afhængighedsforhold, der over tid ændrer karakter, hvorfor bysystemet får en forandret karakter.

Centralstedsteorien

Centralstedsteorien, der udvikles fra 30'erne og siden bliver modificeret, opererer med nationale bysystemer, hvor byer som centralsteder for deres oplande er afhængige af disses ressourcer og er placeret i et stærkt hierarkisk bysystem betinget af, i hvilket omfang byerne servicere omgivende oplande og andre byer med varer og tjenester. En højere rangeret by vil således udbyde flere varer og services og have flere funktioner end lavere placerede byer, hvorved bysystemet vil være kendetegnet af en totaldominerende centralby og underliggende niveauer, hvor hvert niveau omfatter ensartede byer, der vertikalt dominerer byer på de underordnede niveauer af ensartede byer.¹

Centralstedsteoriens bysystem²

Med rette er centralstedsteorien da også blevet kritiseret for at være statisk, ikke at tage hensyn til de historiske forandringer og i realiteten kun at have gyldighed for de europæiske feudale og førindustrielle byer.³ Forståelsen af bydannelse i kolonierne uden for Europa og siden de meget dynamiske storbyer i den tredje verden fortaber sig. Helt tilsvarende forståelsen af den urbanisering, der i Europa, in casu Danmark eller Norden, følger af industrikapitalismen fra den sidste halvdel af det 19. århundrede, hvor store stationsbyer opstår i et erhvervsmæssigt ingenmandsland mellem ældre byer uden at blive servicere af disse, og andre vokser sig så store, at de opnår købstadskommunal status for at kunne tackle de opgaver, der følger med den købsmæssige struktur og funktionalitet. Tilsvarende den gamle

førindustrielle by, der bliver til centre for de uden om fremvoksende byenheder, brokvarterer, yderdistrikter og forstæder, der alle har tæt sammenspil med hinanden og centret og dermed alle bliver gensidig afhængige af hinanden.

Netop centralstedsteoriens indlejrede hierarkisk og endimensional systemstruktur, vanskeliggør tillige dens anvendelse til empirisk-historiske analyser af ikke blot de europæiske metropoler, men også konkret den danske hovedstadsmetropols udvikling i perioden. Hovedstadsmetropolen udvikler sig ganske vist på basis af det indre Københavns karakter af landscenter for offentlig og privat service- og administrationsvirksomhed, hvorved denne bydel, såvel lokalt og regionalt som nationalt, bliver beslutningsmæssigt rammesættende for investeringer, arbejdskraftsanvendelse og offentlig og privat vare- og serviceproduktion. Men det bliver samspillet og afhængighedsforholdet mellem dette oprindelige center og de byenheder, der opstår i stadig større omfang udenfor, som bliver en af hovedfaktorerne bag metropolens udvikling siden midten af det 19. århundrede og særlig op gennem det følgende.

Et samlet samspils- udvekslings-, og afhængigheds mønster mellem funktionelt forskellig byenheder i hovedstadsmetropolen, der bliver drivende for dennes udvikling som ét storbysamfund og afgørende for, at et teoretisk udgangspunkt for nærmere empirisk-historiske analyser af hovedstadsmetropolens udvikling i perioden må baseres på en teoridannelse, der sætter fokus på funktionelt forskelligartede byer, byenheder, som indenfor et større geografisk område udveksler varer, tjenester, arbejdskraft og kapital. I den forbindelse anses netværksteorien for mere operationel, idet denne fokuserer på de relationer og den interaktion og integration, som infrastruktur og andre forbindelser af såvel fysisk som virtuel karakter giver mulighed for, og som forbinder byer og bydele og dermed er grundlæggende for deres sammenhængskraft i et bynetværk.⁴

Byregion

I en nordisk sammenhæng er netværksteorien bl.a. i år 2000 overbevisende blevet anvendt af den danske, nu afdøde, bygeograf Christian Wichmann Matthiessen til en teoretisk forståelse af, hvorledes den danske hovedstadsmetropol og de funktionelt sammenhængende byer ved den skåneske Øresundskyst, kan smelte samme til ét storbysamfund: En Øresundsmetropol (jf. tekstbox: "Faser i dannelsen af Øresundsmetropolen")

Som Wichmann Matthiessens teoretiske fasemodel for udviklingen af en Øresundsmetropol illustrerer, baseres netværksteorien på: Dels de relationer eller den interaktion mellem byer, byenheder og bydele, som infrastruktur og andre forbindelser af såvel fysisk som virtuel karakter giver mulighed for. Dels disse relationers eller denne interaktions mulighed for at forbinde byer, byenheder og bydele. Dels de grundlæggende muligheder disse relationer og denne interaktion giver for byernes, byhedernes og bydelenes integration og sammenhængskraft i et bynetværk.

Med et netværksteoretisk udgangspunkt og de centrale træk, der som ovenfor angivet kendetegner metropoler funktionalitet og udvikling, gives der mulighed for empirisk-historisk at analysere sådanne som ét bynetværk eller én byregion, idet en byregion kan betragtes som: Et, på tværs af politisk-administrative og juridiske rammer, funktionelt sammenhængende og integreret urbant system, netværk, af forskellige interagerende byenheder af forskellig størrelse, struktur og funktion.⁵ Et netværksteoretisk udgangspunkt, som er blevet anvendt ved historisk, geografisk og samfundsfaglig forskning af såvel nordamerikanske som europæiske metropoler. Forskning, som giver et større indblik i forståelsen af centrale træk ved byregioners funktionalitet og udvikling.

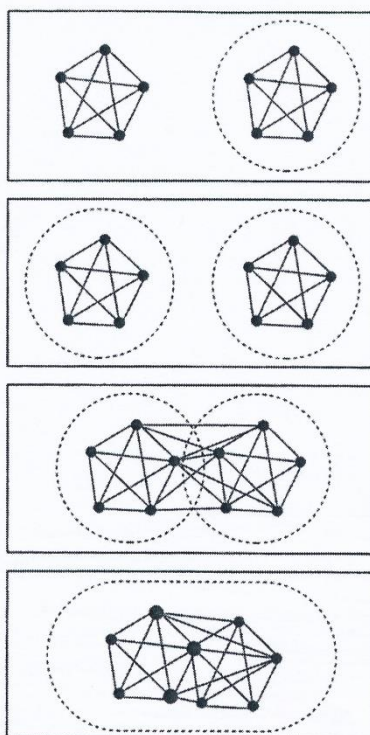
Nordamerikansk og europæisk forskning

Op gennem den første halvdel af det 20. århundrede får urbaniseringen på den nordamerikanske nordøstkyst således en sådan karakter, at den officielle amerikanske statistik

allerede i 1949 begynder at operere med byregioner. Store sammenhængende byormåder, der flyder over myndighedsgrænser, og betragtes som omfattede et historisk eksisterende center og en periferi af kolossale forstæder bundet sammen af arbejdskraft-, kapital-, varer- og servicestrømme og arbejdskraftpendling, hvorved der i byregionen dannes et samlet arbejdsmarked og et med dette forbundet boligmarked.⁶

Faser i dannelsen af Øresundsmetropolen

Under forudsætning af den basale infrastruktur og andre faktorer, som fremmer samspillet mellem store bydannelser, opstiller Christian Wichmann Matthiesen i år 2000, på et netværksteoretisk grundlag, en fase-model for, hvordan de to storbyregioner ved Øresund, kan smelte sammen til ét. I figurerne i denne tekstboks repræsenterer cellen til venstre det danske hovedstadsmetropol, mens cellen til højre udgør det storbyregion, som ved Skånes vestkyst består af bybåndet fra Trelleborg i syd til Helsingborg i nord. Begge celler, storbyregion, består af byenheder, angivet med sorte prikker, der interagerer med hinanden, linjerne mellem prikkerne. I udgangspositionen, den første figur, i 1990 ser Wichmann Matthiesen en hovedstadsmetropol, der, efter nedlæggelsen af Hovedstadsrådet samme år, ikke er udrustet med et regionalt organ, og som ikke er integreret eller interagerede med det vestsjællandske bybånd, som, med opløsningen af Malmöhous og Kristianstads län og etableringen af Skåne Län, til gengæld har fået en sådan regionaladministrativ overbygning: Den stiplede cirkel.

Under en første udviklingsfase, den anden figur, hvor det skånske bybånd og hovedstadsmetropolen fortsat er isolerede celler, storbyregion, bliver hovedstadsmetropolen, lighed med det vestsjællandske bybånd, administrativt forenet af en regionaladministrativ overbygning: Historisk konkret i form af det Hovedstadens Udviklingsråd, der virker i perioden 2000-2006 og siden Region Hovedstaden fra 2007. I en anden udviklingsfase, den tredje figur, er interaktionsprocessen mellem hovedstadsmetropolen og det vestsjællandske bybånd, symboliseret ved linjer der går på tværs af de to celler, de to storbyregioner, igangsat, mens storbyregionerne dog fortsat er styret af hvert sit regionale organ. Mellem disse er der dog i udviklingsfasen opstået et nærmere samarbejde: Symboliseret ved at de to cirkler er rykket tættere sammen, og har en i matematisk forstand vis fællesmængde. I en tredje og sidste udviklingsfase, den fjerde og sidste figur, er interaktions- og integrationsprocessen tilendebragt: Det skånske bybånd og hovedstadsmetropolen er smeltet sammen til ét storbyregion: En Øresundsmetropol, kendetegnet ved et komplekst interaktionsmønster mellem dens byenheder og styret af ét regionsorgan, den stiplede ovale angivelse uden som cellen, Øresundsmetropolen.⁷

Også i den europæiske forskningslitteratur har byregioner som et urbant fænomen fået en central plads. Nævnt i flæng forskning om Ruhr-byregionens udvikling og aktuelle regionale forskelle i Europa⁸, der i begge tilfælde ser bevægeligheden af produktionsfaktor og varestrømme mellem funktionelt forskelligartede byenheder og den overordnede infrastruktur som sammenbindende faktorer i byregioner. I forskningen i de aktuelle regionale forskelle i EU ses disse som en følge af lokaliseringen af de europæiske byregioner og illustreres gennem

regionale forskelle i BNP pr. indbygger kombineret med andre parametre for udviklingsgrad i perioden 2000-2014: Befolkningsstilvækst, ændringer i beskæftigelsesgrad, arbejdsløshed m.m.

Denne forskning henregner EU-lande i den tidligere Østblok og Sydeuropa som de mindst udviklede regioner, mens regioner på mellem-, højt- og meget høj udviklingsniveau lokaliseres til det centrale Vesteuropa. Dog således at alle hovedstadsbyregioner, herunder også de nordiske, og regioner med flere byregioner kategoriseres som meget højt udviklede regioner: Nogle i Holland, Belgien, Sydtykland og Østrig. Samme type regioner indgår blandt dem, som klassificeres som værende på et højt udviklingsniveau og omfatter: Større del af Holland, Belgien, Sydtykland samt Norditalien og det vestligste og centrale Tyskland.⁹

Skandinavisk forskning

Udover to publikationer fra den regionale arkivorganisation Hovedstadsområdet Kulturhistoriske Arkiver (HOKA), og førnævnte Christian Wichmann Matthiesens og bygeografen Hans Thor Andersens arbejder, har den danske hovedstadsmetropolens historie og geografi ikke været genstand for forskning ud fra en byregions-tilgang.¹⁰ Til gengæld er denne tilgang mere eller mindre direkte blevet anvendt ved analyser for så vidt de seneste årtiers udvikling i Den østjyske Byregion og Øresundsregionen.

I en analyse af interaktionen i Østjylland fra 2008, ses arbejdskraftspendling, handelscentre med handelsoplande som interagerende faktorer i den østjyske bybånd og infrastrukturelle trafikale forandringer som forudsætning herfor.¹¹ Anden forskning har påvist, at Østjylland fra 80'erne har udviklet sig som en funktionel byregion, der med en mere spredt bystruktur er bundet sammen af veje og særlig E 45 som pendlingskorridor, og med gode bosætningsmuligheder udgør et arbejdsmarked med både vare- og serviceproduktion. I modsætning hovedstadsmetropolen, der kendetegnes af det historisk betingede center, ser denne forskning i højere grad Den østjyske Byregion som en flerkærnet byregion, og påviser herudover betydelige forandringer i pendlerstrømme i såvel Østjylland som på Sjælland siden 80'erne. I det østjyske område fra en oprindelig pendling til og fra områdets større byer til en pendling mellem disse. På Sjælland en pendling, som i perioden omfatter stadig større dele af Sjælland. Pendlingen ses således her samlet som en afgørende faktor for de to danske byregioners udvikling og for at disse udgør stadig større arbejdsmarkeder.¹²

Først inden for de senere år har den danske byhistoriske forskning anvendt byregions-tilgangen som forklarings- og analyseramme. Denne tilgang inddrages således første gang i Sebastian Fogh Nordentofts specialeafhandling om "Danske byers udvikling under afindustrialiseringen 1960-2001"¹³ fra 2001, men det bliver først Henrik Mølgaard Frandsen, der anvender den i egentlig historisk forskning ved en analyse af dannelsen af netop Den østjyske Byregion.¹⁴ I sin Ph.d.-afhandling, "Infrastruktur og erhvervsudvikling i Østjylland siden 1945" belyser Mølgaard Frandsen hovedstadsmetropolens fortsatte helt dominerende stilling som byregion i det danske bysystem i befrielsesåret 45, dens relativt vigende position i forhold til andre byer i 50'- og 60'erne og dens stagnation i 70- og 80'erne. For tiden efter 1990 påviser Mølgaard Fransen et fornyet stigende folketal i hovedstadsmetropolen genereret af omfattende vækst i de serviceproducerende erhverv og til dels af højt specialiseret industriproduktion og lager- og transportvirksomhed.

Mølgaard Frandsen påviser samtidig, at Danmark på samme tid får to helt dominerende erhvervmæssige centre omkring nu to byregioner, idet perioden fører til dannelsen af en ny byregion ved siden af hovedstadsmetropolen: "Det østjyske bybånd" eller "Byregion Østjylland", der ses som en funktionel byenhed med en betydelig erhvervs- og arbejdsmarkeds-mæssig interaktion og kendetegnet ved en befolknings- og beskæftigelsesmæssig vækst, der bliver højere end i hovedstadsmetropolen. Byregion Østjylland får to centre med en tydelig arbejdsdeling og en betydelig interaktion: Trekantområdet med industriel dominans og Århus-området med mere udtalt erhvervsorienteret serviceproduktion. Hele byregionen bindes sammen af den østjyske motorvej, E 45, der efter Mølgaard Frandsens analyser er forudsætningen af byregionens interaktion, og som genererer en bebyggelses- og erhvervmæssig lokalisering langs denne transportkorridor, som på sigt må føre til, at byerne i byregionen vokser fysisk sammen.

I et senere arbejde fra 2017 ser Mølgaard Frandsen samspillet mellem arbejdskraft, varer, kapital, information/viden som afgørende interaktionsfaktorer og infrastrukturen, som den faktor der binder Den østjyske Byregion sammen indadtil. Byregionen kendetegnes ved et integreret og interagerende arbejdsmarked, betydelige pendling, trafikale interaktion, virksomhedernes udnyttelse af arbejdskraft, serviceydelser og kundegrundlag i samme område og en erhvervsmæssig sektorspecialiseret arbejdsdeling.¹⁵

Også mere samfundsvidenskabeligt baserede bidrag peger i samme retning som Mølgaard Frandsens iagttagelse. Allerede i 1992 fastslår Miljøministeriet således, i en redegørelse for Danmarks byregioner, at sådanne må betragtes som sammenhængende arbejdsmarkeds- og pendlingsområder, hvor infrastruktur tillægges en afgørende integrerende funktion af stor betydning for interaktionen mellem byregionens byenheder. I den publikation, som de såkaldte 6-byer udgav i 2013, defineres en byregion end videre som et samlet byområde, som udgøres af en centerby og et byopland, som indbyrdes udveksler boliger, arbejdspladser og ydelser. Byregionen danner dermed et sammenhængende erhvervs-, arbejdsmarkeds- og pendlingsområde, og kendetegnes af en betydelig interaktion mellem byerne. Tilsvarende forståelse fremgår af et nyere studie af fire globale byregioner i den tredje verden. Ud fra en mere generaliserende synsvinkel karakteriseres byregioner her ved subnational interaktion mellem byenheder i store regioner, der vokser udover lokale og regionale administrative rammer, og som er transnationalt integreret.¹⁶

I forskningen omkring tværnationale regioner har der endelig været fokus på de faktorer, der integrerer regioner på tværs af nationalstatsgrænser og gør dem til funktionelt interagerende og sammenhængende regioner. I Kontinentaleuropa i langt de fleste tilfælde regioner med byregioner, som smelter sammen til interstatslige byregioner. Historisk fra Euregio mellem Holland og Vesttyskland fra slutningen af 50'erne over 26 nye tværregionale byregioner skabt op gennem resten af efterkrigstiden og ikke mindre end 48 dannet i 90'erne og frem til 2008 som følge af økonomiens yderligere globalisering og den større integration i EU.

Blandt disse udgør Øresundsområdet den eneste eksisterende eller mulige interskandinaviske byregion. Forskningen har i den forbindelse sat fokus på effekten af infrastrukturelle anlægs afgørende betydning for arbejdskraftpendling og regionale indkøbsmarkeder på tværs af nationalstaterne, og dermed faktorer der integrerer regionen. Anden forskning har i den sammenhæng påpeget den integrationsfremmende betydning, som kommende tilpasning nationalstatlig lovgivning og dannelse af tværnationale regionale organer vil have, mens en nylig publikation har belyst de historiske forudsætninger for dannelsen af en urban Øresundregion- en Øresundsmetropol.

Andre nyere forskningsresultater har ud fra begrebet "regionauts" påvist former for aktører, der udnytter mulighederne på hver side af en byregion, ind casu Øresundsregionen, til på hver sin måde at generere integration i tværnationale byregioner. I forventning om en interstatslig regionsdannelse tager således en række af aktører, organisationer, netværk, politikere og virksomhedsledere op til Øresundsbroens åbning i år 2000 initiativ til visionsoplæg om og konkrete dispositioner i henseende til dannelses af en Øresundsmetropol. Og efter broens åbning bliver det daglig dagens-"regionauts", der udnytter potentialerne ved forskellene i de to lande til at skabe integration i regionen. Ikke blot ved indkøb i de respektive lande, hvor forbrugsvarer er billigst, men også i kraft af den betydelig fraflytning fra de højere boligudgifter og det højere prisniveau i hovedstadsmetropolen til billigere boliger og de lavere forbrugsvarerpriser i Malmøregionen, hvor den lavere svenske kurs tillige forøger købekraften, og en bil kan erhverves billigere uden de høje danske registreringsafgifter. Et flyttemønster, der kraftigt øger pendlingen over Øresund, som tillige understøttedes af skåningspendling til hovedstadsmetropolen som følge af den højere arbejdsløshed og det lavere lønniveau i Skåne.¹⁷

Ved de ovenfor angivne hidtidige historiske, samfundsvidenskabelige og geografiske konkrete forskningsresultater og betragtninger, der tager udgangspunkt i en byregionstilgang,

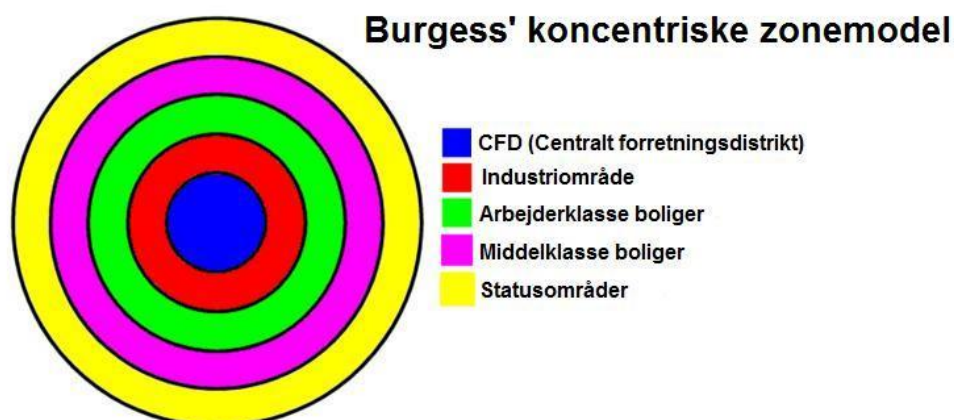
genkendes de træk ved en byregion, som udledes på et netværksteoretisk grundlag. Således ses her en byregion at udgøre et funktionelt sammenhængende og integreret urbant netværk af forskellige byenheder, af forskellig størrelse, struktur og funktion, der i et regionalt, nationalt eller globalt områder interagerer på tværs af politisk-administrative og juridiske rammer. Herudover har denne forskning og disse betragtninger samtidig iagttaget andre træk ved en byregions udvikling: Dels at arbejdskraft, tjenester, varer, kapital og information indgår i interaktionen mellem de funktionelt forskelligartede byenhederne i en byregion. Dels at det er denne interaktion af disse faktorer, som binder byenheder sammen i det samlede arbejdsmarkeds-, bolig-, erhvervs- og pendlingsområde, som byregionen udgør. Dels at en byregion er karakteriseret ved en arbejdsdeling mellem dens byenheder.

På dette grundlag gives der mulighed for en forståelse af hovedstadsmetropolens udvikling som en byregion i det 20. århundrede, idet denne som en byregion kan betragtes som: Et, på tværs af politisk-administrative og juridiske rammer, funktionelt sammenhængende og integreret urbant system, netværk, af, med realkapital, arbejdskraft, varer, tjenester, information, kulturer og ideologier, interagerende funktionelt forskelligartede byenheder.

Byregion og byenheder

Centralt i denne forståelse af en byregion, in casu hovedstadsmetropolen, er som anført, at denne består af interagerende funktionelt forskelligartede byenheder. Den såkaldte Chicago-skole¹⁸ har siden mellemkrigstiden på grundlag af empiriske studier udviklet teoretiske modeller for, hvorledes disse byenheder opstår og lokaliseres i byregioner, og hvilke relationer de har indbyrdes.

I den ældste udgave, W.G. Bugess´ fra 1925, figur 1, anses en byregions centrum, den oprindelige førindustrielle by, som udgangspunkt at have omfattet alle bymæssige funktioner, men efterhånden som industrialiseringens urbanisering slår igennem ses de beslutninger og kapitalstrømme, der udgår fra dette centrum at skabe en byregion med koncentriske lagvise zoner, byenheder eller bydele, der har forskellige funktioner i byregionen og indgår i en interaktion med hinanden og dennes centrum, som efterhånden udvikler sig til et center, der fungerer som et centralt forretningsdistrikt, eller et city, med centralt styrende kommercielle, administrative og kulturelle funktioner for hele byregionen.¹⁹

Figur 1. Burgess' zonemodel . <https://docplayer.dk/41759512-Omraadeloest-i-aalborg-oest.html>

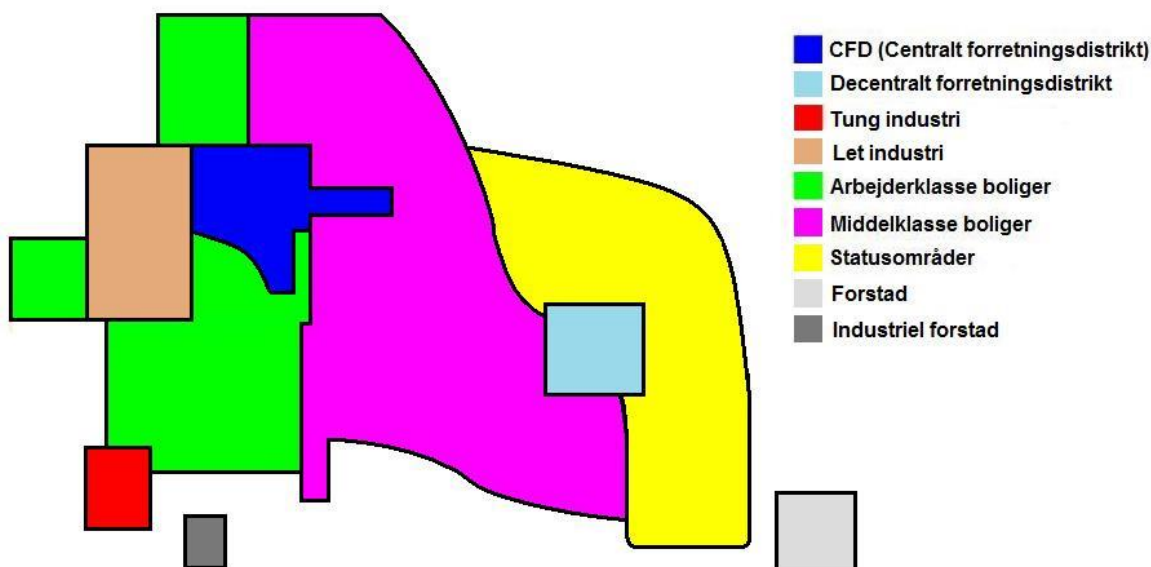
Selv om Burgess' zonemodel og andre modeller, der af Chicago-skolen udvikles på dette grundlag, har gyldighed for byregioners udvikling fra slutningen af det 19. århundrede og til et stykke op i det nye århundrede, bliver de under indtryk af den udviklingsform, som de østamerikanske byregioner antager siden hen, genstand for stadig større kritik. Fra 40'erne

og i de følgende årtier udvikler der sig således mindre city-centrede teoridannelser, som den "nye" Chicago-skole omsætter til en ny forståelse af Chicagos og andre metropolers udvikling. Under indtryk af stærkt stigende ejendomspriser og en forandret industrilokalisering ses der således fra den sidste del af mellemkrigstiden forstadsindustrier i Burgees' yderste koncentriske forstadszone, der sammen med de indre og ældre zoner og selve metropolens center kommer til at udgøre byregionens centrale del, centralbyen, mens der uden om denne opstår nye forstæder eller sværindustrielle enklaver.

Som udtryk for den "nye" Chicago-skole lancerer Harris og Ullman flerkernemodell i 1945, figur 2, der forsat, som Burgess, opererer et center, men i takt med industrialismens urbanisering ser dannelsen af forskellige nye kerner, byenheder, med hver sin funktion. Først i den indre del af byregionen, centralbyen, der med forskellige kerner, forskellige byenheder eller bydele, efterhånden udvikler sig et nyt og større center, og siden uden om denne andre kerner: Nye forstæder, eller satellitbyer, der enten kan have karakter af rene boligforstæder eller forstæder, hvortil også industrivirksomheder lokaliseres. Forstæder, der efterhånden også får deres egne finansielle og kommercielle centre, mens det indre centret i centralbyen yderligere styrker sin position som hjemsted for finansiell og administrativ virksomhed, hoteller, restauranter, specialforretninger og specialiserede services og yderligere breder sig i selve centralbyen.²⁰

Et udviklingsforløb og en model, som den engelske geograf og byteoretiker Edward Soja i sit store værk om postmetropoler fra år 2000 ser som almenlydigt for de fleste byregionsdannelser, dog således som Soja konstaterer: "There was (and probably still is) some degree to which almost every cityspace is organized around a dominant center in a series of concentric zones, radial sectors or specialized enclaves".²¹ Således i hovedsagen monocenter-byregioner i modsætning til multicenter-byregioner, som f.eks. megapoler, Ruhr-byregionen og den interskandinaviske byregion ved Øresund med i hvert fald den danske hovedstad og Malmø som de to store centralbyer, der fungerer som regionale centre i byregionen; eller rettere måske snarere i megapolen.²²

Flerkerne model

Figur 2. Harris og Ullmans flerkernemodell. <https://docplayer.dk/41759512-Omradeloest-i-aalborg-oest.html>

For Harris og Ullman er dannelsen af de enkelte kerner, eller byenheder, udtryk for, at nogle byfunktioner kræver særlige og specialiserede faciliteter, at funktioner, der har samme

karakter ofte vil koncentrere sig i samme kerner, byenheder, at nogle funktioner vil have negative følger for andre funktioner, f.eks. industri- og boligområder, og endelige at nogle funktioner, som følge af høje ejendomspriser ikke kan lokaliseres til særligt favorable kerner, byenheder, der betegnes statusområder, og oftest udgøres af overklassen villaområder. Med denne tilgang til dannelse af kerner, byenheder, i byregioner har Harris og Ullmans forklaring slægtskab med tre byøkonomiske teoridannelser om nye byenheder, forstæder, uden for byregioners centralbyer og interaktionen mellem denne og disse byenheder. Teoriene omfatter: Satellitbyteorien, den organiske decentraliseringsteori og teorien om den agglomererede byøkonomi.

Efter satellitbyteorien er forstadsdannelser, planlagte nye bydannelser, opstået på bar mark uden om centralbyen, med en alsidig social sammensætning og en afbalanceret fordeling af bolig og erhverv. Centralbyens befolkning, industri og øvrige erhverv bliver således decentraliseret i form af mere selvberende byenheder, forstæder, der tilbyder beskæftigelsesmuligheder, boliger og offentlige faciliteter. Satellitbyen udvikler sig i teorien over flere faser: Fra sovebyforstæder, hvor arbejdskraften pendler til centralbyen, videre til en fortsat sovebyforstad, med nogen industri og visse offentlige faciliteter med lokale beskæftigelsesmuligheder, og endelig til forstad, der med betydelig industri, offentlig service og centerdannelse er endnu mere uafhængig af centralbyen, men stadig interagerer med denne i form af udveksling af varer, ydelser og arbejdskraft. Det sidste skud på stammen er en satellitby med samtlige af centralbyens funktioner i form af alle former for erhverv, offentlig service og centerdannelse. Satellitbyen står i denne fase i forbindelse med centralbyen via højhastighedsforbindelser, der er afgørende for den arbejdskraftsmæssige interaktion med centralbyen.

Den organiske decentraliseringsteori ser byen som en levende organisme, som i sin grundform kendetegnes ved celledeling. Når den ene celle, centralbyen, opfyldes befolknings- og erhvervsmæssigt, og dermed mangler udvidelsesmuligheder og begynder at blive nedslidt, deler cellen sig i nye celler i form af planlagte nye byer, forstæder, der adskilles fra hinanden af grønne bæltter, og hvortil en del store bys aktiviteter udlægges. Den tilbageværende centralby, renoveres og konverteres til servicemæssige og administrative formål. En tilsvarende decentraliseringstanke ligger bag teorien om den agglomererede byøkonomi, idet byer opstår som følge af, at økonomiske aktiviteter klynger sig tæt sammen som konsekvens af de fordele, der opnås derved. Den oprindelige centralby vil derved tiltrække yderligere økonomisk aktivitet og arbejdskraft og vokse yderligere. Men på et tidspunkt fortættes den økonomiske aktivitet så meget, at der opstår en række ulemper, såsom meget høje jordpriser, udfyldning af byrummet, overbelastning m.m., hvilket medfører, at virksomhederne flytter væk fra centralbyen for i nye byenheder, forstæder, at klynge de økonomiske aktiviteter sammen og for derved her at opnå nye fordele.²³

Byregion og interaktion

Centralt i forståelsen af en byregion, in casu hovedstadsmetropolen, er som anført ovenfor ikke blot, at denne omfatter funktionelt forskelligartede byenheder, men også at disse interagerer. En interaktion, der er afgørende for byhedernes funktionalitet og udvikling i byregionen, og som samler den indadtil i et integreret erhvervs-, arbejdsmarkeds-, bolig- og pendlingsområde kendetegnet ved virksomhedernes udnyttelse af arbejdskraft, serviceydelser og kundegrundlag i samme område og en erhvervsmæssig sektorspecialiseret arbejdsdeling. Men også en interaktion, der ikke er historisk statisk, men som under nye former ændrer byhedernes funktion og udvikling i byregionen, skaber nye byenheder eller inddrager andre ældre byenheder i byregionen.

Interaktionen anses, som ligeledes anført oven for, at omfatte en udveksling af arbejdskraft, ydelser, tjenester, virksomheds-, bygge- og jordkapital, information, kulturer og ideologier i selve byregionen, men tillige mellem denne og dens omgivelser: Det øvrige land og udlandet.

Komponenter i interaktionen, der ud fra en klassisk nationaløkonomisk tilgang kan samles under (se tekstboks): Dels de produktionsfaktorer, som udgøres af den private og offentligt ansatte arbejdskraft og privat og offentligt ejet realkapital så som bygninger, anlæg, maskiner og materialer. Dels privat og offentligt producerede varer og tjenester, hvortil henregnes information, kulturer og indlejrede ideologier.

Produktionsfaktorer, varer og tjenester

I klassisk nationaløkonomi udgør arbejdskraft, realkapital, forstået som bygninger, maskiner, materialer, nationale som importerede, samt jord såkaldte produktionsfaktorer, der af virksomhederne anvendes til produktion af varer og tjenester til husholdningerne, andre virksomheder og til eksport. Omfanget og karakteren bestemmes af efterspørgslen fra husholdningerne, virksomhederne og udlandet, og til dette simple økonomiske kredsløb knytter sig dels realstrømme af varer og tjenester og betalingsstrømme til betaling for disse og for produktionsindsatsen i form af arbejdskraftens løn og rente og profit til kapitalen og ejere af kapitalapparatet, dels af et varemarked for varer og tjenester og et faktormarked for produktionsfaktorerne. På begge markeder bestemmes priserne, alt andet lige, af markedskræfterne; udbud og efterspørgsel.

I en blandingsøkonomi med en stat, forstået som stat og kommune, med en betydelig samfundsøkonomisk rolle, f.eks. målt i statslige og kommunale udgifters andel af produktionsværdien, regulerer staten ofte markedskræfterne og efterspørger samtidig varer og tjenester til statens forbrug og investeringer. Et forbrug, der omfatter løn og varekøb til velfærdssystemets tjenester, serviceydelser, institutionstilbud, og sikringsydelser. Investeringer, der omfatter statens realkapital i form af bygninger og anlæg til såvel produktion af velfærdssystemets tjenester som til skabelse af almene betingelser for produktionen i form af tjenester, som ydes af statens trafik-, forsynings- og kommunikationsanlæg, natur- og arbejdsmiljøforanstaltninger m.m.

I det økonomiske kredsløb i en blandingsøkonomi indgår således i realstrømmen også statsligt producerede tjeneste og varer og i betalingsstrømmen løn, statslige sikringsydelser til den enkelte og subsidier til virksomhederne og direkte og indirekte skatter som betaling for de statsligt producerede tjenester og varer. Hertil kommer den fordeling af betalingsstrømmen, der netop i en blandingsøkonomi sker et gennemorganiseret arbejdsmarked og et dertil knyttet arbejdsretligt system.²⁴

Giver nationaløkonomien forskellige teorier om produktionsfaktorer, varer og tjenesters samfundsøkonomiske samspil og location af arbejdskraft og realkapital, foreligger der ikke et teoretisk udgangspunkt for empirisk-historiske analyser, hvorledes disse produktionsfaktorer og disses produktionsresultat i form af varer og tjenester indgår interaktionen mellem byenheder i en byregion.

Ud fra den almindelige markedsøkonomiske rationalitet vil det private opnåede produktionsresultat, varer og mobile tjenester, dog altid, alt andet lige, blive afsat dér, hvor det kan opnå den højeste pris og blive fremstillet med de laveste udgifter til og dermed med den mest rationelle anvendelse af produktionsfaktorerne, hvilket vil sige med benyttelse af den stedlige bedst kvalificerede og/eller billigste arbejdskraft og med en anvendelse og lokalisering af realkapitalen, der fører til mindst mulige omkostninger og distribution af varer og tjenester på den mest rationelle og dermed billigst måde. For så vidt det offentliges produktionsresultat i form af overførelsesindkomster, tjenester, service- og institutionstilbud, er disse af immobile karakter og ikke markedsbestemt, men vil blive ydet i et omfang, der hvor behovet, efter en politisk prioritering, er størst, og fremstillet i en balance mellem den mest rationelle og dermed billigste udnyttelse af produktionsfaktorerne og opfyldelse af behovet.²⁵

B. Velfærdstatsforståelse

Velfærdsstatens regionale aktionsfelt i mellem- og efterkrigstiden betragtes i bogens empirisk-historiske analyser, som dels sammen periodens interaktion mellem hovedstadsmetropolens forskelligartede bynheder medvirkende til de behov for regionale rammebetingelser for metropolens funktionen som en byregion, der udfordres af sommerhusbyernes stadig større udbredelse i perioden, dels afgørende for karakteren af dispositioner, som offentlige aktører samtidig tager i anvendelse for at inddæmme disse udfordringer. Centralt for afdækningen af velfærdsstatens regionale aktionsradius i mellem- og efterkrigstidsperioden er en teoretisk og historiografisk forståelse af velfærdsstatsformen og dens konkrete fremtrædelsesform i perioden.

Teoretisk afklaring

Tages der udgangspunkt i politologiens længe anvendte systemteori, der allerede fra midten af det 20. århundrede er blevet anvendt til analyse af forskellige vesteuropæiske og amerikanske statsformer, ses staten som en neutralt styrende blackbox, der modtager inputs fra de ikke nærmere definerede såkaldte "omgivelser" og hvor politiske processer som outputs genererer beslutninger, der spiller tilbage på omgivelserne.²⁶ Giver systemteorien et redskab til at analysere, hvorledes politiske processer spiller sammen med omgivelserne, har den ikke ydet bidrag til en afklaring af, hvilke faktorer der såvel geografisk som historisk har genereret forskellige statsformer og karakteren af disse. Det bliver imidlertid først fra 70'erne, at staten ikke længere betragtes som et neutralt styrende subjekt, hvor f.eks. de politiske partier frit kan foretage bevidste valg, men ses som et produkt af økonomiske, sociale og politiske magtforhold. En erkendelse der føre frem til forskellige politologisk definerede statsformtyper, der af historieforskningen bliver anvendt som udgangspunkt for analyser af statsformenerne forskellighed både i tid og rum.

I nogle tilfælde på grundlag af marxistiske analyser, men som oftest i forbindelse med studier af arbejderbevægelsens historie. Med den yderligere økonomiske globalisering og de forandringer, som den påfører velfærdsstaten, bliver statsformernes historie et selvstændigt forskningsområde i 90'erne, hvilket skaber grundlag for såvel helhedsanalyser af særlig velfærdsstatens udvikling i kortere eller længere perioder som undersøgelser af forskellige velfærdspolitikker, der indskrives i en velfærdsstatshistorisk sammenhæng. Forskningsindsatsen kulminerer i 2005 med oprettelsen af det tværfaglige Center for velfærdsstatsforskning, under Syddansk Universitet, der i årene 2010-2013 udgiver det seks bindstærke værk "Dansk velfærdshistorie", der over 4.000 sider indgående afdækker væsentlige træk ved den danske velfærdsstats historie.²⁷

Selv om der både i den historiske og politologiske forskning er opnået udbredt konsensus om, at den nordiske statsform fra midten af det 19. århundrede og i de følgende 100-140 år udvikler sig fra en liberalistiske natvægterstat til en socialdemokratisk universalistisk velfærdsstat, anlægges der ganske forskelligartede forklaringer på de forhold, der har ligget bag ligger bag statsformens udvikling i perioden. 70- og 80'ernes marxistiske statsteorier og nogle derpå baserede historiske analyser fastlægger således en række strukturer og faktorer i den kapitalistiske markedsøkonomi, der betinger statsformens karakter i et historisk udviklingsforløb. Af hensyn til kapitalejernes interesser får staten i dens udvikling fra natvægterstat til universalistiske velfærdsstat, som "total kapitalist", i stadig større omfang til opgave at sikre arbejdskraftens reproduktion og almene produktionsbetingelser samt at gennemføre forskellige sæt af reguleringer for at opretholde en fortsat effektiv kapitalisme. De traditionelle marxistiske tilgange betragter dermed de historisk forskellige statsformer som et statisk produkt af den herskende kapitalejerklasse aktuelle behov og som et redskab til at sikre dens grundliggende interesser. At samfundsøkonomiens givne struktur lægger visse rammebetingelser for statsapparatet er givet, men statsformens aktionsfelt har under bestemte forhold, og alt afhængigt af den kapitalistiske markedsøkonomis historiske udviklingstrin og konjunkturforløb, rakt væsentligt længere end de grænser og vilkår, som disse rammer sætter. Rammerne kan overskrides og er gennem historien blevet overskredet i en sådan grad, at det direkte har påvirket kapitalforholdet og strukturen i dele af markedsøkonomien.

At andre klasse-mæssige interesser, styrkeforhold og alliancer end lige kapitalklassens har ligget bag velfærdsstatens udvikling, overses dermed i de marxistiske velfærdsstatsanalyser, der ser bort fra det politiske aktørniveau, herunder den socialdemokratiske arbejderbevægelse, som en selvstændig og afgørende faktor bag den historiske fremdrift af den universalistiske velfærdsstat. Sidstnævnte forhold er selvsagt helt grundliggende i den socialdemokratiske velfærdsstatsforståelse, men er blevet overeksponeret særligt i de partihistorier, der er udgivet om arbejderbevægelsens udvikling.

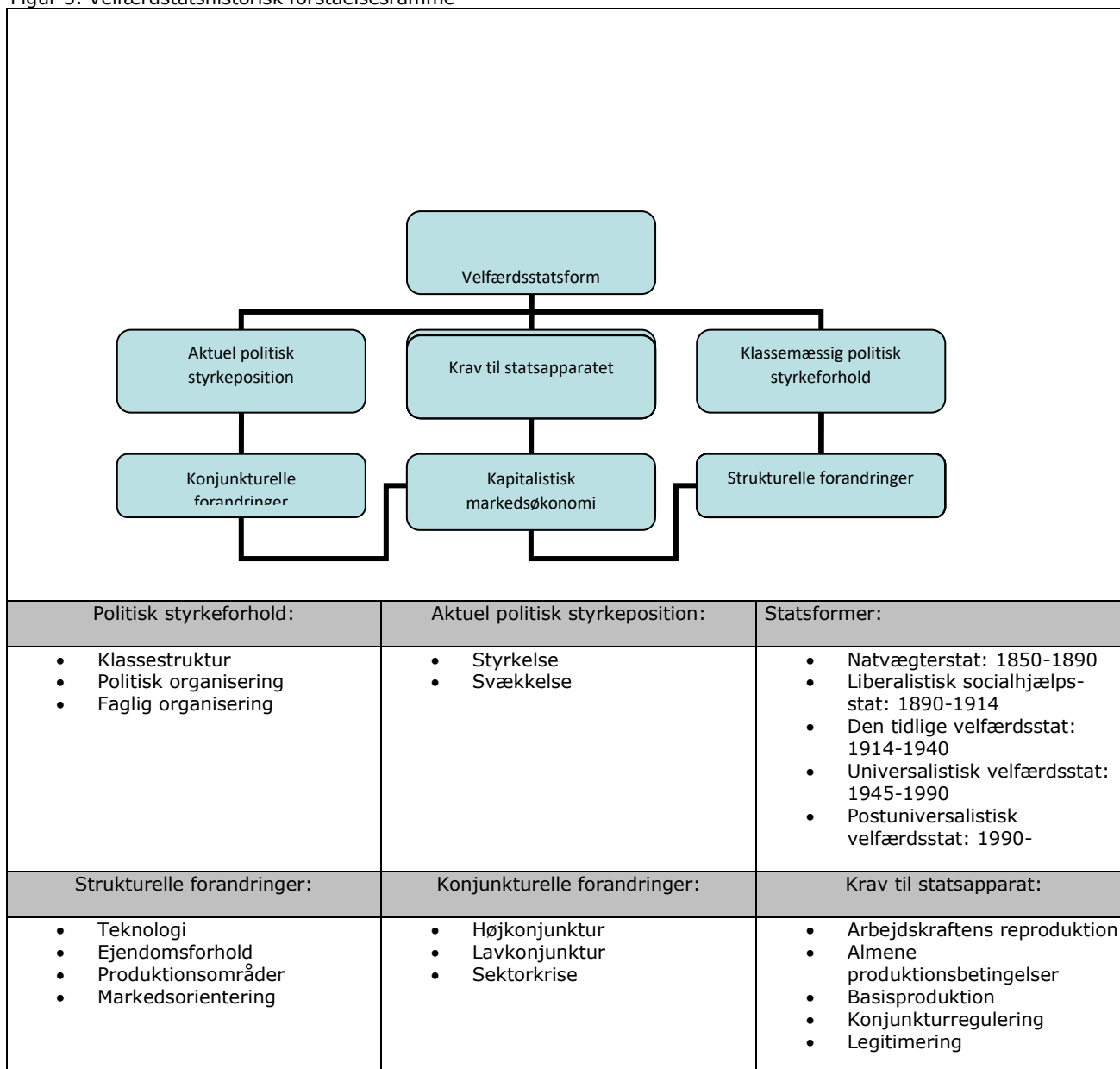
Sociologen Gösta Esping-Andersen har imidlertid ud fra nuancerede materialistiske analyser, opstillet operationelle determinerende faktorer bag udviklingen af de nordiske velfærdsstater. En given historisk markedsøkonomisk erhvervsstruktur genererer således en bestemt klassestruktur med iboende klassekonflikter, men også med muligheder for klassealliancer. Den socioøkonomiske struktur sætter sig igennem på det politiske niveau i form af partier og partalliancer. På dette niveau og i dette spil har de nordiske socialdemokratier efter Esping-Andersens vurdering haft mulighed for historisk at gennemdrive den universalistiske velfærdsstat, der er i arbejderklassens egen interesse, men bliver bredt accepteret netop som følge af sin universalistiske karakter.²⁸

Selv om Esping-Andersen i sine analyser af de socialdemokratiske aktørers lang seje træk frem mod den moderne velfærdsstat tager udgangspunkt i samfundets erhvervs- og klassestruktur, overser han, hvorledes markedsøkonomiens aktuelle konjunkturforløb, vækst og krise, har begrænset eller givet mulighed for den type velfærdsstat, som disse aktører har ønsket at drive frem. I velfærdsstatshistorikeren Søren Kolstrup banebrydende Ph.d.-afhandling om velfærdsstatens rødder fra 1997 gennemføres derimod en overbevisende argumentation for, hvordan markedsøkonomiens konkrete konjunkturrelle betingelser i forhold til det politiske aktørniveau i visse tilfælde har været begrænsende og i andre mulighedsskabende for fremdriften af velfærdsstrategier. Økonomisk krise kan initiere forstærkede velfærdsinitiativer og offentligt tilvejebragte almene produktionsbetingelser, men også lægge økonomiske grænser herfor. Økonomisk vækst kan givet et større råderum for udvide velfærdsforanstaltninger og tilvejebringelse af andre almene produktionsbetingelser for at fastholde væksten eller kan med stigende realindkomster begrænse behovet for velfærdsmæssige dispositioner.

Som teoretisk udgangspunkt for empirisk-historisk analyse af statsformens udvikling i perioden 1850-1990 kan der, ud over de rammevilkår som den kapitalistiske markedsøkonomi sætter for statens opgavevaretagelse, ved en kombination af de tilgange Esping-Andersen og Kolstrup har anlagt for så vidt af de faktorer, der har ligget bag udviklingen af statsformerne i perioden 1850-1990 opstilles en analyseramme, hvor statsformernes historiske fremtrædelsesform ses bestemt af to socio-politiske faktorer (figur 3): Dels de politiske aktørers, herunder arbejderbevægelsens, klasse-mæssige politiske styrkeforhold og alliancemuligheder, der betragtes som betinget af klassernes, herunder arbejderklassens, politiske og økonomiske organisering, som ses som et resultat af forandringerne i levevilkår og klassestruktur, der er et resultat af strukturen og forandringerne i den kapitalistiske markedsøkonomi med hensyn til teknologi, ejendomsforhold, produktionsområder, markedsorientering m.m - jf. Esping-Andersens analyse. Dels de politiske aktørers, herunder arbejderbevægelsens, aktuelle styrkeposition, der betinget af de økonomiske konjunkturer kan være henholdsvis begrænsende eller mulighedsskabende for nye velfærdsstatsinitiativer – jf. Kolstrups analyse.²⁹

Faktorer, der sammen med givne rammevilkår, danner grundlag for at statsformen siden midten af det 19. århundrede kendetegnes ved følgende udviklingstrin: Natvægterstaten (1850-1890), den liberalistiske socialhjælpsstat (1890-1914), den tidlige velfærdsstat (1914-1940) og den universalistiske velfærdsstat (1945-1990) – jf. tekstboks I-IV.

Figur 3. Velfærdstatshistorisk forståelsesramme

Historiografisk udgangspunkt

I såvel den politologiske litteratur som i historieforskningen placeres natvægterstaten og den universalistiske velfærdsstat i ovennævnte perioder, ligesom der er relativt entydig forståelse af de grundlæggende træk, der kendetegner de to statsformer (tekstboks I og IV).

Statsformstyper

Mens begge fagtilgange har været mere tilbageholdende med nærmere at typebestemme og beskrive de former, som staten antager fra slutningen af det 19. århundrede og op gennem den første halvdel af det nye århundrede, har Kolstrup fastlagt to statsformer for perioden. Kolstrup betegner den statsform, der udvikles fra 90'erne og frem til første verdenskrig som en liberalistisk socialhjælpsstat og giver en velegnet og operationel beskrivelse af karakteristiske træk ved denne statsform (tekstboks II).

For så vidt angår perioden fra første verdenskrig og frem til udbruddet af den næste verdenskrig, påviser Kolstrup, at forudsætningerne for efterkrigstidens universalistiske

velfærdsstat skal findes. Ikke blot i 30'erne med dette årtis omfattende statsintervention og gennemgribende velfærdsreformkompleks, men helt tilbage til den markant fremskudte position, som det offentlige opnår under og efter første verdenskrig og i 20'erne under indtryk af markedsøkonomiens dybe krise og et samtidigt signifikant ændret politisk styrkeforhold på landspolitisk plan og særligt i de større bykommuner.³⁰

Tekstboks I. Natvægterstaten - 1850-1890

- Frisætter det politiske demokrati og markedskræfterne efter enevældens absolutisme og merkantilistiske reguleringer
- Væsentlige samfundsopgaver løses af markedet
- Sociale opgaver, sundhedsydelse, uddannelse løses via familien eller markedet
- Residualt og liberalistisk velfærdssystem:
 - offentlig social forsorg til samfundets allerdløst stillede indskrænkes til det absolut minimale og til socialt stigmatiserende fattighjælpsydelse baseret på trangbestemmelser og skønsprincip
 - øvrig forsorg henvises til privat filantropi eller den enkeltes frivillige bidrag til private forsikringsordninger efter selvhjælpsprincippet

Der lægges i den forbindelse afgørende vægt på dels den statsintervention og de velfærdsreformer, som socialdemokratisk støttede eller ledede regeringer gennemfører i årene 1913-1920 og 1924-1926, og som resten af 20'ernes Venstre-regeringer kun delvist får pillet fra hinanden, indtil Socialdemokratiet i 29 på ny genvinder regeringsmagten, dels den samtidige og i forhold til det landspolitiske niveau mere vidtgående lokale velfærdsstrategi, som Socialdemokratiet under parolen "kommunesocialisme" i større eller mindre udstrækning får gennemført i de større bykommuner, hvor partiet enten selv har flertal eller sammen med de radikale udgør majoriteten eller i hvert tilfælde er i en så stor og magtfuld opposition, at selv konservativt styrede bykommuner i større eller mindre udstrækning bøjer af for de socialdemokratisk-radikale reformkrav. Der er i disse år tale om et meget voldsomt og gennemgribende brud med den liberalistiske linje, der kendetegner både den rendyrkede liberale natvægterstat og den liberalistiske socialhjælpsstat, og som er urørlig op gennem den sidste halvdel af det 19. århundrede og i årene efter århundredskiftet.

Tekstboks II. Den liberalistiske socialhjælpsstat - 1890-1914

- Støtte til husmandssteder og øget halv- eller hel-offentlig varetagelse af samfundsopgaver - jernbaner, kommunale værker
- Velfærdssystem
 - fortsat residual og liberalistisk karakter med fattighjælps lave ydelse til personer i trang og med sociale stigma
 - statshjælp til selvhjælp for bredere befolkningsgrupper. Finansieringen hviler på den hidtidige personlige opsparing og skattemidler fra staten til tilskud til de hidtil privatfinansierede forsikringsordninger - sygekasser, ulykkesforsikring, a-kasser
 - nye lave direkte offentlige ydelser uden for fattiglovgivningen og dennes konsekvenser - aldersunderstøttelse, hjælpe-kasser
 - andre initiativer som skolelov, værgeråd og indkomstskat med stigende skala

1930'ernes statsintervention og velfærdsreformer bygger således videre på det grundlag, der i bykommunerne og landspolitisk bliver lagt under og efter første verdenskrig og op gennem 20'erne. Samlet skal en række grundlæggende træk ved efterkrigstidens universalistiske velfærdsstat således søges i velfærdsstatens udvikling mellem 1914 og 1940. Kolstrup betegner periodens statsform for den "social liberale velfærdsstat". Statsformens universalistiske træk i form af social integration af "alle ubemidlede" og de forebyggende og omfordelende målsætninger bag mange af periodens velfærdstiltag er dog så markante, at betegnelsen "socialliberal" som tillægsord for periodens velfærdsstatsform reducerer tiltagens rækkevidde og målsætninger i forhold til efterkrigstidens velfærdsstat. "Den tidlige velfærdsstat" anses derfor mere betegnet for statsformen under første verdenskrig og op gennem mellemkrigstiden og 40'erne (tekstboks III).

Statsformernes aktionsfelt

Tages der udgangspunkt i de rammevilkår, som den kapitalistiske markedsøkonomi sætter for statens opgavevarettagelse, har statsformene som følge af de socio-politiske faktorer, der

ovenfor ses afgørende for deres forandrede karakter i pripoden 1850-1990 opnået et stadig mere samfundsindgribende aktionsfelt.

Arbejdskraftens reproduktion – velfærdssystemet

For så vidt sikringen af arbejdskraftens reproduktion og det velfærdssystem, som statsformerne opbygger i den forbindelse, bliver dette under natvægterstaten overladt til familien, markedet og den filantropi eller de privatfinansierede selvhjælpsbaserede sociale sikringsordning, sygekasser, ulykkesforsikring og arbejdsløsheds-kasser, som det private initiativ tilvejebringer, mens det offentlige alene yder residuale minimale ydelser og service- og institutionstilbud. Med den liberalistiske socialhjælpsstat opbygges på et socialkonservativt hjælp-til-selvhjælpsprincip et socialt sikrende velfærdssystem i form af statshjælp til frivillige sociale sikringsordninger, egentlige offentlige sikringsydelser, alderdomsunderstøttelse og hjælpe-kassebidrag, samt institutionstilbud så som alderdomshjem, et forstærket sygehusbyggeri og bykommunale mellem- og realskoler.

Tekstboks III. Den tidlige velfærdsstat – 1914-1945	
•	Velfærdssystemet
○	omfattende og dybdegående statsindgreb, og den offentlige sektor ekspanderer i bredden
○	universalistiske træk
▪	rodfæstes gennem øget statslig finansiering og udbredelse af retsprincippet
▪	social integration af arbejderklassen og "dermed ligestillede" ubemidlede lag, som det hed i samtiden. Med den brede målgruppe af "ubemidlede" - omkring tre fjerdedele af befolkningen på tværs af sociale og politiske skel
▪	Velfærdstiltag
•	kompensatoriske offentlige sikringsydelser i såvel socialpolitik som børne- og boligpolitikken sigtende mod afbødning af umiddelbar social nød
•	forebyggende velfærdsinitiativer på det social-, børne- og boligpolitiske område, der retter sig mod at skabe nye og bedre levevilkår for de ubemidlede gennem en omfordeling af de samfundsmæssige værdier.
○	Under og efter 1. Verdenskrig:
▪	den store gruppe af ubemidlede får flere ydelser end tidligere – kronisk syge, ulykkesramte m.m.
▪	sygekassers medlemmer får, ligesom a-kassernes, tildelt retsbestemte ydelser finansieret gennem det offentlige
▪	daginstitutioner opnåede ret til statsstøtte
▪	oprettes yderligere kommunale mellem- og realskoler, adgangen til Hovedstadens gymnasier lettes gennem statsovertagelse og kommunalisering af en række private skoler og afskaffelse eller nedsættelse af skolepenge alt efter indkomst.
○	1930'ernes udbygning af den socialliberale velfærdsstat. Periodens store velfærdsreformkompleks omfatter
▪	voldsom reduktion af fattighjælpens rolle
▪	indførelse af offentlig hjælp som kommune- og særhjælp
▪	yderligere offentlige tilskud til sociale kasser for syge, arbejdsløse m.m.
▪	udvidelse af rammerne for tildeling af alders- og invalide rente udvides
▪	børneværnet bliver et centralt element i børneforsorgen, og der kommer yderligere skub i opførelsen af forskellige sociale institutioner
•	Økonomisk regulering:
○	1920'erne
▪	over for dyrtid og vareknaphed
▪	offentlige arbejder m.m.
○	1930'erne
▪	beskæftigelsesfremmende og samfundsbasale offentlige arbejder
▪	indgreb på arbejdsmarkedet for at fastholde reallønnen og konjunkturregulerende indgreb i landbruget

Et socialt sikrende, omfordelende og alment levevilkårsforbedrende sigte får velfærdssystem med den tidlige velfærdsstats yderligere statstilskud til sociale kasser, udvidede former for sikringsydelse så som subsidier til kronisk syge og ulykkesramte, kommune- og særhjælp, alders- og invaliderente, byggestøtte til socialt boligbygger, huslejestøtte, børneværn og institutionstilbud som kommunale daginstitutioner, offentlig støtte private sådanne, børnehjem og andre sociale institutioner. Et sikrende og omfordelende sigte, som i endnu højere grad kommer til at kendetegne den universalistiske velfærdsstats velfærdssystem med forstærket subsidiering af sociale kasser, folke- og invalidepension, almen- og udvidet hjælp,

bistandshjælp, dagpengehjælp, sygesikring, yderligere støtte til almennyttigt boligbyggeri, boligsikring, sidestilling af folkeskole i by og på land, enhedsskole, særlige serviceydelser, dagpleje og hjemmepleje, og en buket af institutionstilbud på særforsovsområdet og daginstitutionsovsområdet og i form af familieinstitutioner, massiv udbygning af sygehussektoren og uddannelsessektoren, med folkeskoler, gymnasier og alle former for mellem- og lange videregående uddannelser samt kulturområdets teatre, andre fritidstilbud, friluftstilbud og stærkt udbyggede folkebiblioteker

Tekstboks IV. Den universalistiske velfærdsstat – 1945-1990

- Anses for den højst udviklede velfærdsstatsform og lokaliseres i særlig grad til efterkrigstidens nordiske lande
- Løfter den sociale sikring ud fra markedets kommercielle interesser, og dens indbyggede "solidaritet" hviler på en bevidst omfordeling kombineret med et progressivt skattesystem, der finansierer offentlige ydelser og servicetilbud
 - tildeler alle borgere uanset køn, social status eller tilknytning til arbejdsmarkedet sociale rettigheder for at tilvejebringe en bestemt social standard i form af: en buket af kollektive sociale sikringsydelser og overførselsindkomster
 - gratis, eller brugerbetalte, men subsidierede, hel- eller halvoffentlige service- og tjenesteydelser og institutionstilbud
 - forskellige former for behovsbestemte sociale institutioner
 - offentligt finansieret primært sundhedsvæsen
 - offentlige sygehuse og hospitaler
 - uddannelsesstilbud på alle niveauer
 - understøttet og reguleret almennyttig boligmasse
 - børne-, familie- og ungdomsinstitutioner
- Har som økonomisk mål økonomisk vækst, som en forudsætning for den socialt sikrende og omfordelende offentlige sektor:
 - sikrer almene produktionsbetingelser såsom basisproduktionsydelser som offentlige arbejder, trafik- og forsyningsanlæg m.m.
 - foretager direkte indgreb i markedsøkonomien gennem forskellige former for økonomisk-politiske konjunkturindgreb og erhvervsstøtteordninger
- Regulerer markedsøkonomiens bivirkninger m.h.t. arbejdsmiljø og fysisk planlægning og miljø osv.
- Virksomhedernes ejendoms- og dispositionsret udgør derimod en urørlighedszone, som kun ville have været påvirket af planer for Økonomisk Demokrati.

Almen produktionsbetingelse

Mens natvægterstaten i hovedsagen sikrer produktionen og samfundslivet gennem politi-, rets-, brand- og ambulancevæsen og tilvejebringelsen af de øvrige rammebetingelser herfor, på nær vejanlæg, i hovedsagen overlades til markedet, overgår anlæg og drift af jernbaner, storbyers sporveje og forsyningsværker under den liberalistiske socialhjælpsstats til det offentlige samtidig med, at der gennemføres en statslåneordning til oprettelse af husmandssteder. Økonomisk vækst som forudsætning for forbedrede levevilkår og udbygning af velfærdssystemet bliver i de følgende velfærdstatsformer drivende for en massiv udbygning af de samfundsmæssige rammer, der udgør almene produktionsbetingelser.

Under den tidlige velfærdsstat i form af en yderligere udbygning af landveje, banedriften, forsyningssektoren, sporvogns- og busstrafik i store byer og uden for disse, nærbaner i hovedstadsmetropolen og en mere bredspektret landbrugsstøtte. Under den universalistiske velfærdstat med udlæg af motor-, hoved- og ringveje, opgradering af den national banetrafik, udvidet nærbanetrafik i hovedstadsmetropolen, udbygning af den kollektive bytrafik, forsynings- og kommunikationssektoren, udvidede og differentierede erhvervsstøtteordninger, planmæssige arealreservationer til bolig- og erhvervsbyggeri og energipolitik.

Regulering

Af hensyn til markedskræfternes frie udfoldelse indskrænkes samfundsregulerende indgreb under natvægterstaten mest muligt og fortrinsvis til minimale bygnings- og sundhedsbestemmelser for under den liberalistiske socialhjælpsstat at bliver udvidet noget med en fabrikslov, skærpet bygningslovgivning samt de først skidt til en købstadskommunal bebyggelsesplanlægning. Det er dog først under de følgende velfærdsstatsformer, at der gennemføres mere vidtgående samfundsregulering af hensyn til økonomiske balanceproblemer

for dermed at sikre den økonomiske vækst, virksomhedernes produktionsbetingelser og befolkningens levevilkår.

Under den tidlige velfærdstat i form af indgreb over for dyrtid- og vareknaphed i årene under og efter første verdenskrig og arbejdsmarkedsindgreb med henblik på fastholdelse af reallønnen, konjunkturregulering, devaluering, valutacentral og bilaterale handelaftaler i 30'erne. Herudover huslejerregulering, forstærket kommunal bebyggelsesplanlægning, byplanlov, spildevandshåndtering og naturfredningsmæssige indgreb. Under den universalistiske velfærdsstat økonomisk-politisk regulering af balanceproblemer, ophedning under vækst eller vækststimulerende kriseindgreb, naturmiljøindgreb, arbejdsmiljøindgreb, planindgreb over for bivirkninger af byspredning og uhensigtsmæssig fordeling af bebyggelsesarter og vidtgående arbejdsmiljøforanstaltninger.³¹

Historiske fremtrædelsesformer

Med afsæt i ovenstående velfærdstatslige teoretiske udgangspunkt, kendetegnes hovedparten af det 20. århundrede af to velfærdstatsformer med hver sine træk og forudsætninger: Den tidlige velfærdsstat og den universalistiske velfærdstat.

Den tidlige velfærdsstat

Trods den liberalistiske socialhjælpsstats første spæde skridt til en social reformlinje og en højere grad af offentlig opgavevaretagelse, blev det først fra første verdenskrig og frem til slutningen af 40'erne, at velfærdsstaten begyndte at blive opbygget. Det offentlige indtægter forøgedes fra en ottendedel til en fjerdedel af nationalindkomsten og var med til at finansiere en velfærdsstat, hvor den offentlige sektor voksede både i dybden og i bredden på tre niveauer (tabel 1):

Først og fremmest gennem opbygning af et egentligt velfærdssystem med universalistiske træk, rodfæstet gennem øget statslig finansiering, udbredelse af retsprincippet og social integration af arbejderklassen og "dermed ligestillede" ubemidlede lag, en trefjerdedel af befolkningen samt med socialt sikrende, forebyggende og omfordelende målsætninger i form af: Kompensatoriske offentlige sikringsydelser i såvel socialpolitik som børne- og boligpolitikken sigtende mod afbødning af umiddelbar social nød. Forebyggende velfærdsinitiativer på det social-, børne-, uddannelses- og boligpolitiske område, der sigtede mod bedre levevilkår for de ubemidlede gennem en omfordeling af de samfundsmæssige værdier. Direkte omfordelende i kombination med en forhøjelse af progressionen i og satserne for indkomstbeskatningen: for mellemindkomsterne med en stigning på 50 procent i forhold til 1914 og for de højeste indkomster en firedobling.

Som velfærdsstatens andet niveau gennemførtes samtidig en langt større offentlig varettagelse af betydende samfundsopgaver og en direkte regulering af den økonomiske vækst og forskellige dele af samfundsøkonomien. Endelig blev der givet en række instrumenter til at imødegå de negative konsekvenser af særligt industrialismens urbanisering.

Velfærdssystemet

Fundamentet for velfærdssystemet lagdes under indtryk af de økonomiske og sociale kriser, som fulgte med første verdenskrig og fortsatte flere år efter. Der blev udspændt et mere effektivt socialt sikkerhedsnet med statstilskud til kommunal dyrtidshjælp og til at holde priserne nede, og en række storbykommuner fulgte efter med takstnedsættelse for de brugerbetalte kommunale leverancer; el og gas. På arbejdsløshedsområdet forhøjedes statstilskuddene til arbejdsløsheds-kasserne, og i de store industribyer supplerede kommunerne i mange tilfælde statstilskuddene på en sådan måde, at kasserne blev i stand til at udbetale ekstraordinær dyrtidshjælp og forhøje understøttelsen op til to tredjedele. Sygekassernes medlemmer fik ligesom arbejdsløsheds-kassernes tildelt retsbestemte ydelser finansieret via en forhøjelse af statstilskuddene, der tillige kunne ydes til understøttelse til enker og deres børn.

Herudoveroverførtes en del af den øvrige sociale bistand fra fattigvæsenet til det kommunale hjælpekasessystem.

Trods en vis nedjustering på velfærdsområdet i de år i 20'erne, hvor Venstre havde regeringsmagten, blev årtiet kendetegnet af visse sociale forbedringer: dels tvungen invalideforsikring med statslige og arbejdsgiverbetalte tilskud for alle sygekassemedlemmer. Dels tilkendelse af invaliderente via den statslige Invalideforsikringsret med seksdobling af antallet af invaliderentemodtagere til følge. Dels forhøjelse af statsstøtten til hjælpekasser og sygekasserne og gennemførelse af mindre forbedringer i aldersrenten, der nu kunne ydes til alle over 65 ud fra faste takster og dermed ikke længere ud fra det hidtidige skønprincip.

Tabel 1. Indikatorer for den tidlige velfærdsstat, 1906-1950.

Det offentlige driftsindtægters andel af bruttofaktorindkomsten		Udvalgte udgiftsposters procentvise andele af statens drifts- og anlægsudgifter				
År	I procent	År	Socialområdet	Undervisning	Forsvar	Anlægsudgifter
1915-1920	12	1906-1912	11	13	24	12
1921-1929	14	1914-1919	32	7	31	5
1930-1939	16	1921-1925	16	15	13	11
1940-1944	19	1930-1935	28	16	15	12
1945-1949	25	1940-1945	44	10	8	15

Kilde: Hans Christian Johansen: Den økonomiske statistik, Danmarks historie, bd. 9, 1984, s. 93 og 96

Særligt i 30'erne udbyggedes velfærdssystemet yderligere med en decimering af fattighjælpens rolle til følge. Der indførtes midlertidig særhjælp til arbejdsløse, ny offentlig hjælp som kommune- og særhjælp, yderligere offentlige tilskud til sociale kasser for syge, arbejdsløse m.m. Rammerne for tildeling af alders- og invaliderente udvidedes, og børneværnet blev et nyt centralt element i børneforsorgen. Endelig var kommuner over en vis størrelse forpligtet til at oprette socialkontorer, der førte til den endelige nedlæggelse af de gamle fattigvæsenere.

Tabel 2. Sociale udgifter og offentlige ydelser samt kommunale udgifter og bruttofaktorindkomsten, 1914-1950

	Kommunale udgifter i mill. kr.			Bruttofaktorindkomsten i 1929-priser		
	Sociale udgifter		Total Index 1914=100	Offentlige ydelser		Total Index 1914=100
	Andel i procent	Index 1914=100		Andel i procent	Index 1914=100	
1914	20,7	100	100	5,2	100	100
1920	27,3	395	300	6,9	144	110
1930	25,2	417	346	6,0	191	169
1940	27,5	817	620	6,7	255	204
1950	24,8	1900	1653	7,5	365	259

Kilde: Hans Christian Johansen: Den økonomiske statistik, Danmarks historie, bd. 9, 1984, s. 385-386. Svend Aage Hansen: Økonomisk vækst i Danmark, 1983, s. 259-260.

Ud over den statslige indsats på socialområdet supplerede de store bykommuner i mellemkrigstiden ofte den tilskudsgivning til de sociale kasser, som man var slået ind på i årene omkring første verdenskrig. Hertil kom et betydeligt kommunalt socialt institutionsbyggeri i form af kvindehjem, alderdomshjem og børneinstitutioner, og nogle tilfælde eksperimenteredes med forskellige boligformer for ældre og svagelige. Hertil kom statslige tilskud til forsorgshjem. Med institutionstilbuddene og de forskellige ydelser blev socialområdet en stor og hastigt voksende post på både statens og kommunernes budgetter og lagde beslag på en signifikant større andel af nationalindkomsten, hvis vækst samtidig blev betydeligt mindre end de offentlige ydelser (tabel 1-2).

Sygehuse blev en af periodens markante købstads- og amtskommunale institutionsbyggerier. Det gjaldt både lokale sygehuse og centralsygehuse, som med bredere behandlingstilbud blev mere udbredte, og mange provinsbyer kunne opvise helt nye sygehuskomplekser eller store om- og tilbygninger af eksisterende. I Hovedstadsmetropolen udvidedes de kommunale Frederiksberg og Bispebjerg hospitaler i et omfang, der svarede til 3-4 af provinsens

centralsygehuse, og Københavns, Frederiksborg og Roskilde amtskommuner rejste helt nye sygehuse i Gentofte, Hillerød og Roskilde.

Hertil føjede sig et omfattende skolebyggeri i stort set alle købstadskommuner og gradvist også af centralskoler, således at der ude i sognekommunerne kunne tilbydes en undervisning, der i højere grad svarede til købstædernes. Skolebyggeriet var udtryk for både et stigende folketal og for, at også uddannelse og kultur blev en af velfærdsstatens søjler. Således udvidedes den kommunale mellem- og realskoleafdeling kraftigt, der oprettede nye både statslige og kommunale gymnasier, og eksisterende private realskoler og gymnasier kommunaliseredes eller blev statslige, særligt i hovedstaden. Endelig udvidedes de kommunale skolevæseners sociale opgaver i form af fortsættelseskurser, undervisningstilbud til tale- og hørehæmmede elever, værneskoler og fri mellemskoler for elever med boglige vanskeligheder, skolepsykologiske kontorer og en styrkelse af skolelægeordningen, skoletandplejen og skolebespisning.

Med den samfundstruende boligmangel og de kraftigt stigende huslejer under og efter første verdenskrig og op gennem 20'erne blev boligen tillige en af velfærdsstatens søjler. Målet var at sikre boligforsyningen og rimelige huslejer, når markedet svigtede, og i næste led at skabe et nyt og større boligbyggeri med så store kvaliteter, at det kunne bidrage til en samlet forbedring af boligforholdene for de bredere lag. Med dette udgangspunkt gennemføres forskellige og meget vidtgående statslige byggestøtteordninger. De to hovedstadskommuner og større provinsbyer fulgte op med et kommunalt boligbyggeri og yderligere understøttelse af bestemte typer af privat udlejningsbyggeri og navnlig eksisterende bygge- og boligforeninger og de nye boligorganisationer, der opstod i perioden. I hovedstaden mere end 100 solo-andelsboligforeninger, flere haveboligforeninger og de fire store almennyttige boligselskaber Arbejdernes Andelsboligforening (1912), Arbejdernes Kooperative Byggeforening (1913), Københavns Andels Byggeforening (1918) og Københavns almindelige Boligselskab (1920). Herudover gennemførtes offentlig huslejeregulering og andre direkte indgreb på boligmarkedet.

Tabel 3. Procentandel af boligproduktion og -masse, hovedstaden (København-Frederiksberg), 1916-1945

	Kommunalt byggeri	Bygge- og boligforeninger	Støttet byggeri	Kommunalt og støttet byggeri
Procentandel af boligproduktionen				
1916-1930	23	39	51	74
1931-1940	3	13	20	23
1941-1945	17	64	69	86
1916-1945	12	25	37	49
Procentandel af boligmassen				
1930	6	9	14	20
1945	6	12	18	24

Anm: Støttet byggeri omfatter såvel bygge- og boligforeninger som privat udlejnings- og parcelbyggeri. Kilde: Statistisk årbog for København, Frederiksberg og Gentofte, 1946-47, s. 71 og 83

Den kollektive løsning med offentlige lån til socialt boligbyggeri blev fastholdt af begge hovedstadskommuner, efter at Statsboligfonden lukkede ned ved udgangen af 1927, for at dukke op igen med fornyet kraft med en ny byggestøttelov i 1933 og fortsatte kommunale byggesubsidier. Byggestøttelovgivningen blev udbygget med bl.a. også huslejetilskud i 1938, for under besættelsesårenes accelererende boligmangel at blive yderligere udvidet ad flere omgange med en massiv opskrivning af udlånsrammerne, højere lånegrænser og renter helt ned til 1-2 procent. Fortsat med kommunalt og visse former for privat udlejningsbyggeri som aftager af de billige offentlige lån, men med et stadig større fokus på de almene boligselskaber. Dels dem, der allerede var opstået, dels tidens nyskabelser: i hovedstaden Frederiksberg Boligselskab (1930), Foreningen Socialt Boligbyggeri (1933), Frederiksberg forenede Boligselskaber (1940) og mere landsdækkende Arbejderbo (1941), Dansk

almennyttigt Boligselskab (1942) og Lejerbo (1944). Samlet kom kommunale boliger og det offentligt understøttede boligbyggeri frem til midten af det 20. århundrede til at sætte sig på en betydelig del af periodens boligproduktion og den samlede boligmasse, særligt i hovedstaden, men også i et vist omfang i de større købstæder (tabel 3).

Endelig blev huslejereguleringen, der gennemførtes i 1916 og alene i hovedstaden opretholdtes frem til 1931 og med overgangsbestemmelser til 1934, på ny her genoplivet i 1937 med en særlig boligret og førte to år efter til et generelt landsdækkende huslejestop. Huslejereguleringen sikrede, at lejedannelsen i det ældre byggeri kom til at ligge væsentligt under den almindelige prisudvikling, og at lejerne her blev sikret mod urimelige og vilkårlige opsigelser fra husværternes side.

Vækst og beskæftigelse

Af hensyn til både landbrugets og særligt byerhvervenes produktion forstærkede den tidlige velfærdsstat det offentlige rolle som garant for de almindelige produktionsbetingelser yderligere op gennem den først halvdel af det 20. århundrede. Det gjaldt DSB's og de offentligt støttede privatbaners endelige udbygning af jernbanenettet og siden forstærkning af nettets kapacitet, kommunale forsyningsværker og sporvejs- og omnibusdrift i de største byer og ikke mindst tidens meget store infrastrukturelle anlæg: Lillebæltsbroen, Storstrømsbroen og andre større bil- og jernbanebroer rundt om i landet.

Med de tilbagevendende økonomiske kriser under verdenskrigene og op gennem mellemkrigstiden blev denne offentlige opgavevaretagelse og alle former for offentligt institutionsbyggeri også et instrument til fremme af vækst og beskæftigelse. I 30'erne blev opgavevaretagelsen indbygget som en del af den ekspansive finanspolitik, hvor alle former for offentlige arbejder, statslige beskæftigelsesarbejder, den kommunale lånekasse og statslige låne- og tilskudsordninger blev vigtige virkemidler i statens aktive økonomiske politik.

Den førte på samme tid til diskontonedsættelser, devauleringer, valutarestriktioner gennem dem såkaldte Valutacentral og et system af bilaterale handelsaftaler og resulterede i direkte reguleringer af forskellige sektorer i samfundsøkonomien. Af hensyn til landbrugets store andel af eksporten og dets stærke interesser, men også beskæftigelsen i levnedsmiddelindustrien i byerne blev landbruget den sektor, der tidligst og kraftigst blev reguleret. Fra 1919 frem til 1945 oprettedes således via et større lovgivningskompleks og statslån til bygninger, maskiner m.m ikke mindre end 24.000 statshusmandsbrug med et samlet areal på 150.00 ha. I 30'erne suppleredes for hele landbrugssektoren med akkord- og henstandslovgivning, skattenedsættelser samt statslån og produktions- og fordelingsordninger indenfor erhvervets forskellige produktionsområder.

Herudover reguleredes arbejdsmarkedet via en styrkelse af forligsmandsinstitutionen samt overenskomstforlængelser i årene 1933-1937 for at fastholde reallønnen i forhold til kapitalejernes krav om betydelig lønnedgang. Af frygt for, at andre virksomheder og banker skulle blive trukket med ned af Landmandsbankens krak, intervererede staten allerede i 20'erne direkte i løsningen af bankens problemer. Hermed var Landmandsbanken foren tid under direkte statsregulering, og over for de øvrige banker og pengeinstitutter udvidedes den statslige kontrol yderligere. Over for koncentrationstendenserne inden for pengevæsenet og industrien førte 30'erne til en aktieselskabslovgivning, der gav mulighed for statsligt tilsyn og regulering, og for at få indblik i og styre den udbredte spekulation i værdipapirer gennemførtes lov om fondsbornvirksomhed.

I og under og efter de to verdenskrige, hvor sociale og økonomiske forhold blev særligt vanskelige, greb stat og kommune til yderligere økonomiske reguleringer: Maksimale priser og rationering og under den første verdenskrig endda beslaglæggelse af levnedsmidler og brændsel og offentligt videresalg af dette, folkekøkkener og visse former for fødevarerproduktion.

Reguleringer

Den tidlige velfærdsstats endelige brud med den liberalistiske forestilling om markedsøkonomien som en urørlighedszone gjaldt også en række af industrialismens og urbaniseringens bivirkninger. Mens statsapparatet af hensyn til den private ejendomsret og det frie byggeinitiativ hidtil havde været yderst tilbageholdende med i særlig grad at regulere byernes bebyggelse, blev der i mellemkrigstiden givet en række instrumenter med det for øje.

Allerede i form af de første naturfrednings- og byplanlove fra henholdsvis 1917 og 1925 og fra slutningen af 30'erne en særlig københavnsk bygningslov, en ny landsdækkende byplanlov, en langt mere vidtgående naturfredningslov og endelig lov om boligsyn og sanering af ældre usunde bydele. 1937-naturfredningsloven og byudviklingsloven fra 1949 gav tilmed muligheder for at gennemføre naturfrednings- og byudviklingsplaner for større geografiske områder og dermed for noget, der lignende en egentlig egnsplanlægning og -udvikling.

Baggrund

En kombination af de behov, som markedsøkonomien genererede, og ændringerne i det lands- og kommunalpolitiske styrkeforhold blev de grundlæggende faktorer bag den tidlige velfærdsstat. Det offentlige måtte fortsat påtage sig og endda forstærke sin indsats for at sikre de almene produktionsbetingelser som infrastruktur og forsyning og arbejdskraftens "reparation" og kvalificering. Hertil kom det reguleringsbehov, der fulgte med de dybe sociale og økonomiske kriser i den første del af 20'erne, i 30'erne og under de to verdenskrige.

Arbejderklassens og mellemlagets støt stigende og store befolkningsandel og den fortsatte industrialisering førte samtidig til en styrkelse af arbejderbevægelsen og magtforskydning mellem landbrugsinteresserne og byernes kapitalejere. Landspolitisk blev Socialdemokratiet det største parti og opnåede flertal med Det radikale Venstre i Folketinget i det mest af perioden og i Landstinget fra 1936. Ude i de store bykommuners byråd blev det til rene socialdemokratiske flertal, flertalskonstellationer med de radikale eller et tæt samarbejde med de konservative.

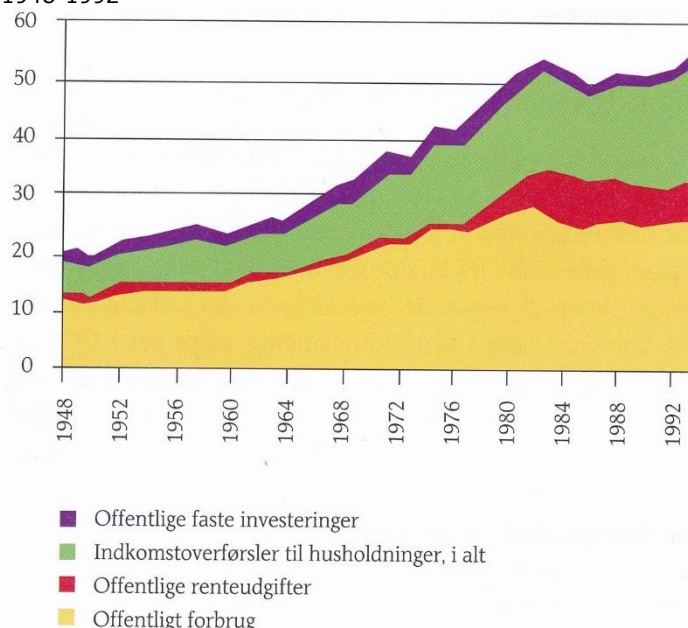
De første store statsreguleringer og velfærdsreformer gennemførtes således af socialdemokratisk støttede radikale regeringer i årene 1913-1920 og søgtes fastholdt af Socialdemokratiets første regering i midten af 20'erne. For årtiets øvrige Venstre-regeringer lykkedes det kun delvist at pille interventionslinjen fra hinanden, da den offentlige sektors fremskudte position i samfundet var kommet for at blive, og da Socialdemokratiet og den samlede arbejderbevægelse var en magtfaktor, som det borgerlige Danmark måtte tage særdeles højtideligt. Fra 1929 til 1943 og igen i årene 1947-1950 fulgte på ny socialdemokratisk ledede regeringer og ude i de store byer en yderligere konsolidering af velfærds kommunen.³²

Den universalistiske velfærdsstat

Op gennem efterkrigstiden blev den universalistiske velfærdsstat bygget færdig på grundlag af det fundament, der var lagt under første verdenskrig og op gennem mellemkrigstiden. Det offentlige fik dermed på alle områder den helt afgørende samfundsmæssige rolle, blev hovedaktøren i samfundsøkonomien og lagde beslag på stadig større dele af dens ressourcer. Fra slutningen af 40'erne og i de næste 40 år øgedes det offentliges udgifters andel af bruttonationalproduktet fra 20 til over 50 procent, skatternes andel af samme fra 23 til knap 50 procent og de offentligt ansattes andel af de beskæftigede fra 7 til næsten 30 procent (figur 4-6 og tabel 4). Ud fra en mere behersket stigningstakt fra 1948 og i de følgende ti år blev væksten på de tre parametre for det offentliges samfundsøkonomiske rolle særlig stærk fra slutningen af 50'erne til begyndelsen af 80'erne. I perioden 1958-1973 under indtryk af de forudsætninger, som den anden industrirevolution og den økonomiske vækst skabte, mens en fortsat voksende offentlig økonomi i resten af 70'erne og ind i det følgende tiår blev brugt som middel mod periodens krise. I den resterende del af 80'erne klinger stigningstakterne af som

følge af krisens uddybning og den siddende konservativt ledede centrum-højre regerings forsøg på at bremse udgifterne i den offentlige sektor.

Figur 4. Offentlige udgifter i procent af bruttonationalproduktet, 1948-1992

Kilde: Dansk velfærdshistorie, bd. 5, 2013, s. 26

Trods slut 80'ernes opbremsning blev den danske samfundsøkonomi som i de øvrige nordiske lande i efterkrigstiden i endnu højere grad en blandingsøkonomi: en art mellemform mellem den liberalistisk-kapitalistiske markedsøkonomi og periodens kommunistiske planøkonomi. En samfundsøkonomi, hvor produktionen styredes af markedet, men hvor de skabte værdier fordeltes på et gennemorganiseret arbejdsmarked af kapitalejere og lønarbejdere og via velfærdsstatens fordelings- og sikringsystem og en overvejende progressiv beskatningsform. Herudover kom velfærdsstaten til i endnu højere grad at regulere markedsøkonomien på en lang række områder og skabe rammebetingelser for dens funktionalitet.

Velfærdssystemet udbygges

Allerede i midten af århundredet udgjorde velfærdssystemets udgifter over 40 procent af de statslige og kommunale budgetter, og da væksten på disse områder som helhed oversteg de samlede udgiftsstigninger, kom velfærdsudgifterne i 1990 over 70 procent af de offentlige udgifter (tabel 5-6).³³ På dette grundlag blev velfærdssystemet breddet, og der indbyggedes et solidaritetsprincip hvilende på en bevidst omfordeling via et progressivt skattesystem, der finansierede offentlige ydelser og velfærdstilbud. Alle borgere, uanset social status eller tilknytning til arbejdsmarkedet m.m., tildelte velfærdsrettigheder for at tilvejebringe en bestemt social standard, større lighed og bedre levevilkår gennem en buket af kollektive sikringsydelser og overførselsindkomster, gratis eller brugerbetalte, men subsidierede, hel- eller halvoftentlige service- og tjenesteydelser og institutionstilbud omfattende: forskellige former for behovsbestemte sociale institutioner, et offentligt finansieret primært sundhedsvæsen, offentlige sygehuse og hospitaler, uddannelsestilbud på alle niveauer, en understøttet og reguleret almenlystlig boligmasse samt børne-, familie- og ungdomsinstitutioner.

Social- og sundhedsområdet

På det sociale område udvidedes systemet af sikringsydelser med bl.a. folkepension i slutningen af 50'erne, udvidet og almindelig hjælp i 60'erne, bistandshjælp og sygedagpenge i 70'erne og yderligere udvidelser i 80'erne. Børne- og familieområdet blev et forstærket

socialt indsatsområde i form af børnetilskud og en beskyttende og forebyggende indsats over for børn og familier med særlige vanskeligheder i form af behandlings-, vejlednings-, og -støttetilbud. Herudover udbyggedes sundhedsplejen, og der gennemførtes kommunal dagpleje og en gennemgribende hjemmepleje med hjemmesygepleje og hjemmehjælp. Fra primært at have været offentligt understøttet blev særfor sorgen fuldstændig statslig for senere at overgå til amtskommunen, hvor anstaltsanbringelse erstattedes af lokale bosteder. De blev blot et af efterkrigstidens mange andre sociale institutioner, der kom til at bestå af omfattende byggeri af vuggestuer, børnehaver, kombinerede institutioner, skole- og lærlingehjem til erstatning af de ældre børnehjem, sociale kollektivhuse, bo- og væresteder, familiehuse og -hjem, ældreboliger, genoptræningscentre, plejehjem m.m.

Et gratis og omfattende sundhedsvæsen blev velfærdssystemets andens bærende søjle. Efterkrigstiden kunne således opvise et stort antal helt nye omfattende sygehuskomplekser, ofte som sengehøjhuse og lavere behandlingsfløje, både i hovedstadsmetropolen og store og mellemstore købstæder og ellers meget omfattende tilbygninger til og forandringer af eksisterende sygehuse i alle andre købstæder og helt ud til større stationsbyers små amtssygehuse, hvoraf de fleste stadig var virksomme i 1990. Hertil kom specialinstitutioner, rekonvalescenthjem, specialplejehjem, nye sindssygehospitaler og udvidelse af eksisterende. Den hidtidige næsten fuldstændig offentligt subsidierede sygekasse, der hidtil havde været indgang til sundhedsvæsenet, blev i 70'erne erstattet af den offentlige sygesikring, der fortsat kom til at stå for honorering af privatpraktiserende læger og speciallæger. Her erstattedes efterhånden den velkendte familielæge, der praktiserede fra en lejlighed eller i sin privatbolig, med lægehuse med flere læger, sygeplejerske og sekretær.

Tabel 4. Offentlige driftsudgifter og ydelser/BFI og Kollektivt konsum/BNP

	Det offentliges driftsindtægters andel af BFI	År	Kollektivt konsums andel af BNP	Offentlige ydelsers andel af BFI
1945-1949	25	1950		7,3
1950-1954	25	1960		9,4
1955-1959	28	1967	17,6	14,1
1960-1964	30	1970	20,1	15,8
1965-1969	38	1975	24,5	20,5
1970-1974	54	1980	26,7	23,0
1975-1979	57	1985	25,2	
1980-1984	63	1990	25,4	
1985-1990	70			

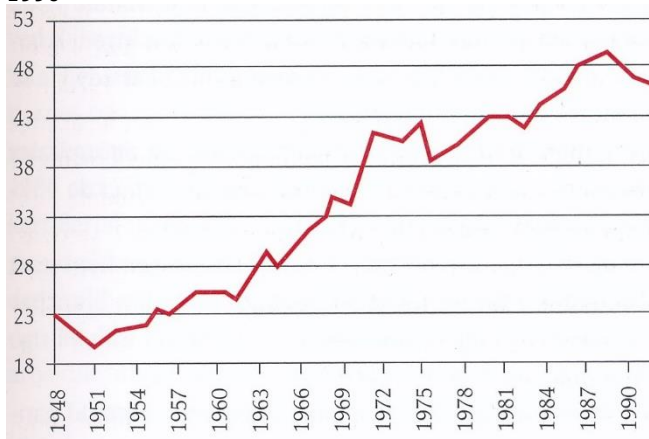
Kilde: Hans Chr. Johansen: Dansk økonomisk statistik 1814-1980, 1985, s. 389-394. Statistisk Årbog, 1987, s. 338 og 388, 1990, s. 371, 420-421. Anm. BFI: Bruttofaktorindkomst. BNP: Bruttonationalprodukt. Opgjort i løbende priser.

Uddannelseseksplosionen

Ud over at sikre den bedst kvalificerede arbejdskraft blev velfærdsstatens uddannelsessystem også et instrument til at skabe større lighed og bedre levevilkår. Selv om muligheden for at opføre centralskoler i landdistrikterne blev givet i 30'erne, blev det først i de første efterkrigsårtier, at der for alvor kom skub i dette byggeri. I samme retning gik 1958-skoleloven, der ligestillede folkeskoleundervisningen i sognekommunerne med købstadskommunerne og udskød delingen af eleverne i to år til syvende klasse, hvor undervisningspligten ophørte. Herefter kunne eleverne efter lærerrådets beslutning fortsætte i en treårig realafdeling med mulighed for at fortsætte i gymnasiet efter 2. real eller efter den afsluttende eksamen, realeksamen, fra 3. real. Elever, der ikke blev optaget i realafdelingen, kunne ligeledes fortsætte i tre år endnu og afslutte med en statskontrolleret prøve efter 9. eller 10. klasse. Ud over realafdelinger i de fleste by- og centralskoler og et større antal realkurser blev der med den tekniske forberedelseseksamen, der på en række områder svarede til realeksamen, skabt en genvej til videre uddannelse. I samme retning og for elever med en ikke-boglig baggrund sigtede den i 1968 oprettede højere forberedelseseksamen (HF), der i lighed med studentereksamen gav adgang til de videregående uddannelser.

Med folkeskolen fra 1974 afskaffedes den delte folkeskole og afløstes af en enhedsskole med i alt 10 klassetrin med mulighed for en afgangsprøve efter 9. eller 10. klasse. Herfra med mulighed for at fortsætte i gymnasiet og på HF eller en erhvervsuddannelse. Mens erhvervsuddannelserne hidtil som den eneste mulighed havde bygget på mesterlære og korte ophold på en erhvervsskole, gennemførtes i 70'erne erhvervsskolernes grunduddannelse, hvor man efter et basisår på en erhvervsskole kunne afslutte erhvervsuddannelsen efter gennemført praktikforløb med sideløbende undervisning på erhvervsskolen.

Figur. 5. Skatter i procent af bruttonationalproduktet, 1948-1990

Kilde: Dansk velfærdshistorie, bd. 5, 2013, s. 27

Gymnasieskolen og HF forblev gennem hele efterkrigstiden den alment studieforberedende ungdomsuddannelse. Hvor HF byggede på de to europæiske hovedsprog og en række fælles- og tilvalgsfag, opretholdes de klassiske matematiske og sproglige linjer i gymnasiet. I forhold til gymnasiets hidtidige to grene for henholdsvis de sproglige og matematiske linjer dog med en betydelig opblødning: i 70'erne i form af samfundsfaglige og musiske grene, nye fag og muligheden for at vælge et andet sprog end fransk som det tredje obligatoriske sprog og fra slutningen af 80'erne ud over de obligatoriske fag tilvalgsfag på mellem- og højniveau. Med HF og den hidtil elitære gymnasieskoles større bredde blev der samtidig åbnet for andre videregående ungdomsuddannelser: Først højere handelseksamen og fra slutningen af 70'erne forberedelseskurser, hvor borgere, der tidligere var faldet ud af uddannelsessystem, kunne supplere med 9. og 10. skoleår og fortsætte med HF på enkeltfagsniveau og til sidst sammenstykke en fuld HF. Fra 80'erne opstod højere teknisk eksamen som en gymnasial overbygning på de tekniske skoler.

Samtidig med afskaffelsen af folkeskolens sorteringsmekanismer, der hidtil havde ramt børn fra de bredere samfundslag, og åbningen for disse grupper til langt flere muligheder for at opnå enten en erhvervsuddannelse eller en videregående ungdomsuddannelse, åbnedes der for en buket af nye videregående uddannelsesmuligheder. Ovenpå de almindelige faglige uddannelser blev der overbygget flere videregående uddannelseslag, en lang række mellemuddannelser til f.eks. sygeplejerske, socialrådgiver, pædagog, bibliotekar, teknikumingeniør opgraderedes og akademiseredes, og de lange videregående uddannelser fik en større bredde. Til understøttelse af unge under uddannelse oprettedes i 50'erne Ungdommens Uddannelsesfond, der med en betydelig udvidelse af støtteordningerne i 1970 afløstes af Statens Uddannelsesstøtte.

Med de socialt lighedsskabende forandringer af uddannelsessystemets tilbud gennemførtes et tilsvarende omfattende institutionsbyggeri. Selv om afvandringen fra landdistrikterne førte til nedlæggelse af små lokale skoler, der alene tilbød undervisning op til femte eller syvende skoletrin, kom der både i købstæderne og de større stationsbyer flere skoler, der tilbød undervisning på samtlige af folkeskolens ti klassetrin. Efterkrigstiden bød desuden på et

omfattende byggeri af nye statslige, kommunale og senere amtskommunale gymnasier, helt nye eller massive udvidelser af erhvervsskoler, udvidelser af eller helt nye institutioner for mellemuddannelserne samt udvidelser af de gamle universiteter i hovedstaden og Århus og hele tre nye universiteter i Odense, Roskilde og Ålborg.

Arbejdsmarked og bolig

Ud over det arbejdsmarkedsregulerende system i form af arbejdsret og forligningsinstitution, der allerede var opbygget i starten af århundredet, blev arbejdsmarkedsområdet også et centralt aktionsfelt for velfærdsstaten. Et indsatsområde, der gik på tværs af det sociale sikringsystem og den samtidige uddannelseseksplosion. Særligt i form af en betydelig forbedring af arbejdsløshedsunderstøttelsen, efterlønsordning, udvidet barselsorlov, revalideringstilbud og arbejdsmarkedsuddannelser for ufaglærte og omskoling af faglærte til nye beskæftigelsesmuligheder. Herudover en lang række andre tilbud og arbejdsmiljøregulerende foranstaltninger.

Allerede da de første sten til velfærdsstaten blev lagt under første verdenskrig, var boligen blevet en af statsformens bærende søjler. Under indtryk af den udbredte boligkangel i de første efterkrigsårtier fastholdtes målet om at sikre en tilstrækkelig boligforsyning og samtidig at højne boligstandard for samfundets bredere lag. I første omgang med en massiv offentlig understøttelse af både privat og almenyttigt nybyggeri, men senere indsnævret til en indsats på lejeboligområdet med en mere målrettet understøttelse af det almene byggeri, udvidet indkomstbestemt boligstøtte til beboere i lejeboliger og oprettelse af den offentlige huslejeregulering.³⁴

Tabel 5. Statens løbende udgifter: Procentandele og index pr. tiår, 1950-1990

	1950/1951	1960/1961	1970/1971	1980	1990
Udenrigsministeriet	1,5 - 100/100	1,1 - 191/100	1,8 - 885/100	2,3 - 472/100	3,0 - 243/
Finansministeriet	2,8 - 100/100	2,7 - 145/100	1,8 - 352/100	1,3 - 273/100	1,2 - 169/
Justitsministeriet	3,8 - 100/100	4,6 - 316/100	2,9 - 342/100	2,1 - 288/100	2,0 - 161/
Forsvarsministeriet	15,4 - 100/100	15,3 - 276/100	8,6 - 300/100	7,0 - 305/100	6,2 - 162/
Landbrugsministeriet	5,5 - 100/100	1,6 - 79/100	4,7 - 1547/100	1,1 - 90/100	1,0 - 158/
Trafikministeriet	1,8 - 100/100	0,7 - 109/100	3,7 - 2695/100	1,4 - 139/100	1,0 - 126/
Handelsministeriet	3,3 - 100/100	1,1 - 110/100	0,6 - 143/100	1,2 - 662/100	
Miljøministeriet				0,4 - 100/100	0,6 - 326/
Indenrigsministeriet	4,3 - 100	7,9 - 498/100	7,9 - 530/100	16,5 - 779/100	13,5 - 150/
Boligministeriet	1,9 - 100/100	1,4 - 200/100	2,1 - 805/100	2,8 - 477/100	3,5 - 232/
Socialministeriet	26,8 - 100/100	27,7 - 306/100	38,3 - 664/100	34,2 - 611/100	34,3 - 232/
Arbejdsministeriet			3,1 - 100/100	13,7 - 1564/100	16,6 - 293/
Undervisningsministeriet	10,8 - 100/100	14,4 - 389/100	15,8 - 535/100	8,0 - 188/100	8,2 - 187/
Kulturministeriet			1,3 - 100/100	1,0 - 276/100	1,9 - 353/
Sundhedsministeriet					1,0
Statens samlede udgifter	100	266/100	534/100	373/100	183

Kilde: Hans Chr. Johansen: Dansk økonomisk statistik 1814-1980, 1985, s. 357-363. Statistisk Årbog, 1951, s. 260-271, 1990, s. 374.

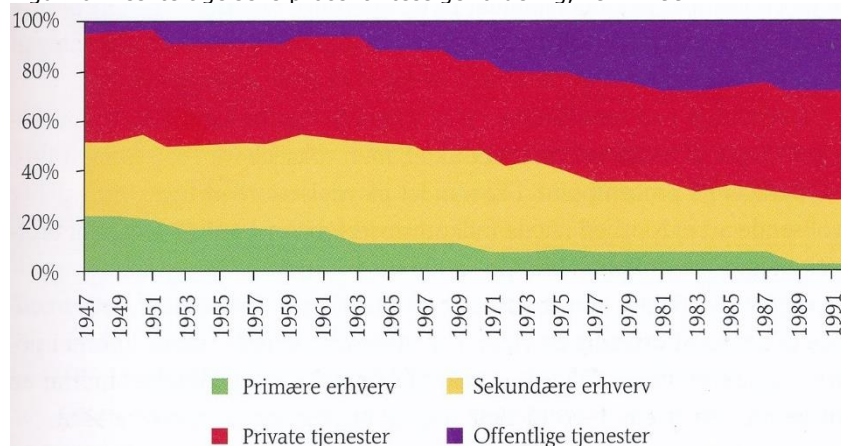
Anm: Omfatter kun ministerier med større udgiftsposter. Decimtal: Andel af samtlige statslige udgifter. Tal til venstre for skråstreg: Årets indextal i forhold til det forudgående basisår=100. Tal til højre for skråstreg: Basisår=100.

Kultur og fritid

Med den øgede fritid, der opnåedes gennem ferieloven af 1938 og arbejdsmarkedets overenskomster, var kultur- og fritidsområdet allerede i slutningen af mellemkrigstiden blevet omfavnet af velfærdsstaten. Målet blev via det offentlige at give de brede samfundslag samme adgang til de kultur- og fritidstilbud, som borgerskabet hidtil havde nydt godt af, for ad den vej at skabe større lighed både socialt og i den politiske deltagelse. Målsætningen opretholdtes op gennem efterkrigstiden, men blev som på andre velfærdsområder mere universalistisk.

Spektret for kultur- og fritidspolitiske initiativer blev udvidet og kombineredes samtidig med særlige tilbud for ungdommen. I form af ungdomsskoler og -klubber og en betydelig satsning på både folkebiblioteksvæsenet og Danmarks Radio. Senere i form af udvidet offentlig understøttelse af aftenskoler, foreningsinitiativer og lokale museer og arkiver. Hertil kom meget omfattende initiativer i forhold til det folkelige idrætsliv i form af foreningstilskud og haller, stadions og andre idrætsanlæg, som stort set alle kommuner med respekt for sig selv kom til at stå bag.

Figur. 6. Beskæftigelsens procentmæssige fordeling, 1947-1991

Kilde: Dansk velfærdshistorie, bd. 5, 2013, s. 25

Vækst og krise

Hovedforudsætningen for velfærdsstaten og dens sammenhængskraft blev en markedsøkonomi i vækst. Afgørende herfor blev det offentliges forstærkede rolle som garant for de almindelige produktionsbetingelser og samfundsnødvendig basisproduktion. På forsyningsområdet i form af nye kraftværker og omfattende udvidelser af eksisterende, fjernvarmeforsyning i byerne og efter oliekrisen i 1973-1974 fra slutningen af årtiet med en gigantisk satsning på naturgas fra Nordsøen, et lands- og lokaldækkede naturgasnet og etableringen af det statsejede DONG og de fælleskommunale naturgasselskaber.

Infrastrukturelt i form af udvidelser af hoved- og landeveje, et motorvejsbyggeri, der stod på i hele efterkrigsperioden uden dog at blive fuldt færdigt, den nye Lillebæltsbro, Farø-broerne, andre store broprojekter, Rødby-Puttgarden-overfarten, bilfærge over Store Bælt, udvidelser af provinshavnene, en massiv udbygning af Københavns Lufthavn i Kastrup og etablering af provinslufthavne. Med privatbilismen og den forstærkede vandring fra land til by førte perioden ganske vist til en næsten total opløsning af det danske sidebanenet, men til erstatning udlagdes nye rutebilslinjer drevet af DSB eller halv- eller hel-kommunale koncessionerede selskaber. Efterkrigstiden bød desuden på en udbygning af hovedstadsmetropolens S-bane, diesellokomotiver til erstatning af dampmaskinerne og fra 70'erne et net af IC-tog og regionaltoget samt i slutningen af årtiet regionale trafikelskaber for bus-, rutebil-, og lokalbanedrift.

For at stimulere den økonomiske vækst kunne efterkrigstiden samtidig opvise en række offentlige støtteprogrammer, der rettede sig mod bestemte sektorer af samfundsøkonomien: landbrugsstøtte, industri- og værftsstøtte, eksportkreditstøtte og fra 1957 desuden egnsudviklingstøtte til etablering af virksomheder på Lolland-Falster samt i Syd-, Vest-, -og Nordjylland. Ud over den subsidierende påvirkning af de økonomiske strukturer gennemførte velfærdsstaten desuden mere kortsigtede økonomisk-politiske konjunkturindgreb. For det meste i form af keynesiansk finanspolitiske indgreb supplereret med penge- og valutapolitiske redskaber. Igennem 50'- og 60'-erne for at undgå en ophedning af økonomien og større balanceproblemer, og under indtryk af kriserne i 70- og 80'-erne erhvervs- og beskæftigelsesordninger, besparelser i de offentlige udgifters stigningstakt, devalueringer og ikke mindst en mere konsekvent indkomstpoltik i form af først udhuling af

dyrtidsreguleringerne, ophævelse af forligsmandsforslag til lov, forlængelse af gældende overenskomster og i starten af 80'erne fjernelse af dyrtidsreguleringen og lønloft på først 4 og siden 2 procent.

Tab.6. Kommuner og amtskommuner udgifter, 1952-1990

	Velfærdsudgifter		Samlede udgifter. Index
	Procentandel	Index	
1952/1953	43,2	100	100
1955/1956	42,2	124	116
<hr/>			
1956/1957	45,6	100	100
1971/1972	44,4	661	680
	Velfærdsudgifter		Samlede udgifter. Procentstigning siden ovenstående år
	Procentandel	Procentstigning siden ovenstående år	
1973	71,1	-	-
1980	74,4	23,8	21,2
1990	75,8	12,1	12,2

Kilde: Hans Chr. Johansen: Dansk økonomisk statistik 1814-1980, 1985, s. 385-387. Statistisk Årbog, 1980, s. 431, s. 1990, s. 391. Anm: Velfærdsudgifter: Udgifter på det sociale område, sygehus- og sundhedsområdet, skolevæsen, biblioteker og kulturelle formål. Tabellen er opdelt i delperioder, da den statistiske opgørelsesform varierer gennem perioden. Fra 1973: Bruttoregnskab inkl. Statsrefusioner.

Forebyggende regulering

Med efterkrigstidens vækst, industrialisering og urbanisering og de bivirkninger, der fulgte med, skærpedes behovet for en forstærket fysisk planlægning og regulering af arbejdsforholdene og som noget næsten nyt af naturmiljøet. Lige før og umiddelbart efter besættelsen blev der med lovgivningen om byplanlægning, naturfredning og byudvikling lagt rammer, som op gennem 50' og 60'erne udmøntedes i lokale byplaner og byplanvedtægter, fredningsplaner, byudviklingsplaner for arealer til byudviklingsområder samt en revision af bygningslovgivningen gennem landsbyggeloven. Som følge af manglende videre reguleringsmuligheder i forhold til periodens massive urbanisering gennemførtes ved den såkaldte planlovreform i starten af 70'erne en samlet lovmæssig ramme for den fysiske bebyggelsesregulering i form af tre elementer: Dels en ny zonetlov fra 1969, der nu opererede med land- og byzoner samt sommerhusområder, og som efterfulgtes af en tilpasning i naturfredningsloven fra samme år og igen i 1972. Dels en lands- og regionsplanlov, der fra 1973 pålagde amtskommunerne at udarbejde regionsplaner om placering af virksomheder, større vejanlæg og institutioner samt naturbeskyttende tiltag i forhold til grusgravning, skovplantning, vandbeskyttelse m.m. Dels kommuneplanloven fra 1975 om kommunernes pligt til inden for regionsplanen at gennemføre oversigtsagtige kommuneplaner for kommunernes fysiske udvikling og mere konkretiserede lokalplaner for større eller mindre dele af kommunerne.

Med den teknologiske udvikling, nye produktionsmetoder og anvendelse af nye materialer og hjælpestoffer pressedes arbejdsmiljøet særligt inden for industri og håndværk så meget, at der i 1954 gennemførtes arbejderbeskyttelseslov. I 1977 kom særlig lovgivning om arbejdsmiljø, der rummede en reel indskrænkning i virksomhedernes ret til at lede og tilrettelægge arbejdet, idet disse blev pålagt ansvaret for, at arbejdet gennemførtes på en sådan måde, at lønarbejderne ikke udsattes for risiko for fysiske eller psykologiske skader. Den meget omfattende regelstyring, der kom til at kendetegne området, havde et forebyggende sigte og omfattede alle sider af alle mulige arbejdsprocesser. Hertil en omfattende organisation til regelstyring og kontrol: Arbejdsmiljørådet, som sammen med ministeriet medvirkede ved regeludformningen, lokale organer og råd i de enkelte virksomheder samt det statsligt kontrollerende Arbejdstilsyn med et underordnet forskningsinstitut; Arbejdsmiljøinstituttet.

Men den økonomiske vækst berørte ikke blot miljøet på arbejdspladsen, men også det fysiske miljø i byerne og i naturen, og i forhold hertil var de hidtidige reguleringsmuligheder gennem

sundhedsvedtægter, frednings- og vandløbslovgivningen utilstrækkelige. Som konsekvens heraf oprettedes 1971 Ministeriet for Forureningsbekæmpelse, der fra 1973 blev til Miljøministeriet med tilknyttede Miljøstyrelsen, og i 1974 gennemførtes miljøbeskyttelsesloven. Fra et oprindeligt genoprettende sigte i forhold til forurening af luft, vand og jord blev perspektivet hurtigt udvidet til også at omfatte en forebyggende og beskyttende indsats over for produktionsform og forbrugeradfærd og i forhold til en stadig bredere forståelse af det ydre miljø.

Baggrund

Både som en af forudsætningerne for den anden industrirevolution og den økonomiske vækst i 50' og 60'erne og den første del af 70'erne og som en del af forsøget på krisestyring fra midten af 70'erne og gennem det næste årti måtte velfærdsstaten yderligere forstærke indsatsen for at sikre den grundlæggende basisproduktion og de almene produktionsbetingelser gennem en udbygning af samfundets infrastruktur og en effektiv og varieret energiforsyning. Samtidig måtte velfærdsstaten stort set alene dække virksomhedernes stigende behov for arbejdsstyrkens kvalificering, "reparation" og udvidelse, sikre særligt konkurrenceudsatte erhverv og regulere samfundsøkonomiens balanceproblemer og de bivirkninger, der fulgte med den forstærkede industrialisering og urbanisering.³⁵

Genererede den markedsøkonomiske del af blandingsøkonomien nye og mere omfattende behov, som den offentlige sektor måtte omfavne, skete det på samme tidspunkt, som den socialdemokratiske arbejderbevægelse opnåede sin mest magtfulde position. Via en stadig mere gennemorganiseret fagbevægelse, der ikke alene øvede en helt afgørende indflydelse på arbejdsmarkedets løn og -arbejdsforhold, men også blev en fast del af det korporativistiske beslutningssystem, der for alvor i efterkrigstiden blev skudt ind i det lovforberedende og -udfyldende arbejde i centraladministrationen. Hertil kom arbejderbevægelsen øvrige organisationer og Kooperation og ikke mindst Socialdemokratiets politiske position. Selv om arbejderklassens andel af befolkningen gradvist faldt op gennem efterkrigstiden, havde partiet stadig godt fat i mellemlaget af offentligt ansatte funktionærer og lavere placerede privatansatte af samme kategori. Ud over kortere borgerlige regeringsperioder og den konservativt ledede centrum-højreregering fra slutningen af 1982 forblev Socialdemokratiet regeringsbærende op gennem efterkrigstiden og kunne samtidig øve afgørende indflydelse i de fleste kommunalbestyrelser og amtsråd og besætte borgmesterposterne i de fleste bykommuner og senere amtskommuner. Med dette styrkeforhold og den styrkeposition, der lå i samfundsøkonomiske behov, blev det muligt at realisere den omfordelende, forebyggende, socialt sikrende og samfundsregulerende velfærdsstat, der fra starten havde udgjort hoveddelen i programmerne for Socialdemokratiet og arbejderbevægelsens organisationer, hvis velfærdspolitiske idégrundlag blev yderligere udviklet under første verdenskrig og i mellemkrigstiden.³⁶

APPENDIX II

Socialstratificering

Til socialstratificering af befolkningen eller dele af denne udvikles op gennem efterkrigstiden en række forskellige socialgruppe- eller klasseinddelinger med et bagvedliggende større eller mindre teoriapparat. Fælles for alle er, at der tages udgangspunkt i de socioøkonomiske forskelle, der genereres af ejerskab til produktionsmidlerne i bred forstand, og at der herved grundlæggende udskilles en ejer- og lønmodtagergruppe. Inden for disse hovedgrupper opereres med kriterier for en yderligere underopdeling. Nogle meget brede og vanskeligt anvendelige ved konkrete statistiske analyser: Marxistiske klasseteori og livsformsanalyserne. Andre meget nøje og målbare, der dog kræver en række nærmere oplysninger om de gruppe, der indgår i den socioøkonomiske gruppeinddeling i henseende til uddannelsesniveau eller antal ansatte eller underordnede.

SFI

SFIs levevilkårsundersøgelserne opererer med to socioøkonomiske grupper, hvor den ene er baseret på en traditionel statistisk socialopdeling, hvor der skeles mellem selvstændige i landbrug og øvrige erhverv samt funktionærer. Inden for disse hovedgrupper opereres samtidig med en hierarkisk fordeling efter uddannelse eller antal ansatte eller underordnede. Således omfatter en gruppe 1 funktionærer med en akademisk uddannelse eller med 51 eller flere underordnede uanset uddannelse, godsejere og selvstændige i byerhverv med en akademisk uddannelse eller 21 eller flere ansatte, en gruppe 2 med gårdejere med fire eller flere ansatte, byselvstændige med en mellemlang videregående uddannelse eller 6-20 ansatte, og funktionærer med mellemlang videregående uddannelse eller med 11-50 underordnede, en gruppe 3 med gårdeejere med op til tre ansatte, byselvstændige med uddannelser, der ligger under de akademisk eller mellemlang videregående, eller med op til 5 ansatte samt funktionærer med samme uddannelsesniveau eller med op til 10 underordnede, samt en gruppe 4 med husmænd og funktionærer uden egentlig forudgående oplæring og underordnede.

Udover denne socioøkonomiske gruppering anvender SFI en særlig socialgruppeinddeling, hvor socialgruppe I-III omfatter ovenstående gruppe 1-3s lag af funktionærer og selvstændige, mens socialgruppe IV supplerer gruppe 4s funktionærer og selvstændige med faglærte arbejdere og socialgruppe V alene omfatter ufaglærte arbejdere.³⁷

Marxistiske klasseteori

Ved siden af SFIs socioøkonomiske to gruppeopdelinger videreudvikles op gennem efterkrigstiden den marxistiske klasseteori, hvis socialstratificering i nogen grad afspejles og konkretiseres i SFIs sociale opdelingskriterier. I den marxistiske klasseteori skelnes således mellem en arbejderklasse med forskellige underliggende lag, en kapitalistklasse af virksomhedsejere og- ledere af større virksomheder, et småborgerskab, der med få eller ingen ansatte selv må indgå i vareproduktion- og/eller cirkulation opdelt i et halvproletarært lag af deltidsarbejdere med små virksomheder, et hovedlag af bønder og selvstændige indenfor forretningsvirksomhed og håndværk og en kapitalistklasse med en placering i nærheden af kapitalistklassen samt et mellemlag af funktionærer.³⁸

Livsformsanalysen

I 80'erne udvikler sociologen Thomas Højrup livsformsanalysen, hvor den klassemæssige placering ses genererende for forskellige livsformer, hvor forholdet mellem arbejdes- og produktionsliv og fritid som henholdsvis livsmål- og middel kommer til udtryk i de forskellige livsformer, analysen opererer med: En selvstændige livsform, blandt selvstændige virksomhedsejere, hvor livsmål- og midler flyver sammen i et såkaldt dagsværk. En

karrierebunden livsform, fortrinsvis blandt højere og højtuddannede funktionærer, hvor fritiden blev livsmidlet for livsmålet: Arbejdet. Samt lønarbejderlivsformen, hvor arbejdet bliver livsmidlet for livsmålet: Fritiden. Livsformen er udbredt blandt arbejdere eller laverer placerede eller uddannede funktionærer. Dog her opdelt underlivsformer: En forbrugsorienteret og en ekspansiv. Hvor den første er udtryk for kortsigtet forbrugsbaseret behovstilfredsstillelse, mens den anden afspejler sig i form af mere personligt udviklende og mere langsigtet behovstilfredsstillelse, der opnås gennem hobbies, fritidsundervisning, friluftliv, havedyrkning m.m.³⁹

Analytiske implikationer

Med sine meget brede og vanskeligt statistisk anvendelige kriterier må såvel den marxistiske klasse-teori som levevilkårsanalysen anses for mindre anvendelige i forhold til denne bogs analyse af den sociale sammensætning af hovedstadsmetropolens sommerhusbyer i mellem- og efterkrigstid.

Da SFIs to former for opdeling i socioøkonomiske grupper i forhold til bogens analyser af socialsammensætningen i sommerhusbyerne, vil kræve nøjere kendskab til uddannelsesniveau eller antal ansatte eller underordnede blandt førstegangssommerhusejernes lag af funktionærer og selvstændige, og da dette kendskab ikke kan opnås ud fra det anvendte eller andet kildemateriale, kan SFI socialstratificering ikke anvendes direkte. En opdeling ud fra førstegangssommerhusejernes stillingsbetegnelse i en arbejdergruppe, en funktionærgruppe og en gruppe af selvstændige er dog muligt ud fra kildematerialet.

Dette muliggøre tillige, med et nøjere kendskab til betydningen af mellem- og efterkrigstidens stillingsbetegnelser, en underopdeling af: Dels arbejdergruppen i fag- og ufaglærte arbejdere. Dels funktionærgruppen i funktionærer med en akademiske uddannelse eller ledelsesfunktioner samt øvrige funktionærer uden ledelsesansvar og med mellemlange eller korte videregående uddannelser eller etats- eller kontoruddannelser. Dels selvstændige i form af mindre selvstændigt næringsdrivende inden for detailhandel, håndværk og service samt højere selvstændige i kildematerialet som angivet som: Fabrikanter, grosserer, vekselerer, direktører, entreprenører, skibsreddere m.m.

APPENDIX III

Sommerhuskortlægningen

Til denne, der er nærmere behandlet i Indlednings Kapitel 4, anvendes nedenstående to optællingsskemaer med de med kursiv her angivne data:

Skema 1

Sommerhusby: <i>Navn, sogne-, købstads- eller primærkommune samt amtskommune</i>	
År: <i>Bebyggelsesperiode</i>	
Selvbyg: <i>Antal sommerhuse opført som selvbyg</i>	
Mester: <i>Antal sommerhuse opført af håndværksmestre indenfor bygge- og anlægssektoren</i>	
Arkitekt: <i>Antal sommerhuse opført med arkitektbistand</i>	
Firma: <i>Antal sommerhuse opført af typesommerhusfirmaer</i>	
Rum: <i>Antal sommerhuse med 1, 2, 3, 4 eller 5 med flere rum</i>	
Køkken: <i>Antal sommerhuse uden installeret køkken</i>	
Firma: <i>Navn på typesommerhusfirma og andre oplysninger om disse</i>	
WC ude: <i>Antal sommerhuse, hvor WC er placeret uden for den beboede del af sommerhuset</i>	
WC inde: <i>Antal sommerhuse, hvor WC er placeret i den beboede del af sommerhuset</i>	
Bad: <i>Antal sommerhuse, hvor bad er placeret i den beboede del af sommerhuset</i>	
Areal: <i>M² for hvert sommerhus areal</i>	
Areal/udvid.: <i>M² for udvidelser af hvert sommerhus areal inden for 10 år efter opførelse af den første sommerhusbygning</i>	
Udførelse træ: <i>Antal sommerhuse opført som træbygninger</i>	
Udførelse mur: <i>Antal sommerhuse opført i grundmur, gasbeton eller i bindingsværk med murværk i tavl</i>	
Isolering: <i>Antal sommerhuse isolerede i loft, væg og gulv</i>	
M. skorsten: <i>Antal sommerhuse med skorsten</i>	U. Skorsten. <i>Antal sommerhuse uden skorsten</i>
Piller: <i>Antal sommerhuse opført på beton eller træpiller</i>	
Støbt fundament: <i>Antal sommerhuse opført på støbt fundamen med eller uden kælder</i>	
Vand ude: <i>Antal sommerhuse med vandforsyning uden for den beboede del af sommerhuset</i>	
Vand inde: <i>Antal sommerhuse med trykvand eller pumpevand i den beboede del af sommerhuset</i>	
Ingen afledning: <i>Antal sommerhuse uden spildevandsafledning</i>	
Sivebrønd/ Septiktank: <i>Antal sommerhuse med spildevandsafledning til foranstående</i>	
Kloak: <i>Antal sommerhuse med spildevandsafledning til foranstående</i>	

Anm.: Skemaet ovenfor er minimeret for at illustrere dettes helhedsindtryk. Anvendte forkortelser: M. Skorsten: Med skorsten. U. skorsten: Uden skorsten.

Skema 2

Sommerhusområde <i>Navn, sogne-, købstads- eller primærkommune samt amtskommune</i>				
Større selvstændige				
<i>Antal</i>				
Mindre selvstændige				
<i>Antal</i>				
Selvstændige, i alt				
Ledede funktionærer				
<i>Antal</i>				
Akademisk uddannede funktionærer				
<i>Antal</i>				
Højere funktionærer, i alt				
Øvrige funktionærer				
<i>Antal</i>				
Funktionærer, i alt				
<i>Antal</i>				
Faglærte arbejdere				
<i>Antal</i>				
Ufaglærte arbejdere				
<i>Antal</i>				
Arbejdere, i alt				
<i>Antal</i>				
Total				
<i>H: Antal</i>	<i>NE: Antal</i>	<i>NVE: Antal</i>	<i>VE: Antal</i>	<i>A: Antal</i>
<i>Etage: Antal</i>		<i>Enfam.: Antal</i>		

Anm.: Skemaet ovenfor er minimeret for illustrere dettes helhedsindtryk. Anvendte forkortelser: H: Bopæl i hovedstaden: København-Frederiksberg. NE: Bopæl på Nordeggen: Gentofte, Lyngby-Taarbæk, Søllerød, Birkerød, Hørsholm, Værløse og Farum kommuner. NVE: Bopæl på Nordvestegnen: Gladsaxe, Herlev og Ballerup kommuner. VE: Bopæl på Vestegnen: Rødovre, Hvidovre, Brøndby, Vallensbæk, Glostrup, Albertslund, Høje Taastrup og Ishøj, Greve, Solrød, Tårnby og Dragør kommuner. A: Bopæl uden for foranstående i Frederiksborg og Roskilde amtskommuner. Etage: Bopæl i etagebebyggelse. Enfam.: Bopæl i enfamilies- række- eller dobbelthus

APPENDIV IV

Mellemløstid og 40'erne: Kattegatkysten sommerhusbybælte

I dette appendix følges karakteristiske former for sommerhusbyggeri i sommerhusbybæltet mellem Helsingør og Hundested.

Facade mod Nordøst

Facade mod Nordvest

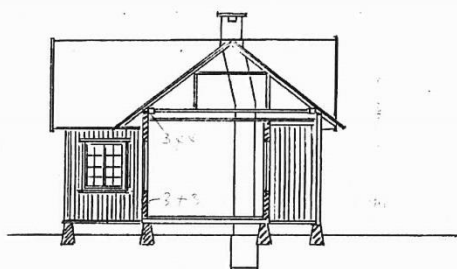

Facade mod Sydvest

Direktør Knud Egense prætentive funkislandsted fra 1936 på Ndr. Strandvej mellem Helsingør og Hornbæk (Helsingør Kommune digitale byggesager; <https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeName=base64>).

Side mod Vejen. 4,4
7,0
1,8
2,0
1,8
1,0

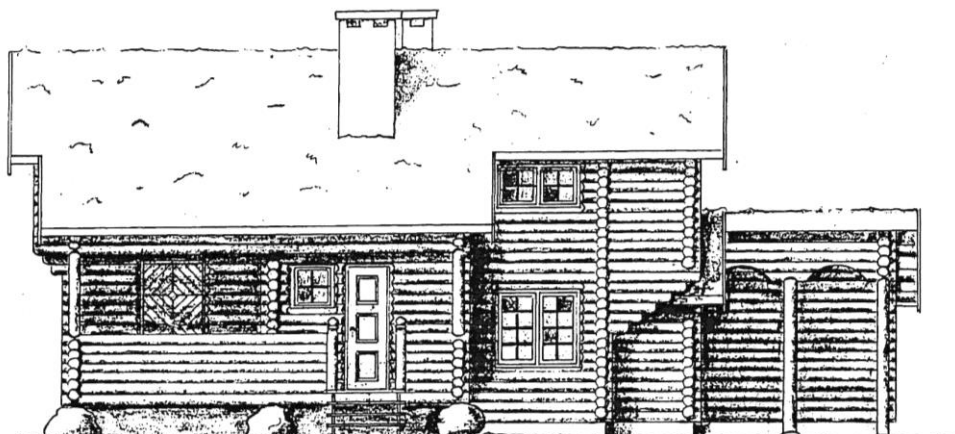
Snit. A-B

I de sommerhusenklaver, der bag overklassesommervillabæltet langs Ndr. Strandvej opstod længere inde i landet, blev sommerhusbyggeriet mere beskedet. Sekretær Strandgaards på piller opførte lille hus fra 1928 var et af eksemplerne Helsingør Kommune digitale byggesager;

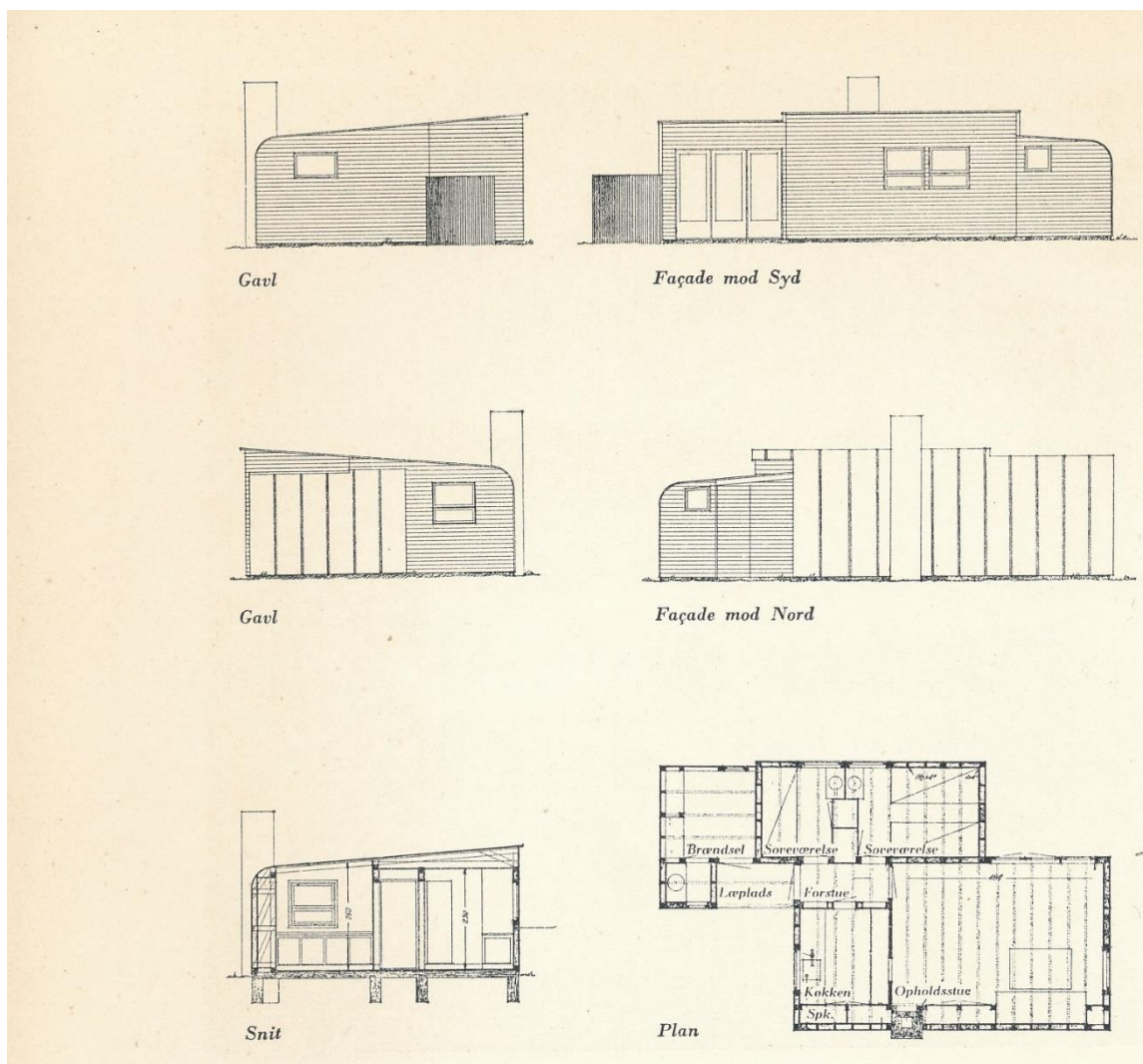
<https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeName=base64>

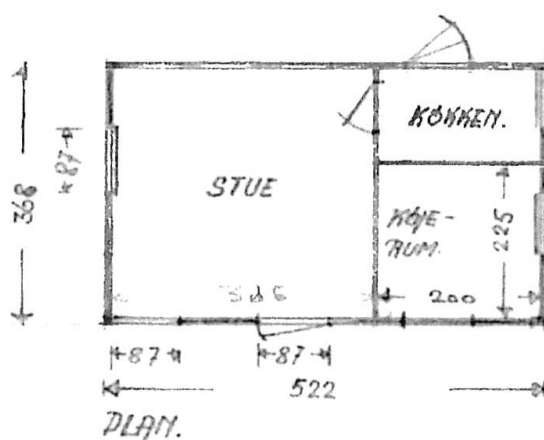
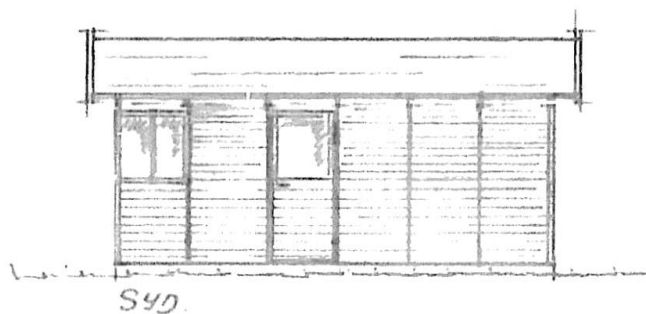
Grosserer Asmussens eksorbitante sommervilla fra 1916 vest for den ældre villasommervillaby i Hornbæk. Bygningen rummede inden for sine 555 m² ikke mindre end 20 værelser (Helsingør Kommune digitale byggesager; <https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeName=base64>).

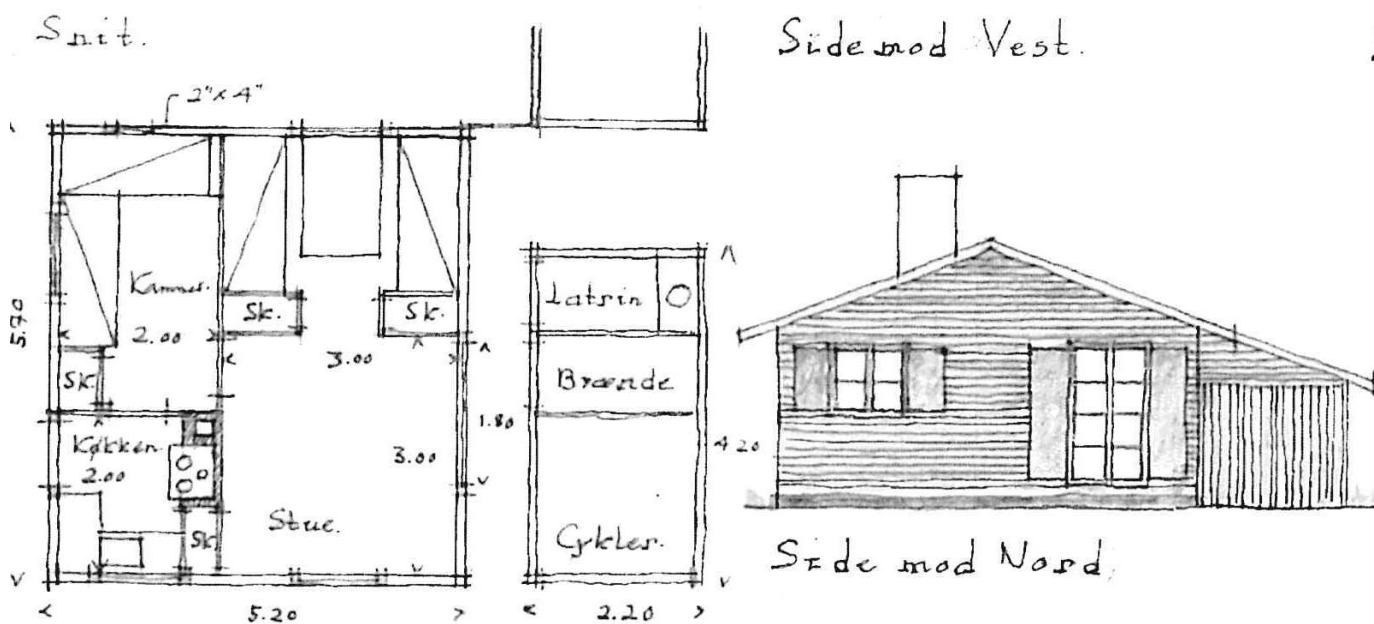
Bankbestyrer H. Andersens store blokhus fra 1918 i samme eftertragtede og meget kystnære sommervillakvarter vest for Hornbæk. Blokhuset hvilede på byggetraditioner fra den skandinaviske halvø og vandt, som reaktion mod de villaagtige sommervillaer – og huse, ganske stor udbredelse som sommerhusform i en ikke ringe del af mellemkrigstidens og 40'ernes sommerhusbyggeri, hvor de opførtes i større eller mindre varianter (Helsingør Kommune digitale byggesager; <https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fx0=&encodeName=base64>)

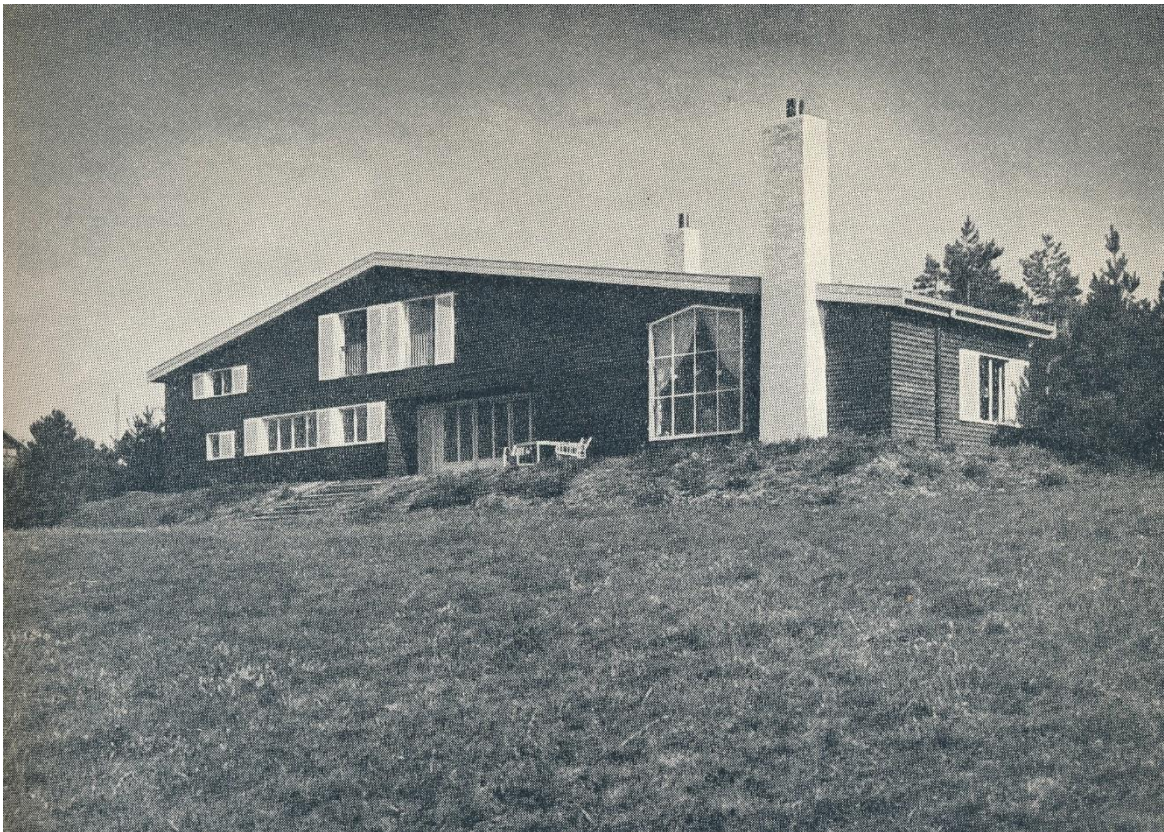
Som helhed var sommerhusene i området Horneby Sand-Villingebæk mindre prangende. Det gjaldt b.la. arkitekt MAA, Edv. Kindt-Larsens eget mindre funkishus fra 1935 (Arkitekten 1937, 102)

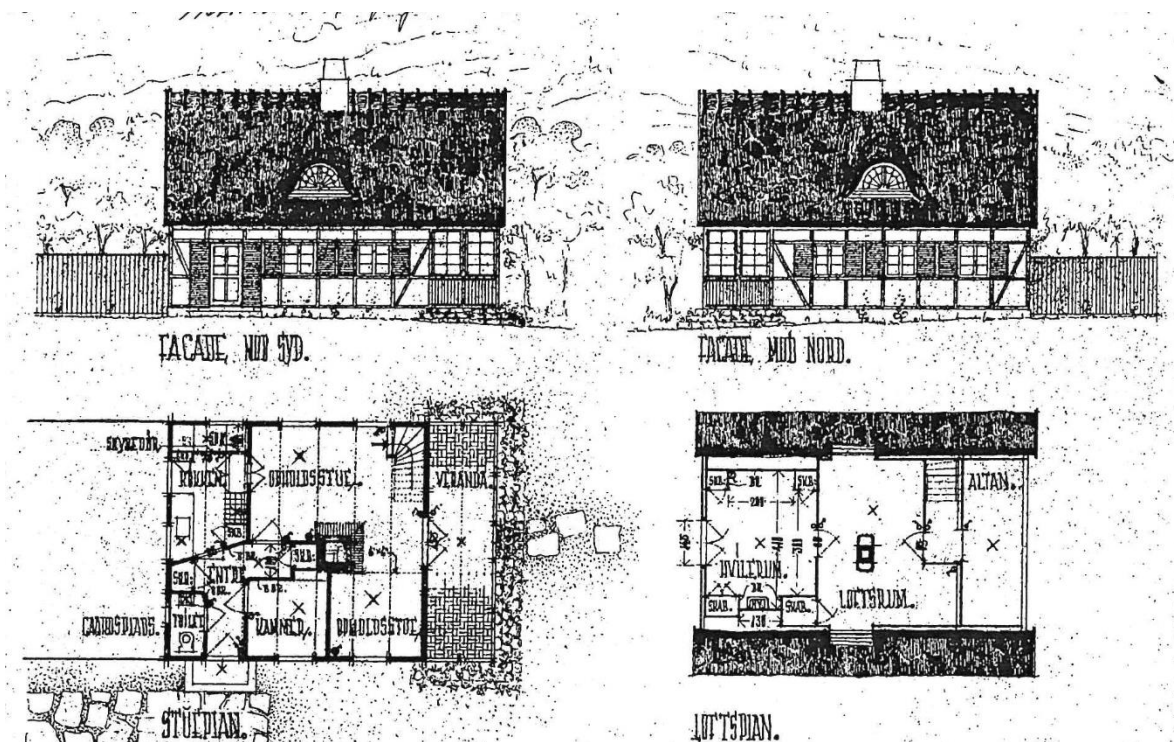
I sommerhusbybæltet mellem Villingebæk og Gilleleje var smedemester A. Jensen beskudne hus fra 1949 udtryk for de mindre sommerhuse, der dominerende området og opførtes bag rækken af store sommerhuse direkte ud til kystlinjen. Huset var tegnet, projekteret og opført af Helsing Maskinsnedkeri (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

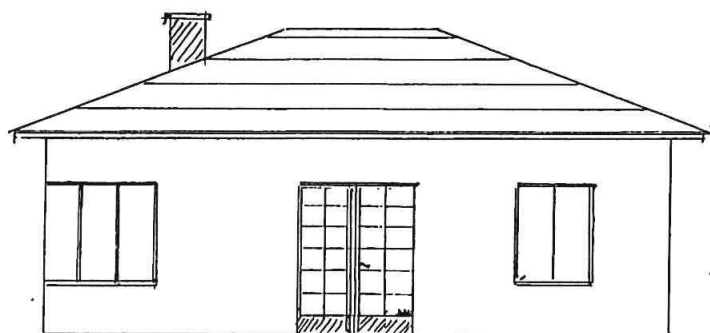
Arkitekt, MAA, Hans Bretton-Meyers sommerhus fra 1941 svarede til hovedparten af sommerhusene i sommerbusbybæltet Gilleleje-Rågeleje (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

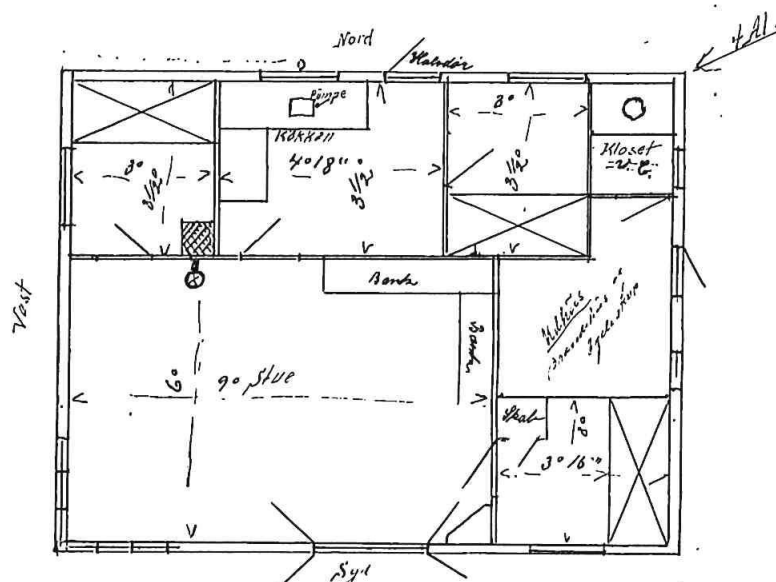
Direktør Th. Adlers monstrose sommervilla i Rågeleje blev i 1934 tegnet af arkitekt, MAA, Axel Maar og opført på et højt beliggende område, der skrånede ned mod Kattegatkysten (Arkitekten 1937, 119)

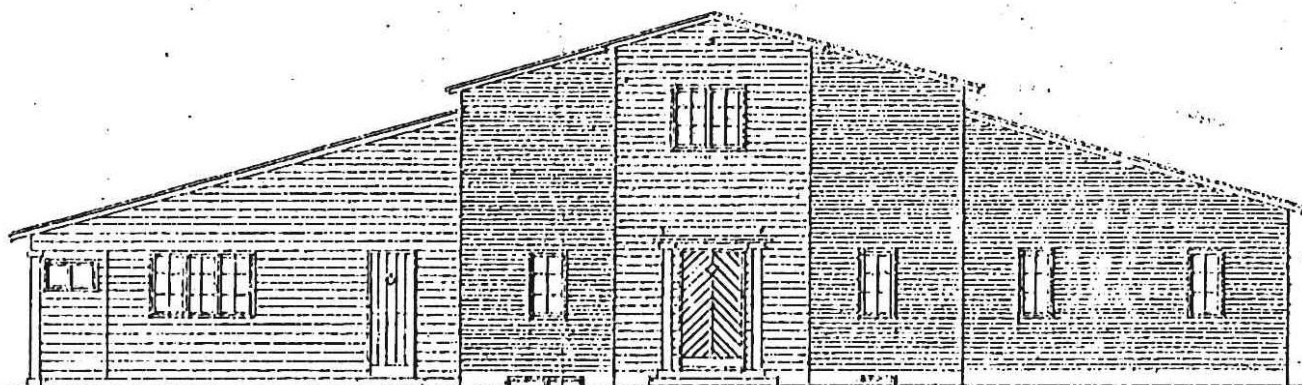
Direktør J. Jensen "bondesommerhus" fra 1943 ud til Vejby Strand hørte til blandt de store sommerhuse, der opførtes langs kystlinjen i somerhusbybæltet mellem Rågeleje og Tisvildeleje (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

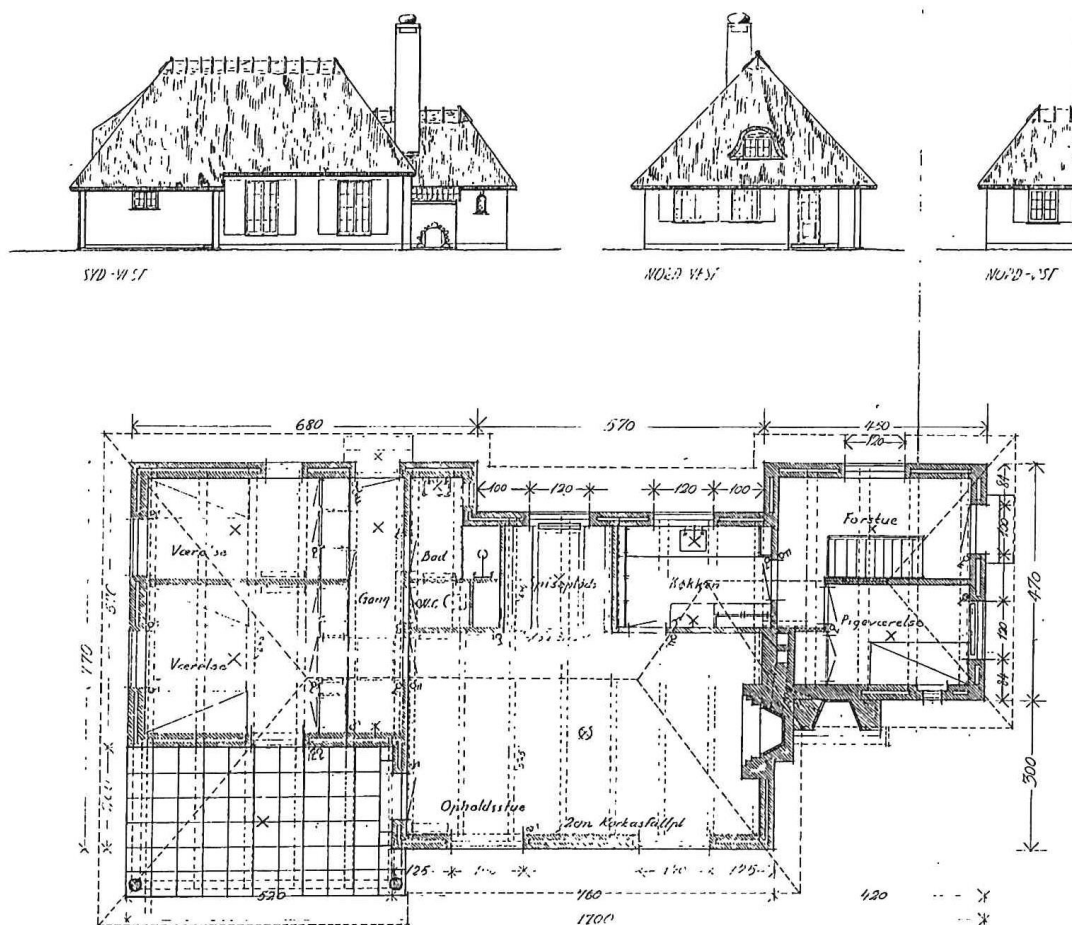
Syd.

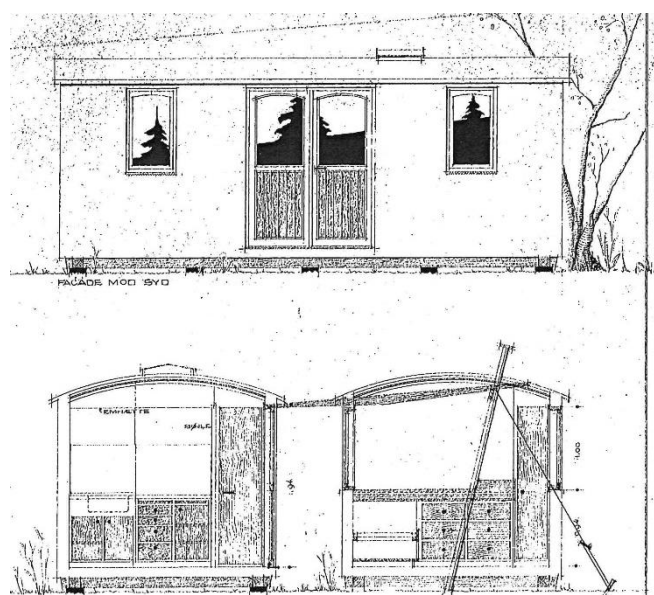
Et af de i mellemkrigstiden og 40'erne meget udbredte bungalowsommerhuse. Dog i den lidt større størrelse, som kendetegnede de øvrige sommerhuse i sommerhusbybæltet Rågeleje-Tisvildeleje (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

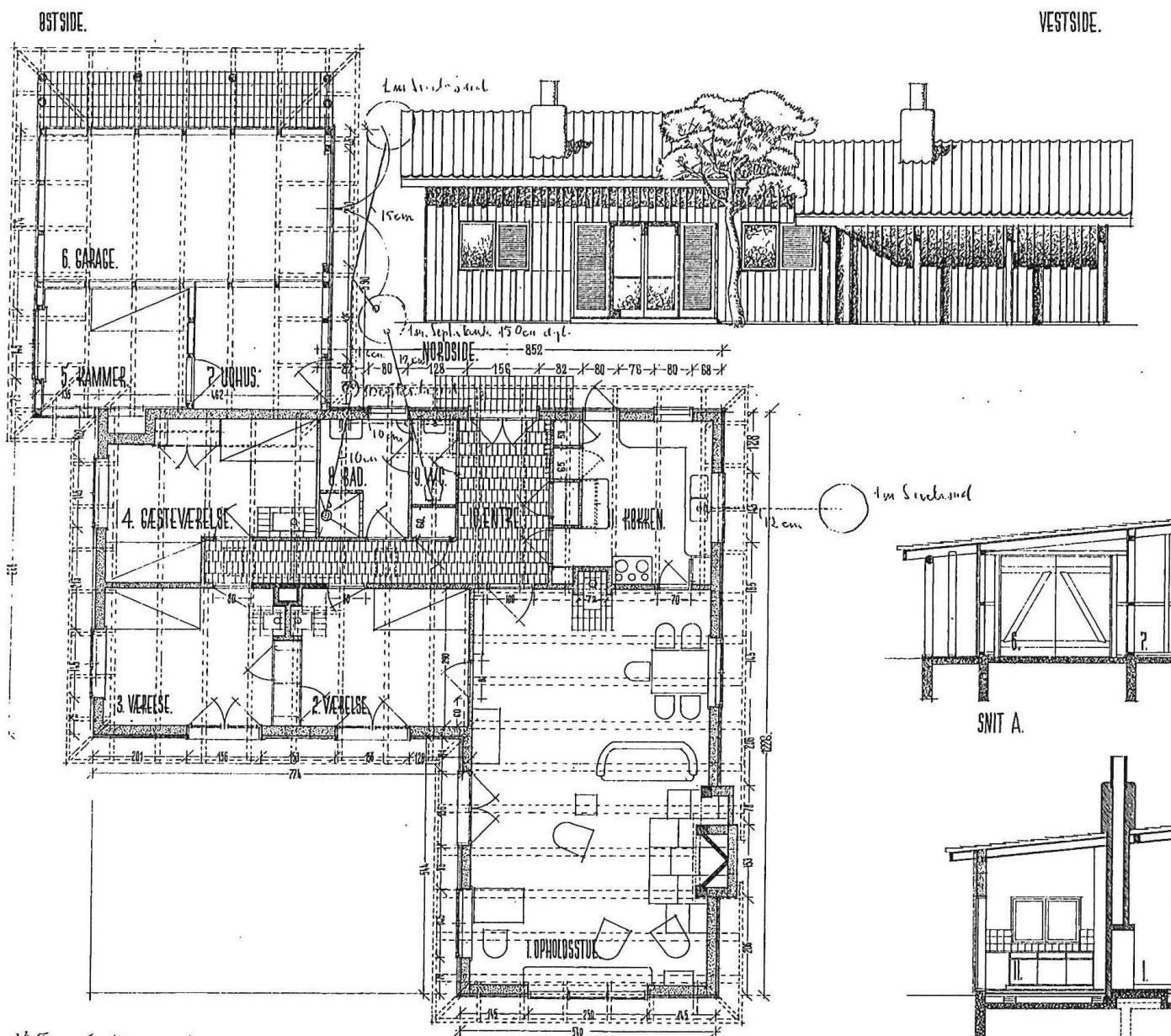
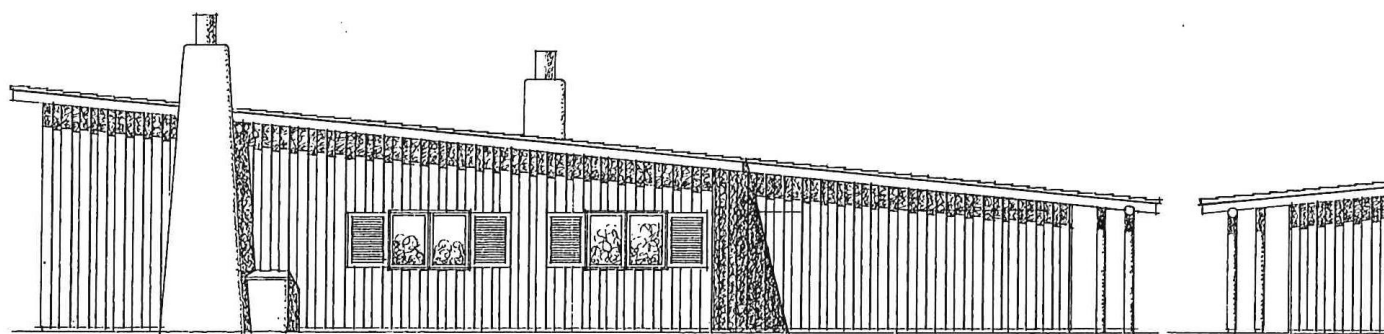
Grevinde Bille Brahes gigantiske sommervilla fra 1934 ved Tisvildelejes kyst (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

Inspireret af de stråttækte landboagtige sommervillaer i Lange Travs i Tibirke Bakker opførtes en række tilsvarende sommerhuse andre steder i det nordsjællandske sommerhusbybælte. Blandt andet fuldmægtig P. Muss' s fra 1938 tæt ved Tibirke Hegn vest for Tisvilde landsby (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

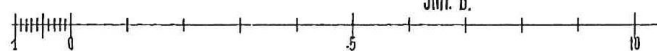

Selv om sommerhusbyerne og syd og vest for Tisvildeleje i hovedsagen omfattede store sommerhuse, fandtes der undtagelser. Bl.a. dr. Weibers fra 1939. Genbrug af udrangeret sporvejs- og jernbanemateriel var ganske udbredt i hovedstadsmetropolens kolonihaveforeninger, men ikke i dens sommerhusbyer. Dog havde Weiber valgt at placere en gammel persontogvogn på piller på sin grund vest for Tisvilde og ombygge den til et beskedent sommerhus (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

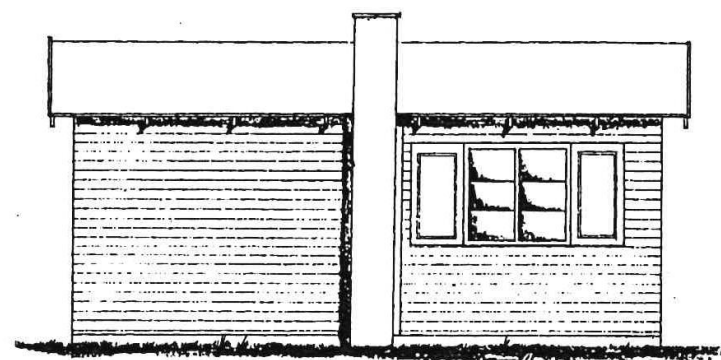

3^h 76 Spildevandsplan

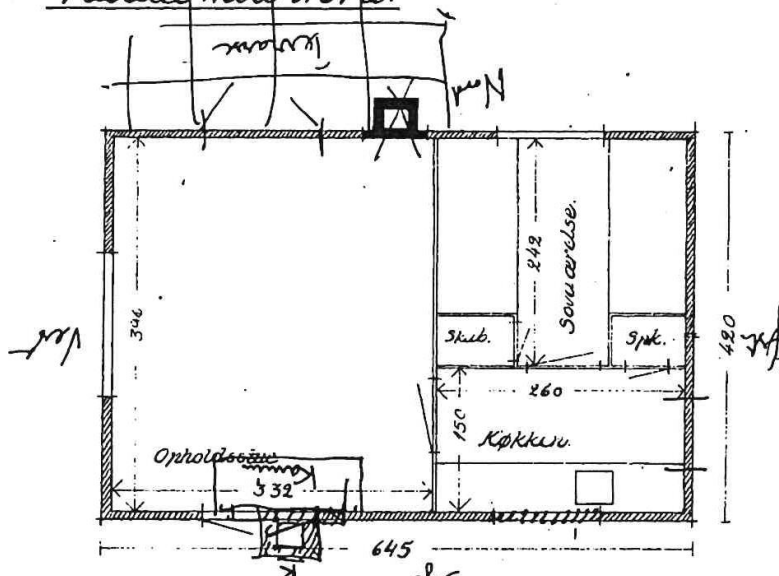
NYSTUEN TIBIRKE. APOTEKER NIELS BENZON.

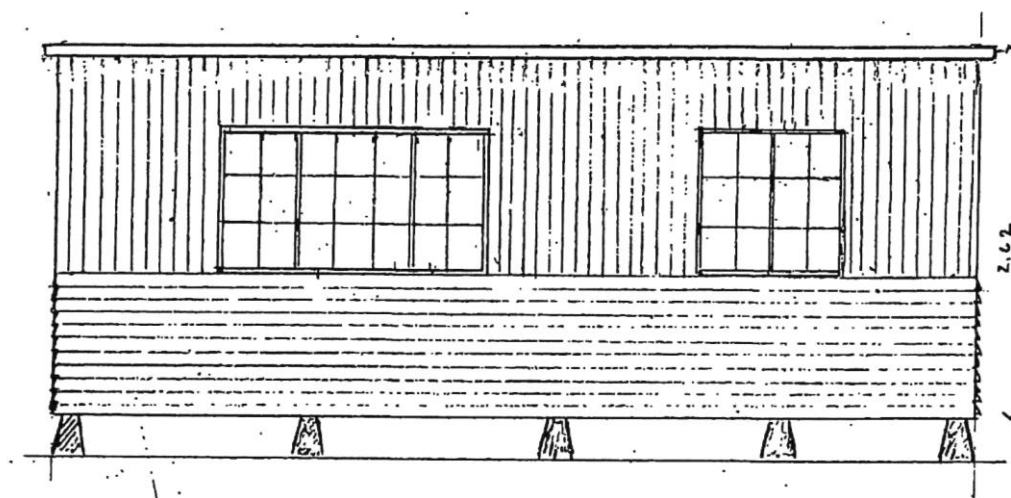
I den meget store sommerhusby syd for Asserbo og Liseleje plantager opførtes op mod disse store og veludstyrede sommerhuse. Bl.a. Apoteker Niels Betzons fra 1941 (Halsnæs Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

Facade mod Nord.

Hovedparten af husene i sommerhusbyen syd for de store plantageområde kom i overvejende grad til at omfatte mindre sommerhuse. Bl.a. dette fra 1949 opført af en lokal bygmester (Halsnæs Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

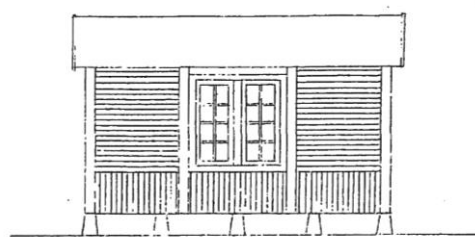

Udover større og mere veludrustede huse ud til Kattegat- og fjordkysterne udgjorde sommerhusene mellem Liseleje og Hundested, på Halsnæs vest- og sydside og omkring Frederiksværk de mindste og mest beskedne i hele det nordsjællandske sommerhusbybæltet. Et af eksemplerne var dette på piller selvbyggede hus fra 1941 på strækningen Liseleje-Hundested (Halsnæs Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

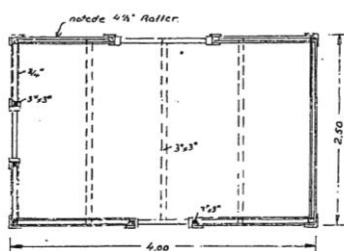
APPENDIX V

Mellemlkrigstid og 40´erne: Køge Bugts sommerhusbybælte

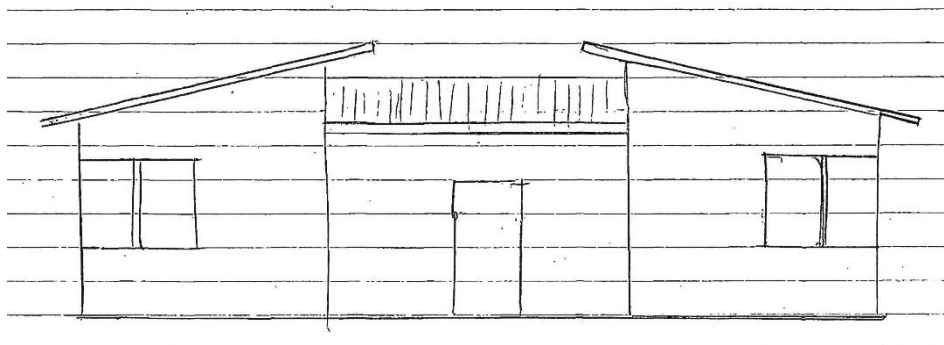
I dette appendix følges karakteristiske former for sommerhusbyggeri i sommerhusbybæltet mellem Vallensbæk Strand og Solrød Strand.

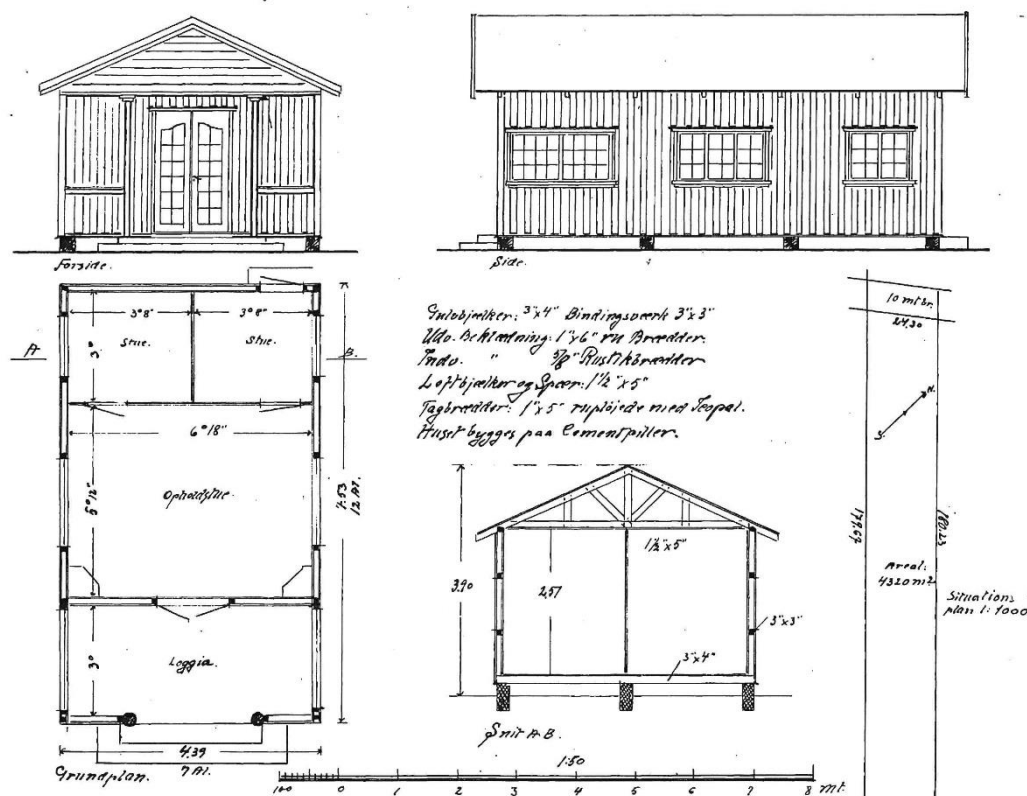
Nord.

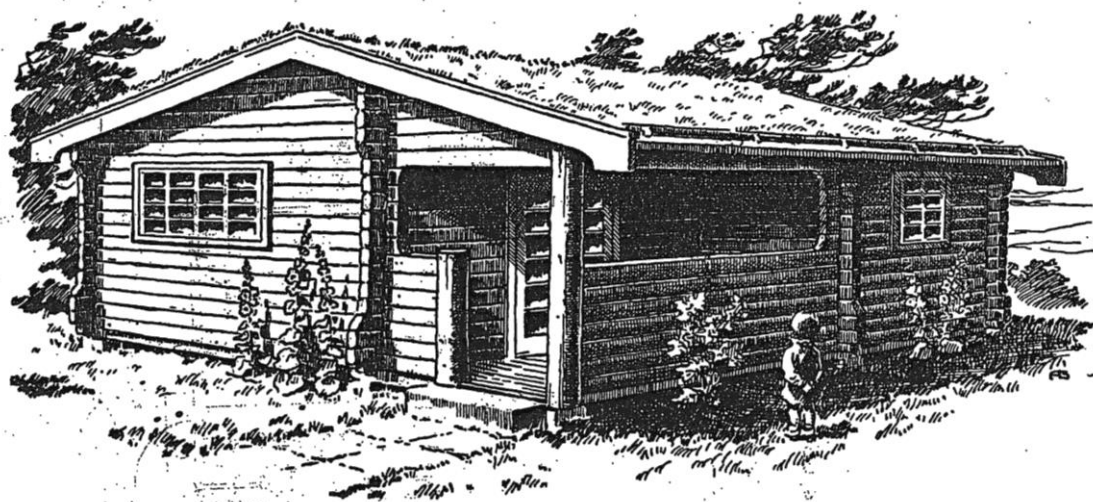
Skomager W. Sonnes sommerhus fra 1948 ved Vallensbæk Strand blev et af de mindste i mellemlkrigstidens og 40´erne sommerhusbybælte ved Køge Bugt. Huset var på 10 m² og opført på piller, bestod af et rum og havde hverken skorsten, køkken, wc, indlagt vand eller spildevandsafledning. (Vallensbæk Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Udbygning af snedkersvend Bertrams selvbyggede sommerhus i 1946 på Birkevej ved Ishøj Strand. Det lille hus til venstre var opført i starten af 30´erne og det tilsvarende til højre i slutningen af årtiet. I 1946 byggedes plankeværker mellem disse, således at der dannedes en mindre gårdsplads, som blev overdækket (Ishøj Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Tandlæge Axel Hansen sommerhus fra 1932 ved Ishøj Strand hørte til et af de større i den nordlige del af Køge Bugts sommerhusbybælte. Huset, der lå på en af de store og langstrakte grunde, som førte ned til kystlinjens rørskov, var på piller opført af en lokal tømmermester og omfattede 33 m² og tre værelser med veranda. Et af værelserne indrettes kort efter til køkken, men vand skulle stadig hentes ved den vandpumpe i skellet, som tandlægen benyttede sammen med naboen. Daset lå uden for huset, der ikke var forsynet med spildevandsafledning, hvorfor spildevandet hældtes ud i det vandløb, som lå ind til naboen, og urensset udledte spildevandet for en del af sommerhusbyen direkte til Køge Bugt (Ishøj Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Et typesommerhus fra Jeppens Savværk, som der opstilledes ganske mange af i mellemkrigstidens og 40'ernes sommerhusbybælte ved Køge Bugt. Bjælkehusene, der rejstes som en konstruktion af i hjørnerne sammenfaldende bjælker, blev bygget på savværket på Gladsaxevej i Søborg, hvorefter de på blokvogn kørtes ud til rekvirentens sommerhusgrund, hvor der evt. blev lagt tørv på taget og opmuret en skorsten til huset. Med fabriksfremstillede blokhuse, af godt nok mindre kraftige bjælke dimensioner, kunne denne eftertragtede sommerhustype erhverves til en væsentlig lavere pris, end dem tømmermestre af større tømmerenheder opførte med arkitektbistand ved Kattegatkysten og i et mindre omfang ved Køge Bugt. Jeppesens Savværk blev siden Danmarks største producent af typesommerhuse. (Greve Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

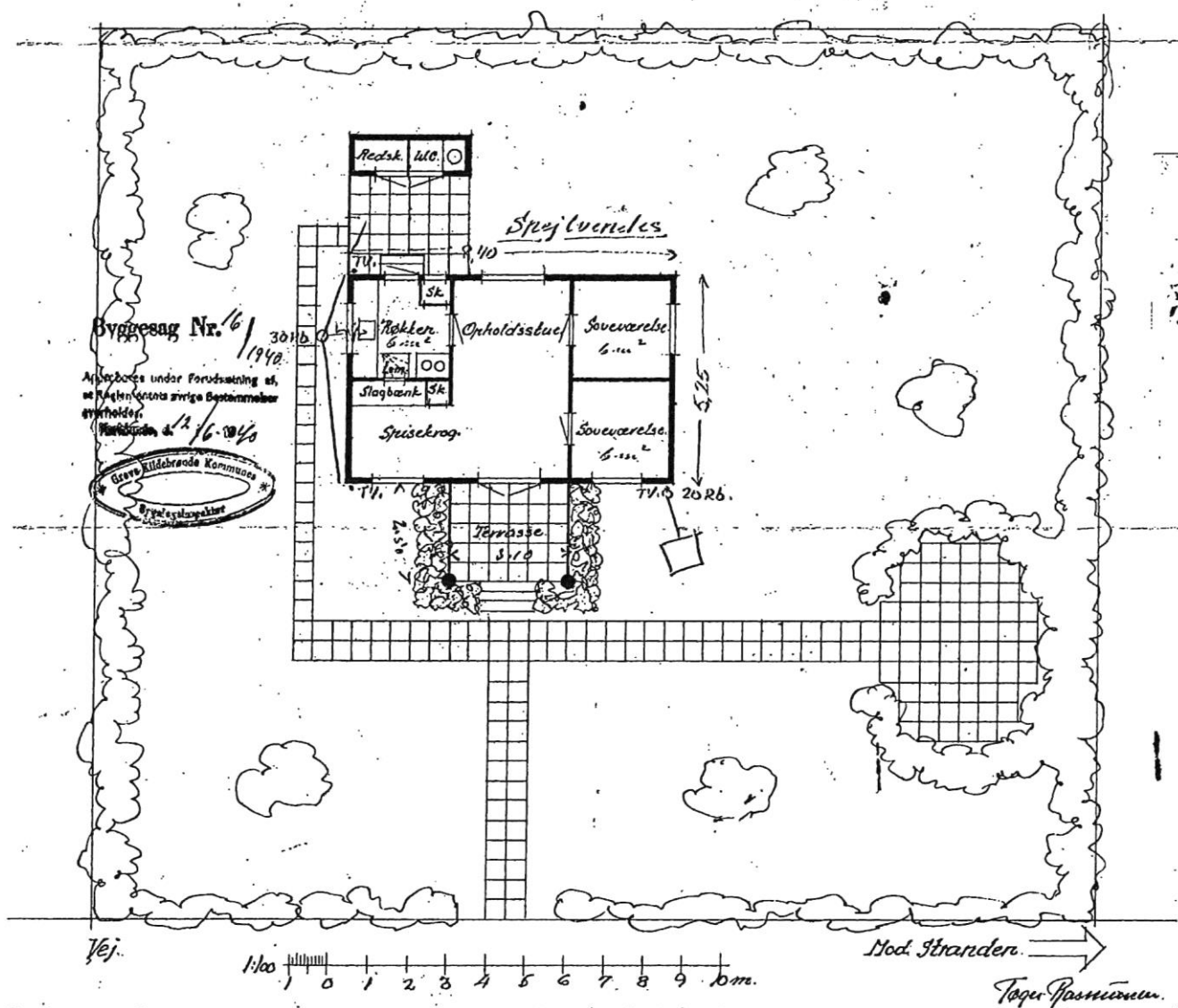
1/5 Greve Hundige Strands Udstykning.
Sommertus, Type 87/1939.

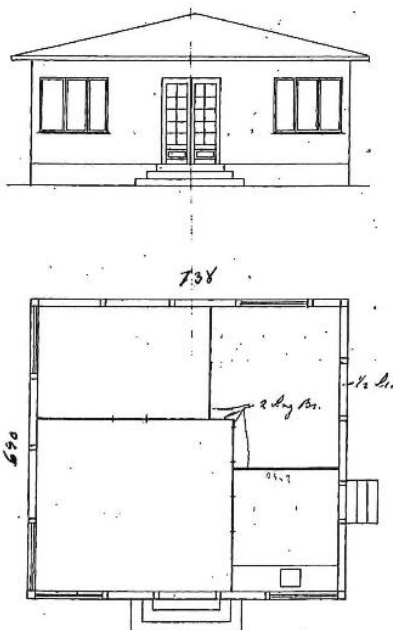
Facade mod Vejen.

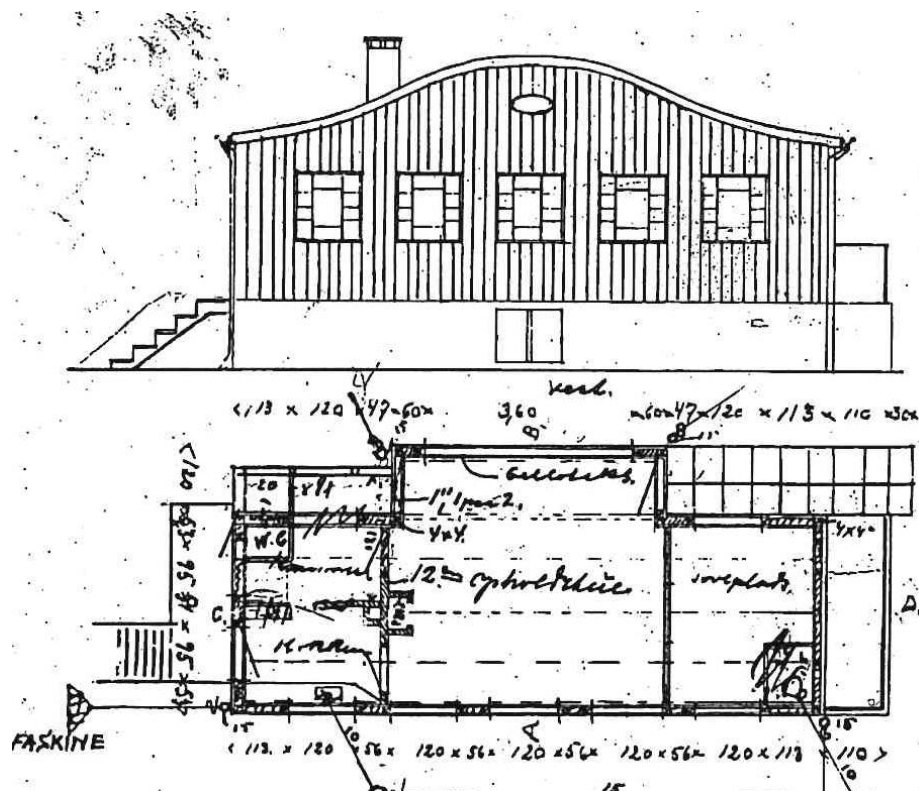
Facade mod Stranden.

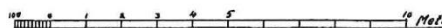
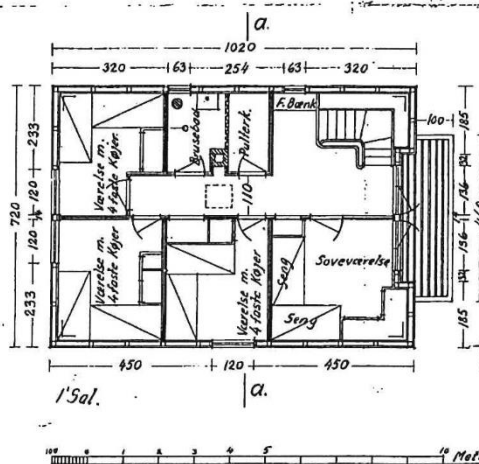
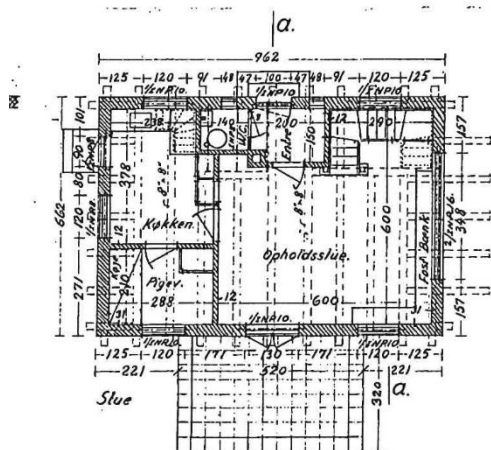
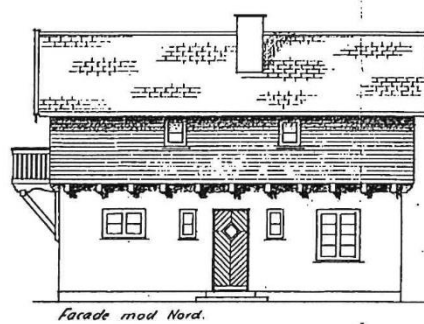
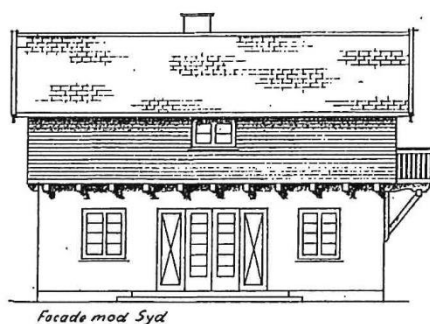
Et af de typesommerhuse, som I/S Greve-Hundige Strands Udstykning opførte ved Køge Bugt. Et på et støbt fundament på 44 m² opført træhus, uden skorsten, med stue med spisekrog, to værelser og køkken med indlagt vand og spildevandsafløb integreret, via et lægivende hegn, med et udhus med redskabsrum og das. Noget nær den gennemsnitlige sommerhusstandard i Køge Bugts sommervillabybælte i mellemkrigstiden og 40'erne. Ikke underligt at interessentselskabets typesommerhus vandt ganske pæn udbredelse på de parceller, som det udbød til salg andre steder ved Køge Bugt (Greve Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

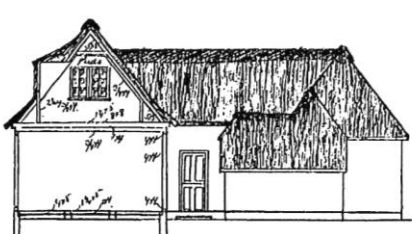
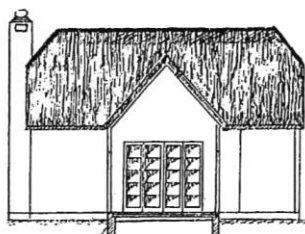
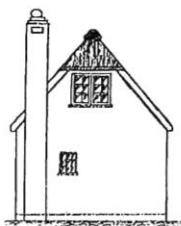
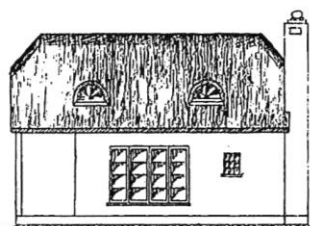
Et af Køge Bugts øvrige mindre sommerhuse ved Hundige Strand. 31 m² stort træhus opført på støbt fundamen og med tre rum, køkken, indlagt vand og tilslutningsmuligheder for spildevandsafledning, men uden skorsten. Bungalowformen blev ganske udbredt i mellemkrigstidens og 40'ernes sommerhusbyggeri (Greve Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Skotøjshandlers Petersens sommerhus fra 1935 med beliggenhed direkte ud til den sydlige del af Greve Strand hørte til de større i mellemkrigstidens og 40'erne sommerhusbybælte ved Køge Bugt. Over 70 m² i stueplan og i en høj kælderetage. Fem værelser, køkken med indlagt vand, wc inde i huset, skorsten som basis for opvarmningen samt spildevandsafledning via en sivebrønd. Bedre kunne det ikke blive (Greve Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Kun få sommerhuse, eller rettere sommervillaer, i mellemkrigstidens og 40'ernes sommerhusbybælte ved Køge Bugt nåede op i en liga, der svarede til de store og bedst indrettede ved Kattegatkysten. Et af dem blev grosserer Trandrups hus i den sydlige del af Greve Strand sommerhusby. Naturligvis beliggende helt ud til kystlinjen, grundmuret i stueetagen, en trækonstruktion som overbygning og forsynet med alle af tidens tænkelige faciliteter. 130 m² fordelt på en stor stue i stueetagen og fire værelser på førstesalen med adgang til bad. I stueetagen desuden gæstetoilet, stort køkken og herfra med separat adgang til pigeværelse, således at tjenestepingen kunne forblive inden for sit domæne og ikke blandede sig med herskabet. Huset blev selvsagt opført med bistand fra en arkitekt fra Gentofte. (Greve Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

I den nordsjællandske liga nåede også fabrikant H. Sørensen med sit sommerhus fra 1938 med en beliggenhed direkte ud til Solrød Strands kystlinje. Huset var godt nok kun på lidt over 100 m² og havde et mindre antal værelser end hos Trandrups ved Greve Strand, men rummede de samme faciliteter. Til gengæld var det med stråtag og småsprossede vinduer holdt i den bondetilstræbte stil, som på samme tid var populær i Tisvilde og Tibirke Bakker. (Solrød Kommunes digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

APPENDIX VI

Efterkrigstidens sommerhusbyer

For hver enkelt sommerhusby i efterkrigstidens hovedstadsmetropol er de mest centrale træk skematisk opstillet i dette delappendix

Skemaer for de enkelte sommerhusbyer angiver følgende data:

Sommerhusby: <i>Betegnelsen af denne</i>	
Regional lokalisering: <i>Delområde i hovedstadsmetropolen</i>	
Geografiske lokalisering: <i>Nærmere placering i forhold hertil</i>	
Administrativ lokalisering: <i>Ejerlav, sognekommune indtil 1970, primærkommune, 1970-1990, amtskommune</i>	
Trafikal tilgængelighed: <i>Bivejsforbindelse til landevej. Biveje opdeles i primærbiveje, sognekommunale/primærkommunale, og sekundærbiveje, private sideveje. Kollektive trafikforbindelser med gangafstand til nærmeste jernbanestation eller- trinbrat eller rutebilsholdeplads.</i>	
Ny sommerhusby: <i>Angives med kryds såfremt, der på stedet ikke var opstået en sammenhængende sommerhusbebyggelse inden 1950.</i>	Udbygning af sommerhusby fra: <i>Årstal angives for første sommerhusbebyggelse før 1950</i>
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: <i>Periodisk tyngdepunkt for udstykninger før 1990</i>	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: <i>Bebyggelse 1950-1990</i>	
Antal sommerhuse 1950-1973: <i>Antal angives</i>	Antal sommerhuse 1974-1989: <i>Antal angives</i>
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Evt. sommerhusbebyggelse før 1950, dennes struktur og udbredelse</i> • <i>For udvidelse af allerede i 1950 udlagte sommerhusbyer og dannede sommerhusbyer fra 1950 angives for efterkrigstidsperioden data vedr.:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Udbredelse</i> • <i>Bebyggelses- og vejstruktur</i> • <i>Fællesarealer og- anlæg</i> • <i>Erhvervsfunktioner</i> • <i>Øvrige funktioner</i> • <i>Forsyning: Vand, el og spildevandsafledning</i> 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Udmatrikuleringsdeklaration</i> • <i>Byplanvedtægt, lokalplan m.m.</i> 	
Andet: <i>Øvrige relevante oplysninger, herunder om mindre ikke sammenhængende sommerhusbebyggelser fra før 1950</i>	

^x Note med henvisning til anvendt kildemateriale

Dette delappendix omfatter samtlige af hovedstadsmetropolens sommerhusbyer og opdeles i følgende delregionale områder i metropolens åbne opland:

- A. Kattegatkysten: Sommerhusbyer i det 1-6 km brede sommerhusbybælte mellem Helsingør og Hundested. Med byggetegninger for karakteristiske sommerhuse
- B. Roskilde Fjords nord- og østside: Sommerhuse på Halsnæs sydside og i kystbælterne Frederiksværk-Frederikssund og Frederikssund-Roskilde på Roskilde Fjords østside
- C. Hornsherred: Sommerhusbyer ved Isefjorden østside og Roskilde Fjord vestside.
- D. Øvrige sommerhusbyer

A. Kattegatkysten

Sommerhusby: Kystbæltet: Helsingør-Hornbæk	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: På begge sider af gennemgående strandvej på ovennævnte strækning	
Administrativ lokalisering: Helsingør Købstandskommune/Kommune, Frederiksborg Amtskommune. Hellebæk og Hornbæk sogne, Tikøb Sognekommune, Helsingør Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Ndr. Strandvej: Helsingør-Hornbæk. Primærbivej Hellebæk-Mørdrup med forbindelse til landevejen Helsingør-København. Fra 1974 Helsingørmotorvejen. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (Helsingør-Hornbæk-Gilleleje Jernbane (HHGJ)). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1912
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1960-1974	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1958-1985	
Antal sommerhuse 1950-1973: 427	Antal sommerhuse 1974-1989: 42
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: I et bebyggelsesbælte med sommervillaer og - huse samt helårsbeboede villaer på begge sider af gennemgående strandvej. • Udbygning i efterkrigstid: I den større bebyggelse Stenstrup syd for Hornbæk Plantage i form af tidsmæssigt forskudte koncentriske lag syd for den ældre sommerhusbebyggelse lang plantagen. • Ingen fællesarealer. Offentlige plantage- og skovområder og offentligt udlagte rekreative områder. • Omkring 1950: Badehotel, pensionater og sanatorium, A/S Hellebæk Fabriker samt teglværk. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i Helsingør, Hellebræk, Ålsgårde og Hornbæk. • I efterkrigstiden: Skibstrup Camping etableret af Dansk Lejersport/Dansk Camping Union i 1963 på et offentlige erhvervet areal. • Vand fra lokalt vandværk. El: NESAs. Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering i 1963. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarerationer 1946-1969 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

40

Sommerhusby: Hornbæk Vest	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Langs kystlinjen mellem Hornbæk og kystplantage ved Tredje Tangvej	
Administrativ lokalisering: Hornbæk Sogn, Tikøb Sognekommune, Helsingør Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Strandvej: Hornbæk-Gilleleje. Primærbivej Hornbæk-Kvistgård med forbindelse til landevejen Helsingør-København. Fra 1974 Helsingørmotorvejen. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Humlebæk-Hornbæk (HHGJ). Hillerød-Hornbæk (Privat)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1891
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: Bebyggelse af endnu ledige grunde	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1962-1971	
Antal sommerhuse 1950-1973: 16	Antal sommerhuse 1974-1989: 0
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: På side- og parallelveje til gennemgående kystvej og mellem denne og kystlinjen. • Udbygning i efterkrigstid: Bebyggelse af endnu ledige grunde i ovenstående. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Hornbæk. • Ingen fællesarealer. Offentlige plantageområder. • Hornbæk omkring 1950: 1.574 indbyggere. Badehotel, andre hoteller, pensionater, kurbad kystsankatorium, to børnehjem, vandrehjem, fiskerihavn, bådebyggeri, mejeri, toldsted, gas- og vandværk, kommunal mellem- og realskole samt alderdomshjem. • I efterkrigstiden: Hornbæk Camping etableret af Dansk Lejersport/Dansk Camping Union i 1963 på et offentlige erhvervet areal. • Vand fra Hornbæk Vandværk. EL: NESAs. El: NESAs. Kloakeret. 	

41

Sommerhusby: Holmegårde	
Regional lokaliserings: Kattegatkysten	
Geografiske lokaliserings: Øst for Hornbæk Sø og sydøst for Hornbæk by	
Administrativ lokaliserings: Hornbæk Sogn, Tikøb Sognekommune, Helsingør Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Strandvej: Hornbæk-Gilleje. Primærbivej Hornbæk-Kvistgård med forbindelse til landevejen Helsingør-København. Fra 1974 Helsingørmotorvejen. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleje (HHGJ). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleje (HHGJ). Humlebæk-Hornbæk (HHGJ). Hillerød-Dronningmølle-Hornbæk (HHGJ). Hillerød-Hornbæk (Privat)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1949-1967	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1952-1976	
Antal sommerhuse 1950-1973: 291	Antal sommerhuse 1974-1989: 8
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse opstået øst for Hornbæk Sø og i tidsmæssigt forskudte koncentriske lag syd for Hornbæk by ved side- og parallelvej til primærbivej til Hornbæk førende. Bebygges i den sidste efterkrigstid i overvejende grad med enfamiliehuse. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Hornbæk. • Vand fra Hornbæk Vandværk. El: NESA. Kloakeret. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration fra 1959 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

42

Sommerhusby: Horneby Sand	
Regional lokaliserings: Kattegatkysten	
Geografiske lokaliserings: Syd for Hornbæk Vest og gennemgående stadsvej og den nord for denne liggende kysplantage mellem Tredje og Sjette Tranvej	
Administrativ lokaliserings: : Hornbæk Sogn, Tikøb Sognekommune, Helsingør Kommune og Esbønderup Sogn, Esbønderup-Nødebo Sognekommune, Græsted-Gilleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Strandvej: Hornbæk-Gilleje. Primærbivej Hornbæk-Kvistgård med forbindelse til landevejen Helsingør-København. Fra 1974 Helsingørmotorvejen. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleje (HHGJ). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleje (HHGJ). Humlebæk-Hornbæk (HHGJ). Hillerød-Dronningmølle-Hornbæk (HHGJ). Hillerød-Hornbæk (Privat)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1917
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1949-1974	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1986	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.068	Antal sommerhuse 1974-1989: 210
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: På side- og parallelveje til syd for liggende gennemgående strandvej og mod vest sammensmeltet med Villingebæk. • Udbygning i efterkrigstid: Bebyggelse af endnu ledige grunde i ovenstående samt på grundlag af samme en tidsmæssige forskudt i sydgående retning 1-1 ½ km lang tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvis meget stor udbygning langs dette vejssystem og nyudlagte valgte veje i tilknytning hertil. • Igen fællesarealer. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder. • Omkring 1950: Et rekreativshjem. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Hornbæk. • I efterkrigstiden: Mindre dagligvareforretninger langs gennemgående strandvej og fra 1963 i selve sommerhusbyen supermarked med benzintank fra 1965. • Vand fra Hornbæk Vandværk. El: NESA. Sivebrønde/septiktanke og indtil kloakering påbegyndes i 1958. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1946-1963 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

43

Sommerhusby: Villingebæk	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Vest for Horneby Sand og ovennævnte kysplantage og frem det åbne areal mod Dronningmølle.	
Administrativ lokalisering: Esbønderup Sogn, Esbønderup-Nødebo Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Strandvej: Hornbæk-Gilleleje. Primærbivej Dronningmølle-Esrum med forbindelse til dels landevejen Hornbæk-Kvistgård med videre forbindelse til landevejen Helsingør-København, fra 1974 Helsingørmotorvejen, dels primærbivej gennem Gribskov til Hillerød med forbindelse herfra til landevejen til København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Hillerød-Dronningmølle-Hornbæk (HHGJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1911
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1956-1967	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1987	
Antal sommerhuse 1950-1973: 266	Antal sommerhuse 1974-1989: 70
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: På side- og parallelveje til gennemgående strandvej både på dennes nord- og sydside og mod øst sammensmeltet med Horne Sand. • Udbygning i efterkrigstid: Bebyggelse af endnu ledige grunde i ovenstående samt på grundlag af samme en tidsmæssige forskudt i sydgående retning 1 km lang tidsmæssig forskudt koncentrisk lagvis udbygning langs en udbygning dette vejsystem og nyudlagte valgte veje i tilknytning hertil. • Igen fællesarealer. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i stationsbyen Dronningmølle. • Gilleleje omkring 1950: Et rekreationshjem. • Vand fra private Villingebæk Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering påbegyndes i 1972. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarerationer fra 1963 med udstykningsplaner og bebyggelsesplanmæssige bestemmelser med krav om oprettelse af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og etablering af vandværk. • Lokalplan 1981 	

Sommerhusby: Dronningmølle	
Regional lokaliserings: Kattegatkysten	
Geografiske lokaliserings: Fra det åbne land mod Villingebæk mod øst til vest for liggende Munkerup	
Administrativ lokaliserings: Esbønderup Sogn, Esbønderup-Nødebo Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Strandvej: Hornbæk-Gilleleje. Primærbivej Dronningmølle-Esrum med forbindelse til dels landevejen Hornbæk-Kvistgård med videre forbindelse til landevej: Helsingør-København, fra 1974 Helsingørmotorvejen, dels gennemgående primærbivej Gilleleje-Gribskov-Hillerød med videre forbindelse herfra til landevejen til København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Hillerød-Dronningmølle-Hornbæk (HHGJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1924
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1954-1967	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 609	Antal sommerhuse 1974-1989: 161
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Nord for Dronningmølle stationsby, omkring 1950 med 300 indbyggere, teglværk, hotel og dagligvareforretninger, på side- og parallelveje til gennemgående strandvej både på dennes nord- og sydside og mod vest sammensmeltet med Munkerup. Syd for stationsbyen på sidevej til gennemgående primærbivej Dronningmølle-Esrum. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af sommerhusbydelen syd for stationsbyen med en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet en kilometer lang bebyggelse i sydgående retning ved nyudlagte side- og parallelveje til gennemgående primærbivej. • Igen fællesarealer. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder. • I efterkrigstiden: Ved gennemgående strandvej og bagvedliggende stationsområde: Bageri, ismejeri, slagterforretning, flere købmændshandler, tømrer- og snedkerværksted, autoværksted, VVS-virksomhed, autolakereri, cykelforretning, keramisk værksted og udsalg, cafeteria, resturent, flere iskageudsalg, grill, motel og diskotek. Dronningmølle Strandcamping oprettet 1958 på oprettet offentligt erhvervet areal. • Vand fra private Villingebæk Vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering påbegyndes i 1969. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1945 med udstykningsplan og bebyggelsesplanmæssige bestemmelser og krav om oprettelse af grundejerforeninger til etablering af vandværk og vandforsyning og vejvedligeholdelse. • Lokalplan 1985 	

Sommerhusby: Munkerup	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Vest for Dronningmølle og det åbne areal mod Nakkehoved mod vest	
Administrativ lokalisering: Søborg Sogn, Søborg-Gilleleje Sognekommune, Græsted Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Strandvej: Hornbæk-Gilleleje. Primærbivej Munkerup-Dragstrup med forbindelse til gennemgående primærbivej Gilleleje-Gribskov-Hillerød med videre forbindelse til landevejen til København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1925
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1951-1972	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1952-1984	
Antal sommerhuse 1950-1973: 313	Antal sommerhuse 1974-1989: 66
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Side- og parallelveje til gennemgående strandvej. I den østlige del på såvel dennes kyst som landside. I den vestlige del alene til kystsiden. Sammensmeltet mod øst med Dronningmølle. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af sommerhusbydelen syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet en kilometer lang bebyggelse i sydgående retning. I den østlige del ved nyudlagte side- og parallelveje til to fra baglandet til den gennemgående strandvej førende primærbiveje. I den vestlige del ved nyudlagte side- og parallelveje til den gennemgående strandvej. • Igen fællesarealer. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i Dronningmølle. Vognmandsforretning og feriehus. • Omkring 1950: Et kystsanatorium og to feriekolonier • Vand fra private Villingegebæk Vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering påbegyndes i 1974. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1955 med udstykningsplaner og bebyggelsesplanmæssige bestemmelser med krav om oprettelse af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyning. • Lokalplan 1984-1985 	

46

Sommerhusby: Nakkehoved	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Fra det åbne areal mod Munkerup i øst til sammenvoksningen med Gilleleje i vest.	
Administrativ lokalisering: : Søborg og Gilleleje sogne, Søborg-Gilleleje Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Strandvej: Hornbæk-Gilleleje. Primærbivej: Munkerup-Dragstrup med forbindelse til gennemgående primærbivej Gilleleje-Gribskov-Hillerød med videre forbindelse til landevejen til København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ) (1 km gang). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ) (200 m gang)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1925
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1959-1967	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1983	
Antal sommerhuse 1950-1973: 255	Antal sommerhuse 1974-1989: 61
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Mellem kystlinjen og den fra Gilleleje østgående kystvej og ved enkelte syd for liggende sideveje til denne. Sammensmeltet mod øst med Gilleleje. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af området syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet en kilometer lang bebyggelse i sydgående retning ned til og på sydsiden af strandvejen, Helsingør-Hornbæk-Gilleleje, ved denne sammenløb med gennemgående primærbivej Gilleleje-Gribskov-Hillerød. Bebyggelsen vokser sammen med Gilleleje og lægges langs et langt et større system af side- og parallelveje til de to nævnte kyst- og strandveje. • Et mellemliggende fællesareal bl.a. med fodboldbane. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder. • I efterkrigstiden: Nakkehoved Camping, 1956 • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Gilleleje. • Vand fra privat vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering påbegyndes i 1971. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1960 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. • Lokalplan 1984 	

47

Sommerhusby: Gilleleje Vest	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Vest for fiskerlejet og stationsbyen Gilleleje og et større åbent areal mod Tinkerup Strand mod vest	
Administrativ lokalisering: Gilleleje Sogn, Søborg-Gilleleje Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Strandvej: Hornbæk-Gilleleje. Primærbivej: Munkerup-Dragstrup med forbindelse til gennemgående primærbivej Gilleleje-Gribskov-Hillerød med videre forbindelse til landevejen til København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Hillerød-Gilleleje (Gribskovbanen (GB)). Rutebil: Helsingør-Hornbæk-Gilleleje (HHGJ). Hillerød-Gilleleje (GB). Gilleleje-Rågeleje-Tisvildeleje (GB). Gilleleje-Helsingør (GB) (200 m gang)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1916
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1951-1971	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1953-1981	
Antal sommerhuse 1950-1973: 162	Antal sommerhuse 1974-1989: 50
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Bebyggelse fra kystlinjen ved side- og parallelveje til den fra Gilleleje syd for gående hovedgade, Vesterbrogade, og en fra denne mod kysten førende sidevej. Sammenvokset med Gilleleje mod øst. • Udbygning i efterkrigstid: Videre tidsmæssig forskudt koncentrisk lagvis udbygning af området 500-800 m i syd- og vestlig retning fra den oprindelige sommerhusbydannelse langs nyudlagte side- og parallelveje til gennemgående hovedgade og fra denne til kysten førende sidevej. • Igen fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Gilleleje. • Gilleleje omkring 1950: 1.944 indbyggere. Beskæftigede: 19,3 i landbrug og fiskeri, 47,4 i industri og håndværk, 16,7 procent i handel og omsætning, 8,5 procent ved transport samt 8,1 procent ved administration og liberale erhverve. Tre rekreationshjem, missionshotel, kro, pensionater, vandrehjem, sømandshjem, to feriekolonier, børnehjem, fiskerihavn, bådevært, fiskeeksportfirma, cementstøberi, smede- og maskinværksteder, fællesmejeri, banker, sparekasse, biograf, toldsted, politistation, toldsted, posthus, kommunekontor, gas- og vandværk, kommunal mellem- og realskole, handelsskole, teknisk skole, folkebibliotek, alderdomshjem, fiskerimuseum og idrætsplads. • Vand fra Gilleleje Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering fra 1976.. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1951 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. • Lokalplan 1986 	

48

Sommerhusby: Tinkerup Strand	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Vest for det åbne område mod Gilleleje Vest og mod øst sammensmeltet med Smidstrup Strand.	
Administrativ lokalisering: Gilleleje Sogn, Søborg-Gilleleje Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Græsted med forbindelse herfra ad gennemgående primærbivej Græsted-Kagerup med videre forbindelse ad landevejene: Helsinge-Hillerød og Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsinge åbner først 1997. Rutebil: Gilleleje-Rågeleje-Tisvildeleje (GB). Gilleleje-Helsinge (GB)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1928
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1951-1970	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1954-1989.	
Antal sommerhuse 1950-1973: 401	Antal sommerhuse 1974-1989: 181
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Ved sideveje til gennemgående strandvej mellem denne og kystlinjen og i mindre grad ved sideveje til sammes sydelige side. Sammen vokset med sommerhusbyen Smidstrup Strand mod vest. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af området syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskudt koncentrisk lagvist dannet 1 ½ km lang bebyggelse i sydgående retning ved et omfattende system af side og tværveje til strandvejen og til denne stødende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Mindre spredte fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • I efterkrigstiden: Købmandsforretning, grill ved gennemgående strandvej samt Dansk Folkeferie første feriecenter med hytter oprettet 1941 og siden udvidet senest i starten af 80'erne. • Igen fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering fra 1976. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer 1949-1966 med udstykningsplaner og bebyggelsesplanmæssige bestemmelser og krav om oprettelse af grundejerforeninger til vandforsyning og vejvedligeholdelse. • Lokalplan 1987 	

Sommerhusby: Smidstrup Strand	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Mod øst sammensmelte med Tinkerup Strand og mod vest Udsholt Strand.	
Administrativ lokalisering: Blistrup Sogn, Blistrup Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Græsted med forbindelse herfra ad gennemgående primærbivej Græsted-Kagerup med videre forbindelse ad landevejene: Helsing-Hillerød og Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsing åbner først 1997. Rutebil: Gilleleje-Rågeleje-Tisvildeleje (GB). Gilleleje-Helsing (GB)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1928
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1969	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1954-1989	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.172	Antal sommerhuse 1974-1989: 111
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Ved sideveje til gennemgående strandvej mellem denne og kystlinjen og i mindre grad ved sideveje til sammes sydelige side. Sammen vokset med sommerhusbyerne Tinkerup Strand mod øst og Udsholt Strand mod vest. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af området syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet 1-1 ½ km lang bebyggelse i sydgående retning ved et omfattende system af side og tværveje til strandvejen og til denne stødende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Mindre spredte fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Omkring 1950: Dagligvarehandel, pensionater, feriehem og vandværk. • I efterkrigstiden: Yderligere en købmandshandel, tømmerhandel, 1952, senere byggemarked, større tømrer- og snedkerfirma, entreprenør- og byggefirmaet, der fra 1963 producerede typesommerhuset Smidstrup Huset indtil dette 1983 fik en ny ejer, VVS-firma, 1963, to cafeteriaer, en grill, en pølse- og iskiosk samt Smidstrup Camping, 1963. • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering i 1972. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Første grundejerforening 1939 til vejvedligeholdelse og etablering af vandværk. • Udstykningsdeklarationer fra 1961 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. • Lokalplan 1984. 	

50

Sommerhusby: Udsholt Strand	
Regional lokalisering:	
Geografiske lokalisering: Mod øst sammensmelte med Smidstrup Strand og mod vest med Rågeleje.	
Administrativ lokalisering: Blistrup Sogn, Blistrup Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Helsing med forbindelse ad landevejene Helsing-Hillerød og Hillerød-Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsing åbner først 1997. Rutebil: Gilleleje-Rågeleje-Tisvildeleje (GB). Gilleleje-Helsing (GB)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1925
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1972	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1985	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.294	Antal sommerhuse 1974-1989: 405
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Ved sideveje til gennemgående strandvej mellem denne og kystlinjen og i mindre grad ved sideveje til sammes sydelige side. Sammen vokset med sommerhusbyerne Smidstrup Strand mod øst og Rågeleje mod vest. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af området syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet 1 ½ -2 km lang bebyggelse i sydgående retning ved et omfattende system af side og tværveje til strandvejen og til denne stødende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Mindre spredte fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • I efterkrigstiden: To købmandsforretninger, et tømmerfirma og et VVS-firma. Herudover: Et feriehem, 1951, og et hvilehem, 1973. • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering i 1978 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Lokalplan 1982 • Udstykningsdeklarationer fra 1960 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

51

Sommerhusby: Rågeleje	
Regional lokaliserings: Kattegatkysten	
Geografiske lokaliserings: Mod øst sammensmeltet med Udsholt Strand og mod vest med Vejby Strand	
Administrativ lokaliserings: Blistrup Sogn, Blistrup Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Helsingør med forbindelse ad landevejene Helsingør-Hillerød og Hillerød-Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Rutebil: Gilleleje-Rågeleje-Tisvildeleje (GB). Hillerød-Græsted-Rågeleje (GB)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1919
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1972	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1985	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.372	Antal sommerhuse 1974-1989: 457
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Ved sideveje til gennemgående strandvej mellem denne og kystlinjen og i mindre grad ved sideveje til sammes sydlige side. Sammen vokset med sommerhusbyerne Udsholt Strand mod øst og Vejby Strand mod vest. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af området syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet 2- 2 ½ lang bebyggelse i sydgående retning ved et omfattende system af side og tværveje til strandvejen og til denne stødende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Mindre spredte fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Fiskerlejet Rågeleje omkring 1950: Mindre fiskerleje, dagligvareforretninger, badehotel, pensionater og vandværk. • I efterkrigstiden: Yderligere en købmandsforretning, en bagerforretning og en slagterforretning samt et cafeteria, en grill og Rågeleje Camping • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESAs. Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering 1974. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Første grundejerforening fra 1942 til renovations håndtering og etablering af vandværk. • Udstykningsdeklareret 1959 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. • Lokalplan 1983 	

52

Sommerhusby: Vejby Strand	
Regional lokaliserings: Kattegatkysten	
Geografiske lokaliserings: Sammen vokset med Rågeleje mod øst og Holløselund Strand mod vest	
Administrativ lokaliserings: Vejby Sogn, Vejby-Tibirke Sognekommune, Helsingør Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Helsingør med forbindelse ad landevejene Helsingør-Hillerød og Hillerød-Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Tisvildeleje (GB) (2 km gang). Rutebil: Gilleleje-Rågeleje-Tisvildeleje (GB).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1918
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1968	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1952-1984	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.304	Antal sommerhuse 1974-1989: 320
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Ved sideveje til gennemgående strandvej mellem denne og kystlinjen og i mindre grad ved sideveje til sammes sydlige side. Sammen vokset med sommerhusbyerne Rågeleje mod øst og Holløselund Strand mod vest. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af området syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet 1- 1 ½ km lang bebyggelse i sydgående retning ved et omfattende system af side og tværveje til strandvejen og til denne stødende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Mindre spredte fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet Rågeleje eller i baglandets landsby Vejby. • I efterkrigstiden: Vejby Strand Camping. • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESAs. Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering i 1972. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Første grundejerforening 1937 til vejudlæg og vandforsyning • Udstykningsdeklaration 1961-1964 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

53

Sommerhusby: Holløselund Strand	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Sammen vokset med Vejby Strand mod øst og Tisvildeleje mod vest	
Administrativ lokalisering: Vejby Sogn, Vejby-Tibirke Sognekommune, Helsingør Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Helsingør med forbindelse ad landevejene Helsingør-Hillerød og Hillerød-Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Tisvildeleje (GB) (2 km gang) Rutebil: Gilleleje-Rågeleje-Tisvildeleje (GB).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1912
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1979	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1989	
Antal sommerhuse 1950-1973: 906	Antal sommerhuse 1974-1989: 256
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Ved sideveje til gennemgående strandvej mellem denne og kystlinjen og i mindre grad ved sideveje til sammes sydelige side. Sammen vokset med sommerhusbyerne Vejby Strand mod øst og Tisvildeleje mod vest. • Udbygning i efterkrigstid: Videre udbygning af området syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet 1- 1 2 km lang bebyggelse i sydgående retning ved et omfattende system af side og tværveje til strandvejen og til denne stødende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Mindre spredte fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Tisvilde eller i baglandets landsby Vejby. • Vand fra kommunalt vandværk. EI: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering i 1972. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Første grundejerforening 1943 til udlæg af veje og vandforsyningsnet. • Udstykningsdeklarationer 1958 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. • Byplanvedtægt 1963 og lokalplan 1981 	

Sommerhusby: Tisvildeleje	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Sammenvokset mod øst med Holløselund Strand og mod syd med Tisvilde og Tibirke	
Administrativ lokalisering: Tibirke Sogn, Vejby-Tibirke Sognekommune, Helsingør Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Helsingør med forbindelse ad landevejene Helsingør-Hillerød og Hillerød-Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerød-motorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Tisvildeleje (GB). Rutebil: Gilleleje-Rågeleje-Tisvildeleje (GB). Hillerød-Tisvildeleje (GB).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1906
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1968	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1983	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.253	Antal sommerhuse 1974-1989: 192
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Omsluttende sommerhusbebyggelse af fiskerlejet og stationsbyen Tisvildeleje omkring dennes hovedgade ved bebyggelser dels ved sideveje til gennemgående strandvej mellem denne og kystlinjen og sideveje til samme i sydvestgående retning mod hovedgaden dels på sideveje til dennes østside og vestside frem mod Tisvilde Hegn. Sammenvokset med landsbyen Tisvilde mod syd. • Udbygning i efterkrigstid: Dels ved videreudbygning af området syd for den gennemgående strandvej som en tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvist dannet 2-3 km lang bebyggelse i sydgående retning ved et omfattende system af side og tværveje til strandvejen og til denne stødende oprindelige primær- og sekundærbiveje. Dels ved sideveje til Tisvildes bygade og frem til Tibirke Hegn. Ved udgangen af efterkrigstiden fremstår sommerhusbyen ved Tisvildeleje-Tisvilde som sammenhængende 3 km langt og dybt bebygget område langs Kattegatkysten og Tisvilde Hegn helt overvejende omfattende sommerhusbebyggelser og mindre helårsbebyggelse helt sammensmeltede mod øst den udvidede dele af sommerhusbyerne Holløselund Strand og sommerhusbyen ved Tibirke. • Mindre spredte fællesarealer. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder. • Fiskerlejet og stationsbyen Tisvildeleje-Tisvilde omkring 1950: 736. Beskæftigede: 27,4 procent i landbrug og fiskeri, 42,6 procent i industri og håndværk, 13,5 procent i handel og omsætning, 9,6 procent ved transport samt 6,9 procent ved administration og liberale erhverv. Badehotel, hotel, kro, pensionater, vandrehjem, feriekoloni, savværk, bådhavn, toldsted, grundskole alderdomshjem, børnehjem og vandværk. • Vand fra privat vandværk. El: NESAs Kloakeres løbende i perioden 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Første grundejerforening 1911 til etablering af vandværk og kloakering • Udstykningsdeklarationer fra 1958 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

Sommerhusby: Tibirke	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: I forlandet op langs Tibirke Bakker	
Administrativ lokalisering: Tibirke Sogn, Vejby-Tibirke Sognekommune, Helsingør Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Helsingør med forbindelse ad landevejene Helsingør-Hillerød og Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Rutebil: Hillerød-Tisvildeleje (GB).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1916
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: Ingen	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1985	
Antal sommerhuse 1950-1973: 190	Antal sommerhuse 1974-1989: 40
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Omfattende dels en mod nord med Tisvilde sammensmeltet bebyggelse ved side- og parallelvej til Tibirke bygade mellem denne og Tisvilde Hegn, dels mod sydvest adskilt af Tibirke kirke og kirkegård Tibirke Bakker, der omfatter et vidtstrakt stærkt kuperet område med over dette område spredte sommervillaer opført i overensstemmelse ved den lokale rurale bygningskultur. • Udbygning i efterkrigstid: Af tilbageværende ikke hidtil bebyggede parceller. • Mindre spredte fællesarealer i den nordlige del og hele området Tibirke Bakker i den sydlige del. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Tisvilde eller Tibirke landsby. • Vand fra privat vandværk. El: NESÅ. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1963 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

Sommerhusby: Asserbo	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Langstrakt område syd for Tisvilde og Asserbo plantager fra Arresø mod øst til og sammenvokset med Liseleje mod vest omfattende: Tibirke og Ramløse sande samt Asserbo .	
Administrativ lokalisering: Tibirke Sogn, Vejby-Tibirke Sognekommune og Ramløse Sogn, Ramløse-Annisle Sognekommune, Helsingø Kommune samt Vinderød Sogn, Kregme-Vinderød Sognekommune, og Melby Sogn, Melby Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Landevejen Hundested-Frederiksværk-Helsingø-Helsingør med forbindelse til landevejene Frederiksværk-Hillerød eller Helsingø-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerød motorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Rutebil: Helsingør-Esrup-Frederiksværk (Hillerød-Frederiksværk-Hundested Jernbane (HFHJ)). Frederiksværk-Asserbo-Liseleje (HFHJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1917
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1972	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1989	
Antal sommerhuse 1950-1973: 2.915	Antal sommerhuse 1974-1989: 848
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Et 6 km langt og 1-2 km bredt området syd for Tisvilde og Asserbo Hegn bygget langs et system af side-, tvær- og parallelveje til landevejen Frederiksværk-Helsingør og til denne førende oprindelige primær- og sekundærveje. Mod øst afgrænset af Arresø og mod vest af og sammenvokset med sommerhusbyen omkring fiskerlejet Liseleje. • Udbygning i efterkrigstid: På grundlag af den oprindelige sommerhusbydannelse i form en meget vidt vidtstrakt tidsmæssig forskudt koncentrisk mod syd forløbende 2-3 km lang bebyggelse langs og ved side-, tvær- og parallelveje til ovennævnte landevej og fra denne udgående oprindelige primær- og sekundærveje eller nyudlagte gennemgående forbindelsesveje. Fuldstændig sammenbygget af de samtidigt udbyggede sommerhusby ved Liseleje og alene af mindre områder adskilt af Frederiksværks yderdistrikter Vinderød og Vinderød Enghave samt landsbyen Melby og den syd for denne beliggende sommerhusby Pæstelodden. • Meget stærkt koncentreret bebyggelse med få og spredte fællesarealer. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder. • Omkring 1950: Kro, hoteller og feriekolonier. • I efterkrigstiden: Tre købmandsforretninger, et supermarked, en bagerforretning, en slagterforretning, en mælkehandel, en grillbar, fem is- pølsekosker, et cafeteria, en restaurant, et autoværksted, en benzintank, en tømmerhandel, en planeskole, to tømrerfirmaer, en VVS-virksomhed og et cementstøberi. • Vand fra Asserbo vandværk I/S (1938) og Liseleje vandværk (1935). El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Første grundejerforening 1938 til oprettelse af vandværk • Udstykningsdeklarerationer fra 1953 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet om bebyggelse, udstykningsplan, GF. • Den østlige del af sommerhusbyen: Byplanvedtægt 1968, Lokalplaner 1982-1983. • Den vestlige del af sommerhusbyen: Byplanvedtægt 1973. Lokalplan 2009 	

Sommerhusby: Liseleje	
Regional lokaliserings: Kattegatkysten	
Geografiske lokaliserings: Afgrænset mod øst af Liseleje Plantage og mod vest sammenvokset med Hald Strand	
Administrativ lokaliserings: Melby Sogn, Melby Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (Hillerød-Frederiksværk-Hundested Jernbane (HFHJ)) (2 km gang). Rutebil: Frederiksværk-Asserbo-Liseleje (HFHJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1918
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1972	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1986	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.274	Antal sommerhuse 1974-1989: 460
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Sommerhusbebyggelse dels vest for fiskerlejet Liseleje mellem kystlinjen og en vestgående kystvej, dels syd for fiskelejet i et en km langt og 800 m bredt bælte vest for Liseleje Plantage langs side- og parallelveje til flere til Liseleje fra syd fra førende oprindelige primærbiveje. • Udbygning i efterkrigstid: Dels ved videre udbygning af det syd for fiskerlejet liggende bebyggelsesbælte med tidsmæssigt forskudte koncentriske bebyggelseslag en halv km i vestlig retning og en km i sydlig retning lang side- og parallelvej til fiskerlejet førende oprindelige primærbiveje, hvorved sommerhusbyen smelter sammen med sommerhusbyen Asserbo mod sydøst og alene ved mindre åbne områder adskilles fra landsbyen Melby og sommerhusbyen Pærstelodden. Dels en syd for sommerhuskystbæltets vestligste del i en 1 km lang og 400 m bred bebyggelse ved side- og parallelveje til den gennemgående strandvej og til denne sydfra førende oprindelige primærbiveje. • Få mindre spredtliggende fællesarealer. Offentlige plantageområder og offentligt udlagte rekreative områder • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet Liseleje. • Fiskerlejet Liseleje omkring 1950: 309 indbyggere. Beskæftigede: 40,4 procent i landbrug og fiskeri, 39,1 procent i industri og håndværk, 14,9 procent i handel og omsætning, 5,3 procent ved transport samt 0,3 procent ved administration og liberale erhverv. Hoteller, pensionater, feriekoloni, svagbørnskoloni, bådhavn, sparekasse og vandværk. • I efterkrigstiden: Flere detailforretninger og håndværksvirksomheder samt Bokildegårds Camping. • Vand fra Liseleje Vandværk (1935). El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering fra 1975. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarerationer fra 1959 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. • Byplanvedtægt 1962. 	

Sommerhusby: Hald Strand	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Kystbæltet: Liseleje-Hundested	
Administrativ lokalisering: Torup Sogn, Torup Sognekommune, Hundested Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (HFHJ) (2 km gang). Rutebil: Hundested-Kikhavn-Nødebo (HFHJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1929
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1978	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 252	Antal sommerhuse 1974-1989: 176
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Som smal bebyggelse på begge sider af mindre kystvej sammenvokset mod øst med Liseleje og mod vest med Nødebohuse. • Udbygning i efterkrigstid: Af hidtidigt sommerhuskystbælte i tidsmæssigt forskudte koncentriske bebyggelseslag i et over 1 km langt syd for liggende bælte ved side- og parallelveje til kystvejen og til denne førende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Nord-sydgående bebyggelsesopdelende fællesareal med stianlæg. Offentligt udlagte rekreative områder. • Kartonage og papirarbejdernes Fagforening erhverver 1955 et areal, hvor der senere opføres 13 feriehus for medlemmerne • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet Liseleje. • Vand fra Liseleje Vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration fra 1959 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

59

Sommerhusby: Nødebohuse	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Kystbæltet: Liseleje-Hundested	
Administrativ lokalisering: Torup Sogn, Torup Sognekommune, Hundested Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (HFHJ)) (2 km gang). Rutebil: Hundested-Kikhavn-Nødebo (HFHJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1932
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1953-1974	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1953-1982	
Antal sommerhuse 1950-1973: 108	Antal sommerhuse 1974-1989: 47
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Omkring fiskerlejet som en smal bebyggelse på begge sider af mindre kystvej sammenvokset mod øst med Hald Strand og mod vest med Kikhavn. • Udbygning i efterkrigstid: Af hidtidigt sommerhuskystbælte i tidsmæssigt forskudte koncentriske bebyggelseslag i et over ½ km langt syd for liggende bælte ved side- og parallelveje til kystvejen og til denne førende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Enkelte mindre og spredte fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Hundested. • Vand fra Liseleje Vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1963 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

60

Sommerhusby: Kikhavn	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Kystbæltet: Liseleje-Hundested	
Administrativ lokalisering: Torup Sogn, Torup Sognekommune, Hundested Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (HFHJ)) (2 km gang). Rutebil: Hundested-Kikhavn-Nødebo (HFHJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1930
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1951-1961	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1954-1985	
Antal sommerhuse 1950-1973: 50	Antal sommerhuse 1974-1989: 23
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Omkring fiskerlejet som smal bebyggelse på begge sider af mindre kystvej sammenvokset mod øst med Nødebohuse Hald Strand og mod vest med Hundested. • Udbygning i efterkrigstid: Af hidtidigt sommerhuskystbælte i tidsmæssigt forskudte koncentriske bebyggelseslag i et over 1/2 km langt syd for liggende bælte ved side- og parallelveje til kystvejen og til denne førende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Enkelte mindre og spredte fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Omkring 1950: Pensionsionater. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet og stationsbyen Hundested. • Vand fra Hundested Vandværk El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration fra 1959 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. • Lokalplan 1982 	

61

Sommerhusby: Hundested Nord	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Kystbæltet: Liseleje-Hundested	
Administrativ lokalisering: Torup Sogn, Torup Sognekommune, Hundested Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (HFHJ). Rutebil: Frederiksværk-Hundested (HFHJ). Hundested-Kikhavn-Nødebo (HFHJ).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1936
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1951-1976	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 99	Antal sommerhuse 1974-1989: 73
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oprindelig sommerhusbydannelse: Som smal bebyggelse på begge sider af mindre kystvej sammenvokset mod øst med Nødebohuse Hald Strand og mod vest med Hundested. • Udbygning i efterkrigstid: Af hidtidigt sommerhuskystbælte i tidsmæssigt forskudte koncentriske bebyggelseslag i et over 1- 1 1/2 km langt syd for liggende bælte ved side- og parallelveje til kystvejen og til denne førende oprindelige primær- og sekundærbiveje. • Flere større bebyggelsesopdelende fællesarealer. Offentligt udlagte rekreative områder. • Fiskerlejet og stationsbyen Hundested omkring 1950. Sammenbygget med det syd for liggende oprindelige fiskerleje Lynæs med 2.900 indbyggere. Beskæftigede: 39,0 procent i landbrug og fiskeri, 32,5 procent i industri og håndværk, 14,4 procent i handel og omsætning, 10,5 procent ved transport samt 3,6 procent ved administration og liberale erhverv. Fiskeri- og erhvervshavn med færgeforbindelse til Grenå og Rørvig, konserves- og maskinfabrik, fiskeribaserede industrivirksomheder inden for motor- og bådbygning, stålmonter, hermetikproduktion, net-, is- og fiskefodermelsfremstilling samt røgervirksomhed, alderdomshjem og skole med mellem- og realklasser, teknisk skole, vand- og gasværk, rekreativshjem for småbørn, flere sommerkolonier og ferielejre samt et vandrehjem. • Vand fra Hundested Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	

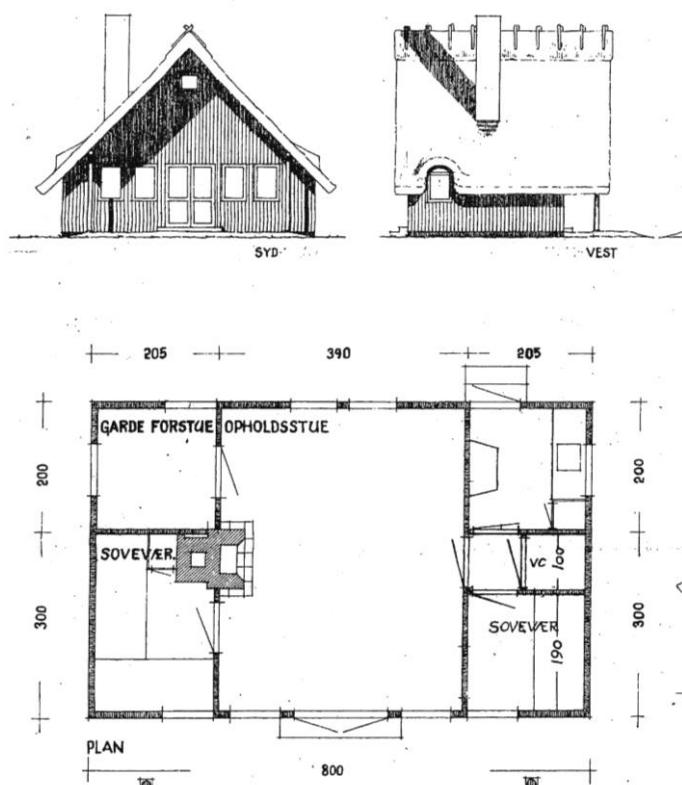
62

Sommerhusby: Evetoftte	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Halsnæs. Kystbaglandet syd for landsbyen Melby	
Administrativ lokalisering: Melby Sogn, Melby Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (HFHJ) (½ km gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1960-1975	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1960-1986	
Antal sommerhuse 1950-1973: 173	Antal sommerhuse 1974-1989: 164
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse opstået ved et system af side- og parallelveje til oprindelig primærbivej mellem Melby og Hanehoved. • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet Liseleje eller Frederiksværk. • Vand fra Evetoftte Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1967 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

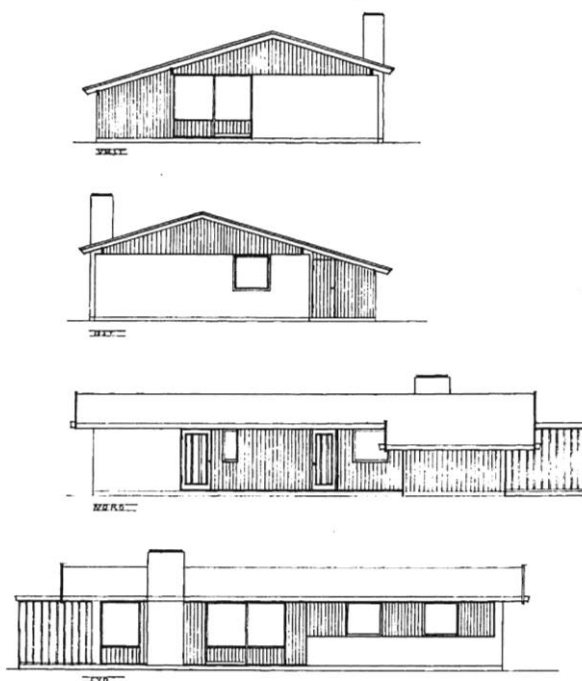
63

Sommerhusby: Præstelodden	
Regional lokalisering: Kattegatkysten	
Geografiske lokalisering: Halsnæs. Kystbaglandet sydøst for landsbyen Melby	
Administrativ lokalisering: Melby Sogn, Melby Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (HFHJ) (½ km gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1953-1973	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1953-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 223	Antal sommerhuse 1974-1989: 118
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse opstået ved et system af side- og parallelveje til oprindelige primærbiveje mellem Melby og Frederiksværk • Dagligvarehandel og andre servicefunktioner i fiskerlejet Liseleje eller Frederiksværk. • Vand fra eget vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1960 med udstykningsplaner og bebyggelsesbestemmelser og krav om etablering af grundejerforeninger til vejvedligeholdelse og udlæg af vandforsyningsledningsnet. 	

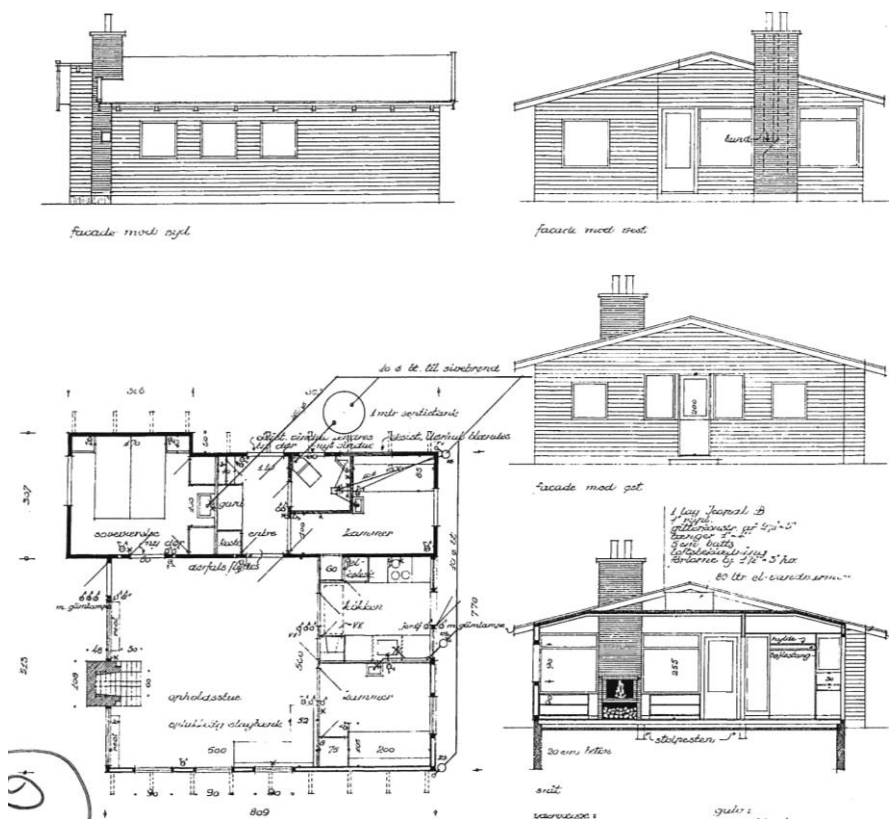
64

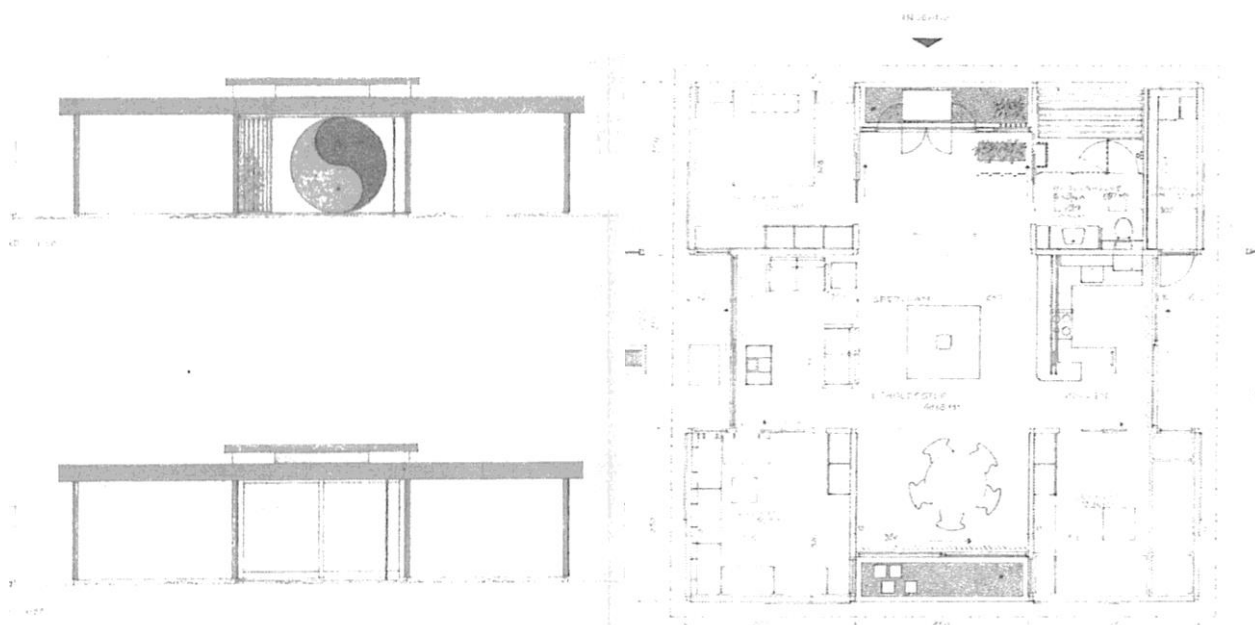
I den første efterkrigstid forblev ofte arkitekttegnede stråtækte sommerhuse udbredte i Kattegatkystens sommerhusbybælte. Enten opført i bindingsværk eller beklædt med brædder, som dette i sommerhusbyen Horneby Sand fra 1950 (Helsingør Kommune digitale byggesager-<https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeName=base64>).

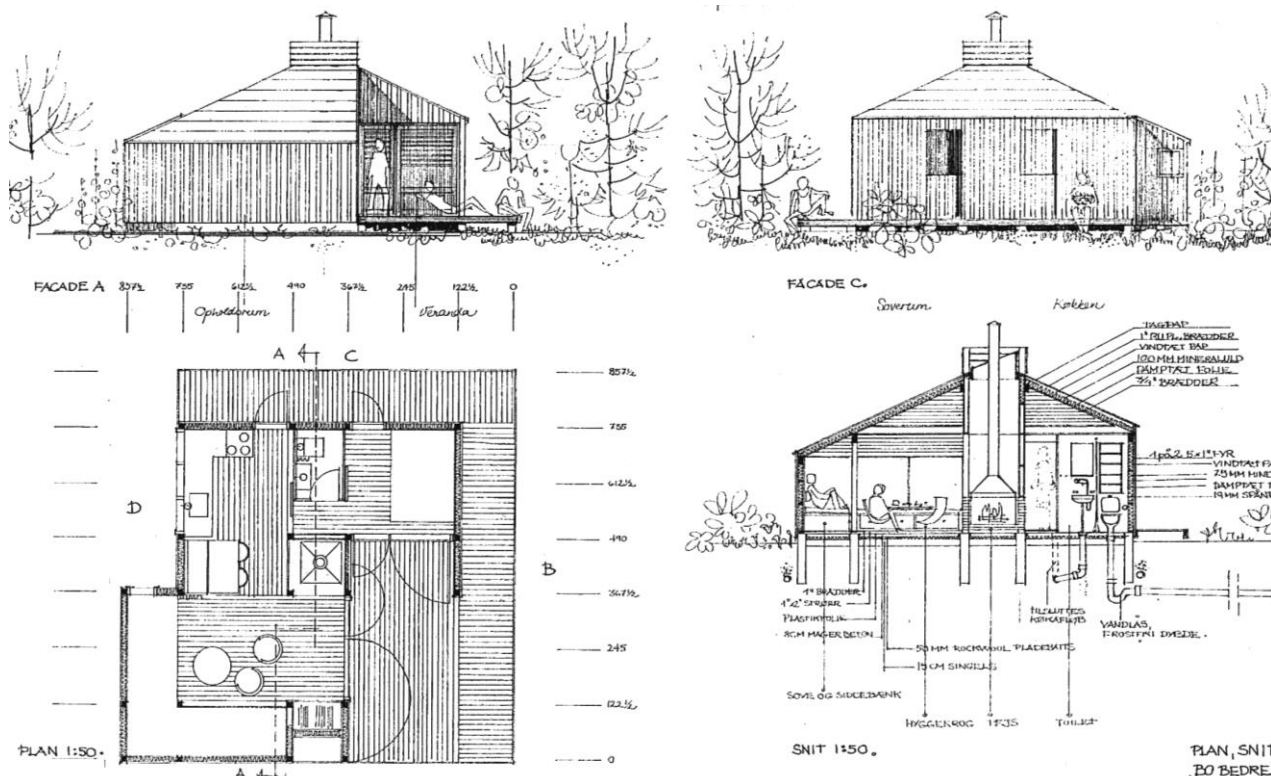
Det store delvis grundmurede parcelhuslignende Safari typesommerhus forekom i den første efterkrigstid næsten udelukkende i Kattegatkystens sommerhusbybælte. Her et eksemplar fra 1969 i sommerhusbyen Horneby Sand (Helsingør Kommune digitale byggesager; <https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeName=base64>)

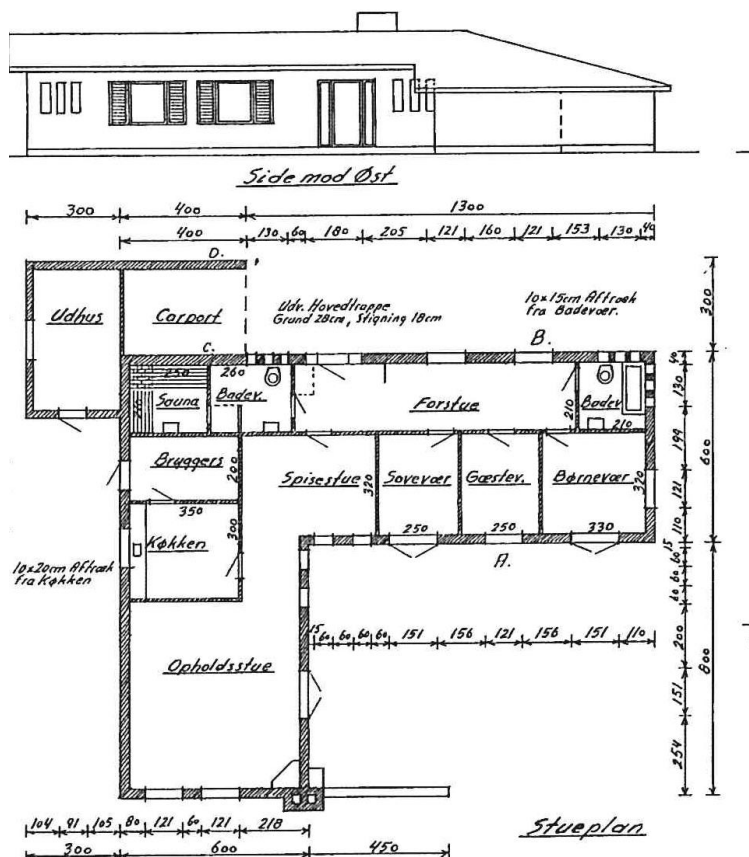
Et af det nordsjællandske sommerhusbybæltets klassiske, store og arkitekteregnede sommerhuse. Her et fra 1959 i sommerhusbyen Horneby Sand (Helsingør Kommune digitale byggesager; <https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeName=base64>).

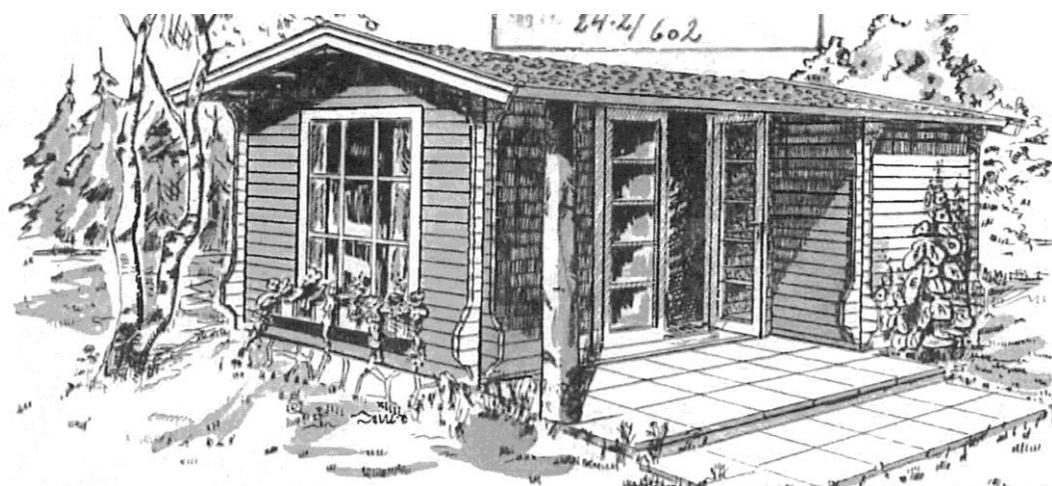
Det blev først og fremmest i Kattegatkysten sommerhusbybælte, hvor arkitekterne kom til at boltre sig i den første efterkrigstid. Og endda med særligt avancerede planløsninger som dette i Dronningmølle fra 1969. Fire kvadratiske bygningsenheder med tre soveværelser og et badeværelse grupperet omkring et meget stort stueområde med åbent køkken og ovenlys, og hvorfra der er udsyn til Kattegat gennem store panoramaruder (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

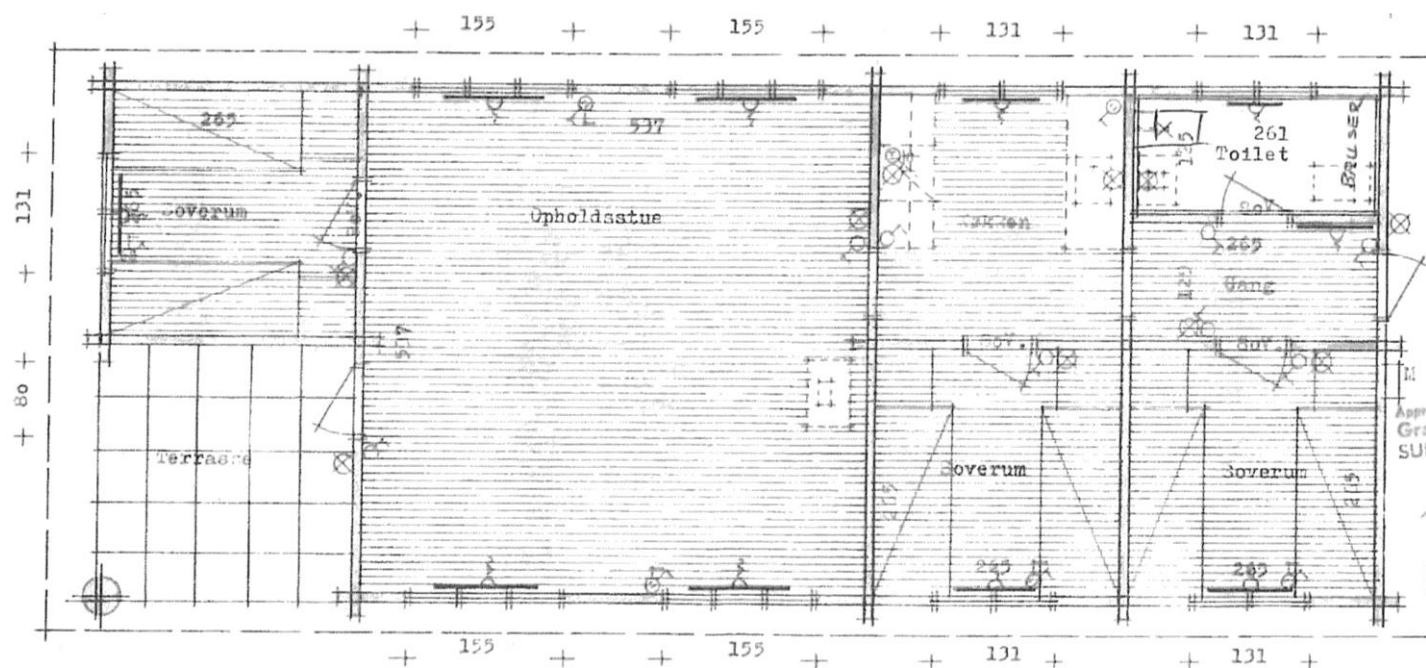
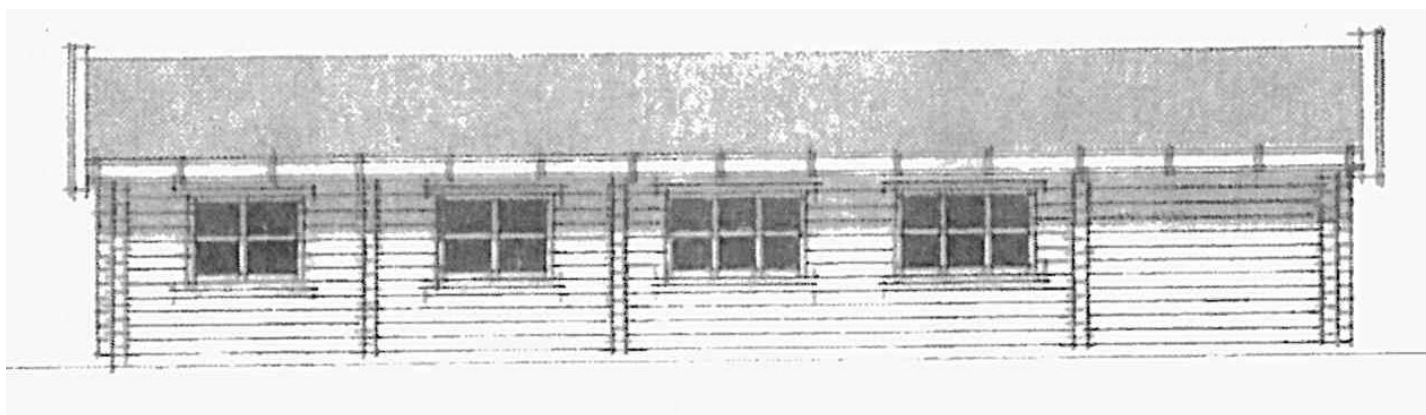
Også i dette mindre sommerhus fra 1972 i sommerhusbyen Munkerup fik arkitekten mulighed for at arbejde med en utraditionel planløsning (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

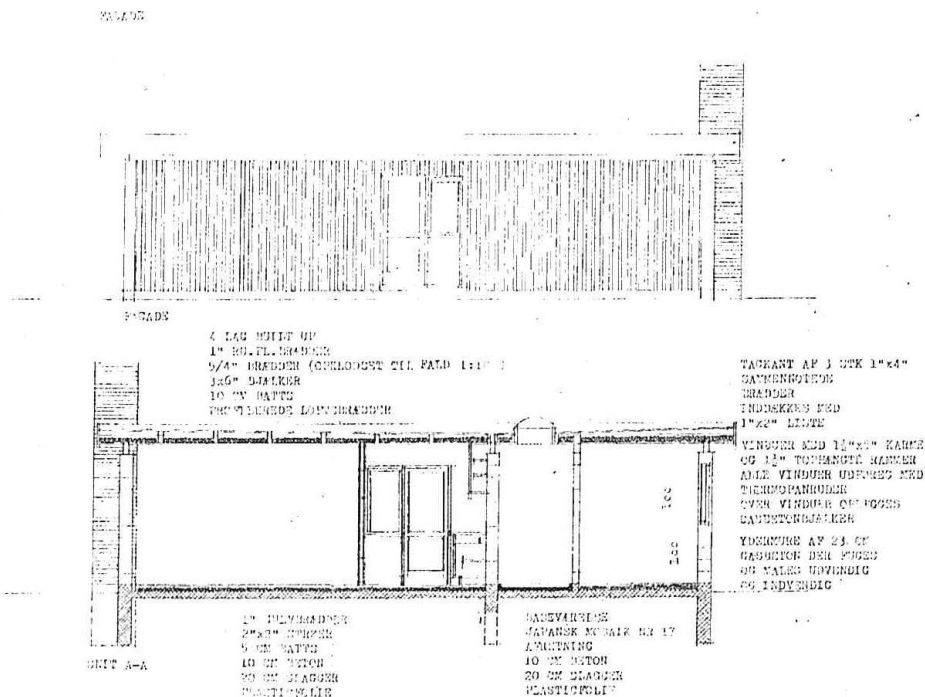
Et stort, men mere traditionelt arkitekteregnet sommerhus, endda med to badeværelser og sauna i Munkerup fra 1973 (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

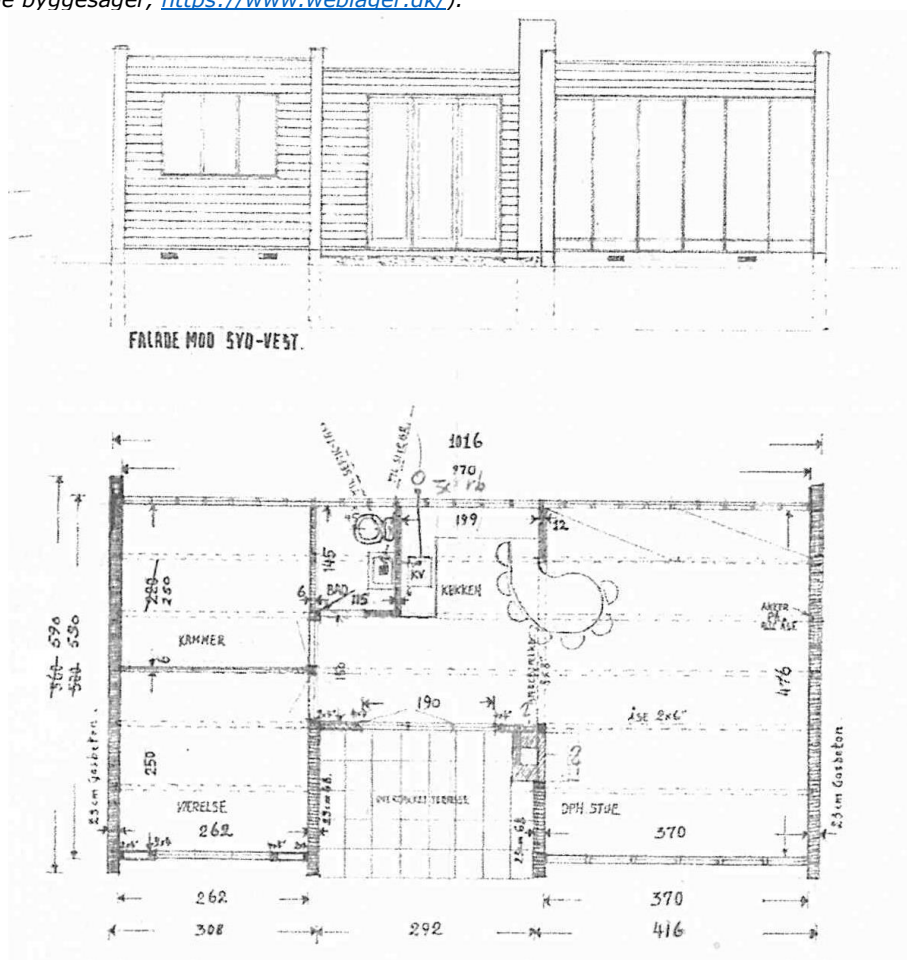
I sommerhusbyen Nakkehoved blev den sociale sammensætning mere nævnt end i hovedparten af sommerhysubøret ved Kattegat. Det blev også her forekomsten af billige typesommerhus blev mere udbredt. Her et af Jeppens Savværks mindste hus i 1963. (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

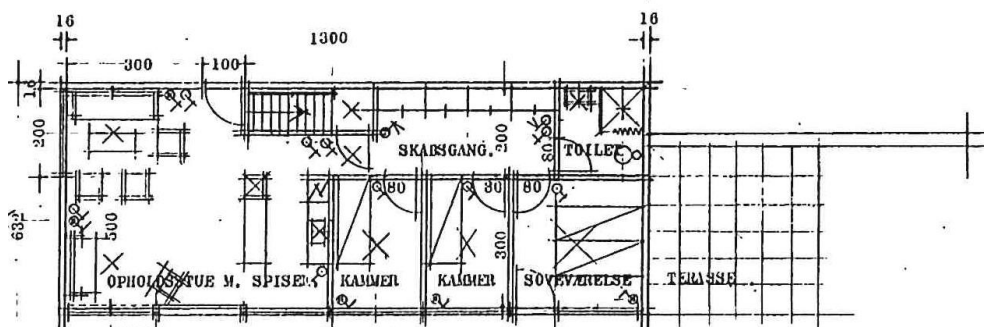
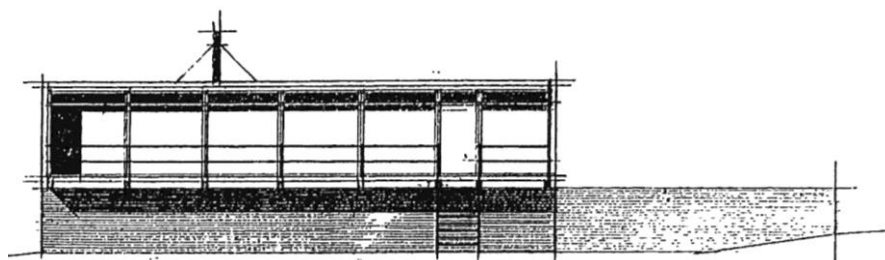
På strækningen Tinkerup Strand-Udsholt Strand kom den sociale sammensætning af første gangssommerhusejere på niveau med den øvrige del af det nordsjællandske sommerhusbybælte. Her opførtes da også i Tinkerup Strand i 1971 dette store og dyre typesommerhus fra Trelleborg Hus (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

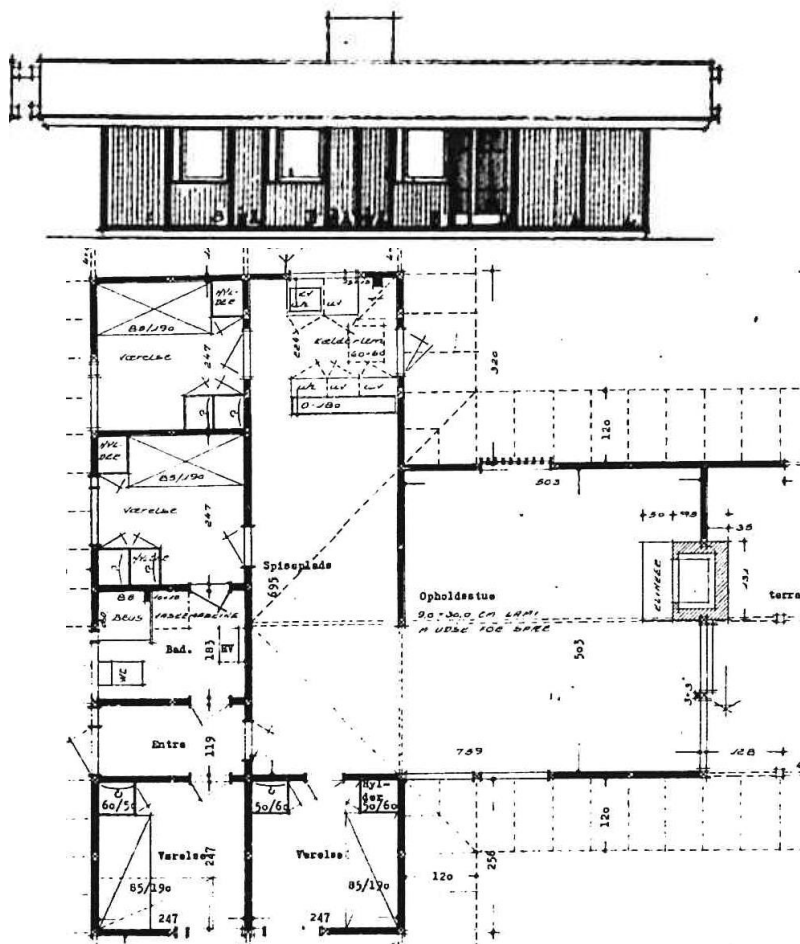
Et af de mindre, men dyre typesommerhuse fra Smidstrup Huset fra 1967 i sommerhusbyen Udsholt Strand (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Også ved Udsholt Strand fik en arkitekt i 1959 mulighed for at vælge en utraditionel sommerhusløsning (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

I den eksklusive sommerhusby Tisvildeleje skabte samtidens førende arkitekt Arne Jakobsen i 1956 dette sommerhus ud til Kattegat (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Med den økonomiske vækst i den første efterkrigstiden blev også typesommerhusene større. Det gjaldt også Myresjö Hus'. Her virksomhedens absolut største opført i sommerhusbyen Asserbo i 1972.

B. Roskilde Fjords nord- og østside

Sommerhusby: Store Karlsminde	
Regional lokaliserings: Halsnæs	
Geografiske lokaliserings: Ved Roskilde Fjord mellem Lynæs og Sølager	
Administrativ lokaliserings: Store Karlsminde/Torup Sogn, Torup Sognekommune, Hundested Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til landevejen Hundested-Frederiksværk-Hundested med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (Hillerød-Frederiksværk-Hundested Jernbane (HFHJ) (2 km gang). Rutebil: Frederiksværk-Lynæs-Hundested (HFHJ) (100 m gang). Færgeforbindelse Lynæs-Kulhuse; fra 1962: Sølager-Kulhuse.	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1980	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 295	Antal sommerhuse 1974-1989: 38
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse opstået i retning ned mod Roskilde Fjords kyst ved sideveje nord og syd for gennemgående kystvej, Store Karlsmindevej. • Ingen fællesarealer. Dog friholdtes kystområdet med skræntarealer syd for det meste af sommerhusbyen gennem Hovedstadsrådet sektor- og regionsplanlægning fra midten 80'erne fortsat for forandringer og blev endelig fredet i 2004. • Dagligvarehandel i nærmeste stationsby: Hundested. • Svangbørnskoloni og statsligt ungdomshjem for drenge oprettet inden 1950. • Sølager Strand Camping oprettet 1971, af en fabrikant, med fælles toiletbygning og en is- og pølsekiøsk. • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke (kloakering: 1985-1994) 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Indgår 1963 i dispositionsplan for Torup Sognekommune, men omfattes ikke af en byplanvedtægt. 	
Andet: Omkring fikserlejet Store Karlsminde, mellem kystlinjen og kystvejen, enkelte udstykninger og større sommerhuse opført i løbet af 40'erne.	

65

Sommerhusby: Hanehoved	
Regional lokaliserings: Halsnæs	
Geografiske lokaliserings: Ved Roskilde Fjord mellem Sølager og Frederiksværk	
Administrativ lokaliserings: Hanehoved/Melby Sogn, Melby Sognekommune, Hundested Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Landevejen Hundested-Frederiksværk med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk-Hundested (HFHJ) (100 km. gang). Rutebil: Frederiksværk-Lynæs-Hundested (HFHJ) (50 m gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1985	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1972	
Antal sommerhuse 1950-1973: 52	Antal sommerhuse 1974-1989: 0
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse opstået ved side- og parallelveje til landevej og mellem denne og og helt ned kystlinjen og har frem til 1965 fortrinsvis karakter af sommerhusbyggeri, hvorefter byggeriet alene omfatter enfamiliehuse, hvorved området bliver et yderdistrikt i Frederiksværk. • Fællesarealer ved dele af fjordkysten tilvejebragt ved fredning i 1948 samt et indre privatudlagt areal • Dagligvarehandel i nærmeste købstad: Frederiksværk • Feriekoloni oprettet inden 1950. • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke (kloakering: 1982) 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse en grundejerforening, fra 1961, til vejudlæg. • Indgår 1965 i dispositionsplan for Torup Sognekommune, men omfattes ikke af en byplanvedtægt 	
Andet: Omkring fikserlejet Hanehoved, mellem kystlinjen og kystvejen, enkelte fåtallige sommerhuse udstykket og opført i løbet af 40'erne.	

66

Sommerhusby: Lille Kregme Strand	
Regional lokalisering: Kystbæltet: Frederiksværk-Frederikssund	
Geografiske lokalisering: Ved Roskilde Fjord vest for Lille Kregme landsby	
Administrativ lokalisering: Kregme by/Kregme Sogn, Kregme-Vinderød Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Ud til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerød motorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk (HFHJ) (100 m gang). Rutebil: Frederiksværk-Frederikssund og Hillerød-Frederiksærk (HFHJ) (500 m gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1978	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 506	Antal sommerhuse 1974-1989: 57
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakte bebyggelse langs Roskilde Fjord opstået i koncentriske lag fra kystlinjen til jernbanelinjen langs et system af side- og parallelveje til primærsidevej til sydgående kystvej fra Frederiksværk. Mod øst sammenvokset med bælte med villabebyggelse i Kregme landsby. • Ingen egentlige fællesarealer i selve sommerhusbyen. Gennem udvidede fredninger i perioden 1919-1976 sikres området "Hvide Klint", mellem Frederiksværk og sommerhusbyen, som et alment rekreativt område, hvorved det hindres, at sommerhusbyen flyder helt sammen med Frederiksværks yderdistrikt. Ved fredning i 1962 sikres det syd for sommerhusbyen beliggende naturområde Grævlingehøj for delvis offentlig adgang og mod yderligere sommerhusbebyggelse og dermed sammensmeltning med sommerhusbyen Kregme Strand. • Købmandshandel i 1960 og to tømmerfirmaer i 1962 og 1971. • En filantropisk i 1930 anlagt feriekoloni for børn- og unge, der fra 1940, med samme formål og under navnet "Hvide Klint", overgår til en selvejende institution i ovenstående rekreative område. • Ferieboliger for Husligt Arbejderforbund i 1971 i område; "Hvide Klint". • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • En i 1934 på privat initiativ oprettet grundejerforening med henblik på vejudlæg, vandforsyning og erhvervelse af dele af strandgrunden som fællesreal med bage- og jollebro. Obligatorisk medlemskab af denne fra 1966. • Udlagt efter byplanvedtægt fra 1952. 	
Andet: Mindre sommerhusbebyggelse langs kystlinjen og sidevej hertil udstykket og bebygget med store sommerhuse i 20'erne og den første del af 40'erne.	

67

Sommerhusby: Kregme Strand	
Regional lokalisering: Kystbæltet: Frederiksværk-Frederikssund	
Geografiske lokalisering: Ved Roskilde Fjord vest for Kregme	
Administrativ lokalisering: Kregme by/Kregme Sogn, Kregme-Vinderød Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Ud til landevejen Frederiksværk-Frederikssund. Primærbiveje til landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerød motorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingør åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk (HFHJ) (50 m gang). Rutebil: Frederiksværk-Frederikssund (HFHJ) (0 m gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1978	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 393	Antal sommerhuse 1974-1989: 86
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakte bebyggelse langs Roskilde Fjord opstået i koncentriske lag fra kystlinjen til jernbanelinjen mod nord og landevejen mod syd ved et system af side- og parallelveje til landevejen. • To mindre fællesarealer ved kysten. Herudover er sommerhusbyen opdelt i tre dele, idet der i den nordlige del i 1966 frivilligt var gennemført en fredning af området Fuglevand mellem landevejen og et syd for beliggende tilsvarende områder forblev et ubebygget på markerne til gården Kildemose. • Mælkeudsalg med iskiosk, • Feriekoloni for Ebberødgård, 1954. • Vand fra kommunalt vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse en grundejerforening, fra 1962, til vejudlæg og vandforsyning. • Lokalplan 1996. 	
Andet: Mindre udstykninger i 1920 og i 40'erne, hvorved et mindre antal sommerhuse opførte ved kystlinjen.	

68

Sommerhusby: Ølsted Strand	
Regional lokalisering: Kystbæltet: Frederiksværk-Frederikssund	
Geografiske lokalisering: Ved Roskilde Fjord sydvest for Ølsted stationsby	
Administrativ lokalisering: Ølsted by/Ølsted Sogn, Ølsted Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Ud til landevejen Frederiksværk-Frederikssund med forbindelse til landevejene Frederikssund- Slangstrup-København og Frederikssund-Ølstykke-København. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk (HFHJ) (2 km gang). Rutebil: Frederiksværk-Frederikssund (HFHJ) (200 m gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1967	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 342	Antal sommerhuse 1974-1989: 44
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakte bebyggelse langs Roskilde Fjord opstået i koncentriske lag fra kystlinjen til landevejen ved et system af side- og parallelveje til tre sekundærbiveje til landevejen. • Mindre og spredte fællesarealer ved kystlinjen • Dagligvarehandel i Ølsted stationsby • Julemækehjem, et hotel og flere restaurationer før 1950. • Vand fra privat vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse en grundejerforening, fra 1964, til vejudlæg og vandforsyning. • Lokalplan 1977. 	
Andet: Mindre udstykning og sommerhusbebyggelse i løbet af 40'erne....	

69

Sommerhusby: Store Havelse Strand	
Regional lokalisering: Kystbæltet: Frederiksværk-Frederikssund	
Geografiske lokalisering: Ved Roskilde Fjord sydvest for Ølsted stationsby	
Administrativ lokalisering: : St. Havelse by/Ølsted Sogn, Ølsted Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Ud til landevejen: Frederiksværk-Frederikssund med forbindelse til landevejene Frederikssund- Slangstrup-København og Frederikssund-Ølstykke-København. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk (HFHJ) (4 km gang). Rutebil: Frederiksværk-Frederikssund (HFHJ) (100 m gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1973	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1955-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 653	Antal sommerhuse 1974-1989: 155
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakte bebyggelse langs Roskilde Fjord opstået i koncentriske lag fra kystlinjen til landevejen ved et system af side- og parallelveje til to sekundærbiveje til landevejen. • Mindre og spredte fællesarealer ved kystlinjen • Dagligvarebutik, 1974 • Feriekoloni fra 1934 • Motorcykellejrklubben Ariels lejr, 1963- • Vand fra privat vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer for perioden 1952-1965, der omfatter bestemmelser om dannelse af samlet fire grundejerforeninger til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg og bestemmelser om bebyggelse, benyttelse, videre udstykning og fællesarealer. 	
Andet: Mindre udstykning og sommerhusbebyggelse i løbet af 40'erne.	

70

Sommerhusby: Jyllinge	
Regional lokaliserings: Kystbæltet Frederikssund-Roskilde	
Geografiske lokaliserings: Ved Roskilde Fjord syd vest for Ølstykke stationsby	
Administrativ lokaliserings: Jyllinge by/Jyllinge Sogn, Jyllinge-Gundsømagle Sognekommunen, Gundsø Kommune, Roskilde Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til landevejene Hillerød-Roskilde og Frederikssund-Ølstykke-København. Rutebil: Tårstrup-Jyllinge (Privat), Ballerup-Jyllinge (Privat) og Roskilde-Jyllinge-Hillerød (DSB),	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1955-1970	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1956-1980	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.928	Antal sommerhuse 1974-1989: 327
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> Med udgangspunkt i en tidligere spredt sommerhusbebyggelse to langstrakte og meget omfattende bebyggelse nord, Jyllinge Nordmark, og syd, Jyllinge Syd, for Jyllinge landsby langs Roskilde Fjord opstået i koncentriske lag fra kystlinjen i retning mod landevejen ved et system af side- og parallelveje til flere sekundærbiveje til landevejen. Fællesarealer ved kystlinjen Købmandsforretning og brugs i Jyllinge kirkesognelandsby Badehotel fra 1916. Feriekoloni fra 1951 Vand fra privat vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke gradvis kloakering i 70'erne. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> Udstykningsdeklarationer for perioden 1959-1964, der omfatter bestemmelser om dannelse af samlet elve grundejerforeninger til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg og bestemmelser om bebyggelse, benyttelse, videre udstykning og fællesarealer. Byplanvedtægter 1968-1972. Senere lokalplaner i den resterende del af 70'erne og 80'erne. 	
Andet: <ul style="list-style-type: none"> To mindre udstykning og sommerhusbebyggelse i løbet af 40'erne nord for Jyllinge ved i Jyllinge Nordmark og umiddelbart syd for landsbyen. Fra midten af 60'erne bebygges Jyllinge Nordmark i stigende omfang af enfamiliehuse, ligesom dette bliver dominerende ved bebyggelsen af Jyllinge Syd. Sommerhusbyen omdannedes dermed op gennem den sidste efterkrigstid til en af hovedstadsmetropolens satellitbyer udenfor dennes købstadsring. 	

71

C. Hornsherred

Sommerhusby: Tørslev Hage	
Regional lokaliserings: Hornsherred	
Geografiske lokaliserings: På et næst der skyder sig ud i Roskilde Fjord, øst for Tørslev landsby	
Administrativ lokaliserings før 2007: Tørslev by/Gerlev Sogn, Gerlev-Dråby Sognekommune, Jægerspris kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Sekundærbivej til landsby, derfra primærbivej til landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Rutebil: Frederikssund-Tørslev-Skibby (Privat) (1 km gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1963-1973	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1963-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 204	Antal sommerhuse 1974-1989: 53
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> Bred bebyggelse langstrakt fra fjordkysten engarealer i vestgående retning på begge sider af næsset langs side- og parallelvej til gennemgående sekundærbivej. Ingen fællesarealer og bebyggelse på bakke drag og tidligere mindre plantageområder 1965 iskiosk, der få år efter udvides til handel med dagligvarer med begrænset sortiment. Vand fra landsbyens vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> Udstykningsdeklarationer om bebyggelse og etablering af to grundejerforeninger m.h.p. vejvedligeholdelse og vandforsyning fra lokalt vandværk. 	
Andet: På et yderste del af næsset: 10 sommerhuse udmatrikuleret 1955. Bebygget omkring 1960.	

72

Sommerhusby: Gerlev Strandpark	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Ved Roskilde Fjord vest for Gerlev landsby	
Administrativ lokalisering før 2007: Gerlev by/Gerlev Sogn, Skibby Kommune, Roskilde Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Sekundærbivej til landsby, derfra landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Rutebil: Frederikssund-Gerlev-Skibby (Privat).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: Samlet udstykning 1984	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1985-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973:	Antal sommerhuse 1974-1989: 31
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse langs en vejstrækning, i senere, fra 1998, Grevelev Strandpark, udlagt til enfamiliehuse, men 1985-1990 bebygget med sommerhuse. • Vand fra landsbys vandværk. El: NESAs Kloakering ved udmatrikulering. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Lokalplan, 1983. 	
Andet: Udbygges efter 1998 større bebyggelse overvejende med sommerhuse	

73

Sommerhusby: Skuldelev Strand	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Langs Roskilde Fjord, nordøst for Skuldelev landsby	
Administrativ lokalisering: Skuldelev by/Skuldelev Sogn, Skuldelev-Sælsø Sognekommune, Skibby Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Sekundær bivej til landsby, derfra primærbiveje landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Rutebil: Frederikssund-Skuldelev-Skibby (Privat) (2 km gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1955-1972	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1965-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 115	Antal sommerhuse 1974-1989: 27
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakt bred bebyggelse langs fjordkysten engarealer og sideveje til mod vest afgrænsende videreført sekundærbivej. • Et bevaret plantageområde deler delvis sommerhusbyen i to. Minder jollehavn, 1965, med mindre fællesareal i sommerhusbyens nordlige del og langs kysten, der indgår i den i 1951 gennemførte fredning af Skuldelev Ås • Pølse- og iskiosk med parkeringsplads, 1973. Dagligvarehandel i landsby. • Vand fra eget vandværk. EL: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke, kloakring 1998. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Byplanvedtægt fra 1962: Vej- og bebyggelsesplan, anvendelsesbestemmelser, bebyggelsesgrad og-højde • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforening, 1964, til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg. 	

74

Sommerhusby: Hyllingeris	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Langs Roskilde Fjord sydøst for Skuldelev landsby.	
Administrativ lokalisering: Skibby Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Sekundær bivej til landsby, derfra primærbiveje landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Rutebil: Frederikssund-Skuldelev-Skibby (Privat) (3 km gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: Samlet udmatrikulering, 1976.	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1977-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973:	Antal sommerhuse 1974-1989: 192
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakt bred bebyggelse langs fjordkystens engarealer og mod vest afgrænsende videreført sekundærbivej. Fra sekundærbivejen seks stamveje, der opdeler sommerhusbyen i seks enklaver. Fra hver enklaves stamvej fører blinde parcelveje frem til de enkelte parceller og hver enklave adskilles fællesarealer med stianlæg, der fører til kystlinjen. • Dagligvarehandel i landsby. • Vand fra eget vandværk. EL: NESAs Kloakering fra etableret ved udmatrikulering. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Byplanvedtægt, 1974 • Udmatrikuleringsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforening, 1977, til etablering af vandværk - og forsyning, vejudlæg og kloakering med tilhørende biologisk-kemisk rensningsanlæg. 	

75

Sommerhusby: Ved Sønderby	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Syd for Sønderby landsby i retning ned Roskilde Fjord	
Administrativ lokalisering: Sønderby/Sælsø Sogn, Skuldelev-Sælsø Sognekommune, Skibby Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Sekundærbivej til landsby, derfra primærbiveje til derfra landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Rutebil: Frederikssund-Sønderby-Skibby (Privat) (100 m gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: Samlet udstykning 1965	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1965-1968	
Antal sommerhuse 1950-1973: 64	Antal sommerhuse 1974-1989: 23
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakt smal, med landsbyen sammenbygget, bebyggelse langs videreført sekundærvej, med små sideveje, til fjordkysten engarealer. • Ingen fællesarealer. • Dagligvarehandel i landsby. • Vand fra landsbyens vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
Ingen	

76

Sommerhusby: Gershøj Strand	
Regional lokalisering: Hornherred	
Geografiske lokalisering: Langs Roskilde Fjord syd for Gershøj landsby	
Administrativ lokalisering: Dele af Gershøj by/Gershøj Sogne og Sæby/Sæby Sogn, Sæby-Gershøj Sognekommunes, Bramsnæs Kommune, Roskilde Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til landevejen Skibby-Roskilde med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Roskilde-Gershøj-Skibby (Privat).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1960-1974	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1961-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 205	Antal sommerhuse 1974-1989: 81
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Syd for landbyen langstrakt bred bebyggelse langs fjordkystens ved side- og parallelveje til gennemgående med vest afgrænsende primærbivej. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i landsby • Mindre fiskerleje i tilknytning til landsbyen, der i løbet af 60' og 70'erne får et større uden om liggende bælte af enfamiliehuse. Ca. 1910: Anløbsplads for dampskibsroute, Roskilde-Lyndby-Sælsø, med kro, hvorved stedet bliver et udflugtsmål fra Roskilde. Driften indstilles i 50'erne. • Vand fra eget vandværk. El: NESAs. Kloakering: 1964. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Byplanvedtægt fra 1964: Vej- og bebyggelsesplan, anvendelsesbestemmelser, bebyggelsesgrad og-højde • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforening, 1965, til etablering af vandværk – og forsyning, kloakering samt vejudlæg. 	

77

Sommerhusby: Strandlund	
Regional lokalisering: Hornsherrød	
Geografiske lokalisering: Langs Roskilde Fjord, øst for Sæby landsby	
Administrativ lokalisering: Søby/Sæby Sogn, Sæby-Gershøj Sognekommune, Bramsnæs Kommune, Roskilde Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: To sekundærsideveje til landsby, der passeres af landevejen Skibby-Roskilde med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Roskilde-Sæby-Skibby (Privat). (1 km gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1961-1974	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1962-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 115	Antal sommerhuse 1974-1989: 47
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakt bebyggelse langs fjordkysten engarealer på sideveje til nyudlagt vej fra sekundærbiveje. • Mindre fællesareal ved kystens enge med fælles badebro. • Dagligvarehandel i landsby. • Vand fra eget vandværk. El: NESAs. Kloakering: 1966. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforening, 1966, til etablering af vandværk – og forsyning, kloakering, vejudlæg samt badebro. 	
Andet: I 30'erne opførelse af to sommerhuse ud til fjordkysten.	

78

Sommerhusby: Lyndby Strand	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Langs Roskilde Fjord nord for Lyndby landsby.	
Administrativ lokalisering: Lyndby/Lyndby Sogn, K. Hyllinge-Lyndby Sognekommune, Bramsnæs Kommune, Roskilde Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Direkte ud til landevejen Skibby-Roskilde med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Roskilde-Lyndby-Skibby (Privat).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1959-1974.	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1959-1985.	
Antal sommerhuse 1950-1973: 48	Antal sommerhuse 1974-1989: 20
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakt bebyggelse langs landevej og fjordkystens engarealer. • Dagligvarehandel i landsby. • Ingen fællesarealer. • Vand og kloakering i forbindelse med landsby. El: NESAs. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
Ingen	
Andet: 10 sommerhuse opført i 40'erne	

79

Sommerhusby: Uglestrup Strand	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Langs Lejre Vig (Roskilde Fjord) øst for Uglestrup landsby	
Administrativ lokalisering: Lyndby/Lyndby Sogn, K. Hyllinge-Lyndby Sognekommune, Bramsnæs Kommune, Roskilde Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Nyudlagt sekundærbivej til landevejen Skibby-Roskilde med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Roskilde-Skibby (Privat) (500 m gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1961-1965	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1961-1988.	
Antal sommerhuse 1950-1973: 73	Antal sommerhuse 1974-1989: 14
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakt smal bebyggelse langs nyudlagt sekundærbivej, med enkelte sig veje langs Lejre Vigs engarealer. • Ingen fællesarealer. Dog omslutes sommerhusbyen på alle sider af fredninger gennemført 1947 og 1962-1963 en omfattende hele kysttrækningen med bagland langs Lejre Vig vestside fra nord for kirkesognelandsbyen Lyndby til Lindenberg i syd. • Dagligvarehandel i Lyndby landsby • Vand fra eget vandværk. El: NESAs. Kloakering: 1979. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforening, 1964, til etablering af vandværk – og forsyning, kloakering samt vejudlæg. 	

80

Sommerhusby: Lindenberg	
Regional lokalisering: Lejre Vigs østkyst (Roskilde Fjord)	
Geografiske lokalisering: Langs Lejre Vigs østkyst	
Administrativ lokalisering: Gevninge by/Gevninge Sogn, Herslev-Gevninge Sognekommune, Lejre Kommune, Roskilde Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til hovedlandevejen: København-Roskilde-Holbæk. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Flere rutebilslinjer fra Roskilde (DSB og private) (300 m gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1964-1968	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1965-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 260	Antal sommerhuse 1974-1989: 12
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Langstrakte bebyggelse langs Lejre Vig, hvoraf: Den sydligste, nord for et bælte af enfamiliehuse ud til hovedlandevejen, orienteres omkring to sidevej til primærbivejen, og til disse sideveje stødende mindre sideveje, der helt ud til vigens enge danner henholdsvis fire og tre tungeformede med fællesarealer adskilte bebyggede områder, der støder op til et mellemliggende fællesareal. Den nordlige, der nord for en tidligere idræts- og lejrplads område, se nedenfor, orienteres omkring en fra primærbivejen nyudlagt langstrakt side vej, der følger vigens kyst, og hvor bebyggelsen er lagt helt ud til denne egne. Kyststrækningen ud for den nordlige del af sommerhusbyen og øst for denne langs Gevninge Å omfattes 1963 af fredninger. • To etagers bygning med to fireværelses lejligheder på førstesalen og i stuetagen fire forretninger • Ud til vigens kystlinje og mellem sommerhusbyens to dele Borrevejle Idræt- og lejrplads med større idrætsanlæg med vandrehjem etableret 1931 af mejeribestyrer Valdemar Hansen grundlægger af Osteds Friskole og formand for Roskilde Amts Gymnastikforening. Arealet overgår senere til Lindeborg Efterskole. • Vand fra eget vandværk. El: NESAs Kloakering: 1965. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Byplanvedtægt, 1975. • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforening, 1964, til etablering af vandværk – og forsyning, kloakering samt vejudlæg. 	

81

Sommerhusby: Englerup	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Langs Isefjorden nordvest for K. Sonnerup	
Administrativ lokalisering: Englerup by/K. Sonnerup Sogn, Rye-Sonnerup Sognekommune, Bramsnæs Kommune, Roskilde Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Sekundærbiveje til landevejen Skibby-K. Sonnerup med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Roskilde-K. Sonnerup-Holbæk (Privat) (3 km gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1959-1964	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1960-1985	
Antal sommerhuse 1950-1973: 92	Antal sommerhuse 1974-1989: 10
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Op delt i to bebyggelser, hvoraf den ene er bebygget langs sideveje til sekundærbivejen langs fjordens engarealer, mens den anden er bebygget langs to parallelsiveveje til sekundærvejen til landevejen og syd øst for denne. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i K. Sonnerup. • Vand fra eget vandværk. El: NESAs Kloakering: 1969. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforening, 1964, til etablering af vandværk – og forsyning, kloakering samt vejudlæg. 	

82

Sommerhusby: Ejby Strand	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Langs Bramsnæs Vig vest for Ejby landsby	
Administrativ lokalisering: Ejby/Rye Sogn, Rye-Sonnerup Sognekommune, Bramsnæs Kommune, Roskilde Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til landevejen Skibby-K. Sonnerup med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen Rutebil: Roskilde-Ejby-K. Hyllinge (Privat).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1971	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 290	Antal sommerhuse 1974-1989: 28
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Langstrakt lagvist ved sideveje til gennemgående primærbivej opstået bebyggelse langs Bramsnæs Vigs engarealer. Sommerhusbyen er mod øst sammenvokset et bælte af enfamiliehuse, som omslutter Ejby landsby. • Dagligvarehandel i Ejby landsby • Bramsnæsvig Badehotel ved vigens kyst, 1933-1962 • Åndssvagheds Plejecenter Bramsnæsvig fra 1947. Senere specialskole for samme brugerreds • Vand fra eget vandværk. El: NESA: Kloakering: 1964. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforeninger, første fra 1963, til etablering af vandværk – og forsyning, kloakering samt vejudlæg. • Lokalplan 1979 	
Andet: Langs vigens kystlinje udstykning i 1936 til en mindre sommerhusenklave, der bebygges op til 1950.	

83

Sommerhusby: Kyndeløse Sydmark	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Ved Isefjorden vest K. Hyllinge	
Administrativ lokalisering: Kyndeløse by/K. Hyllinge Sogn. K. Hyllinge-Lyndby Sogne Kommune, Bramsnæs Kommune, Roskilde Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Sekundærbivej til primærbivej til landevejen Skibby-K. Sonnerup med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Roskilde-Kyndeløse-K.Hyllinge (Privat) (500 m gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1959-1975	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1959-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 758	Antal sommerhuse 1974-1989: 188
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bredt bebyggelsesbælte opstået lagvis i østgående retning fra Isefjordens engarealer langs et større system af side- og parallelveje til eksisterende sekundærbivej, der ved et gennemgående bælte af fællesarealer af varierende brede deler sommerhusbyen i to dele, hvoraf den nordlige betegnes Kyndeløse Sydmark og den sydlige Åhusene. • Syd sommerhusbyen bliver Ejby Ådal allerede fredet i 1953, mens kystskrænterne ud, syd og nord for byen frededes i 1996. • Supermarked, med bolig, 1967 midt i sommerhusbyen Fra 1971 med grillbar og udeservering. Ansøgning om værksted for tøjreparation og renseriindlevering i 1971 afvises af kommunen, da denne virksomhed ikke anses som nødvendig og i overensstemmelse med sommerhusbyens funktion som så. • Midt i den kommende sommerhusbys arealer ud til fjordkysten etablerer Naturistforeningen Sjælland i 1957 campingpladsen Solbækken med senere en række bygninger med fællesfaciliteter. • Eget vandværk fra 1962. El: NESA. Kommunal kloakering i 1967. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforeninger, første fra 1962, til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg. • Byplanvedtægt 1969. 	

84

Sommerhusby: Kyndeløse Nordmark	
Regional lokaliserings: Hornsherred	
Geografiske lokaliserings: Ved Isefjorden nordvest for landsbyen Nr. Hyllinge	
Administrativ lokaliserings: Kyndeløse by/K. Hyllinge Sogn. K. Hyllinge-Lyndby Sogne Kommune, Bramsnæs Kommune, Roskilde Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til landevejen Skibby-K. Sonnerup med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Roskilde-Kyndeløse-K.Hyllinge (Privat) (2 km gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1963-1964	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1963-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 114	Antal sommerhuse 1974-1989: 15
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Fra Isefjordens engarealer to i østgående langstrakte smalle bebyggelser langs to sideveje til primærbivej adskilt af et bredt fælles- og markareal • Dagligvarehandel i nærmeste landsbyer: Kyndeløse/K. Hyllinge. • Eget vandværk fra 1964. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af to grundejerforeninger, fra 1964, til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg. • Lokalplan 1985 	

85

Sommerhusby: Vellerup Sommerby	
Regional lokaliserings: Hornsherred	
Geografiske lokaliserings: Ved Isefjorden vest for og sammenbygget med kirke-sognelandsbyen Vellerup	
Administrativ lokaliserings: Vellerup by/Vellerup Sogn, Ferslev-Vellerup Sognekommune, Skibby Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til landevejen til landevejen Skibby-K. Sonnerup med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Frederikssund-Vellerup-Skibby og Holbæk-Vellerup-Skibby (Privat) (100 m gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1963-1972	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1967-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 273	Antal sommerhuse 1974-1989: 501
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bred landstrakt lagvis langs Isefjordkystens engarealer opstået bebyggelse ved et større system af tvær-, side- og parallelveje til to mod øst afgrænsende primærbiveje, der udløber fra Vellerup kirke-sognelandsby • Fællesarealer i form af et smalt gennemgående stiområde samt spredte områder i bebyggelsen • Supermarked 1975. • Vand fra eget vandværk. El: NESAs Kommunal kloakering 1969. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af to grundejerforeninger, fra 1968, til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg og bestemmelser om bebyggelse, benyttelse, videre udstykning og fællesarealer. • Byplanvedtægt 1969, der i det væsentligste udmønter ovenstående. 	

86

Sommerhusby: Hammervang	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Ved Isefjorden sydvest for landsbyen Vejleby og nord for sommerhusbyen Vellerup Sommerby.	
Administrativ lokalisering: Vejleby/Ferslev Sogn, Ferslev-Vellerup Sognekommune, Skibby Kommune, Frederiksborg Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje gennem flere landsbyer til landevejen Skibby-K. Sonnerup med videre forbindelse ad landevejen Roskilde-København. Fra 1972 Holbæk-motorvejen. Rutebil: Frederikssund-Hammervang-Hammer Bakker-Skibby (Privat)(50 m gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1963	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1964-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 58	Antal sommerhuse 1974-1989: 10
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Aflang smal i østgående retning opstået bebyggelse langs sidevej til primærvej 200 m fra Isefjordens engarealer. • Fællesareal ud til Isefjorden. Omsluttet på syd-, øst- og nordsiden af de i 1963-1968 gennemførte fredning af kysområdet og dets bagland fra mod nord Sømer Skov, syd for Kyndbyværket, og mod syd ned til og med Hammer-halvøen nord for sommerhusbyen Vellerup Sommerby. • Dagligvarehandel i landsby • Vand fra eget vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Indgår i dispositionsplan, men ingen byplanvedtægt. • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforeninger, fra 1963, til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg og bestemmelser om bebyggelse, benyttelse, videre udstykning og fællesarealer. 	

87

Sommerhusby: Rendebæk	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: Ved Isefjorden vest for Venslev Huse.	
Administrativ lokalisering: Venslev by/Ferslev Sogn, Ferslev-Vellerup Sognekommune, Skibby Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje gennem flere landsbyer til landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. derfra landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Rutebil: Frederikssund -Venslev-Skibby (Privat) (3 km gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1963	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1963-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 55	Antal sommerhuse 1974-1989: 15
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Langstrakt smal bebyggelse ud langs Isefjordens engarealer ved en parallelvej til mod øst afgrænsende sekundærbivej. • Fællesareal lang Isefjordskysten. Omsluttet på syd-, øst- og nordsiden de i 1963-1968 gennemførte fredning af kysområdet og dets bagland fra mod nord Sømer Skov, syd for Kyndbyværket, og mod syd ned til og med Hammer-halvøen nord for sommerhusbyen Vellerup Sommerby. • Dagligvarehandel i landsby • Rendebæk Færgetro for færgeoverfarten til Orø samt badehotel og forlystelsessted frem til 1951 i forbindelse med færgehavnens forflytning og senere indsættelse af kabelbilfærge. Ejendommen anvendes derefter som privat selvejende feriekoloni. • Vand fra eget vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Indgår i dispositionsplan, men ingen byplanvedtægt. • Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af grundejerforeninger, fra 1964, til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg og bestemmelser om bebyggelse, benyttelse, videre udstykning og fællesarealer. 	

88

Sommerhusby: Dalby Huse	
Regional lokaliserings: Hornsherred	
Geografiske lokaliserings: Ved Isefjorden vest for landsbyen Lyngerup	
Administrativ lokaliserings: Dalby by/Krogstrup Sogn, Kyndby-Krogstrup Sognekommune, Jægerspris Kommune, Frederiksborg Amt	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje gennem flere landsbyer til landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Rutebil: Frederikssund-Dalby-Skibby (Privat) (3 km gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1973	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1959-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 641	Antal sommerhuse 1974-1989: 86
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> Bred lagvis langstrakt i sydøstlig retning opnået bebyggelse fra Isefjordens strandarealer ved et system af side-, tvær- og parallelveje til tre afgrænsede og delvis gennemgående primær- og sekundærbiveje. Fællesareal i sommerhusbyens sydvestlige del omfattende et strandområde og en plantage. Filial af Handelscenter Venslev med dagligvarebutik og udsalg af isenkram og bygge- og haveartikler, 1968. Supermarked og restaurant 1969-1972 Vand fra eget vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke (kloakering: 1988-1991) 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> Udstykningsdeklaration med krav om dannelse af flere grundejerforeninger, fra 1963, til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg og bestemmelser om bebyggelse, benyttelse, videre udstykning og fællesarealer. 	
Andet: 1939: Udstykning af 15 grunde ud til kysten, der bebygges i 40'erne	

89

Sommerhusby: Over Dråby Strand	
Regional lokaliserings: Hornsherred	
Geografiske lokaliserings: Ved Isefjorden, vest for landsbyerne Over Dråby og Landerslev	
Administrativ lokaliserings: Landerslev by/Gerlev Sogn og Over Dråby by/Dråby Sogn, Gerlev-Dråby Sognekommune, Jægerspris Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til landevejen Skibby-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Rutebil: Frederikssund-Over Dråby-Skibby (Privat) (1 km gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1971	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.017	Antal sommerhuse 1974-1989: 65
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> En langs Isefjordens strandarealer bred lagvis langstrakt i østlig retning opstået bebyggelse ved et system af side-, tvær- og parallelveje til tre fra landbyerne Landerslev og Over Dråby til kysten gennemgående primærbiveje. Et med strandområdet forbundet, men med bebyggelse på tre sider omgivet fællesareal med fodboldbane Ældre firelænget landbrugsejendom ombygges fra 1963-1971 fra en mindre købmandsforretning til et supermarked Tømmerfirma fra 1962. Vand fra ældre vandværk og grundejerforeningsetablerede vandværker. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke (kloakering: 1988-1992) 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> Byplanvedtægt, 1964. En række udstykningsdeklarationer fra 1961 til 1970, hvori den udstykkende i nogle tilfælde pålægges udlæg af veje og vandforsyning fra nærmest liggende private vandværk, men disse opgaver overlades til skes forskellige grundejerforeninger. 	
Andet: Udstykning af 32 grunde tæt ved strandlinjen 1947-1949. Alene 5 bebygges før 1950.	

90

Sommerhusby: Kulhuse	
Regional lokalisering: Hornsherred	
Geografiske lokalisering: På begge sider og Hornsherreds nordspis	
Administrativ lokalisering: Dråby by/Dråby Sogn, Gerlev-Dråby Sognekommune, Jægerspris Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Landevej Kulhuse-Frederikssund med videre forbindelse ad landevejene Frederikssund-Slangerup-København og København-Ølstykke-København. Færgeforbindelse Lynæs-Kulhuse med baneforbindelse til Hundested. Fra 1962: Kulhuse-Sølager. Rutebil: Frederikssund-Kulhuse (Privat).	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1939
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950-1975	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1990	
Antal sommerhuse 1950-1973: 2.853	Antal sommerhuse 1974-1989: 379
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Ældre sommerhusby opstået i perioden 1912-1950 med mindre detailhandel, pensionater, kro, vandrehjem, ferie- og sommerlejre. Spredt bebyggelse langs Roskilde Fjord samt i et bredt bælte syd for Kulhuse Havn langs Isefjordkysten ved side-, tvær og parallelveje til foreløbig mod øst afgrænsende landevej: Frederikssund-Kulhuse. ○ Efter 1950 langvist udbygget som en meget omfattende og sammenhængende og tæt bebygget sommerhusby ved et omfattende system af side- og tværveje til større gennemgående veje dels øst for den første sommerhusby og dels syd for en tidlig udstykning langs en sekundærbivej løbende langs Roskilde Fjord. ○ Alene fællesarealer ved lokalfredede og kommunalt udlagte rekreative områder i sommerhusbyens nordlige del og langs kysternes stand- og engarealer. ○ Kro, 1848- ○ Pensionat Dyrnæs, 1902-1957. ○ "Bautahøj, overgår 1955 fra badepensionat til ferie- og kursuscenter "Bautahøj", BP Oliekompagniet. ○ "Jomsborg", Ferie- og sommerlejr ved Isfjorden, FDF, Frederiksberg afdeling, 1905-. ○ Sommerkoloni for Børnehjemmet Godthåb, Frederiksberg, 1924-1984. ○ Stenhagen, sommerlejr for Skole- og behandlingshjemmet "Frederikshøj", Vanløse, 1932- ○ Feriehus for Rysensteens Gymnasium, 1934. 1962-1977 sommerhytte for Studenterrådet, Københavns Universitet ○ Motorcykellejrklubben Ariels lejer, 1939- ○ Vandrehjemmet Lyshøjgaard. 1939-1967. ○ Sommerkolonien "Løjerthuset", Folkebørnehaven Sortedams Dossering, 1936, og 1973 for andre københavnske daginstitutioner. ○ Kulhusekolonien, 1954, selvejende feriekoloni for københavnske børneinstitutioner ○ Campingplads, 1963, Dansk Campingunion i den nordligste del af sommerhusbyen ud til Isefjorden syd for havnen. ○ Elimlejren, 1972, Pinsekirken. ○ Efterskolen i ældre sommervilla, 1972. ○ Erhvervsvirksomheder: Købmandshandel, 1878-1970, Andelsmejeri, 1892-1953. Brugs, 1920-. Bageri, 1925-1965. Hyrevogns- og vognmandsforretning 1931-1975. Bendixens købmandshandel, 1938-1974. Slagterforretning, 1950-1965. Hjemmebageri, 1950-1962. Den blå Butik, selvbetjeningskøbmandsforretning, 1952-1987. Ingers købmandshandel, 1952-1982. Tømmerfirma og- handel, 1953-1973, der i en periode producerer Jægerspris-huset. Snedkerfirmaer. Mælkehandel, 1954-1970. Viktualieforretning, 1954-2001. Horsved Kiosken, 1954-2002. Oasen, købmandsforretning, 1958-1981. HG-Konsum, supermarked, 1961-2002, Trælasthanhandel og senere byggemarked, isenkramforretning, 1970-1989. Benzintank, 1974-2005. I perioden 1950-1990: En grønthandel, farvehandel, og tre kiosker. Maksimalt 16 detailhandlende omkring 1970 lokaliseret til et selvgroet centerområde ved sammenløbet af den gennemgående landevej, Kulhusevej, Barakvej, Krakasvej og Frejasvej med stort supermarked, HG-Konsum, isenkramforretning, trælasthanhandel og mindre detailhandelsforretninger: hjemmebageri, slagterforretning, købmandshandel og grønthandler. To eller flere forretninger ved eller på sideveje til gennemgående landevej. Et mindretal spredt i sommerhusbyen. Som følge af koncentration af detailhandelen til HG-konsum, der senere blev overtaget af den lokale brud, privatbilisme, køleskab i sommerhuse samt indkøb i lavprisvarehuse i Frederikssund og Jægerspris reduceres antallet efterhånden til 4: En storbrugs, en blomsterforretning, en restaurant, og et pizzeria. ○ Vandforsyning fra flere private og kommunale lokalvandværker. El: NESA. KTASs lokalcentral, 1970. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Hovedparten privatudstykket med udstykningsdeklarationer for perioden 1948-1965, der omfatter bestemmelser om dannelse af flere grundejerforeninger til etablering af vandværk – og forsyning samt vejudlæg, bebyggelse, benyttelse, videre udstykning og fællesarealer. ○ En del af det norlige område udstykes 1963 af Gerlev-Bråby Sognekommune efter en samlet plan og i overensstemmelse med den lokalfredning af hele den nordligste del af Kulhuse. Arealet erhverves 1956-af staten, men overdrages til kommunen, der på en del af området udlægger et 	

offentlig rekreativt områder med strandadgang, parkeringspladser, offentlige toiletter og iskiosk samt campingplads, der anlægges og et fælleshus bebygges af kommunen, mens den øvrige del af området udlægges til sommerhusbebyggelse. Kommunen udlægger her veje og hovedvandforsyningslinjer fra et lokalt kommunalt vandværk.⁹¹

D. Øvrige sommerhusbyer

KATTEGATKYSTENS BAGLAND

Sommerhusby: Langesø	
Regional lokalisering: Kattegatkysten bagland	
Geografiske lokalisering: Vest for skovomkransede Gurre Sø og nord for Tikøb	
Administrativ lokalisering: Harrebyhøj by/Tikøb Sogn, Tikøb Sognekommune, Helsingør Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej: Tikøb-Kvistgård og her fra landevej: København-Helsingør og fra 1974. Helsingørmotorvejen. Rutebil: Helsingør-Tikøb-Esbønderup (HHGJ) (1 km gang). Humlebæk-Tikøb-Hornbæk (HHGJ)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1949-1962	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1949-1982	
Antal sommerhuse 1950-1973: 192	Antal sommerhuse 1974-1989: 34
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse ved side- og parallelveje til gennemgående landevej Helsingør-Frederiksværk og primærbivej Kvistgård-Hornbæk. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel: Tikøb landsby. • Vand fra eget vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering fra 1987. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1950 med udstykningsplan og bebyggelsesbestemmelser og med krav om etablering af grundejerforening til vejudlæg og vandværk samt udlæg af vandforsyningsnet. • Byplanvedtægt 1971. 	

92

Sommerhusby: Nødebo	
Regional lokalisering: Kattegatkysten bagland	
Geografiske lokalisering: Mellem Nødebo kirkesognelandsby og Esrum Sø	
Administrativ lokalisering: Nødebo by/Nødebo by, Esbønderup-Nødebo Sognekommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Hillerød med forbindelse herfra til landevej København-Hillerød og fra 1965 til Isterødvejen og Helsingørmotorvejen. Rutebiler: Hillerød-Gilleje (GB) og Hillerød-Hornbæk (HHGJ)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1946-1965	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1952-1989	
Antal sommerhuse 1950-1973: 164	Antal sommerhuse 1974-1989: 60
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Tidsmæssig forskudt koncentrisk lagvis bebyggelse fra søbredden mod landsbyen ved side- og parallelveje til sekundærbivej fra landsbyen til søen. Sammenvokset med bebyggelse af enfamiliehuse omkring landsbyen, der gør denne til en pendlersatellitby i hovedstadsmetropolen. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i landsbyen • Vand fra Nødebo Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering fra 1965. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration fra 1969 hvorefter udstykker udlægger veje, vandlednings- og elforsyningsnet i overensstemmelse udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser samt krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. • Byplanvedtægt 1977 	
Andet: Et fåtal sommerhuse ved søbredden opført efter første udstykning 1946.	

93

Sommerhusby: Lundebakke	
Regional lokalisering: Kattegatkystens bagland	
Geografiske lokalisering: Øst for Søborg kirkesognlandsby	
Administrativ lokalisering: Søborg by/Søborg Sogn, Søborg-Gilleleje Sognekommune, Græsted-Gilleleje Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Hillerød med forbindelse herfra til landevej København-Hillerød og fra 1965 til Isterødvejen og Helsingørmotorvejen. Rutebiler: Hillerød-Gilleleje (GB).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1965	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1966-1982	
Antal sommerhuse 1950-1973: 27	Antal sommerhuse 1974-1989: 5
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Sideveje til gennemgående landevej Hillerød-Nødebo-Gilleleje • Inden fællesarealer • Dagligvarehandel i landsbyen eller Gilleleje • Vand fra Søborg Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1965 med udstykningsdeklaration med udstykningsplan og bebyggelsesbestemmelser med krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse 	
Andet:	

94

Sommerhusby: Ørby	
Regional lokalisering: Kattegatkysten bagland	
Geografiske lokalisering: Sydøst for Tisvildeleje	
Administrativ lokalisering: Ørby by/Vejby Sogn, Vejby-Tibirke Sognekommune, Helsingø Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Helsingø med forbindelse ad landevejene Helsingø-Hillerød og Hillerød-Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Jernbane: Tisvildeleje-Hillerød (GB) (½ km gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1960-1967	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1960-1986	
Antal sommerhuse 1950-1973: 78	Antal sommerhuse 1974-1989: 27
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse på side- og parallelveje til primærbivej Helsingø-Tisvildeleje øst for landsbyen Ørby, der med omsluttende kvarter med samtidige enfamiliehus bliver pendlersatellitby. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i Tisvildeleje • Vand fra Ørby Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1962 med udstykningsdeklaration med udstykningsplan og bebyggelsesbestemmelser med krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. 	

95

Sommerhusby: Bækkekrog	
Regional lokalisering: Kattegatkystens bagside	
Geografiske lokalisering: Ved Arresø vest for Ramløse kirkesognelandsby	
Administrativ lokalisering: Ramløse by/Ramløse Sogn, Ramløse-Annisse Sognekommune, Helsing Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Landevejen Hundested-Frederiksværk-Helsing-Helsingør med forbindelse til landevej Helsing-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsing åbner først 1997. Rutebil: Helsingør-Helsing Esrum-Frederiksværk (HFHJ). Hillerød-Ramløse-Helsing (Privat) (2 km gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1963	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1963-1985	
Antal sommerhuse 1950-1973: 70	Antal sommerhuse 1974-1989: 12
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Tidsmæssigt forskudt koncentrisk lagvis bebyggelse ved parallelveje fra Arresø til landevejen Frederiksværk-Helsingør og Arresø. En fjerdedel bebygges i perioden med enfamiliehuse efter overgang til inderzone. • Inge fællesarealer • Dagligvarehandel i landsby eller Asserbo • Vand fra Baunehøj Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1962 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser, inden for hvilken udstykker udlægger veje og hovedvandedningsnet og krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. • Byplanvedtægt 1971. 	

96

Sommerhusby: Ramløse Sørog	
Regional lokalisering: Kattegatkystens bagland	
Geografiske lokalisering: Mellem Arresø og Ramløse kirkesognelandsby	
Administrativ lokalisering: Ramløse by/Ramløse Sogn, Ramløse-Annisse Sognekommune, Helsing Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til Hillerød og her fra forbindelse til landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsing åbner først 1997. Rutebil: Hillerød-Ramløse-Helsing (Privat) (1 km gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1957-1968	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1958-1971	
Antal sommerhuse 1950-1973: 135	Antal sommerhuse 1974-1989:
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Tidsmæssigt forskudt koncentrisk lagvis bebyggelse ved side- og parallelveje til fra landsbyen til søbredden løbende sekundærbivej. Mod nord sammenvokset med lag af samtidige enfamiliehuse omkring landsbyen, der gør denne til en pendlersatellitby. Bebygges frem til 1971 overvejende med sommerhuse. Herefter enfamiliehuse. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i landsby • Vand fra Baunehøj Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering fra 1966. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1962 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser, inden for hvilken udstykker udlægger veje og hovedvandedningsnet og krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. • Byplanvedtægt 1976. 	

97

Sommerhusby: Ramløse Bakker	
Regional lokalisering: Kattegatkystens bagland	
Geografiske lokalisering: Ved Arresø syd øst for Ramløse Søknog	
Administrativ lokalisering: Ramløse by/Ramløse Sogn, Ramløse-Annisse Sognekommune, Helsing Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til Hillerød og her fra forbindelse til landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsing åbner først 1997. Rutebil: Hillerød-Ramløse-Helsing (Privat).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1961-1969	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1962-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 45	Antal sommerhuse 1974-1989: 10
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Tidsmæssigt forskudt koncentrisk lagvis bebyggelse ved sideveje til en fra Ramløse landsby til søbredden løbende sekundærbivej. Bebygges overvejende med enfamiliehuse, hvor ved bebyggelsen får karakter af pendlersatellitby. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i landsby Vand fra Baunehøj Vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1965 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser, inden for hvilken udstykker udlægger veje og hovedvandedningsnet og krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. • Byplanvedtægt 1976. 	

98

Sommerhusby: Bakkelandet	
Regional lokalisering: Kattegatkystens bagland	
Geografiske lokalisering: Ved Arresø nordvest for Annisse kirkesognelandsby	
Administrativ lokalisering: Huseby by/Annis Sogn, Ramløse-Annis Sognekommune, Helsing Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til Hillerød og her fra forbindelse til landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsing åbner først 1997. Rutebil: Hillerød-Ramløse-Helsing (Privat).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1961-1962	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1963-1986	
Antal sommerhuse 1950-1973: 53	Antal sommerhuse 1974-1989: 13
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Tidsmæssigt forskudt koncentrisk lagvis bebyggelse fra søbredden ved sideveje til en mellem Ramløse og Annisse løbende primærbivej. Bebygges i nogen grad samtidig med enfamiliehuse. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i landsby Vand fra Baunehøj Vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1968 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser, inden for hvilken udstykker udlægger veje og hovedvandedningsnet og krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. 	

99

Sommerhusby: Lykkesholm	
Regional lokalisering: Kattegatkystens bagland	
Geografiske lokalisering: Ved Arresø syd vest for Nejede	
Administrativ lokalisering: Nejede by/Alsønderrup Sogn, Alsønderup Sognekommune, Hillerød Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbiveje til Hillerød og her fra forbindelse til landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Rutebil: Hillerød-Ramløse-Helsingø (Privat) (3 km gang).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1962	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1964-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 90	Antal sommerhuse 1974-1989: 35
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse ved parallel- og tværveje ved enden af sekundbivej fra Nejede til Arresø • Omgivet til alle sider af fællesarealer. • Dagligvarehandel i landsbyen Merløse • Vand fra Nejede Vandværk. El: NESÅ. Kloakeret. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1964 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser, inden for hvilken udstykker udlægger veje og hovedvandedningsnet og krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. • Byplanvedtægt 1968. 	

100

Sommerhusby: Auderød	
Regional lokalisering: Kattegatkystens bagland	
Geografiske lokalisering: Ved Arresø syd for Auderød landsby	
Administrativ lokalisering: Auderød by/Kregme Sogn, Kregme-Vinderød Sognekommune, Frederiksværk Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Lille Kregme med forbindelse herfra ad landevejen Frederiksværk-Hillerød med videre forbindelse ad landevejen Hillerød-København. Fra henholdsvis 1978 og 1981 med forbindelse ad Hillerødmotorvejens forlængelse som motortrafikvej fra Nr. Herlev og Herredsvejen vest for Hillerød. Motortrafikvejsforlængelsen til øst for Helsingø åbner først 1997. Jernbane: Hillerød-Frederiksværk (HFHJ) (100 m gang). Rutebil: Frederiksværk-Auderød (HFHJ).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1956-1961	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1957-1975	
Antal sommerhuse 1950-1973: 37	Antal sommerhuse 1974-1989: 4
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse ved sidevej fra Auderød til søbredden førende sekundærbivej • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i Frederiksværk • Vand fra Kregme Vandværk. El: NESÅ. Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklaration 1962 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser, inden for hvilken udstykker udlægger veje og hovedvandedningsnet og krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. 	

101

ØVRIGE NORØSTDSJÆLLAND

Sommerhusby: Slangerup Overdrev	
Regional lokalisering: Øst for Slangerup	
Geografiske lokalisering: Fire spredt bebyggelser øst for Slangerup	
Administrativ lokalisering: Slangerup by/Slangerup Sogn, Slangerups Sognekommune, Slangerup Kommune, Frederiksbog Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed:	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1958-1962	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1958-1971	
Antal sommerhuse 1950-1973: 42	Antal sommerhuse 1974-1989:
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Fire små bebyggelser ved primærbiveje eller enkelte sideveje til disse • Dagligvarehandel i Slangerup • Vand fra lokale vandværker. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	

102

Sommerhusby: Burre Sø	
Regional lokalisering: Nordøst for Stenløse	
Geografiske lokalisering: Sydsiden af Burre Sø	
Administrativ lokalisering: Slagslunde by/Slagslunde Sogn, Slagslunde-Ganløse Sognekommune, Stenløse Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Veksø med videre forbindelse ad landevejen København-Frederikssund. Rutebil: Ballerup-Slangerup (Privat).	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1949-1967	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 281	Antal sommerhuse 1974-1989: 88
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse ved side- og parallelveje til primær- og sekundærbiveje fra Slagslunde til og syd om Burre Sø løbende. Dannet som tidsmæssigt forskudte koncentriske bebyggelseslag fra oprindelig sommerhusbebyggelse ved søbredden i sydlig retning langs østsiden af Slagslunde Skov. En mindre del bebygget med enfamiliehuse. • Dagligvarehandel i kirkesognelandbyen Slagslunde eller Stenløse stationsby • Vand fra Burre Sø og Slagslunde vandværker. EL: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakering 1992. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.:	
<ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1949 med udstykningsplaner med bebyggelsesbestemmelser, inden for hvilken udstykker udlægger veje og hovedvandedningsnet og krav om oprettelse af grundejerforening til vejvedligeholdelse. • Byplanvedtægt 1964 afløst af lokalplan 1991. 	
Andet: Mindre udstykninger i løbet af 30'erne ved Burre Sø's sydsiden og efterfølgende her en spredt sommerhusbebyggelse.	

103

Sommerhusby: Farum Overdrev	
Regional lokaliserings: Farum	
Geografiske lokaliserings: Nord for Farum og øst for skoven Farum Lillevang	
Administrativ lokaliserings: Farum by/Farum Sogn, Farum Sognekommune, Farum Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Landevejen Frederikssund-Farum med videre forbindelse til landevejen København-Farum. Fra 1974 Hillerødmotorvejen. Jernbane: København L-Farum (Slangerup) (DSB). Fra 1977: S-bane (DSB) (3 km gang)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikeringsperiode i perioden 1950-1990: 1946-1965	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1951-1989	
Antal sommerhuse 1950-1973: 129	Antal sommerhuse 1974-1989: 45
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Side- og parallelveje til sekundærbivej fra Farum stationsby til Farum Lillevang. Kommer i efterkrigstiden i takt med Farums omdannelse fra stationsby til forstad i det radiale forstadsbånd langs Farum-banen til at henligge som isoleret enklave i forstaden udkant som overgang til det omgivende åbne opland. • Et bebyggelsesadskillende midt liggende fællesareal. • Dagligvarehandel i Farum. • Vand fra eget vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Lokalregulering af bebyggelse m.m.: • Udstykningsdeklarationer fra 1947 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser og fra 1960 desuden med krav om oprettelse af grundejerforening til vejudlæg, etablering af vandværk og udlæg af vandforsyningsnet. • Lokalplan fra 1979 fasholder i overensstemmelse med Regionsplan 1973s førstetageplan 1977-1992 området som sommerhusby i landzone. Ophæves efter borgmester Peter Brixtofte i vid udstrækning forudgående havde givet tilladelse til helårsbosætning ved lokalplan fra 2000, hvorefter området udlægges som byzone. 	

104

Sommerhusby: Ravnsnæs	
Regional lokaliserings: Sydvest for Hørsholm	
Geografiske lokaliserings: Ved Sjælsø	
Administrativ lokaliserings: Ravnsnæs by/Birkerød Sogn, Birkerød Sognekommune/Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til landevejen: København-Helsingør. Fra 1956: Helsingørmotorvejen. Rutebil: Birkerød-Hørsholm (Privat)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikeringsperiode i perioden 1950-1990: (1936-1947)	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1954	
Antal sommerhuse 1950-1973: 125	Antal sommerhuse 1974-1989:
Bystruktur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Tidsmæssigt forskud koncentrisk lagvis bebyggelse fra Sjælsø til side- og parallelveje til primærbivej: Birkerød-Hørsholm. Fra 1955 i stadig større omfang bebygget af enfamiliehuse. Stedlige sommerhuse ombygges fra dette tidspunkt i stigende omfang til enfamiliehuse eller erstattes med sådanne. Overgår til helårsbeboelse i 1982. • Ingen fællesarealer. • Dagligvarehandel i Hørsholm. • Vand fra Sjælsø Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Lokalregulering af bebyggelse m.m.: • Udstykningsdeklarationer fra 1936 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser og mulighed for dannelse grundejerforening til vedligeholdelse af de af udstykkeren udlagte veje og senere til udlægning af vandforsyningsnet. • Lokalplan 1982. 	
Andet: Efter udstykninger fra 1936 bebygges området frem mod 1950 med 63 sommerhuse ved søbredden og i mindre omfang i et bagvedliggende bebyggelseslag.	

105

Sommerhusby: Ubberød	
Regional lokalisering: Syd for Hørsholm	
Geografiske lokalisering: Lie nord for Helsingørmotorvejen	
Administrativ lokalisering: Høsterkøb by/Birkerød Sogn, Birkerød Sognekommune/Kommune, Frederiksborg Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Landevej: København-Helsingør. Fra 1956: Helsingørmotorvejen. Rutebil: København (Hans Knudsen Plads)-Usserød (DSB)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1950	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1950-1969	
Antal sommerhuse 1950-1973: 310	Antal sommerhuse 1974-1989:
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse ved side- og parallelveje til og på begge sider af gennemgående landevej. • Fællesarealer i form af Brådebæk Sø i den nordvestlige del af sommerhusbyen og bebyggelsesopdelende i dens sydøstlige del. Eksisterende sommerhuse udvides til helårshuse eller erstattes i stadig større omfang af sådanne fra midten af 60'erne • Dagligvarehandel i Hørsholm. • Vand fra Sjælsø Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1950 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser og krav om dannelse grundejerforening til vedligeholdelse af de af udstykkeren udlagte veje og senere til udlægning af vandforsyningsnet. • Lokalplan 1999 	
Andet: Mindre udstykninger i slutningen af 40'erne med deraf følgende sommerhusbebyggelse.	

106

Sommerhusby: Østrup Holme	
Regional lokalisering: Syd for Stenløse	
Geografiske lokalisering: Øst for Gundsømagle kirkesognelandsby	
Administrativ lokalisering: Østrup by/Kirkerup Sogn, Ågerup-Kirkerup Sognekommune, Gundsø Kommune, Roskilde Amtskommune.	
Trafikal tilgængelighed: Primærveje til Veksø med forbindelse til landevej København-Frederikssund eller til Tåstrup med forbindelse til landevej København-Roskilde. Rutebil: Tåstrup-Jyllinge (Privat)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1961-1964	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1963-1988	
Antal sommerhuse 1950-1973: 92	Antal sommerhuse 1974-1989: 41
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse ved et mindre vejsystem syd for østgående primærbivej fra Gundsømagle • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i Gundsømagle • Vand fra eget vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer 1961 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser og krav om dannelse grundejerforening til vedligeholdelse af de af udstykkeren udlagte veje og samt etablering af vandværk og udlæg af vandforsyningsnet. 	

107

Sommerhusby: Katrinebjerg Hovmark	
Regional lokalisering: Nord for Sengeløse kirkesognelandsby	
Geografiske lokalisering: Syd for Nybølle landsby	
Administrativ lokalisering: Katrinebjerg hovedgård/Sengeløse Sogn, Sengeløse Sognekommune, Høje Tåstrup Kommune, Københavns Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Tåstrup med forbindelse landevej København Roskilde. Rutebil: Tåstrup-Jyllinge.	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikuleringsperiode i perioden 1950-1990: 1964-1965	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1966-1986	
Antal sommerhuse 1950-1973: 36	Antal sommerhuse 1974-1989: 4
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse langs primærbivej. • Ingen fællesarealer • Dagligvarehandel i Sengeløse • Vand fra Sengeløse Vandværk. El: NESAs Alene sivebrønde/septiktanke. 	

108

HOVEDSTADSMETROPOLENS SYDLIGE DEL

Sommerhusby: Køge Bugts sommerhusbybælte	
Regional lokaliserings: Køge Bugt	
Geografiske lokaliserings: Fra Brøndby Strand til Jersie Strand	
Administrativ lokaliserings: Brøndbyerne, Vallensbæk, Ishøj-Torlunde kommuner, Københavns Amtskommune og Greve Sognekommune/Kommune og Solrød sognekommune/kommuner, Roskilde Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Landevejen: København-Køge. Fra 1972 Køge Bugt motorvejen. Rutebil: København-Køge (DSB). S-bane til Vallensbæk (1972), Hundige (1976), Solrød Strand (1979) og Køge (1983) (DSB)	
Ny sommerhusby: X	Udbygning af sommerhusby fra:
Udmatrikeringsperiode i perioden 1950-1990: Udbygning indenfor allerede udmatrikerede områder	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990:	
Antal sommerhuse 1950-1973: 707	Antal sommerhuse 1974-1989: 26
Bystruktur: Se Del II.	

109

Sommerhusby: Strøby Strand	
Regional lokaliserings: Nordstevns	
Geografiske lokaliserings: Sydsiden af Køge Bugt nord for kirkesognelandsbyerne Valløby og Strøby	
Administrativ lokaliserings: Strøby/Strøby Sogn, Strøby Sognekommune/Præstø Amtskommune, Vallø Kommune/Roskilde Amtskommune	
Trafikal tilgængelighed: Primærbivej til Køge med videre forbindelse af landevejen København-Køge. Fra 1972: Køge Bugt-motorvejen. Rutebil: Køge-Strøby Ladeplads (Privat)	
Ny sommerhusby:	Udbygning af sommerhusby fra: 1919
Udmatrikeringsperiode i perioden 1950-1990: 1952-1962	
Bebyggelsesperiode i perioden 1950-1990: 1956-1989	
Antal sommerhuse 1950-1973: 1.131	Antal sommerhuse 1974-1989: 306
Bystruktur: <ul style="list-style-type: none"> • Tidsmæssigt forskudt koncentrisk lagvis bebyggelse bag den ældre langstrakte ældre bebyggelse. I den vestlige del i form af et større system af side- og parallelveje til gennemgående kystvej og i den østlige del i et smalt bebyggelsesbælte ved side- og parallelveje til samme. Bebygges i 70'erne i stadig stigende grad med enfamiliehuse, hvorved den vestlige del af sommerhusbyen får karakter af pendler by og opgraderes til helårsbeboelse i 2018. • Ingen fællesarealer • Før 1950: Andelsmejeri, olebibliotek, købmandshandel, bank- og sparekasselifialer, badehotel, pensionater og badeetablissemeter. • I efterkrigstiden: To købmandshandler, en bagerforretning, en slagterforretning, et supermarked, et autoværksted med benzintank, et tømmer- og snedkerfirma, en VVS-virksomhed, en vognmandsforretning, et postkontor, to restauranter og et diskotek. • Stevns Camping, privat, med fællesbygning og kiosk, 1966. • Vand fra Strøby Egede Vandværk. El: NESA. Alene sivebrønde/septiktanke indtil kloakring påbegyndes i 1966. 	
Lokalregulering af bebyggelse m.m.: <ul style="list-style-type: none"> • Udstykningsdeklarationer fra 1952 med udstykningsplan med bebyggelsesbestemmelser og krav om dannelse grundejerforening til vedligeholdelse af de af udstykkeren udlagte veje og senere til udlægning af vandforsyningsnet. • Lokalplan 1997. 	

110

APPENDIX VII

Efterkrigstiden: Lokalkommunale dispositioner

Ved siden af de stadig flere regionale dispositioner, der siden 60'erne blev truffet for at håndtere de regionsudfordringer, som fulgte med hovedstadsmetropolens sommerhusbydannelser, opnåede først sognekommunerne og siden primærkommunerne i hele efterkrigstidsperioden større beføjelser til lokal planlægning af og bebyggelsesregulering i disse bydannelser.

Byplanlægning

Op i gennem 50'erne og ind i det følgende årti kom der så meget skred både købstads- og sognekommunernes byplanarbejde, at der for to femtedele af landets areal i midten af 60'erne var udarbejdet dispositionsplaner eller igangsat et arbejde i samme retning. Dette planarbejde var dog fortrinsvis koncentreret til landets tættest bebyggede egne, svarende to tredjedele af dets befolkning.

Ikke desto mindre havde den første efterkrigstids massive urbanisering i de ydre dele af Nordøstsjælland ført til, at et stort antal kommuner ved kysterne ud til Kattegat og Roskilde Fjords nord- og østside i midten af 60'erne havde opnået sammenhængende bebyggelser med mere end 1.000 indbyggere, og dermed var blevet byplanpligtige. Hertil kom, at mange sognekommuner, der ikke var byplanpligtigede, på samme tid enten havde udarbejdet dispositionsplaner eller påbegyndt arbejdet hermed.

Med den byplanlægning, der enten var lovpligtig eller gennemførtes frivillig, blev der hovedstadsmetropolens sognekommuner, som rummede sommerhusbyer, givet mulighed for i højere grad at lokalplanlægge udbygningen af eksisterende og kommende sommerhusbyer først gennem dispositionsplaner, hvorved disse bydannelser i højere grad end tidligere kunne indpasses i sognekommunernes videre fysiske udvikling og i forhold til disses øvrige bymæssige bebyggelser. Når sognekommunerne og senere landprimærkommunerne efter 1970-kommunalreformen siden på grundlag af først dispositionsplaner og senere kommuneplaner nåede til udarbejdelse af byplanvedtægter og efterfølgende lokalplaner, blev sommerhusbyernes næremere indplaceret i kommunens område, ligesom der blev givet særlige bestemmelser for hver af disses bebyggelse og det fastsattes, at de alene måtte benyttes til beboelse, fastsat som natophold, fra 1.4. til 30.9 og uden for dette tidsrum kun til korte ophold i weekends, ferier og lign. Bestemmelsen tilsigtede, at sommerhusbyer ikke glidende overgik til helårsbeboelse.¹¹¹

Af hovedstadsmetropolens sommerhusbyer blev Kattegatkystens sommerhusbybælte i vidst udstrækning i efterkrigstiden genstand for lokalkommunal planlægning. I midten af 60'erne var tre af sognekommunerne blevet byplanpligtigede, mens de øvrige frivilligt havde udarbejdet dispositionsplaner. Planer, der indebar, at der i perioden 1961-1973 for 32 procent af sommerhusene i kystens sommerhusbybælte udarbejdedes byplanvedtægter. Da 59 procent af sommerhusene i den øvrige del af bæltet i årene 1981-1983 blev underlagt lokalplaner, var over 90 procent af sommerhusene ved Kattegatkysten ved udgangen af efterkrigstiden i 1990 blevet gjort til genstand for detaljeret lokalkommunal planlægning. Sammen med de regionale plangreb sikrede den lokalkommunale planlægning, at Kattegatkysten sommerhusbybælte ikke flød yderlige ind i baglandet og fik en forholdsvis ensartet bebyggelsesstruktur.

Ved Roskilde Fjords nord- og østside var samtlige købstads- og sognekommuner i midten af 60'erne enten byplanpligtigede eller havde frivilligt udarbejdet dispositionsplaner. Inden for disse rammer blev dele af de stedlige sommerhusbyer, svarende til 56 procent af sommerhusene, frem til midten af 70'erne underlagt byplanvedtægter, mens de dele, der

omfattede 15 procent af sommerhusene, senere pålagdes lokalplaner. Ved udgangen af efterkrigstiden i 1990 var 71 procent af sommerhusene i sommerhusbyerne ved Roskilde Fjord nord- og østside dermed lokalkommunalt planreguleret, hvorved sommerhusbydannelsen kunne holdes mellem kystlinjen og de uden for løbende og afgrænsende jernbane- og landevejslinjeføringer. Til gengæld kunne denne planlægning, trods intentionerne i den regionale fredningsplanlægning, ikke hindre at sommerhusbyerne i kystbæltet mellem Frederiksværk og Frederikssund fik en mere sammenhængende karakter.

- BYPLANPLIGTIGE KOMMUNER
- IKKE-BYPLANPLIGTIGE KOMMUNER HVOR DISPOSITIONSPAN-MATERIALE FORELIGGER

Byplanpligtige og ikke-byplanpligtige kommuner i 1965 (Sven Illeris: Centraladministration og byplanlægning 1938-ca. 1975, Byplanhistorisk Skriftserie, nr. 73, s. 34.)

I midten af 60'erne var kun to sognekommuner i Hornsherred byplanpligtigede, mens en frivilligt havde udarbejdet en dispositioner. I peiroden 1962-1975 gennemførte byplanvedtægter for syv af Hornsherreds sommerhusbyer. Det svarede til en tredjedel af halvøens sommerhuse, og med tre lokalplaner fra årene 1979-1985 omfattende andre af dennes sommerhusbyer, svarede til en fjerdedel af dens sommerhuse, var knapt 60 procent af sommerhusene i Hornsherreds sommerhusbyer ved udgangen af efterkrigstiden i 1990 underlagt lokalkommunale planregulering. Både i disse tilfælde og hvor, der ikke gennemførtes

sådanne dispositioner, fik bebyggelsen dog en mere udflydende karakter. Mest udtalt i sommerhusbyen Kulhuse, men også i sommerhusbyerne Over Dråby Strand, Dalby Huse, Vellerup Sommerby, Kyndeløse Nordmark og Sydmark og Tørslev Hage, hvor bebyggelsen kom til at strække sig ganske langt ind i baglandet. Til gengæld sikrede den første efterkrigstids regionale fredningsplanlægning, de i forlængelse heraf gennemførte fredninger og arealerhvervelser og siden Hovedstadsrådets efterfølgende sektor- og regionsplanlægning, at der i Hornsherred, i modsætning til Kattégatkystens sommerhusbybælte og den nordlige del af kystbæltet ved Roskilde Fjords østside, dannedes mere afgrænsede, isolerede og fra hinanden med åbent land adskilte sommerhusbyer.

Mindst lokalkommunalt planreguleret blev hovedstadsmetropolens øvrige sommerhusbyer. I form af byplanvedtægter fra peiroden 1964-1976 omfattede syv af 19 sommerhusbyer, svarende til 27 procent af sommerhusene i metropolens øvrige sommerhusbyer. Mest udbredt blev denne planregulering for sommerhusbyer ved søbredder, hvoraf 72 procent af sommerhusene i sådanne pålagdes en byplanvedtægt. Da der alene gennemførtes to lokalplaner i 1979 og 1981 i hovedstadsmetropolens øvrige sommerhusbyer, havde alene 30 procent af disse sommerhuse ved udgangen af efterkrigstidsperioden i 1990 været underkastet lokalkommunal planregulering.¹¹²

Landsbyggelovens lokalkommunale beføjelser

Med efterkrigstidens stadig tiltagende urbanisering i landdistrikter, i form af købstadsforstæder og bebyggelser omkring stations- og landsbyer og i det åbne land fulgte, på trods af 300 sognekommuner havde fået bygningsreglementer, ofte mangelfulde adgangsveje til de nye bebyggelser, vanskelige forhold for kloakering, uhensigtsmæssige placeringer af enkeltbygninger og sammenblanding af forskellige bebyggelsesarter. I det lys og da de eksisterende bygningslove var forældede, nedsattes i 1948 et ministerielt udvalg med henblik på udarbejdelse af en fælles bygningslov, der i form af byggelov for købstæderne og landet, også betegnet landsbyggeloven, blev gennemført i 1960. Ud over en række generelle bestemmelser om bebyggelsers vejanlæg og -planer, højde, omfang, placering på grunde, afstandsforhold, udnyttelsesgrad, vandforsynings- og spildevandsafledningsforhold og et fra 1961 landsdækkende byggeteknisk udspecificerende bygningsreglement, der udvidedes af flere omgange op gennem efterkrigstiden og i årtierne op til og efter årtusindeskiftet, blev købstadskommunerne, hovedstadsmetropolens forstadskommuner og sognekommuner med en samlet bebyggelse med mere end 1.000 indbyggere, og dermed tillige byplanpligtige sognekommuner, tilpligtet at udarbejde en bygningsvedtægt, hvori der efter landsbyggelovens bestemmelser kunne indgå særlige lokalt tilpassede byggeforskrifter. I kommuner med bygningsvedtægt tillagedes sogne- eller byrådet eller kommunalbestyrelsen bygningsmyndigheden, hvortil knyttedes et rådgivende bygningsråd, mens amtskommunerne med et tilsvarende råd udgjorde denne myndighed i landets øvrige sognekommuner.

Ud over de lokale planmuligheder, som størsteparten af hovedstadsmetropolens sognekommuner med sommerhusbyer opnåede op gennem den første efterkrigstid, gav 1960-landsbyggeloven andre beføjelser i den retning og et langt fastere grundlag for byggeteknisk regulering af disse byers enkeltstående bygninger. For så vidt landsbyggelovens plansupplerende beføjelser skulle byplan- og bygningsvedtægtspligtige kommuner på grundlag af dispositionsplanen i de lovpålagte bygningsvedtægter tillige indarbejde byplanmæssige bestemmelser, således at disse i et vist omfang kunne erstatte eller senere kunne danne grundlag for geografisk snævrere byplanvedtægterne. Byplanunderstøttende bestemmelser, der medførte, at disse kommunerne opdeltes i særlige grundkredse med mulighed for forskelligartede byggetekniske forskrifter og byggeområder for bolig, erhverv, blandet bolig- og erhvervsbebyggelse samt sommerhusbebyggelse.¹¹³

Spildevandsafledning

I forhold til landsbyggeloven fra 1960 og dens ledsagende skiftende landsdækkende bygningsreglementers stribe af byggetekniske forskrifter, gav samme lovgivning mulighed for visse lempelser i sommerhusbyer for så vidt rumareal, vinduer, åbne ildsteder, etageadskillelse, væg- og tagkonstruktioner m.m. i sommerhusbyggeriet. Ikke mindst for spildevandsafledningsforholdene blev disse forskrifter lempeligere, idet indretning og benyttelse af afløb fra sommerhusbygninger skulle ske efter Dansk Ingeniørforenings retningslinjer samtidig med, at det, trods tidligere skærpselser for landdistrikterne som helhed, forsat blev muligt efter de lokale sundskommissioners tilladelse at udlede både husholdningsspildevand og afløb fra wc til drænrør og sivebrønde

For i det mindste at opnå en sådan spildevandsafledning i sommerhusbyerne stillede sognekommunerne i den første efterkrigstid ofte krav om kendelser fra en

landvæsenskommissionen om spildevandsforholdenes stedlige ordning inden godkendelse af udstykninger, idet kommunerne efter vandløbslovgivningen kunne kræve, at udstykninger stilledes i bero, indtil en sådan kommission havde behandlet et givet områdes mulige spildevandsafledning. Herudover kunne sognekommunerne indbringe skitseprojekter for fælles spildevandsanlæg for landvæsenskommissionerne, som efterfølgende traf afgørelse om udgiftens fremtidige fordeling på kommunen og grundejere.

Dispositioner, der skulle lede frem til gennemførelse af offentlig kloakering i sommerhusbyerne, og som i særlig grad udmøntedes i den sidste efterkrigstid, hvorved 52 procent af sommerhusene i hovedstadsmetropolen sommerhusbyer inden udgangen af perioden opnåede en sådan spildevandsafledning. Mest udbredt i Kattegatkystens sommerhusbybælte, mindre i sommerhusbyerne ved Roskilde Fjord nord- og østside og mindst i Hornsherred. En væsentlig forudsætning for, at landprimærkommuner kunne planlægge sommerhusbyers spildevandsafledning og- rensning i tilslutning til den samlede spildevands- og byplanlægning koordineret med den lokale vandforsyningsplanlægning. I næste led helt basale lokalkommunale forudsætninger for, at der i den sidste efterkrigstid kunne gennemføres regionale planlægning- og reguleringsdispositioner, der på dette område i større omfang kom til at omfatte hovedstadsmetropolens sommerhusbyer; Del IV, Kapitel 6.¹¹⁴

Udstykningsdeklarationer

Selv om landsbyggeloven fra 1960, i modsætning til de tidligere bygningslove, opstillede rammer for byggemodning i landdistrikter, blev det blot til nogle generelle og luftige bestemmelser i henseende til, at hver bebyggelse skulle have en forsvarlig og tilstrækkelig vandforsyning efter den stedlige kommunale sundhedsvedtægt og efter gældende vandløbslovgivning en tilsvarende tilfredsstillende spildevandsafledning såvel fra den pågældende ejendom som i forhold til de omliggende arealer. I modsætning til byudviklingsplaner for byudviklingsområder stilledes der således ikke nøjere krav om arten og omfanget af byggemodning på landet og dermed heller ikke for den, der skulle gennemføres i forbindelse med udstykninger til sommerhusgrunde.

Forhold der allerede havde skabt og ville kunne skabe betydelige udfordringer i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer i fald, der ikke ved udstykningsgodkendelse blev gennemført tinglyste betingelser for byggemodningen. Uden disse kunne den udstykkende blot lade vejene henligge som traktorspor eller afskrabede jordveje uden grusbefæstning, og var ikke pligtig til at træffe foranstaltninger for så vidt vandforsyning og spildevandsafledning. Utilstrækkelig byggemodning, som kunne stille kommende sommerhusparcelejerne overfor uventede store krav, som skulle opfyldes før kommunerne senere kunne give tilladelse til byggeri.¹¹⁵

Med landets første og største sommerhusbydannelser i hovedstadsmetropolens åbne opland opstod byggemodningsudfordringerne i sommerhusbyer tidligst her i form af: Lemfældigt udlagte veje, fællesbrønde, vandboringer på de enkelte grunde med anvendelse af mere eller mindre avancerede oppumpningsanlæg og uhumsk omgang med husholdningsspildevand og affald, fækalier og urin. For at imødegå miseren oprettede allerede i 1911 en grundejerforening i sommerhusbyen Tisvildeleje, der efterfulgtes af tilsvarende ved Ishøj Strand og Søvang på Amager i årene 1919 og 1920 og siden i årene 1937-1942 af grundejerforeninger i sommerhusbyerne Smidstrup, Vejby og Holløselund strande og Lille Kregme og Asserbo. Alle med det formål at udlægge nye veje med tilhørende vandledningsnet og i nogle tilfælde også at etablere et mindre vandværk.

Med denne foreningsbaserede håndtering af sommerhusbyernes byggemodning var det nærmest givet, at enkelte sognekommunerne allerede i det første befrielsesår anvendte denne model til løsning af udfordringen. Mest gennemgribende ved den store masseudstyknings i Kulhuse i årene 1947-1950, hvor Gerlev-Dråby Sognekommune fik en forsmag på de byggemodningsudfordringer, der snart efter fulgte i efterkrigstidens øvrige sommerhusbyer i

hovedstadsmetropolens åbne opland. I Kulhuse havde udstykkeren alene påtænkt udlæg af små primitive grusveje og ikke truffet foranstaltninger for så vidt mere velrodede vejforhold, vandforsyning, renovation og spildevandsafledning. For at sikre disse helt nødvendige byggemodningsforhold stillede sognerådet således i 1948 krav om, at der på alle ejendommene lagdes en udstykningsdeklaration med henblik på dannelse af grundejerforeninger, som enhver parcelejer skulle være medlem af, og som skulle varetage byggemodningsopgaverne.

En lokalkommunal praksis, der op i gennem efterkrigstiden blev så udbredt, at over 90 procent af sommerhusene i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer blev pålagt stadig mere detaljerede udstykningsdeklarationer. Hovedparten omfattede bestemmelser om, at udstykninger og vejudlæg skulle gennemføres efter en kommunal godkendt udstykningsplan ofte med bestemmelser om grundudnyttelsesgrad, bygningshøjde- og afstand, fællesarealer, beplantning, erhvervsmæssig udnyttelse, benyttelsesperiode m.m. Som følge af udstykningsdeklarationernes planbestemmelser fik sognekommunerne et effektivt plangreb om sommerhusbyernes bebyggelses- og vejstruktur, hvorved disse ofte erstattede egentlige direkte kommunale byplan- og bygningsmæssige dispositioner i form af dispositionsplan, partielt byplanvedtægt, lokalplan, bygningsreglement og bygningsvedtægt. Med den større udbredelse af lokalplaner i den sidste efterkrigstid dannede de oprindelige udstykningsdeklarationer naturlig nok udgangspunkt for disse, der efterfølgende ophævedes ved lokalplanernes endelige politiske gennemførelse.

For så vidt byggemodningsbestemmelser blev udstykningsdeklarationerne tilpasset de lokale forhold og dermed ganske forskelligartede. I de tilfælde, hvor den udstykkende efter udstykningsplanen og dens bestemmelser skulle udlægge veje og hovedvandletningsnet og opnå tilslutning til eksisterende vandværk, blev vejvedligeholdelse alene hovedopgaven for de grundejerforeninger, som indgik udstykningsdeklarationerne, og som samtlige sommerhusejere var pligtige til at være medlem af. Når de udstykkende i forbindelse med udstykningen ikke forpligtigede sig til helt eller delvist at gennemføre disse byggemodningsopgaver, faldt de til gengæld på grundejerforeningerne. Ofte måtte disse udlægge vejene fra grunden eller forstærke de allerede primitivt udlagte veje. Arbejder, der i disse tilfælde ofte ledsagedes af nedlæggelse af hovedvandleddninger i vejene, ligesom grundejerforeningerne i ganske mange tilfælde måtte etablere et vandværk.

I forhold til vejudlæg og vandforsyning blev den del af byggemodningen, som elektricitetsforsyningen omfattede uproblematisk. Udstykningsdeklarationer indskrænkede sig til blot, at fastslå tilslutningspligten til NESAs elektricitetsforsyning, hvilket nærmest gav sig selv. Med de store kraftværker, først Kyndbyværket og siden Asnæsværker, som under I/S Isefjordsværket blev drevet af NESAs, Frederiksberg Kommune og NVE i fællesskab, stod NESAs i forvejen for hele elforsyningen i hovedstadsmetropolen uden for de to hovedstadskommuner, og kunne blot med ganske beskedne investeringer til nedramning af trælmaster og opsætning af lokale transformatorstationer udvide forsyningsnettet i ekspanderende ældre sommerhusbyer eller til de nye, der opstod i efterkrigstiden.

Størst udbredelse fik udstykningsdeklarationerne i efterkrigstiden i Kattégatkysten sommerhusbybælte, idet sådanne på nær enkelte undtagelser lagdes på samtlige sommerhusgrunde. Da udstykkerne i udstykningsdeklarationerne her i overvejende grad pålagdes at udlægge veje og vandforsyningsnet, blev grundejerforeningernes opgaver her indskrænket til vejvedligeholdelse. I de fleste sommerhusbyer var vandforsyningen allerede eller blev det senere sikret gennem tilslutning til eksisterende eller nyetablerede større andeslejede eller kommunale vandværker. Dog ikke i seks af sommerhusbyerne ved Kattégatkysten, hvor grundejerforeningerne i Villingebæk, Dronningmølle og Munkerup i fællesskab dannede Villingebæk Vandværk I/S, mens foreningerne i Stenstrup, Evetofte og Præstelodden hver oprettede sit mindre vandværk.

I sommerhusbyerne ved Roskilde Fjords nord- og østside blev 93 procent af parcellerne i efterkrigstiden pålagt udstykningsdeklarationer og bestemmelser om udstykkernes eller grundejerforeningernes udlæg af veje og hovedvandledningsnet. Da en del af sommerhusbyerne tilsluttedes stedlige private eller kommunale vandværker, blev det alene i de mere isolerede sommerhusbyer, St. Havels og Jyllinge, at grundejerforeningerne måtte etablere vandværker.

Som følge af den senere sommerhusudstyknings- og bebyggelse, og det dermed forstærkede lokalkommunale engement i planlægning og bygningsmæssige regulering, blev udstykningsdeklarationer mest udbredt og regulerende i efterkrigstidens sommerhusbyerne i Hornsherred. Ikke mindre end 99 procent af parcellerne pålagdes således udstykningsdeklarationer med bestemmelser om enten udstykkernes eller grundejerforeningernes udlæg af veje og hovedvandledningsnet. Da Hornsherreds sommerhusbyer i hovedsagen lå isoleret i forhold til eksisterende bebyggelse og dermed ikke kunne tilsluttes disses vandindvindingsanlæg, måtte grundejerforeningerne i vid udstrækning desuden her etablere egne vandværker. Endelig omfattede udstykningsdeklarationerne i Hornsherred i en række tilfælde bestemmelser om håndteringen af en senere kommunal kloakering.

I 16 ud af hovedstadsmetropolens 19 øvrige sommerhusbyer blev 92 procent af det samlede antal sommerhuse underlagt udstykningsdeklarationer fortrinsvis med bestemmelser om grundejerforeningens vejvedligeholdelse, idet udstykkerne i udstykningsdeklarationerne i hovedsagen pålagdes efter en udstykningsplan at udlægge veje og ofte også hovedvandforsyningsnet. I de fleste af disse sommerhusbyer opnåedes vandforsyning fra tidligere eller samtidigt etablerede større andeslejede eller kommunale vandværker. Dog omfattede udstykningsdeklarationerne for tre sommerhusbyer bestemmelser om grundejerforeningens etablering af egne vandværker.¹¹⁶

APPENDIX VIII

Typesommerhuse i den første efterkrigstid

En af de mest markante træk ved efterkrigstidens sommerhusbyer blev sammensætningen af de aktører, der stod bag sommerhusbyggeriet. En sammensætning, der i forhold til sommerhusbyggeriet op til midten af det 20. århundrede ændrede sig markant med den første efterkrigstids sommerhusboom.

Selv om selvbyg både ved opførelse af enfamilie- og sommerhuse også blev ganske udbredt i den første efterkrigstid, faldt andelen af selvbyggede sommerhuse fra 16 procent før midten af århundrede til 10 procent. Samtidig reduceredes andelen af sommerhuse flikket sammen af håndværksmestre mellem de to perioder med 17 procentpoints, mens andelen huse opført med arkitektbistand faldt med 27 procentpoint. Disse forskydninger blev betinget af den meget store rolle, typesommerhuset fik i den første efterkrigstid. Mens kun et beskedent antal byggefirmaer med typesommerhusproduktion alene havde stået bag fem procent af de sommerhuse, der opførtes i mellemkrigstiden og 40'erne, førte den første efterkrigstids sommerhusboom til, at ikke mindre end 55 procent af husene i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer blev tilvejebragt af 67 firmaer, der havde specialiseret sig i produktion af typesommerhuse; heraf 57 danske og ti fra det øvrige Skandinavien.

I begyndelse af den første efterkrigstid var typesommerhusene så små, at de kunne fremstilles på de enkelte virksomheders produktionsområder for siden på blokvogn at blive kørt ud til kundens sommerhusgrund og her at blive sat op på de opstillede piller eller det støbte fundament og færdigmonteret. Her er vognen fra Skarridsø Savværk på vej med et sommerhus til en af hovedstadsmetropolens sommerhusbyer en gang i begyndelsen af 50'erne (Holbæk Arkiverne, Jyderup Afdeling).

Ud over en udbygning af de former for industri, der var opstået før midten af det 20. århundrede, blev den første efterkrigstids anden industrirevolution i særlig grad båret af den

eksportorienterede nicheindustri og den nye hjemmemarksbaserede, men efterhånden også eksporterende, forbrugsvareindustri. 50' og 60'erne kom således til at opvise en perlerække af nye eller ekspanderende industrivirksomheder inden for produktion af ikke blot hårde hvidevarer, tv- og radioanlæg og møbler, men også af parcel- og sommerhuse.

Parcelhuse, der i første omgang opførtes på et traditionel håndværksmæssigt grundlag, men hurtigt blev domineret af forskellige former for elementbyggeri. Sommerhuse, der enten byggedes på virksomhedernes produktionsområde og på blokvogn transporteredes ud til kunderne, eller hvis elementer fremstilledes i produktionshaller for efterfølgende at blive samlet ude i sommerhusbyerne.

Da der i det øvrige Norden havde været en århundreder lang tradition for træhusbyggeri, der både i mellemkrigs- og efterkrigstiden her var et sort marked for sådanne huse og samtidig skabtes store og gennemrationaliserede produktionsvirksomheder på området, kunne der herfra eksporteres kvalitetssommerhuse, som blev særdeles konkurrencedygtige på det danske marked. Særlig svenske, men også norske og i nogen grad finske typesommerhuse importeredes derfor i vidt omfang direkte eller via danske firmaer her til landet samtidig med, at der nationalt opstod et meget betydeligt antal typesommerhusproducenter.

Tabel 1. Procentvis fordeling af antal sommerhuse fra de ti største producenter af typesommerhuse til hovedstadsmetropolens sommerhusbyer, 1950-1973.

Jeppesens Savværk	21,8
Myresjö Hus	17,7
Västkost Stugan	12,8
Skarridsø Huse	11,5
Tectum	3,8
Trelleborg Hus	3,6
Ganløse Huset	3,4
Tårnby Huset	2,7
Anneberg Hus	2,6
Scanda Huse	2,5
Andre	17,6
Total	100

Kilde: Henvisninger under Appendix VII.

De ti store producenter og importører

Af disse kom sommerhuse fra Jeppesens Savværk til at tegne sig for ikke mindre end 22 procent af de typesommerhuse, der i den første efterkrigstid rejstes i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer (tabel 1). Firmaet, der etableredes i metropolforstaden Søborg i Gladsaxe Kommune i den første del af 30'erne og blev det første af sin art i landet, stod allerede i mellemkrigstiden og 40'erne bag en ganske betydelig produktion af små norsk inspirerede laftehuse, blokhuse, med græsbeklædt tag. På det dette produktionsgrundlag blev Jeppesens Savværk med den første efterkrigstids sommerhusboom den største producent af typesommerhuse. Samlet kom virksomheden på landsplan til at stå bag 25.000 sommerhuse, og alene i 60'erne leveredes ikke mindre end 500-700 huse om året.

Baseret på de oprindelige blokhuse producerede Jeppesens Savværk i den første efterkrigstid flere modeller af typesommerhuse nu alle med tagpap. Alt lige fra småhuse på 20 m² med to værelser, men uden toilet, til huse på omkring 60 m² med fire værelser og toilet. Da de mindre sommerhuse blev fremstillet på savværket i Søborg, de større var af en enkelt konstruktion, der hurtigt kunne samles på stedet, alle sommerhusmodeller var uden isolering og fik en simpel aptering, der bl.a. medførte, at køberen selv skulle installere strømførende kabler, stikkontakter, lampesteder og toilet, hørte typesommerhusene fra Jeppesen til de billigere på markedet.

Ud over hovedproduktionen fremstillede virksomheden mindre hytter, redskabsskure med eller uden plads til et lokum og små skure alene beregnet til et sådant. Med denne stærkt varierede

produktion leverede Jeppesens Savværk sommerhusløsninger afpasset købernes forskellige økonomiske formåen, hvilket var afgørende for virksomhedens succes.

Næsten 18 procent af typesommerhusene i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer blev i den første efterkrigstid produceret af Myresjö Huse, der oprettedes i slutningen af 50'erne og i 70'erne flyttedes til metropolforstaden Hedehusene. Myresjö husene leveredes også i forskellige størrelsesmæssige varianter og opførtes i elementer, der blev fremstillet på virksomhedens produktionsanlæg og satte sammen på den enkelte sommerhusgrund. Husene havde ikke den traditionelle ydre sommerhusform, men et moderne snit kendetegnet ved sorte bærende stolper og dragere, lodretsiddende fyrretræsbeklædning i naturfarve og flade tage eller tage med en let rejsning. Da Myresjö husene, hvoraf der på landsplan fremstilledes 8.000, var fuldisolerede og fuldt apterede med toilet og senere bad og kunne leveres med skorsten og pejs, hørte de til de dyrere af periodens typesommerhuse.

Når typesommerhusfirmaerne skulle levere større sommerhuse, blev disse delelementer fremstillet på virksomhedernes produktionsområde for stykvisst at blive kørt ud til kundens sommerhusgrund. Her er vognen fra Skarridsø Savværk på vej ud med et delelement til et nyt Skarridsø Hus i begyndelsen af 50'erne (Holbæk Arkiverne, Jyderup Afdeling).

Godt 13 procent af hovedstadsmetropolens typesommerhuse blev leveret af Västkost-Stugan, der oprettedes i 1932 med produktion Mjögäck mellem Borås og Falkenberg i den sydvestlige del af Småland. Västkost-Stugan, der importeredes direkte til Danmark og havde karakter af et traditionelt svenske bræddebeklædt stolpehuse, fremstilledes tillige i forskellige størrelsesvarianter, men med de fuldisolerede 50- 60 m² store 3 værelses huse med skorsten, toilet og senere også bad som de mest udbredte modeller. Med disse kvaliteter lå Västkost-Stugan prismæssigt i den højere ende på markedets prisskala. Firmaet i Mjögäck producerede i alt omkring 40.000 sommerhuse, hvoraf en meget betydelig del eksporteredes til det nordiske marked.

Den fjerdestørste typesommerhusleverandør til hovedstadsmetropolens sommerhusbyer i den første efterkrigstid blev Skarridsø Huset, der opnåede en andel på knapt en ottendel af metropolens typesommerhuse. Produktionen af Skarridsø Huset, der påbegyndtes af et savværk i stationsbyen Jyderup i Nordvestsjælland i slutningen af 40'erne, og siden samme sted blev videreført af et stort tømrerfirma med hjemsted i metropolforstaden Glostrup, omfattede på landsplan 20.000 typesommerhuse.

Når samtlige dele til et større sommerhus var kørt ud til kundens grund, blev de her samlet til ét sommerhus og færdigmonteret, hvis det indgik i leveringsaftalen. Her er et Skarridsø Hus blevet samlet i en af hovedstadsmetropolens sommerhusbyer, mens folkene fra Skarridsø Savværk er ved at lægge tagpap på. Endnu mangler indsætning af døre og de resterende vinduer og færdigmontering inde i huset (Foto fra starten af 50'erne, Holbæk Arkiverne, Jyderup Afdeling).

Beklædt med blokhusbrædder og med hvide vindskeder, en pæn taghældning, stort tagudhæng og store vinduespartier blev Skarridsø Huset det, der mest svarede til forståelsen af et dansk sommerhus, hvorfor det ofte blev kopieret af de talrige håndværksmestre, der tillige stod bag den første efterkrigstids sommerhusbyggeri. Skarridsø Huset produceredes i tre varianter: Et mindre hus på 39 m² med to værelser, et mellemstort på 50 m² med tre værelser og et større på lidt over 60 m² med 4 værelser. Husene var alle fuldisolerede, udrustet med toilet og ganske hurtigt også med badefaciliteter, og kunne leveres som enten et råhus, hvor køberen selv måtte forestå apteringen, eller et fuldt monteret hus med skorsten. I disse tilfælde lå Skarridsø Huset i den halvdyre ende på markedet.

På femtepladsen blandt de ti mest udbredte typesommerhuse i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer blev med knapt fire procent af disse, de huse der leveredes af Tectum. Mens samtlige af den første efterkrigstids typesommerhuse produceredes på et rendyrket privatkapitalistisk grundlag, blev virksomheden drevet af arbejder- og bondebevægelsens fælles FDB, der som en del af korporationen tidligt havde oprettet en konfektionsfabrik, og i

den første efterkrigstid tillige slog ind på produktion og salg af enkeltformede kvalitetsmøbler gennem FDB Møbler. Tectum, der blev en del af disse FDB-virksomheder, specialiserede sig først i produktion og salg af køkkenelementer og senere toilet- og badeværelsesudstyr, men slog med særlige aftaler med de øvrige nordiske landes forbrugskorporationer og træhusproducenter i 1962 ind på import og salg af typesommerhuse.

Virksomheden startede med salg af en serie svenske typesommerhuse, der slog så godt an, at Tectum kom til at tegne sig for størstedelen af Sveriges eksport af træhuse til Danmark, og at prorammet udvidedes med norske træhuse. Fra omkring 1970 tillige med en ny stor serie af forskellige finske bjælkehuse, i form af tre typesommerhusmodeller og fire hyttemodeller, samt en anden serie af svenske typesommerhuse. Samlet kom Tectums sommerhusprogram til at omfatte 28 forskellige typemodeller med forskellig aptering spændende fra beskedne hytter på 8 m² til store sommerhuse på 84 m². Med aftalerne med de nordiske sommerhusproducenter kunne Tectum levere kvalitetssommerhuse, der lå på et mellemniveau på markedets prisskala.

Også firmaet bag Trelleborg Huset baserede fra 1964 sin virksomhed på import af nordiske typesommerhuse. I dette tilfælde det norske Sandehuset, der kom til at tegne sig for godt tre procent af typesommerhusene i hovedstadsmetropolen sommerhusbyer i den første efterkrigstid. Trelleborghuset, hvoraf der i hele landet opførtes 2.000, leveredes alene i en typemodell. Et 60 m² stort veludstyret blokhus, der med tre værelser, skorsten, toilet og bad lå i den højere ende af prisniveauet på det danske typesommerhusmarked.

Ganløse Huset kom i den første efterkrigstid tillige til at tegne sig for godt tre procent af hovedstadsmetropolens typesommerhuse. Produktionens påbegyndtes i 1962 af Ganløse Savværk, der leverede i alt 2.000 typesommerhuse på landsplan. Husene blev udbudt i to-tre modeller, svingende arealmæssigt mellem 30 og 50 m², havde overvejende falde tage, og var apteret med simple og prisbillige materialer. Alene de store typer havde toiletrum med en størrelse, der gav køberen mulighed for efterfølgende at etablere bedefaciliteter. Ganløse Huset kom dermed til at ligge i en lave ende af prisskalanen på markedet. På samme pris- og kvalitetsniveau lå Tårbyhuset, der fortrinsvis i 60'erne stod for godt tre procent af typesommerhusene i metropolens sommerhusbyer.

De sidste fem procent af de ti mest solgte typesommerhuse i hovedstadsmetropolens første efterkrigstidsperiode fordelte sig nogenlunde ligeligt på Anneberghus og Scanda Huset. Førstnævnte sommerhustype, der blev produceret af virksomheden Annerbergshus, som etableredes i Kungsbacka i Halland i 1947, leveredes første gang til Danmark i 1965 og siden i 1.500 eksemplarer til det danske marked. Til dette fremstilledes kun en ganske dyr type af husene fra Anneberghus. Et 60 m² stort, fuldisoleret hus med tre værelser, toilet og bad. En størrelse og kvalitet, der tillige kendetegnede typesommerhusene fra den dansk producent af Scanda Huset, der dog leveredes i mindre udgaver.

De mange små

Ud over de typesommerfirmaer, der kom på topti-bestsellerlisten af typesommerhuse i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer i den første efterkrigstid, opstod 59 større eller mindre producenter af typesommerhuse, der enkeltvis stod bag en meget lille del af produktionen og importen af de 18 procent resterende typesommerhuse; i gennemsnit svarende til 55 sommerhuse pr. producent (tabel 2). Af disse blev særlig Kalmar Huse, der 1968 påbegyndte produktionen i stationsbyen Bramming i Vestjylland, siden en af de store på det danske typesommerhusmarked. De første huse rejstes i årene i 1968-69, og siden blev det på landsplan til 11.000 eksemplarer. Kalmar Husene leveredes i forskellige størrelser, men var alle fuldisolerede, veludstyrede med toilet og bad og karakteristiske med deres A-form og lave sidehøjde, og lå i den høje ende af prisskalaen på typesommerhusmarkedet.

I samme ende lå Liljehuset, der efter etableringen i 1970 opførtes 2.700 eksemplarer af rundt om i landet. Liljehuset blev i modsætning til de øvrige typesommerhuse ikke præfabrikeret, men opførtes traditionelt på grunden afpasset de stedlige forhold og købernes ønsker om indretning. Safari Huset, der fra 1969 produceredes af et mindre tømrer- og snedkerfirma, og svenske Fribo Hus svarede for så vidt størrelse, kvalitet og fremstillingsmåde til Linjehuset. Hverken i den første eller sidste efterkrigstid blev de tre typesommerhuse videre udredt i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer.

Det blev, i lighed med Kalmar Huset, til gengæld senere typesommerhuse fra to andre producenter: Friness Huset, der fra 1962 siden leverede 3.500 huse på landsplan og Høm Huse, som etableredes i 1949 og slog ind på produktion af såvel enfamilie- og sommerhustypehuse.

Mens hovedparten af den første efterkrigstids typesommerhusene i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer overvejende fremstilledes i metropolens forstæder, Jylland og de øvrige nordiske lande, dannede afsætningsmarkedet i den stedlige sommerhusby og egnens øvrige grundlag for, at der her i to tilfælde opstod typesommerhusproducerende virksomheder. Et entreprenør- og byggefirma i Smidstrup i Kattegatkystens sommerhusbybæte påbegyndte således i 1963 produktionen af det dyre Smidstrup Huset. Huset, der leveredes i flere udgaver, hvoraf det største var på 80 m², rummede fire værelser, bad, toilet og skorsten, opførtes traditionelt på grunden med faldt tag, gasbeton i gavlsiderne og træbeklædning på langsiderne. I den helt modsatte kategori lå det lille og enkle Jægerspris Huset, der i årene 1953-1973 fremstilledes i et beskedent antal af en lokal tømmerhandel med tilknyttet tømrervirksomhed i sommerhusbyen Kulhuse i Hornsherred.

Tabel 2. Øvrige producenter af typesommerhuse til hovedstadsmetropolens sommerhusbyer, 1950-1973

Producenter		
Tømmere og snedkervirksomheder	Importerede	Øvrige
Bistrup Tømmerhandel	Värmland Huse (S)	Ønskehuset
Trekløverhuse	Norsk Træhus (N)	ETO Sommerhuse
Vig Savværk	Kjeldstad Sagbruk (N)	Høm Huse
Tørringe Huse	Kungs Hus (S)	Friberg Hus
Viksjø Hus	Arbo Stuga (S)	H+H Gasbeton
Tønder Hytter	Wardsjö Husene (S)	GM Huse
Skovhusene	Fribo Huset (S)	AM Huset
Seets Huset		Thermik Huset
Heidi Huset		Trybo Typehuse
Skovlunde Huset		BMF Fritidshuse
Hareskovhuse		GNT Huse
Egeskov Feriehuse		Møllebæk Huse
Riviera Husene		OK Sommerhuset
Trivselshuset		Folkehuset
Sass Huset		Polarhus
St. Lyngby Huset		Modulhuset
Nøkke Huset		California
Pandahuset		JH Sommerhus
Helse Huset		Pre Byg
Jægersprishuset		KAB Sommerhuse
Friness Huset		Møllegården
		Kalmar Husene
		Liljehuset

Kilde: Henvisninger under Appendix VII.

Netop tømrer- og snedkervirksomhed dannede grundlag for ikke mindre end 22 andre småfirmaer, der leverede typesommerhuse til hovedstadsmetropolens sommerhusbyer, hvortil føjede sig 24 øvrige firmaer indenfor bygge- og anlægssektoren. Endelig eksporterede syv andre skandinaviske typesommerhusproducenter direkte til metropolens sommerhusbyer.¹¹⁷

De fem største

Nedenfor karakteristiske typesommerhuse fra de fem største leverandører til hovedstadsmetropolens sommerhusbyer i den første efterkrigstid:

Jeppesens Savværk

JEPPESEN HUSE

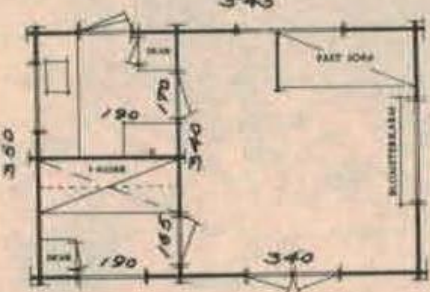
VI KAN ROSE os af, at vi vel nok har Nordens største specialfabrik for præfabrikerede sommerhuse. A/S Jeppesens Savværk, der har solgt sommerhuse i snart en menneskealder, har præsteret det kunststykke at sælge bjælkehuse til Norge og Sverige på trods af, at disse lande har deres egen store produktion af bjælkehuse og selv er ophavsmænd til denne type sommerhuse. Det svarer til at sælge køleskabe på indlandsisen eller sand i Sahara.

Når man besøger Jeppesens udstillingsplads i Søborg og ser de mange dejlige sommerhuse, forstår man den store succes. Repertoiret spænder lige fra gæstehytter på 10 m² til sommerhuse på 72 m². Vi præsenterer her nogle af typerne.

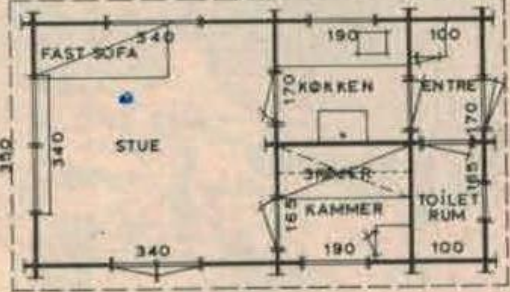
Yderligere oplysninger: (01) Søborg 63.

Forside på en af de beskedne slagsbrochure fra Jeppesens Savværk i 1966 (Jeppesens Savværk A/S).

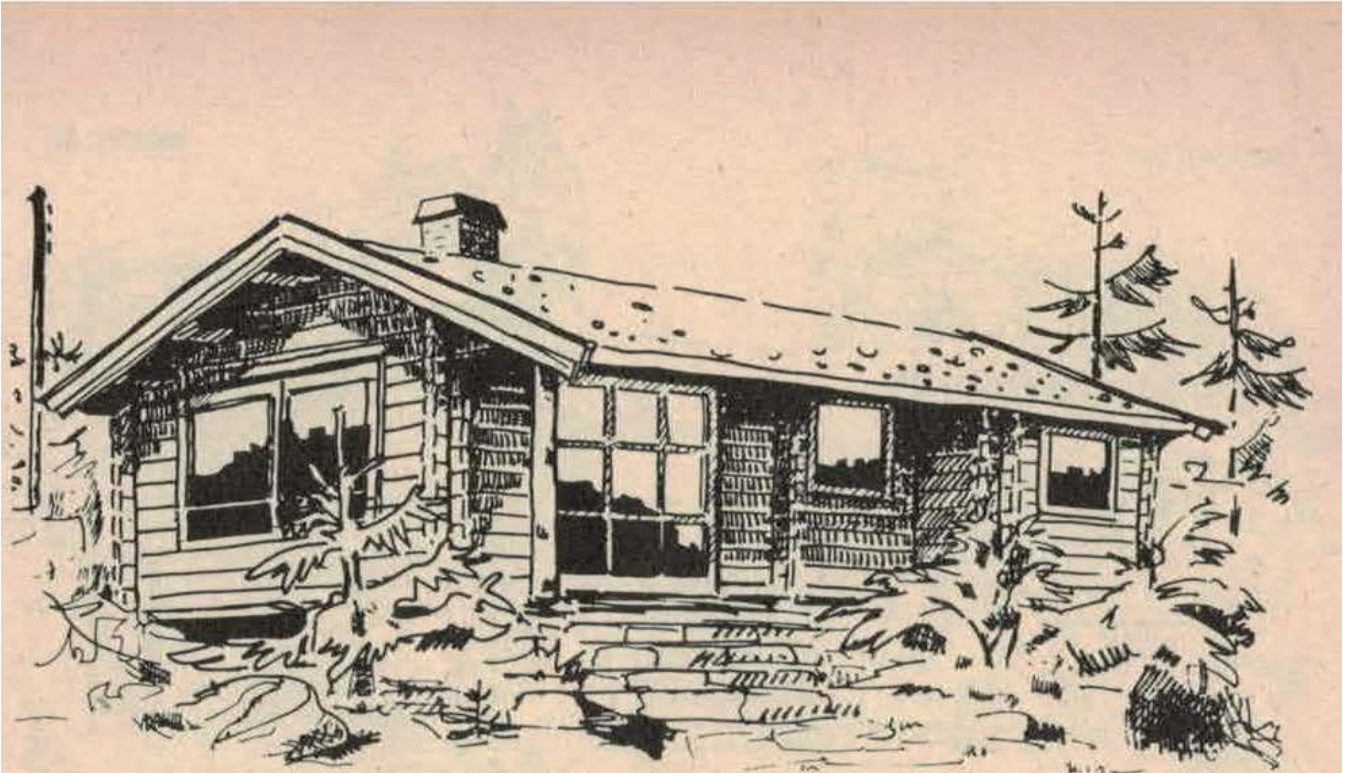

19 m², pris 8.600 kr.

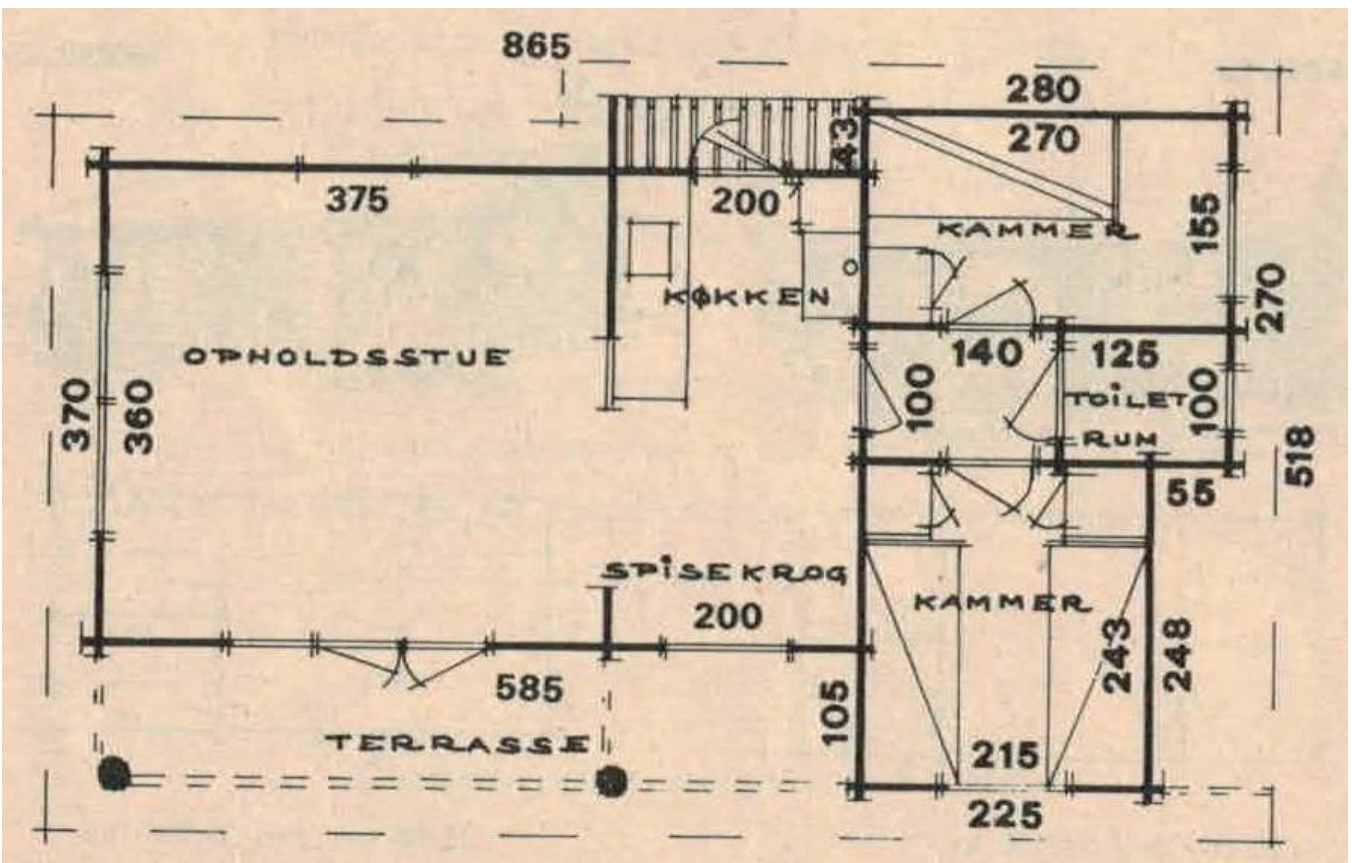
22,75 m², pris 10.600 kr.

Mindre sommerhustyper fra Jeppesens Savværk i 1966 (Jeppesens Savværk A/S).

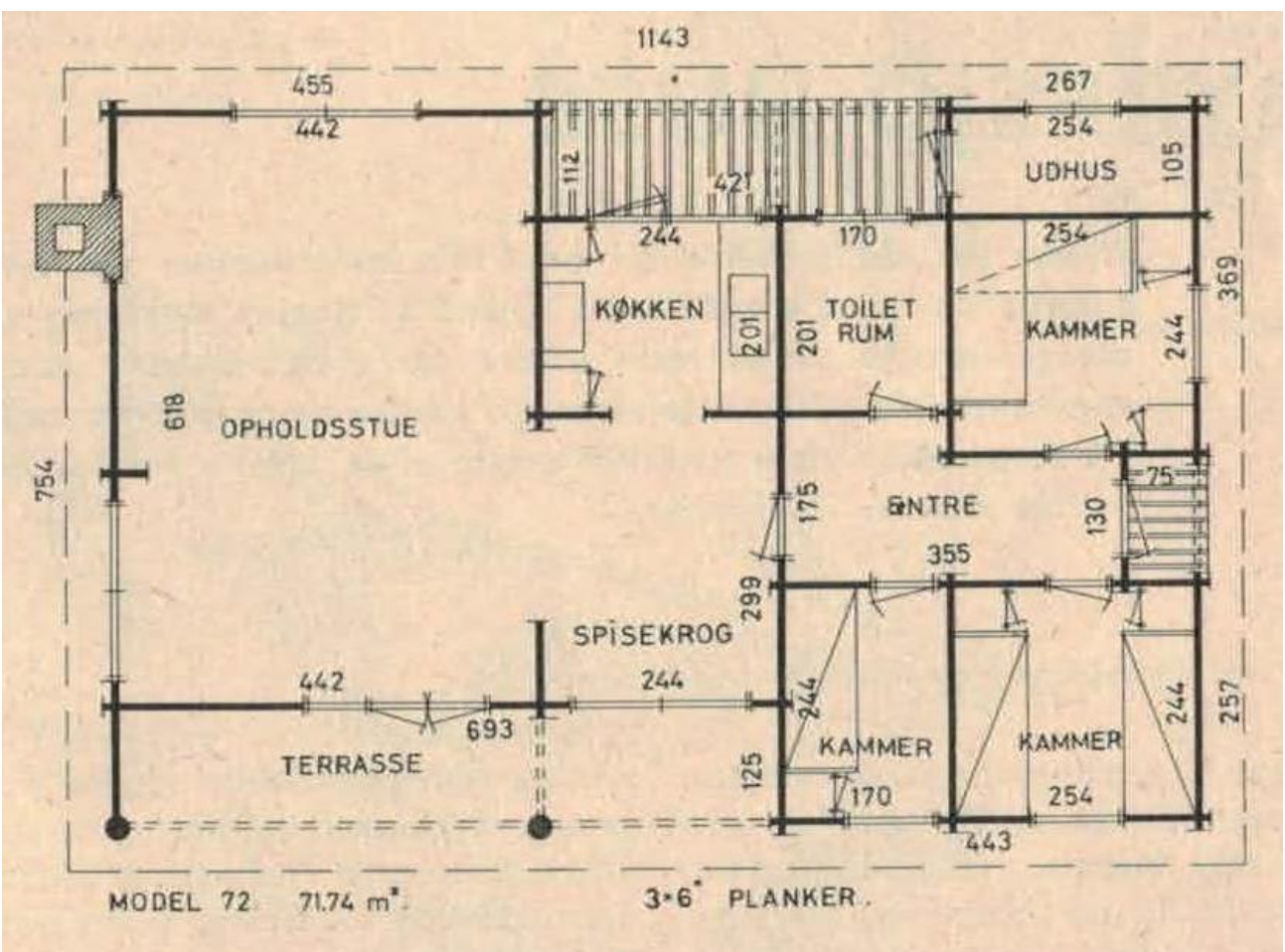
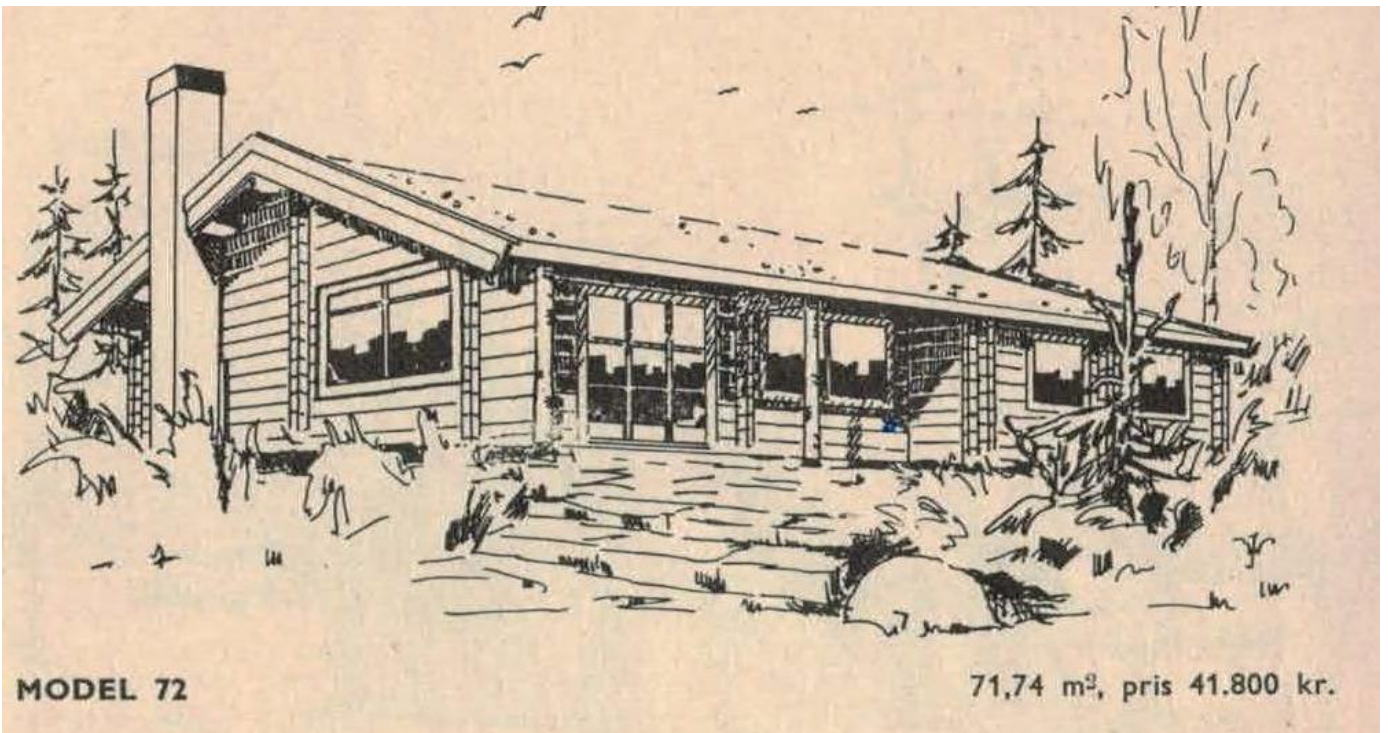

MODEL 35

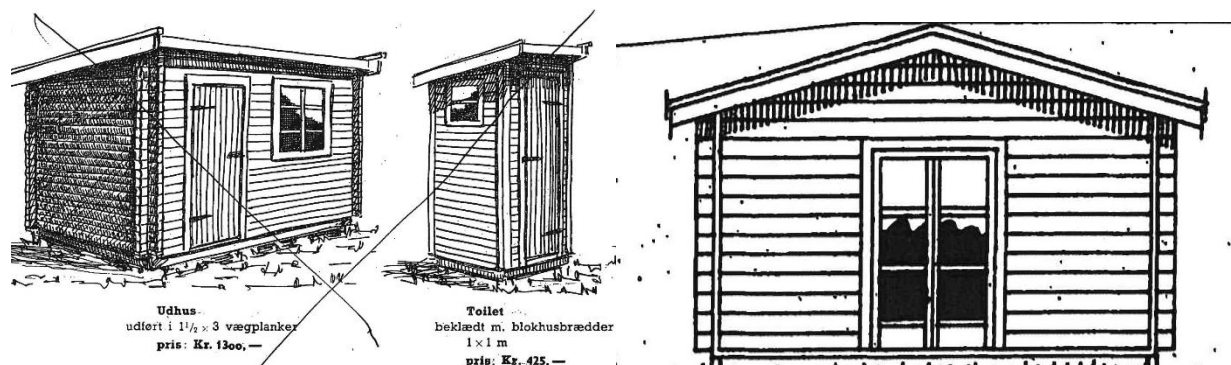
34,60 m², pris 17.500 kr.

Mellemstort sommerhus fra Jeppesens Savværk i 1966 (Jeppesens Savværk A/S).

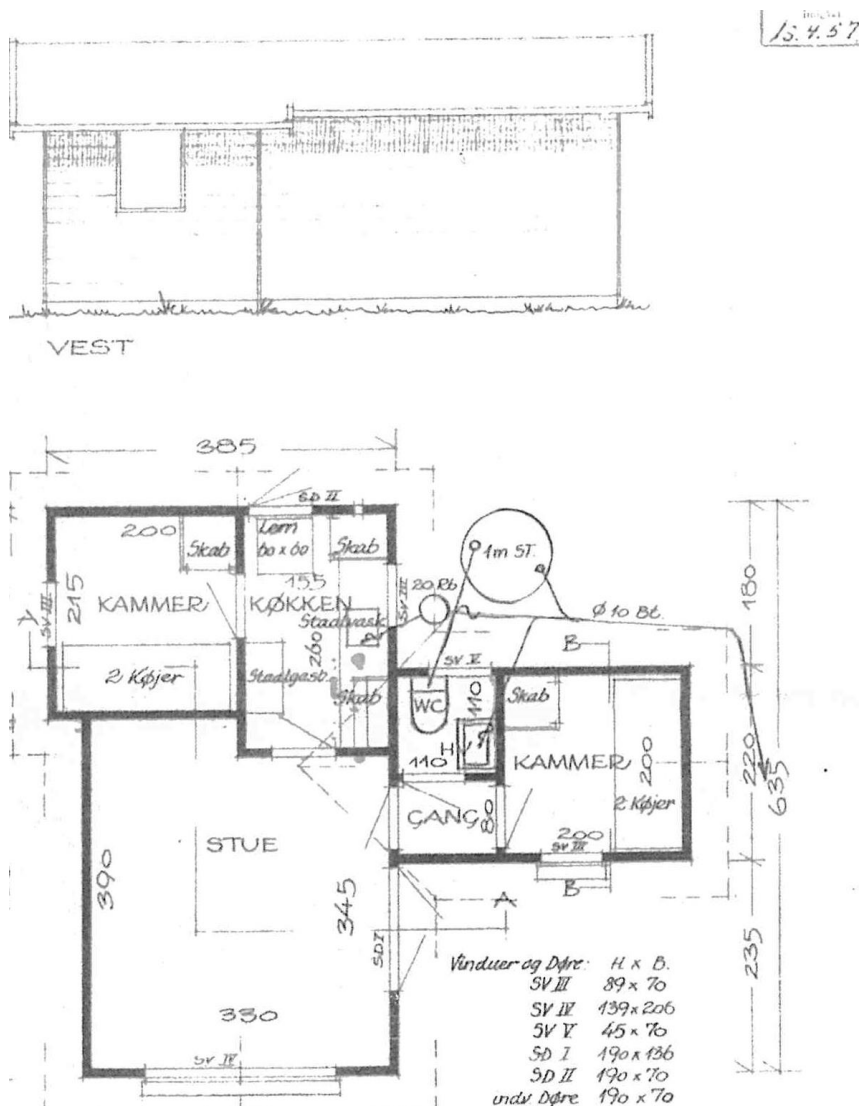

Det største sommerhus, som Jeppesens Savværk leverede i 1966 (Jeppesens Savværk A/S).

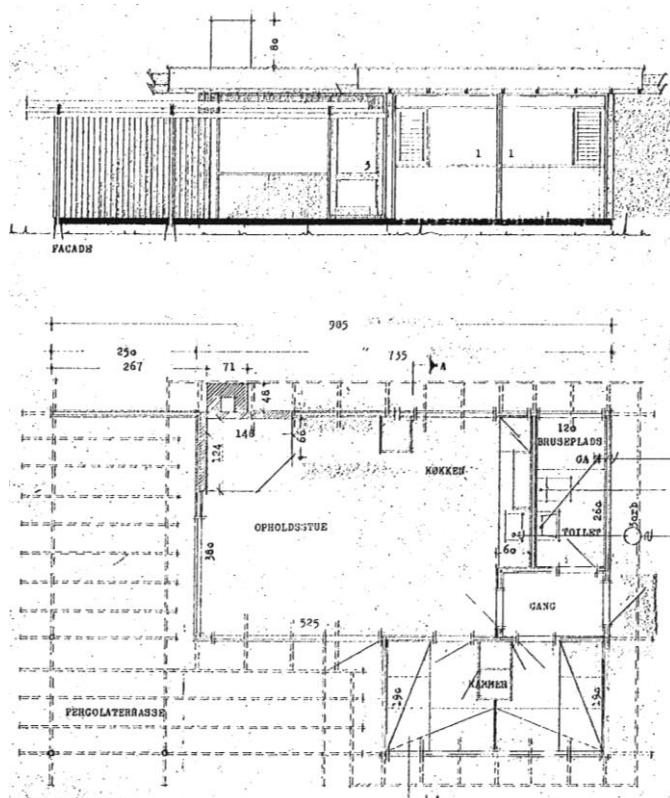

Ud over egentlige typesommerhuse var Jeppesens Savværk leveringsdygtig i forskellige former for skure og små blokhuse. Små bygninger, som ofte blev stillet op på sommerhusparcellerne til overnatning og opbevaring af redskaber og værktøj, inden der var midlet nok til at opføre et egentligt sommerhus. Her nogle fra 1965 (Frederikssund Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

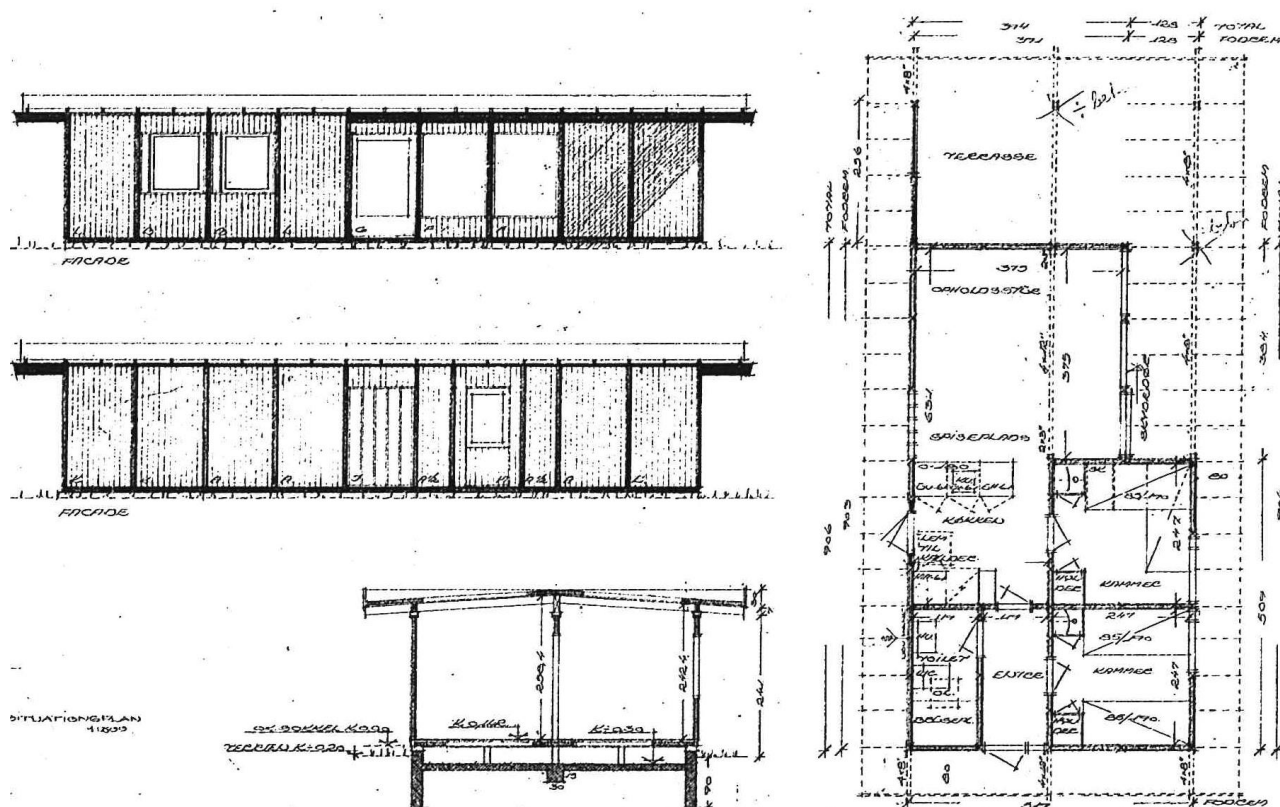
Myresjö Hus

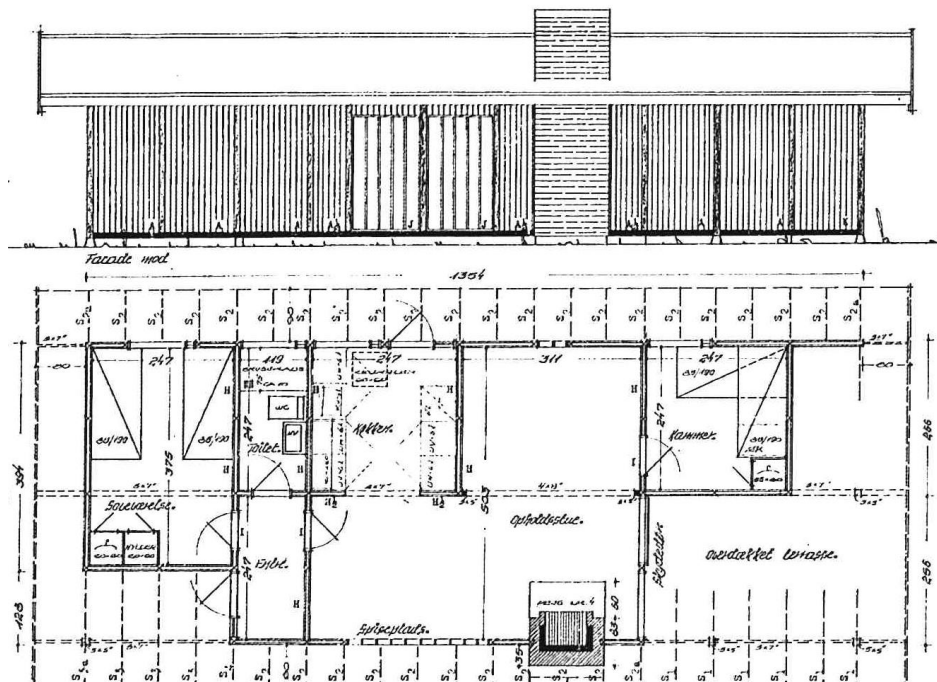
Myresjö Hus' tidligste modeller havde mere karakter af almindelige sommerhuse, som f.eks. leveredes af Västskust Stugan og Skarridsø Savværk. Her en af modellerne, der opførtes i Dronningmølle i 1957 (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Mindre model fra Myresjö Hus med faldt tag opført i sommerhusbyen Tørslev Hage i 1964 (Frederikssund Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

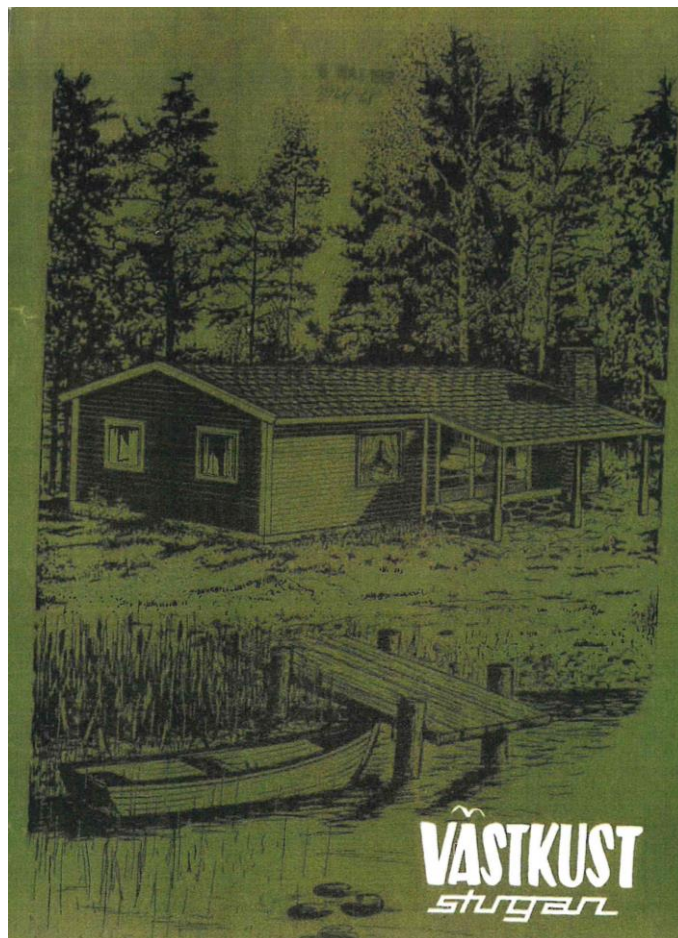

Stor model fra Myresjö Hus med faldt tag opført i sommerhusbyen Tørslev Hage i 1969 (Frederikssund Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

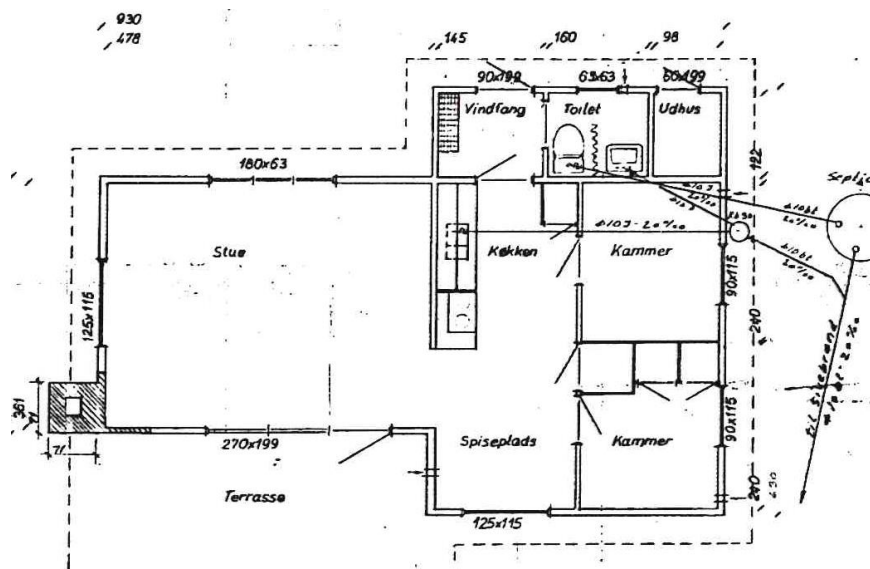
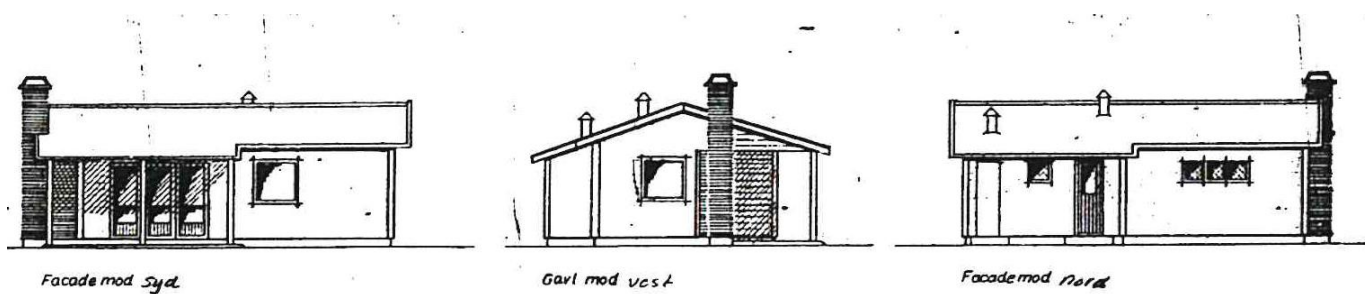

Større model med tag med svag rejsning fra Myresjö Hus opført i sommerhusbyen Over Dråby Strand i 1968 (Frederikssund Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Västkust Stugan

Forside på salgsbrochure fra Västkust Stugan i 1965 (Västkust Stugan AB)

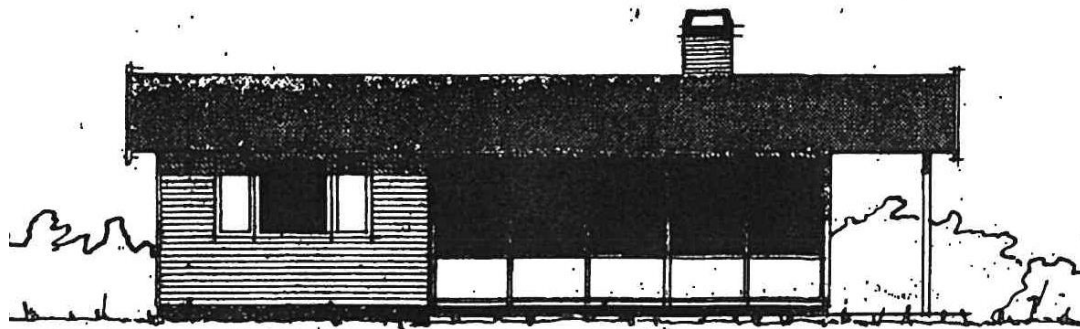

Den mellemstore model på 46 m² blev den mest udbredte af Västkost Stugans typesommerhuse i hovedstadsmetropolens sommerhusbyer. Her i den udgave, som den i 1965 opførtes i sommerhusbyen Asserbo. (Halsnæs Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

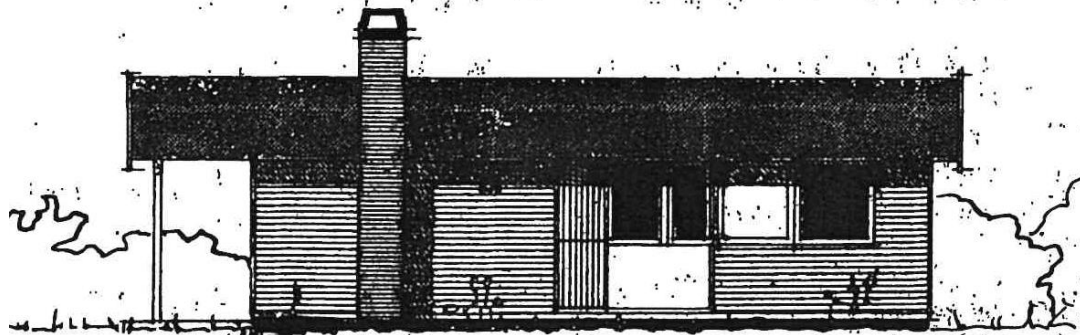
Skarridsø Huse

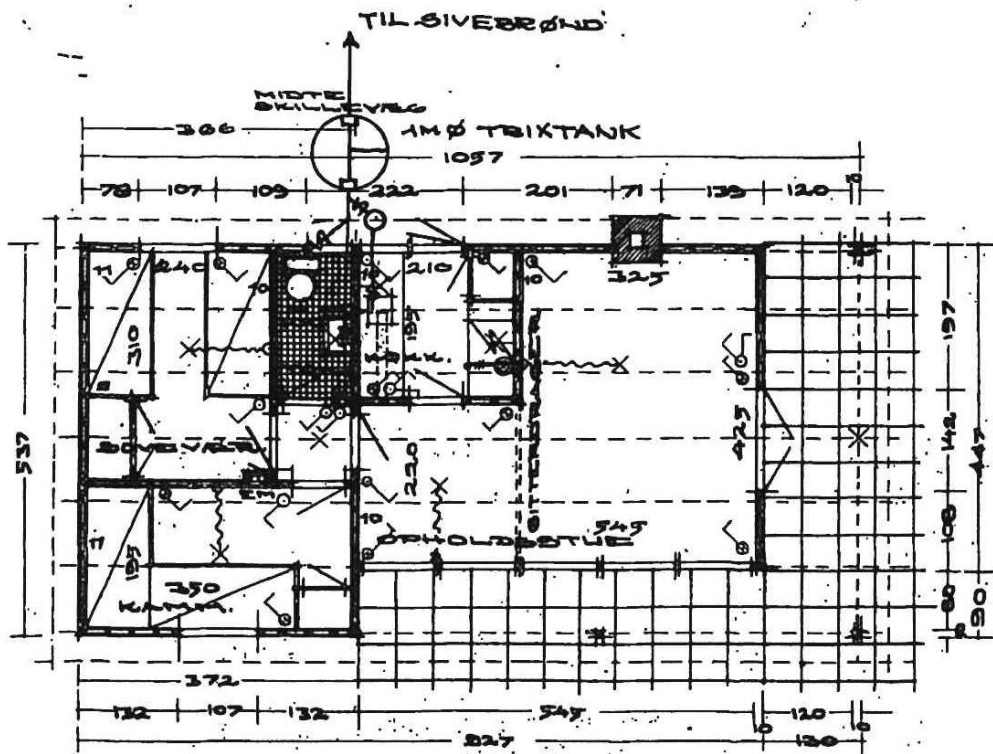
Skarridsø Savværk leverede i den første tid forholdsvis små typesommerhuse. Her et udstillingshus i 1950 (Holbæk Arkiverne, Jyderup Afdeling).

FACADE MOD

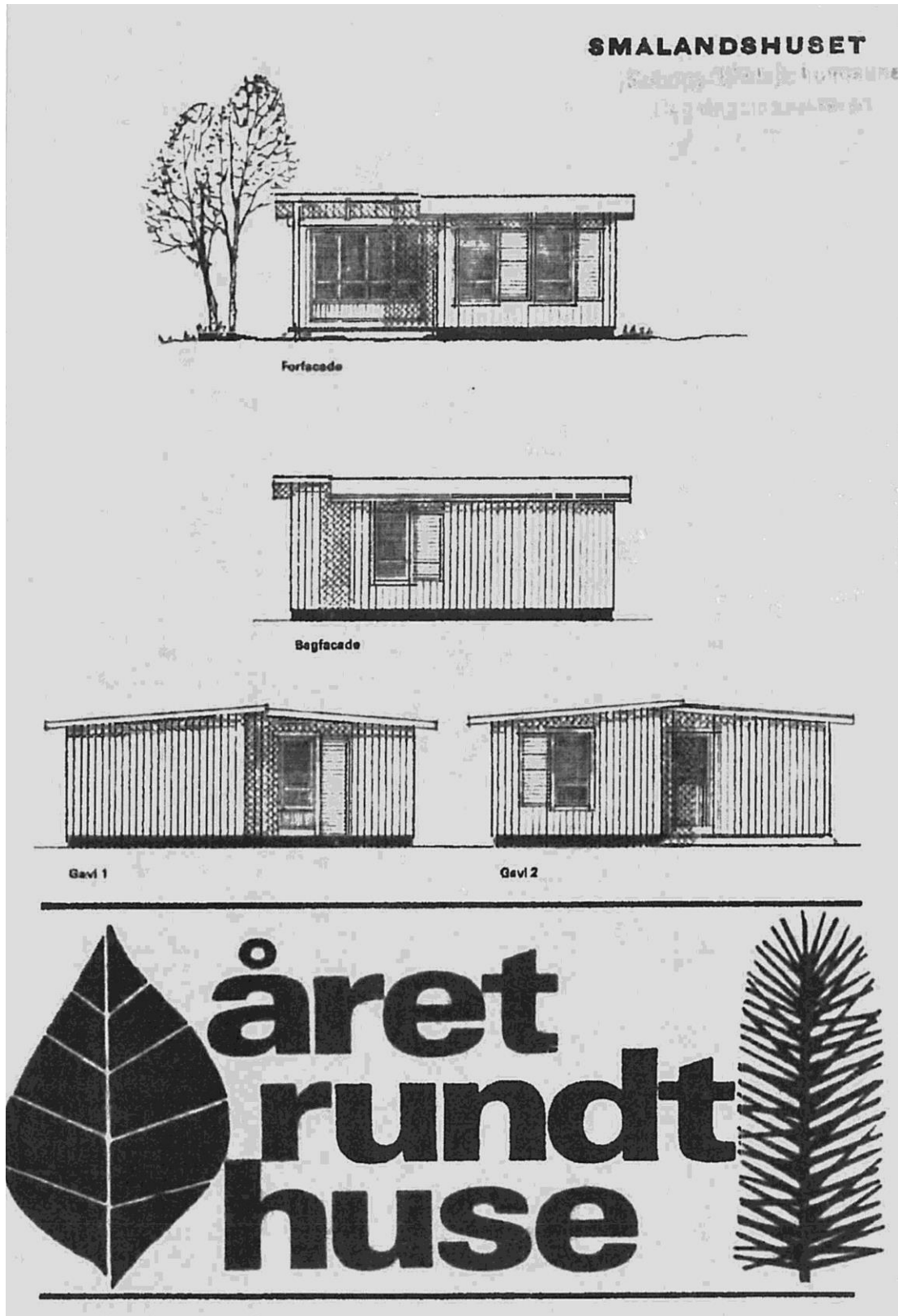

FACADE MOD

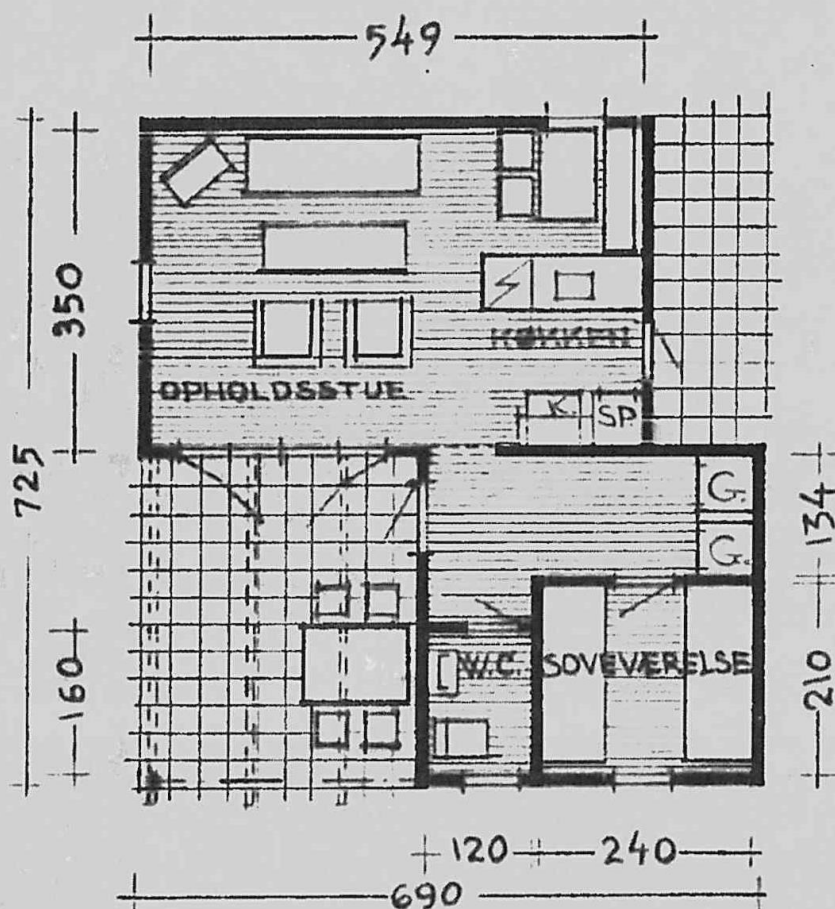
Skarridsø Huses mellemstore model, som det rejstes i sommerhusbyen Kyndeløse Sydmark i 1962 (Lejre Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>).

Tectum

FDB stod gennem virksomheden Tectum for import af forskellige typesommerhuse fra Skandinavien. Her salgsbrochuren for et af dem: Det svenske Smålandshuset, som opførtes på en grund i sommerhusbyen Munkerup i 1963 (Gribskov Kommune digitale byggesager, <https://www.weblager.dk/>)

SMALANDSHUSET

STANDARD UDSTYR

KØKKEN:

Stålbord med vask på 1,20 m længde og underskabe med skuffer, hylder og gryderiste. Overskab til porcelæn. Spisekammer højde 2,07 m.

ENTRÉ:

Garderobe- og linnedskab, højde 2,07 m.

SKODDER:

Alle vinduesskodder er til at lukke.

MAL-OVERSIGT

Bæbygget areal	34,90 m ²
Stue m. spiseplads	15,85 m ²
Køkken i stuen	3,35 m ²
Soveværelse	5,00 m ²
WC	1,92 m ²
Entré	5,35 m ²
Loftshøjde ved ydervægge	2,13 m
ved indervæg	2,40 m
Pergola foran stuen	11,00 m ²

PRIS

Smalandshuset koster i elementer, leveret frit på grunden. Excl. oms kr. 14 -

Desuden kan leveres i samme høje kvalitet et annex til gæsteb brug på 11,10 m².

Alle priser er excl. opstilling, fundamenter, el og vand samt afløbsinstallationer, tagrender, linoleum, maling og udvendige trapper.

TECTUM

TORINGE HUSE - ENFORHANDLING FOR DANMARK: TECTU a.m.b.a.

Noter:

- ¹ Christian Wichmann Matthiessen: Byernes roller i bysystemet –et globalt perspektiv, Den faste Femern Bælt-forbindelse, 2016, s. 122-136. Boris Brorman Jensen: Den østjyske millionby, 2017, s. 127-131. Paul Hohenberg og Lynn Hollen Lees værk The Making of Urban Europe 1000-1950. 1985, s. 50-72.
- ² Christian Wichmann Matthiessen: Byernes roller i bysystemet –et globalt perspektiv, Den faste Femern Bælt-forbindelse, 2016, s. 123.
- ³ Harold Carter: The Study of Urban Geography, 1995, s. 26, 34, 50 og 96-98.
- ⁴ Christian Wichmann Matthiessen: Byernes roller i bysystemet –et globalt perspektiv, Den faste Femern Bælt-forbindelse, 2016, s. 122-136. Boris Brorman Jensen: Den østjyske millionby, 2017, s. 127-131. Paul Hohenberg og Lynn Hollen Lees værk The Making of Urban Europe 1000-1950. 1985, s. 50-72.
- ⁵ Boris Brorman Jensen: Den østjyske millionby, 2017, s. 127-131. Christian Wichmann Matthiessen: Byernes roller i bysystemet –et globalt perspektiv i Den faste Femern Bælt-forbindelse, 2016, s. 122-136. Klaus Segbers: The Making of Global City Regions, 2007, s. 1-9. Paul Hohenberg og Lynn Hollen Lees værk The Making of Urban Europe 1000-1950. 1985, s. 50-72.
- ⁶ <https://translate.google.com/translate?hl=da&sl=en&u=https://www.lincolinst.edu/publications/articles/americas-megapolitan-areas&prev=search&pto=aue> Gregory K. Ingram: Defining Metropolitan and Megapolitan Areas, Lincoln Institute of Land Policy, 2014. https://www.lincolinst.edu/sites/default/files/pubfiles/2488_1835_Ingram%20WP14G11.pdf
- Jean Gottmann: Megalopolis: The urbanized northeastern seaboard of the United States. New York, 1961.
- ⁷ Christian Wichmann Matthiessen: The Oresund Region. Large Scale Cross Boundary Infrastructure as a Driving Force Behind Organisational Change: Regional Integration i Transport and Land-Use Policies: Innovation in Institutional Arrangement for Coordination, 2000, s. 107.
- ⁸ Stefan Berger: Was is Das Ruhrgebiet? Eine historische Standortbestimmung i Aus Politik und Zeitgeschichte. Ruhrgebiet i Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung, årgang 69 1-3/2019, s. 4-12. Simona Iammarino m.fl.: Regional inequality in Europa: Evidence, theory and policy implications, Utrecht University, 2019.
- ⁹ Simona Iammarino m.fl.: Regional inequality in Europa, 2019, s. 2-25.
- ¹⁰ Hovedstadsmetropolen efter 1945, (red: Henning Bro m.fl.), 2011 og Den grønne metropol, (red. Caspar Christiansen m.fl.), 2016 Hovedstadsområdet kulturhistoriske Arkiver, 2011. Christian Wichmann Matthiessen: Storkøbenhavn i Geografisk Orientering, nr. 4, 1981, Ændringer i forudsætninger for hovedstadsregionens planlægning, Geografisk Orientering, nr. 3, 1977, Ændringer i hovedstadsregionens planer, Geografisk Orientering, nr. 5, 1977, Hovedstadsregionens planer, Geografisk Orientering, nr. 4, 1978, Danske byers vækst 1801-1982, 1985, Danske byers folketal 1801-1981, Statistiske Undersøgelser, nr., 42, 1985, Danske byers vækst, Atlas over Danmark, serie II, bd., 3, 1985 og Giv regional magt til København, Berlingske Tidende, 18.10.2004. Hans Thor Andersen: Bypolitik i Danmark efter 1960 i historisk perspektiv i Den moderne by, Århus 2006, Hans Thor Andersen m.fl.: The fall and rise of metropolitan government in Copenhagen, GeoJournal, 2002, nr. 58, Hans Thor Andersen og Christian Wichmann Matthiessen: Metropolitan Marketing and Strategic Planning: Mega Events. A Copenhagen Perspective, Geografisk Tidsskrift, bd. 96, 1995, The emerging Danish government reform- centralised decentralisation, Urban Research & Practice, bd. 1, nr. 1, 2009, s. 1-17. Nr. 11,1, Dec, 2008. Hans Thor Andersen og Johan Jørgensen: Urban competition and regeneration strategies examined inside out, Spartial development in Europe, Miljøministeriet, 1995.
- ¹¹ Krogbak, Jacob, Henrik Harder, Peter Bro Nielsen og Tomas Sick: Analyse af interaktion og i trafik i Østjylland, WP 02: Kortlægning af lokaliseringmønstre i det østjyske bybånd, 2008: <http://docplayer.dk/22621660-Aalborg-universitet-analyse-af-interaktion-og-infrastruktur-i-oestjylland-wp-02-kronbak-jacob-harder-henrik-bro-peter-nielsen-thomas-sick.html>
- ¹² Tom Nielsen, Boris Brorman Jensen og Holger Bisgaard: På vej mod et strukturbillede for Østjylland, 2019, s. 13-25, https://www.byplanlab.dk/sites/default/files/Pa_vej_mod_et_strukturbillede_for_Oestjylland_komp_Skaermvisning.pdf
- Tom Nielsen og Boris Brorman Jensen (red): East Jutland Million-City, 2029 <https://adk.elsevierpure.com/da/publications/east-jutland-million-city>
- ¹³ Sebastian Fogh Nordentoft: Danske byers udvikling under afindustrialiseringen 1960-2001, Specialeafhandling, Aarhus Universitet, 2009,
- ¹⁴ Henrik Mølgaard Frandsen: Infrastruktur og erhvervsudvikling i Østjylland siden 1945, Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet, 2010.
- ¹⁵ Henrik Mølgaard Frandsen: Aarhus Kommunes etablering af en politisk rammestruktur for den østjyske byregion, Erhvervshistorisk Årbog, nr.1, 1027, s. 86-88.
- ¹⁶ Danmarks Byregioner, Miljøministeriet, 1992, s. 8-10. Vækst og byregioner, København, Aarhus, Odense, Aalborg, Esbjerg og Randers kommuner, 2013, s. 6-8. Segbers, Klaus: The Making of Global City Regions, 2007, s. 9-18.
- ¹⁷ Orvar Löfgren: Regionauts. The transformation of cross-border regions in Scandinavia. European Urban and Regional Studies, nr. 15,3, 2008, s. 195-209. O´Delle: Øresund and Regionauts. European Studies, nr. 19, s. 31-53. Hans Thor Andersen og Christian Wichmann Matthiessen: Metropolitan Marketing and Strategic Planning: Mega Events. A Copenhagen Perspective, Geografisk Tidsskrift, bd. 96, 1995, s. 75-76.
- ¹⁸ Chicago-skolen er en samlet betegnelse for den forskergruppe ved byens universitet, der på den tid står bag en række sociologiske bystudier. Med dette udgangspunkt forblev Chicago-skolen op gennem efterkrigstiden et centrum for sådanne studier.
- ¹⁹ E.W Burgess: The Growth for the City i P.E. Parker (red.): The City, 5. udgave 1967. Ole Degn: Urbanisering og industrialisering, 1978, s. 81-85
- ²⁰ Chauncy D. Harris og Edward L. Ullmann: The Nature og Cities i The Annals of the American Academy of Political and Social Science, bd. 242, 1945, s. 7-17.

²¹Edward Soja: *Postmetropolis*, 2000, s.86-94. Citat, s. 88.

²²Sefan Berger: *Was is Das Ruhrgebiet? Eine historische Standortbestimmung i Aus Politik und Zeitgeschichte*. Ruhrgebiet i Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung, årgang 69 1-3/2019, s. 4-12. Henning Bro. Øresundsmetropolen. Historien bag den interskandinaviske byregion, 2019, s. 127-202.

²³Z. Sgao: *The New Urban Area Development*, Springer Verlag, Berlin/heidelberg, 2015, s. 23-30.

²⁴Erik Strøjer Madsen mfl.: *Økonomi. Principper. Politikker. Perspektiver*, 1982, s. 18-31.

²⁵Strøjer Madsen mfl.: *Økonomi. Principper. Politikker. Perspektiver*, 1982, s. 35-43, 50-57, 67-90, 105-107, 156-167, 260-264.

²⁶Erik Rasmussen: *Komparativ politik*, 1971, s. 83-94

²⁷Dansk velfærdshistorie (red. Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen og Niles Finn Christiansen), bd. 1-6, 2010-2013. Værket belyser først og fremmest det sociale område i bredeste forstand og til dels sundhedsvæsenet og dele af arbejdsmarkedspolitikken. Boligområdet og uddannelses-, kultur- og fritidsområderne, der normalt anses som andre af velfærdsstatens søjler, tages derimod ikke op til behandling. Det samme gælder velfærdsstatens varetagelse af de almene produktionsbetingelser og samfundsregulerende opgaver.

²⁸For så vidt angår Gösta Esping-Andersen velfærdsstatsanalyse, henvises til dennes værker under note 39.

²⁹De vigtigste politologiske velfærdsstatstyper og forklaringsmodeller for velfærdsstatens udvikling og fremtrædelsesform er nærmere beskrevet i Henning Bro m.fl.: *Produktion og fordeling i velfærdsstaten*, 1993, s. 14-21 og 168-174. De historiske velfærdsstatsanalyser omfatter blandt andet: Sv. Aa. Hansen: *Økonomisk Vækst*, bd. I-II. Samme og Ingrid Henriksen: *Dansk socialhistorie*, bd. 6 og 7. Ud fra en lignende historieopfattelse er de nordiske velfærdsstater af tyskeren Peter Flora blevet set som et mekanisk svar på industrialiseringen og det sociale opbrud og den politiske mobilisering, der fulgte med. Da industrialiseringen og urbaniseringen slog tidligst igennem i Danmark, viste kimen til velfærdsstaten sig også tydeligst her – jf. Peter Flora: *The development of welfare states in Europe and America*, New Brunswick, 1981. I Søren Mørchs, *Den nye Danmarks historie 1880-1960*, fra 1982, er det alene teknologien og produktiviteten, der er forudsætningen for velfærden, mens den offentlige administration nærmest er udviklet uden mål og midler fra de politiske aktører side. I *Antologien 13 historier om den danske velfærdsstat*, 2003, s. 147, fastslår Niels Finn Christiansen og Klaus Petersen i artiklen: *Socialdemokratiet og den danske velfærdsstat: "Man kan ikke forestille sig og forklare den danske velfærdsstats historiske udvikling uden Socialdemokratiet og den socialdemokratiske arbejderbevægelse"*. På same linje ligger Gösta Esping-Andersen: *Social Class, Social Democracy and State Policy*, Kbh. 1980. Samme: *Politics and markets. The Social Democratic Road to Power*, New Jersey 1985. Samme: *Jæmlikhet, effektivitet og makt. Socialdemokratisk velfærdspolitik*, Socialdemokratis samhälle 1889-1989, Stockholm 1989. Samme: *The three worlds of Welfare capitalism*, New Jersey 1990. Sammen med Walter Korpi: *Social Policy and Class Politics in post-war capitalism, Order and conflict in contemporary capitalism*, Oxford 1984. Eksempler på marxistisk-materialistiske tilgange er Helle Otte m.fl.: *Socialpolitikken i Danmark 1891 til 1977* i *Den jyske Historiker*, nr. 10, 1977, eller Ivar Hornemann Møller: *Klassekamp og sociallovgivning 1850-1970*, Kbh. 1981, samme: *Klassernes magt 1850-1970*, Kbh. 1983, samme: *Den danske velfærdsstats tilblivelse*, Frederiksberg 1994, samme: *Velfærdsstatens udbygning*, Frederiksberg 1994 samt Søren Kolstrup: *Velfærdsstatens rødder*, 1997.

³⁰Behandlingen ovenfor og i det efterfølgende baserer sig på Kolstrup: *Velfærdsstatens rødder*, s. 29-30, 40-340.

³¹Afsnittet bygger på den litteratur, der er angivet i note 76

³²Svend Aage Hansen: *Økonomisk Vækst i Danmark*, bd., II, 1983, s.9-89. Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen: *Sociale brydninger 1914-1939*, s. 1980 15-398. Jørn Henrik Pedersen: *Mellem skøn og ret*, *Dansk Velfærdshistorie*, bd., 2, 2011, s. 40-81. Jørn Henrik Pedersen: *Velfærdsstaten i støbeskeen*, *Dansk velfærdshistorie* bd., 3, 2011, s. 11-71, 155-173, 221-233, 33-356, 451-473. Henning Bro: *Hovedstadsmetropolens sociale boligbyggeri*, *Arbejderhistorie*, nr. 2, 2013, s. 62-69

³³Velfærdsudgifter forstået som den totale buket af indkomstoverførsler og offentlige serviceydelser og institutionstilbud inden for social- og sundhedsområdet, undervisning og uddannelse, børn og familie, kultur- og fritidsområdet, boligsektoren, ungdomsområdet.

³⁴Bag boligpolitikken yderligere opprioritering i det første efterkrigsår lå ikke alene den meget omfattende boligmangel på 60.000 boliger, der på landsplan var realiteten i befrielsesåret, men også en række aktuelle problemer på boligmarkedet. På produktionssiden: knaphed på byggematerialer og faglært arbejdskraft, et højt omkostningsniveau, realkreditinstitutternes meget forsigtige udlånspolitik og en byggesektor med et utidssvarende og håndværksbaseret produktionsapparat. På efterspørgselsiden: øget vandring fra land til by, befolkningstilvækst, 20'ernes store fødselsårsgange der nu kastedes ud på boligmarkedet, samt det familiemønster, der havde været under udvikling op gennem mellemkrigstiden: flere førhen gifte og unge ugifte, der søgte en selvstændig bolig. Over for de vanskeligheder var der som udgangspunkt betydelig afstand mellem de politiske aktører. De borgerlige partier, arbejdsgiver-, erhvervs- og grundejerorganisationerne ønskede tilbagevenden til et frit boligmarked og et nærmest enerådende privat byggeri. På den anden side stod Socialdemokratiet og forestillede sig en yderligere planmæssig løsning af boligspørgsmålet under ledelse af samfundets egne organer eller under dets direkte kontrol form af omfattende byggestøtte, huslejetilskud, huslejerregulering, saneringslovgivning m.m. Trods det ideologiske spænd blev boligpolitikken på landsplan, fra befrielsesåret og til et stykke op i 50'erne, præget af betydelig konsensus. I lyset af den politiske radikaliserings lige efter krigen og den udbredte boligmangel måtte man fra borgerlig side, af hensyn til den sociale og politiske stabilitet, indgå forlig om en boligpolitik, der blev udstykket af tidens helt overvejende socialdemokratiske ledede regeringer. For at opnå en kraftig forøgelse af boligproduktionen og fastholde et lavt lejeniveau i nybyggeriet gennemførtes således med 1946-boligloven meget betydelige udvidelser i den statslige byggestøtte. Loven stillede en meget stor udlånssum til rådighed, og i lighed med de tidligere ordninger var der tale om kontantlån, der kunne placeres yderligt efter de normale 1. og 2.prioriteter. Renten fastsattes til 3,5 procent, men blev administrativt nedsat til ca. 2 procent, hvilket var 2-4 procent under markedsrenten i disse prioriteter. Det almennyttige byggeri blev særligt begunstiget, idet næsten ¾ af den samlede udlånsramme var afsat til dette byggeri, og idet der kunne lånes op til en lånegrænse på 97 procent af anskaffelsessummen. Restbeløbet fordeltes på privat parcelbyggeri for mindrebemidlede og privat udlejningsbyggeri, hvor der låntes ud til lånegrænser på henholdsvis 90

og 85 procent. Støtteordningen fra 1946 blev allerede i 1951 udvidet både med hensyn til udlånsramme og lånegrænser. En lovrevision i 1955 indførte afdragsfri (15 år) statslån samtidig med, at udlånsrammen blev beskåret noget. Ved samtidig at nedsætte lånegrænserne kunne der dog ydes støtte til det samme antal boliger som før, og som modvægt til forringelserne i låneordningerne gennemførtes statslige driftstilskud i forhold til etagearealet - de såkaldte kvadratmetertilskud. Tilskuddene ydedes i 12 år og blev størst i det almennyttige byggeri og for de lejlighedstyper, hvor behovet var størst - lejligheder på 50-85 m². Samlet fik disse statslåneordninger afgørende betydning for det første efterkrigsårtis boligbyggeri. Mellem 1946 og 1956 etableredes over 180.000 lejligheder, og med et samlet udlån på over 3,5 milliarder kr. var staten med til at finansiere hen ved 85 procent af periodens boligproduktion - tabel 2. En vis del tilfaldt det private udlejningsbyggeri, men de gunstige statslån resulterede også i et stort byggeri af private række- og parcelhuse. Navnlige det almennyttige byggeri oplevede det helt store opsving og kom til at stå for tæt ved halvdelen af de nye boliger. I Hovedstadsmetropolen og de større provinsbyer opstod et stort antal nye afdelinger under eksisterende og nyetablerede boligselskaber, men også i de mindre provinsbyer og større stationsbyer blev sociale boligforeninger et velkendt fænomen. Mange af de nye foreninger var afdelinger eller selskaber under de store landsdækkende boligorganisationer med tæt tilknytning til arbejderbevægelsen, men også mere selvstændige og lokalt baserede boligselskaber forekom i en hel del tilfælde. Også med hensyn til statslånenes andel af byggeriets finansiering blev støtteordningerne meget vidtrækkende. Mens statslånene i 30'erne kun dækkede i gennemsnit en tredjedel af anskaffelsessummen i det støttede etagebyggeri, steg denne andel fra 1946 til næsten to tredjedele. Sammen med den lave rente og de yderligere og vide prioritetsbesættelser uden kurstab var der tale om særdeles gunstige lånevilkår. Som konsekvens heraf kunne huslejerne i nybyggeriet i 1946-48 holdes på 1939-niveauet, men fra 1949 brast forudsætningerne. Trods statsstøtten pressede stigende omkostninger og højere renter på kredit- og hypotekforeningslån sammen med det bedre boligudstyr lejerne i vejret. For at sikre, at børnerige lavindkomstfamilier ikke tabte i kapløbet om de gode men dyrere boliger i det støttede almennyttige nybyggeri, blev der allerede i forbindelse med 1946-boligloven foretaget en klækkelig udvidelse af de eksisterende huslejetilskud og i kommunernes muligheder for at betale det nødvendige beboerindskud. I 1951 forhøjedes tilskudsprocenterne yderligere, og ordningen udvidedes til at omfatte alt nyt udlejningsbyggeri og nye grupper: familier med 2 børn, enlige med et barn samt alders- og invaliderentemodtagere og kronisk syge. Med hensyn til huslejerne i den ældre boligmasse opført før 1940 forlængedes huslejestoppet og opsigelsesforbuddet fra 1939 frem til 1951. Herefter åbnede boliglovgivningen for mindre lejestigninger, reguleret af kommunale huslejenævn, i forhold til 1939-niveauet. Som følge af den meget konsekvente lejereguleringspolitik undgik man dog i det ældre byggeri i det væsentligste større huslejestigninger og fik gennemført en betydelig lejersikring. Omvendt blev huslejespændet mellem nyt og ældre byggeri stadig større, hvilket bl.a. hæmmede mobiliteten på boligmarkedet og nyt privat udlejningsbyggeri. For at udjævne dette spænd fjernedes lejereguleringen i 1958 i mindre kommuner, mens der, de steder hvor den opretholdtes, åbnedes for lejestigninger op til 30 procent i forhold til 1939-lejeniveauet. Samtidig afvikledes statslåneordningerne helt til privat byggeri, mens der indførtes statsgaranti for private lån i 3. prioritet til nyt almennyttigt byggeri, der fortsat kunne modtage de statslige kvadratmetertilskud. Bag dette kursskifte lå den gradvise normalisering på boligmarkedet, der blev følgen af den eksplosive vækst i det private parcelhusbyggeri, som genereredes af de stigende reallønninger, der i slutningen af årtiet og i de følgende 15 år fulgte med den nye industrialiseringsbølge og stigende beskæftigelse i den offentlige sektor. Men også politiske faktorer gjorde sig gældende. Fra borgerlig side stilledes krav om byggestøttenes afvikling og en gradvis opløsning af lejereguleringen. Selv om disse reguleringsområder var urørlige for Socialdemokratiet, spillede en ideologisk nyorientering i partiet en afgørende rolle. Socialdemokratiet opgav således igennem 50'erne sin planstyringsstrategi til fordel for den blandingsøkonomiske velfærdsstatsmodel. Ved hjælp af den økonomiske politik og andre vækststimulerende indgreb skulle der, kontrolleret, fyres op under markedsøkonomien. Væksten var forudsætningen for den velfærdsstat, hvis fordelings- og sikringssystem skulle skabe større lighed i samfundet. I den sammenhæng kunne partiet acceptere en vis frisættelse af boligmarkedet, under forudsætning af at de boligpolitiske indgreb af fordelingshensyn samtidig primært orienteredes mod lavindkomstgrupperne i form af støttet almennyttigt byggeri, huslejeregulering i udlejningsbyggeriet samt mere indkomstbestemt boligstøtte. Disse elementer blev bærende i de følgende efterkrigsårtier. Op gennem 60'erne og 70'erne samt i starten af 80'ere fortsat båret frem af fortrinsvis socialdemokratisk ledede regeringer. I 1966, under indtryk af den fortsatte økonomiske og industrielle tilvækst, ved en styrkelse af både det fordelingspolitiske element gennem nye statslige låne- og rentetilskudsordninger til det almene byggeri samt indkomstbestemt boligsikring, men også markedstilpasning gennem frihed til udstykning af ejerlejligheder og nævnsregulerede huslejestigninger til en offentligt fastsat brugs- og lejeværdi. Under indtryk af 70'ernes og de tidlige 80'eres socialdemokratiske regeringers krisepolitik med mere fokus på boligpolitikens fordelings- og beskæftigelsespolitiske element. Allerede fra 1972 med et stop for udstykning af ejerlejligheder i private ejendomme fra før 1966 og styrkelse af rentesikring. I 1974 i form af rente- og afdragsfri offentlig grundkapital på 23 procent af byggefinansieringen og delvis statslig rentedækning ved øvrige lån i almennyttigt byggeri med en byggekvote på 12.000 samt huslejeregulering på grundlag af omkostningsbestemt leje. Fra 1979 med et endeligt stop for udstykning af private ejendomme i ejerlejligheder. I 1980, ved siden af den fortsat eksisterende grundkapital, indexlån med en statsbetalt rente til alment byggeri, tilsvarende indexlån med statsstøtte til private andelsboligforeninger samt boligydelse til pensionister. Fra 1982 tillige med offentlig støtte til byfornyelse og boligmodernisering. Med tiltrædelse af den konservativt ledede borgerlige regering i 1982 ændredes den politisk-ideologiske tilgang til den samfundsøkonomiske krise. Vægten blev lagt på frisættelse af markedskræfterne og nedbringelse af erhvervslivets omkostninger gennem privatisering, brugerbetaling, offentlige besparelser, deregulering og stram indkomspolitik. Som en del af besparelsesinitiativerne nedsattes byggekvoten for alment byggeri til 3000 og den offentlige grundkapital hertil til 6 procent, ligesom andelsboligforeninger skulle betale en fjerdedel af rentebyrden på optagne indexlån. Af markedshensyn ophævedes huslejereguleringen for nyt privat udlejningsbyggeri, der tillige fik mulighed for at optage de lange indexlån. Jf.: Henning Bro: Hovedstadsmetropolens sociale boligbyggeri i Arbejderhistorie, 2013, nr. 2., s. 61-81.

³⁵ Afsnittet om "Den universalistiske velfærdsstat" bygger på de statistiske analyser, der udmøntes i afsnittets tabeller og: Hanne Rasmusen og Mogens Rüdiger: Tiden efter 1946, Danmarks historie, bd. 8, 1990, s. 94-100, 103-105, 147-149, 167-172, 173-195, 200-204, 221-225, 231-233, 278-324, 353-365 og 371-385. Velfærdsstatens i støbeskeen, Dansk velfærdshistorie, bd., 3, 1933-1956, 2012, (red. Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen og Niels Finn Christiansen), s. 183-218, 235-328, 344-378, 400-449, 480-515, 535-547, 583-663. Velfærdsstatens storhedstid, Dansk velfærdshistorie, bd. 4, 1956-1973, 2012, (red. Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen og Niels Finn Christiansen), s. 163-697. Velfærdsstatens i tidehverv, Dansk velfærdshistorie, bd. 5, 1973-1993, 2013, (red. Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen og Niels Finn Christiansen), s. 139-214, 245-344-358, 363-466, 525-590, 611-635, 639-759, 831-880. Henning Bro: Hovedstadsmetropolens sociale boligbyggeri i Arbejderhistorie, 2013, nr. 2., s. 6181. Svend Illeris: Egnsudvikling. Egnsudviklingens historie i Danmark, Byplanhistoriske noter, nr. 54, 2005, s. 7-27, Dansk Byplanlaboratorium. Vilhelm Brage Michelsen, Karsten Bay Christensen og Ib Ferdinandsen: Bidrag til regionsplanlægningens historie, 2004 Byplanhistoriske noter.

³⁶ Havde de langsigtede socialistiske endemål en samfundsvertagelse af alle eller dele af produktionsmidlerne fortonet sig til fordel for velfærdsstaten, som overgangsform inden samfundets socialistiske organisering, reformuleredes den demokratiske socialisme i starten af 70'erne som det fuldstændige politiske demokrati, sociale (lig med velfærdsstaten) og økonomiske demokrati. Sidstnævnte omsattes i 1973 i konkret lovgivning om Økonomisk Demokrati, der med en form for overskudsdeling og denne anbragt i solidariske fonde ville have ført til en spredning af indkomster, formuer og ejendomsret og dermed en form for lønmodtagernes medejendomsret og medindflydelse på styring af kapital og investeringen. Med den markante overskridelse af den urørlighedszone, som virksomhedernes ejendoms- og dispositionsret udgjorde, var det umuligt at samle flertal for forslaget og end ikke et modereret forslag om Overskudsdeling i slutningen af årtiet. Velfærdsstaten var nået til en ydergrænse, hvor navnlig Det radikale Venstre ikke længere kunne "spille med". ATP, LD-fonden og de pensionsfonde, der senere opstod som følge af den obligatoriske arbejdsmarkedspension, kom til at rumme visse elementer, men langt fra de endelige mål.

³⁷ Levevilkår i Danmark, 1976, s. 33-35 og 1984, s. 13 og 220-234. Povl Markussen: Velstandssamfundet, 1979, s. 183. Peter Gundelach og Nils Mortensen. Ind i sociologien, 1990, s. 80-89. Fordelingen af levevilkårene, 1979, s. 1537-1542.

³⁸ Povl Markussen: Velstandssamfundet, 1979, s. 204-208. Peter Gundelach og Nils Mortensen. Ind i sociologien, 1990, s. 73-77.

³⁹ Peter Gundelach og Nils Mortensen. Ind i sociologien, 1990, s. 77-80.

⁴⁰ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 17-69 104-109. <https://gf-toftemosegaard.dk/?index=3> <http://gf-sandgaarden.dk/Dokumenter/servitutter.pdf>. <https://mingrund.gst.dk/>: Helsingør Kommune.

⁴¹ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 17-69 104-106. <https://mingrund.gst.dk/>: Helsingør Kommune. <https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeURIComponent=base64>: Helsingør Kommune

⁴² J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 17-69 104-106. <https://mingrund.gst.dk/>: Helsingør Kommune.

⁴³ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 104-106 og 147-153. <https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeURIComponent=base64>: Helsingør Kommune.

⁴⁴ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 104-106 og 147-153. [https://sandagergrundejerforening.dk/files/Historien om Hornbaek egnen og Grundejerforeningen Sandager.pdf](https://sandagergrundejerforening.dk/files/Historien%20om%20Hornbaek%20egnen%20og%20Grundejerforeningen%20Sandager.pdf) <https://www.sandagergrundejerforening.dk/pdf/vedtaegter2018.pdf> <http://gf-sandgaarden.dk/Dokumenter/servitutter.pdf> <http://gf-sandgaarden.dk/> <https://www.gf-ringgaarden.dk/>

<http://www.teqlhoej.dk/index.html> <http://www.kildekrog.dk/424632628> <https://mingrund.gst.dk/>: Helsingør Kommune. <https://public.filarkiv.dk/217#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=&encodeURIComponent=base64>: Helsingør Kommune.

⁴⁵ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 147-153. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune.

⁴⁶ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 147-153. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune.

https://dokument.plandata.dk/20_102_APPROVED_1186081639750.pdf <http://drmstrandpark.dk/wp-content/uploads/2018/11/parcelssalg.pdf> <http://www.drmstrandpark.dk/planer-deklarationer-og-servitutter/> http://maanehoejen.dk/?page_id=120

⁴⁷ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 147-153. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune.

https://dokument.plandata.dk/20_100_APPROVED_1186081524690.pdf <http://fuglevangen.dk/wordpress/?p=54> <http://drmstrandpark.dk/wp-content/uploads/2018/11/parcelssalg.pdf> <http://www.drmstrandpark.dk/planer-deklarationer-og-servitutter/> <http://dronningmoellegrundejerforening.dk/historie.html>

<http://dronningmoellegrundejerforening.dk/index.html> http://maanehoejen.dk/?page_id=120 <https://www.dronningmollepark.dk/deklaration>

⁴⁸ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 156-165. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune.

https://dokument.plandata.dk/20_148_APPROVED_1186132442170.pdf https://dokument.plandata.dk/20_148_APPROVED_1186132442170.pdf <http://fambi.dk/the%20spa/vedt%C3%A6gter.html> <https://oesterledgaard.dk/>

<http://munkeup.net/lokalomr%C3%A5det/index.html>

⁴⁹ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 156-165. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune.

https://dokument.plandata.dk/20_100_APPROVED_1186081524690.pdf <https://nakkehovedgrundejerforening.dk/> <https://www.jacobslyst.dk/> <http://munkehojgrundejerforening.dk/historisk-arkiv/>

⁵⁰ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 163-165. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune.

https://dokument.plandata.dk/20_159_APPROVED_1182153572639.pdf http://ansbo.dk/?page_id=23 <https://www.jacobslyst.dk/>

- ⁴⁹ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 163-165. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune. https://dokument.plandata.dk/20_207_APPROVED_1182164436893.pdf <http://storphoejgrundejerforening.dk/> <http://storphoejgrundejerforening.dk/> <https://www.jacobslyst.dk/> <http://storphoejgrundejerforening.dk/oevrigte-dokumenter/>
- ⁵⁰ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 171-173. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune. https://dokument.plandata.dk/20_148_APPROVED_1186132442170.pdf <http://smidstrupstrandpark.dk/> <https://www.leiftest.dk/> <http://smidstruphoej.dk/dokumenter.html> <https://www.strandhoej.dk/> <http://www.thoredsgaard.dk/Thoredsgaard-Grundejerforening.aspx> <https://www.gf-vibeholm.dk/Grundejerforeningen> <https://www.gf-vibeholm.dk/Grundejerforeningen>
- ⁵¹ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 171-173. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune. https://dokument.plandata.dk/20_207_APPROVED_1182164436893.pdf <https://udsholtstrand.dk/> <https://rorhavegaard.wordpress.com/> <http://www.boelsmosegaard.dk/nyheder/eksempel-side>
- ⁵² J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 171-173. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune. https://dokument.plandata.dk/20_148_APPROVED_1186132442170.pdf <http://www.damgaarden-raageleje.dk/> <http://www.glstrandbjerggaard.dk/> <http://www.hesselbjerg-grundejere.dk/> <http://www.g-bauehøj.dk/sider/bestyrelsen.html> <https://karmstengaard.dk/> <https://www.studebjergsletten.dk/> <http://raageleje-udsholt.dk/>
- ⁵³ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 173-175. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune. https://dokument.plandata.dk/20_9675550_1570622929634.pdf https://dokument.plandata.dk/20_3004633_1443008079193.pdf https://dokument.plandata.dk/20_9565049_1553515561423.pdf <http://www.vejbystrand.info/> <https://strandhojgaard.dk/> <https://strandhojgaard.dk/> <https://strandlygaardgrundejerforening.dk/?id=304303> <http://www.vejbystrand.dk/pages/kalender.asp>
- ⁵⁴ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 173-175. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune. https://dokument.plandata.dk/20_9565049_1553515561423.pdf <https://www.holloselundstrand.dk/> <http://landligger.dk/Start/tabid/414/Default.aspx> <https://www.dyndmosegaard.dk/> <https://www.hanebjerg.dk/historie>
- ⁵⁵ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 176-182. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune. https://dokument.plandata.dk/20_61_APPROVED_1188475665249.pdf <http://www.tisvildegrf.dk/> <https://www.tisvildegaarden.dk/> <https://www.dyrekaergaard.dk/om-os/> <http://landligger.dk/Start/tabid/414/Default.aspx> <https://godhavngrundejerforening.dk/> <http://oellekollgrundejere.dk/> <http://www.rybakken.dk/>
- ⁵⁶ Se ovenstående note.
- ⁵⁷ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 176-183, 199-203. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov og Halsnæs kommuner. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov og Halsnæs kommuner. https://dokument.plandata.dk/20_1032828_APPROVED_1251283267703.pdf https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%202/Plandistrikt%202/02_14%20pdf.pdf https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%202/Plandistrikt%202/02_06%20pdf.pdf <http://www.asserbohusgrundejerforening.dk/> <http://www.asserbohusgrundejerforening.dk/> <http://www.landligger.dk/sandet/Kontakt/Kontaktpersoner/tabid/130/Default.aspx> <https://www.asserbovand.dk/> <https://www.karsemoseejlerlaug.dk/> <https://www.karsemoseejlerlaug.dk/> <https://www.liselejevand.dk/> <http://www.grf-lindebjerggaard.dk/Information.html>
- ⁵⁸ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 201-203. <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Halsnæs Kommune. https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%202/Plandistrikt%202/02_06%20pdf.pdf https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%201/Plandistrikt%201/01_27%20pdf.pdf <https://www.liselejevand.dk/kontakt/bestyrelsen> <http://www.lisevang73.dk/> <http://www.fyrrelunden.dk/vedt.html>
- ⁵⁹ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 203-206. <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%2010/Plandistrikt%2010/10%202%20pdf.pdf> <https://kirkebondegård.dk/> <https://www.strandgaardens-grundejerforening.dk/> <https://www.grf-baynehoj.dk/> <http://skellet-hald.dk/wordpress/> <https://bauehus.dk/> <http://gf-klitgården.dk/>
- ⁶⁰ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 203-206. <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Halsnæs Kommune. https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%2010/Plandistrikt%2010/10_3.pdf <http://galgebjerg3390.dk/om/> <http://www.veddiget.dk/>
- ⁶¹ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 203-206. <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%2010/Plandistrikt%2010/25%20pdf.pdf>

- https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%2010/Plandistrikt%2010/10_5.pdf <https://kikhavn.klub-modul.dk/cms/ShowContentPage.aspx?ContentPageID=4> <https://kikhavn.klub-modul.dk/cms/ShowContentPage.aspx?ContentPageID=4> <http://metteskaftedk/om-grundejerforeningen.html> <http://www.trolleskoven.dk/>
- ⁶² J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 203-206. <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Halsnæs Kommune.
- ⁶³ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 201-203. <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Halsnæs Kommune. https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%201/Plandistrikt%201/01_32%20pdf.pdf <http://evetofte.net/>
- ⁶⁴ J.P. Danmark, bd. III, 5. udg., 1953, s. 201-203. <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://birkekaergaard.dk/support>
- ⁶⁵ <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Halsnæs Kommune.. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 130-132. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 203-206. <http://www.co-sea.dk/kulhuse-solager.40134.aspx> <https://www2.blst.dk/nfr/07993.00.pdf>
- ⁶⁶ <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Halsnæs Kommune.. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 129-130. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 201-203. <https://www2.blst.dk/nfr/01107.00.pdf>
- ⁶⁷ <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Halsnæs Kommune.. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 12627. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 196-199. <https://www2.blst.dk/nfr/00027.00.pdf> <https://www2.blst.dk/nfr/00839.00.pdf> <https://www.fredninger.dk/fredning/graevlingehoej/> <http://www.graevlingehoej.dk/Historie.htm>
- ⁶⁸ <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Halsnæs Kommune.. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 12627. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 196-199. <https://www2.blst.dk/nfr/04114.00.pdf> https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%206/Plandistrikt%206/06_13%20pdf.pdf
- ⁶⁹ <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Halsnæs Kommune.. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 383-384. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 194-196. https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%207/Plandistrikt%207/07_01%20pdf.pdf https://www.halsnaes.dk/Files/Images/BEKM/PDF/By%20og%20bolig/Planlægning/Lokalplaner/Plandistrikt%207/Plandistrikt%207/07_01%20pdf.pdf
- ⁷⁰ <https://mingrund.gst.dk/>: Halsnæs Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Halsnæs Kommune.. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 383-384. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 194-196. <https://www.havelsevand.dk/> <https://grfsg.dk/> <http://www.shngf.dk/bestyrelse/> <http://gf-moselund.dk/wp-content/uploads/2017/06/Vedtægter-29.maj-2017.pdf> <http://gfkildehoj.dk/>
- ⁷¹ J.P. Trap: J.P. Trap: Danmark, bd. II, 4. udg., 1920, s. 343-344. J.P. Trap: J.P. Trap: Danmark, bd. II,3, 5. udg., 1960, s. 1127-1129. <https://mingrund.gst.dk/>: Roskilde Kommune. Roskilde Kommunes digitale byggesager: <https://byggesagsarkivet.roskilde.dk/#/> <https://kulturarv.roskilde.dk/jyllinge-kulturarv/noget-om-jyllinges-bygninger-og-steder> <http://www.vestbo-jyllinge.dk/historie.htm> <http://www.vestbo-jyllinge.dk/travetur.htm> <https://kulturarv.roskilde.dk/jyllinge-kulturarv/fortaellinger-jyllinge/brugsens-historie> https://dokument.plandata.dk/20_1030457_APPROVED_1173792255435.pdf https://dokument.plandata.dk/20_1030441_APPROVED_1173790029773.pdf https://dokument.plandata.dk/20_1030447_APPROVED_1173792222842.pdf <http://www.jyllingelund.dk/dokumenter/dokumentarkiv> <https://loenager.dk/> <http://www.bodshoigaard.dk/fakta.html#vandvaerk> <http://www.fjordager-jyllinge.dk/17022551> <http://gf10b.dk/> <https://hagenaesgrundejerforening.dk/#fh5co-explore> <http://raadalsgaard1.dk/historie/>
- ⁷² <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune. Trap: Danmark, bd. II, 1920, s. 179-180. Trap: Danmark: Bind III, 1953, s. 267-269.
- ⁷³ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune.
- ⁷⁴ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune. Trap: Danmark, bd. II, 1920, s. 187-188. Trap: Danmark: Bind III, 1953, s. 289-281. <https://www2.blst.dk/nfr/01182.00.pdf>
- ⁷⁵ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune. www.gf-fjordparken.dk
- ⁷⁶ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune.
- ⁷⁷ <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. Trap: Danmark, bd. II, 1920, s. 364-366. Trap: Danmark: Bind II,3, 1953, s. 1165-1169.
- ⁷⁸ <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. www.strandlund.dk
- ⁷⁹ <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. www.strandlund.dk
- ⁸⁰ <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. <https://www2.blst.dk/nfr/01049.00.pdf> <https://www2.blst.dk/nfr/01049.01.pdf> <https://www2.blst.dk/nfr/02711.00.pdf> <https://www2.blst.dk/nfr/02711.00.pdf> https://dokument.plandata.dk/20_1193112_DRAFT_1245410464221.pdf https://dokument.plandata.dk/20_1193112_DRAFT_1245410464221.pdf
- ⁸¹ <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. www.lejre.dk Trap: Danmark. Bd. II, 1920, s. 357-358. Trap: Danmark. Bd. II,3, 1950, s. 1151-1156. <https://www2.blst.dk/nfr/01049.00.pdf> <https://www2.blst.dk/nfr/01049.01.pdf> <https://www2.blst.dk/nfr/02711.00.pdf> https://dokument.plandata.dk/20_1193112_DRAFT_1245410464221.pdf https://dokument.plandata.dk/20_1193112_DRAFT_1245410464221.pdf

- ⁸² <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. www.lejre.dk Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 361-362. Trap: Danmark, Bd. II,3, 1950, s. 1160-1162.
- ⁸³ <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. www.Bramsnaesvig-grundejer.dk Trap: Bd. II, 1920, s. 358-361. Trap: Bd. II,3, 1960, s. 1156-1160. https://dokument.plandata.dk/20_1046948_DRAFT_1185190721419.pdf
- ⁸⁴ <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. www.arkiv.dk Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 362-361. Trap: Danmark, Bd. II,3, 1960, s. 1163-1164. <https://www2.blst.dk/nfr/07886.00.pdf>https://dokument.plandata.dk/20_1070841_DRAFT_1200912073976.pdf
- ⁸⁵ <https://mingrund.gst.dk/>: Lejre Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Lejre Kommune. www.gd-Stendyssen.dk Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 362-361. Trap: Danmark, Bd. II,3, 1960, s. 1163-1164. https://dokument.plandata.dk/20_1046492_DRAFT_1184674483063.pdf
- ⁸⁶ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune. www.vellerupsommerby.dk Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 198. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 296-297. https://www.google.com/search?q=Grundejerforeningen+Vellerup+Sommerby+%26+Vellerup+Sommerby+vandv%C3%A6rk,+Birkeby%C3%A6kvej,+Skibby&sxsrf=ACYBGNTuM8cSuVNOOUivyhu2cmGb6ShWig:1581407107455&ei=g1tCXt-vG4TSkwXSo6iADg&start=10&sa=N&ved=2ahUKewif_YnHgMnnAhUE6aQKHdIRCuAQ8NMDegQIEBA0&biw=1536&bih=722#spf=1581407128903
- ⁸⁷ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune. www.vellerupsommerby.dk Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 197-198. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 293-295. <https://www2.blst.dk/nfr/04425.00.pdf>
- ⁸⁸ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune. www.vellerupsommerby.dk <http://www.ferslevby.dk/RendebaekHistorier.html>. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 197-198. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 293-295. <https://www2.blst.dk/nfr/04425.00.pdf>
- ⁸⁹ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune. https://grundejerforeningenhvilehøj.dk/?page_id=57. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 195-196. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 29-293.
- ⁹⁰ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune. https://grundejerforeningenhvilehøj.dk/?page_id=57. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 179-187. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 267-279. <https://vedstrandgaarden.dk/vedtaegter-2> <http://www.grfdraabystrand.dk/> <https://overdraabystrand.dk/> <http://www.gffjordvang.dk/> <http://grundejer.com/wp-content/uploads/2019/05/Deklaration-6a-6d-6e-6f-6g.pdf> http://grundejer.com/?page_id=374 <https://www.handrupgaardgrundejerforening.dk/vedtaegter/>
- ⁹¹ <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune.. Trap: Danmark, Bd. II, 1920, s. 180-187. Trap: Danmark, Bd. III, 1953, s. 267-279. Susanne Hesselkjær: Landliggere i Kulture- deres betydning for lokalsamfundet, 2011. <https://hornsved-grundejer.dk/> <https://www.kulhusgaarden.dk/> <https://www.kulhusgaarden.dk/wp-content/uploads/2017/07/Deklaration.pdf> <https://www.grfstrandskovgaard.dk/> <https://skovvaenget-kulhuse.dk/> <http://bakkeboaf.simplesite.com/> <https://arkiv.dk/vis/4675150> <http://gnordskoven.dk/Vedt%C3%A6gter.html>
- ⁹² J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 65-69. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 96-102. <https://mingrund.gst.dk/>: Helsingør Kommune. Digitale byggesager: <https://public.filarkiv.dk/217>: Helsingør Kommune. http://langesø.com/?page_id=845 <http://www.langeso.dk/> <https://www.lottesminde.com/>
- ⁹³ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 98-100. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 153-156. <https://mingrund.gst.dk/>: Hillerød Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Hillerød Kommune. <https://www.baunebjerggaard.dk/> <http://www.nodeboholtenge.dk/frames/helaars.php> <https://www.hillerød.dk/media/260295/byplanvedtaegt-41-for-noedeboomraadet.pdf>
- ⁹⁴ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 100-104. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 156-163. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune.
- ⁹⁵ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 111-112. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 173-176. <https://mingrund.gst.dk/>: Gribskov Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Gribskov Kommune. http://ørbybylaug.dk/?page_id=185
- ⁹⁶ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 116-117. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 182-183. <http://www.baekkekrog.dk/> http://www.baekkekrog.dk/wp-content/uploads/2017/03/Byplanvedtægt_Bækkekrog.pdf
- ⁹⁷ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 116-117. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 182-183. <https://grf-arresoegaard.dk/>
- ⁹⁸ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 116-117. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 182-183. <https://www.ramløseguiden.dk/grf-ramløse-bakker>
- ⁹⁹ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 117-118. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 183-184. <http://bakkellandsaasene.dk/>
- ¹⁰⁰ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 121 J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 188-189. <https://lykkesholm.info/> <http://lokalarkivet-alsoenderup.dk/wp-content/uploads/2016/02/2011-nr-1-3.pdf> <https://www.hillerød.dk/media/260263/byplanvedtaegt-2b-for-lykkesholm.pdf>
- ¹⁰¹ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 126-1927. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 196-199. <https://xn-grf-arrens-l6a.dk/>
- ¹⁰² J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 157-161. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 236-242. <https://mingrund.gst.dk/>: Frederikssund Kommune. <https://www.weblager.dk/app>: Frederikssund Kommune.
- ¹⁰³ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 174. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 259-260. <https://mingrund.gst.dk/>: Egdal Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Egdal Kommune.

https://klokkekilden.dk/uf/50000_59999/50321/bdffdaa61bbd8759ee26ce21ad1b8210.pdf <https://klokkekilden.dk/http://www.grundejerforeningenbureso.dk/>

https://dokument.plandata.dk/20_1059741_APPROVED_1294127793116.pdf

¹⁰⁴ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 176-178. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 263-266. 196-199. <https://mingrund.gst.dk/>: Furesø Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Furesø Kommune.

<https://trevang.org/> https://dokument.plandata.dk/20_1074467_APPROVED_1204034095133.pdf

¹⁰⁵ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 84-87. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 132-137.

<https://mingrund.gst.dk/>: Rudersdal Kommune. Rudersdal Kommunes digitale byggesager:

<https://public.filarkiv.dk/230/#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=> <https://ravnsnaes.dk/>

<https://ravnsnaes.files.wordpress.com/2011/09/hoveddeklaration-for-ravnsnc3a6s-af-27-07-1936-ophc3a6vede-punkter-anfc3b8rt.pdf> https://ravnsnaes.files.wordpress.com/2011/08/b_lokalplan_46.pdf

¹⁰⁶ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 84-88. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. III, 1953, s. 132-137.

<https://mingrund.gst.dk/>: Rudersdal Kommune. Rudersdal Kommunes digitale byggesager:

<https://public.filarkiv.dk/230/#e=1&p=eyI4Ijp7fX0=> <http://www.ubg.dk/> https://8710482e-be21-4946-b745-2326804eb455.filesusr.com/ugd/8c15fc_b06e5b27da1b4758adc0b9084d22dc0e.pdf

¹⁰⁷ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 342-343. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. II,2, 1960, s. 1124-1127. 132-137.

<https://mingrund.gst.dk/>: Roskilde Kommune. Roskilde Kommunes digitale byggesager:

<https://byggesagsarkivet.roskilde.dk/#/> <http://www.kastaniehoej.dk/>

¹⁰⁸ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1920, s. 316-318. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. II,2, 1960, s. 999-1002.

<https://mingrund.gst.dk/>: Høje Tåstrup Kommune. <https://www.weblager.dk/>: Høje Tåstrup Kommune.

¹⁰⁹ Se Del II.

¹¹⁰ J.P. Trap: Danmark, 4. udg., 1921, bd. III, s. 371-37284-88. J.P. Trap: Danmark, 5. udg. bd. IV,1, 1955, s. 169-

171. <https://mingrund.gst.dk/>: Stevens Kommune. Stevens Kommunes digitale byggesager:

<https://stevns.dk/borger/bolig-byggeri/digitalt-byggesagsarkiv> <https://www.sebg.dk/>

<https://www.jaernen.dk/> https://dokument.plandata.dk/20_176671_APPROVED_1251362478971.pdf

<https://stevns.viewer.dk/plan.niras.dk/plan/27#/lokalplanid/254/8716>

¹¹¹ Bymæssige bebyggelser med 500 eller flere indbyggere: Statistisk Årbog, 1952, s. 10-11, 1957, s. 10-11, 1962, s. 15-19, 1967, s. 15-18, og 1972. Svend Illeris: Centraladministration og planlægning 1938-ca 1975, 2013, s 33-35.

Fritidsområder og sommerhusbebyggelse, 1970, s. 73-76.

¹¹² Afsnittet bygger på de i APPENDIX VI angivne kilder.

¹¹³ FT 1958/59, TA, s. 2403-2532, TB, s. 1245. Lovt. 1922, s. 1570-1571. Mtid, 1960, s. 209-213. Fritidsområder og

sommerhusbebyggelse, 1970, s. 52-59 og 77-85. Fritidsområder og sommerhusbebyggelse, 1970, s. 52-59.

Bygningsreglementer 1961-1972: http://w2l.dk/file/502082/br_enoqtres.pdf

http://w2l.dk/file/502084/br_seksoqtres.pdf http://w2l.dk/file/502101/br_tooghalfvierds.pdf

¹¹⁴ De i de i APPENDIX VI angivne kilder samt: FT 1958/59, TA, s. 2403-2532, TB, s. 1245. Lovt. 1922, s. 1570-1571.

Mtid, 1960, s. 209-213. Fritidsområder og sommerhusbebyggelse, 1970, s. 52-59 og 77-85. Fritidsområder og

sommerhusbebyggelse, 1970, s. 52-59. Bygningsreglementer 1961-1972: http://w2l.dk/file/502082/br_enoqtres.pdf

http://w2l.dk/file/502084/br_seksoqtres.pdf http://w2l.dk/file/502101/br_tooghalfvierds.pdf

¹¹⁵ Til afsnit er de i APPENDIX VI angivne kilder inddraget.

¹¹⁶ Til afsnit er de i APPENDIX VI angivne kilder inddraget.

¹¹⁷ Afsnittet bygger på de delregionale analyser, der gennemføres i Del III-IV på basis af det i APPENDIX VI angivne kildemateriale samt Sommerlandets arkitektur, 2018, s. 216-220 og:

<https://www.berlingske.dk/bolig/typehuse-fra-a-til-z> <https://classic.samvirke.dk/node/283548>

<https://classic.samvirke.dk/magasin-artikel/tips-fra-tectum-4>

<https://cvrapi.dk/virkosomhed/dk/safari-hus-aps/31304717>

<https://www.hoemhuse.dk/> <https://typehuse.dk/hoem-huse>

<https://vafo.dk/artikel/husene-har-hans-navn>

<http://nytsommerhuse.blogspot.com/>